

JINDŘICH ŠIMON BAAR

JAN CIMBURA

První část

I.

Sedlák Martin Kovanda v Hradišti u Písku stal se starostou. Prvním představeným po roce osmačtyřicátém, který pochoval robotu, desátky, posnopné, osep i rychtáře – dosazované do vesnic nejmiloslivější vrchností. Všechno to v hlučném a šumném roce i v letech následujících pominulo, a když v Hradišti po prvé svobodnou volbou měli si zvolit obecního představeného, jednohlasně křičeli všichni: „Kovanda, žádný jiný než Kovanda.“ Měli ho všichni rádi pro jeho bystrost i odvalu, se kterou se stavěl proti každému bezpráví a křivdě. Nedal se nikdy uchvátiti hněvem, neopíjel se, nekřičel v hospodě a nehrozil, ale zato vždycky jednal. Byl klidný a chladný jako ocel, ale dovedl být také jako ocel tvrdý, neústupný a břitký...

„Budou s tím zaneprázky a pochůzky,“ řekl doma ženě – „aby práce nestála – přijednám si čeledína.“

„Ale kde ho vzít?“ povzdychla si žena.

Kovanda se tedy poptával a tu slyšel, že u Cimburů v Solnicích mají doma syna. Vrátil se z vojny po sedmi letech a mohl si zazpívat stejně jako ostatní vojáci, kteří se vrátili z bojiště v Uhrách a Itálii: „Sedm let jsem u vás sloužil a nic jste mi nedali...“ Kus německy potištěného a popsaného papíru a na černožluté služce žlutý plíšek – to bylo vše, co si přinesl Cimbura za to, že sedm let s píseckým plukem sloužil vlasti a králi...

Živnost doma byla malá a na ní ještě asi čtyři děti.

Kovanda tedy vzkázal do Semic a Cimburovic odpověděli, že by šel jejich voják, když by to bylo do dobrého a stálého místa, ale na to nečeká, že má doma svůj chléb a lože.

Kovanda zase vzkázal – chce-li, aby přišel, že bude jako jejich – za stolem že bude sedět u hospodáře a že ho chtějí mít – bude-li hodný – jako svého.

„Tak, chlapče, vítáme tě k nám pod střechu,“ potřásal už příští neděli hradištský, starosta ruku svému nastávajícímu čeledínovi – „a jakpak se jmenuješ?“

„Po otci Jan mi říkají.“

„Tak máš ještě bratra,“ hned uhodl sedlák, protože věděl, že se dává prvnímu synu jméno po kmotru, druhému po otci, třetímu po dědovi a ty ostatní děti, že si jména na svět nosí – že dostávají totiž jméno, jaké v kalendáři v den jejich narození anebo v nejbližších dnech.

„Ještě dva a dvě sestry – pět je nás dětí.“

„A práci umíš?“ vyšetřoval hospodář dále.

„Umím – jsem z gruntu – ale sám jí ještě nerozumím – žil jsem sedm let na vojně – a předtím jsem dělal, jak mi tatíček poroučeli –“

To se právě líbilo Kovandovi: „Dá si říci – bude poslušný,“ poliboval si v duchu.

„Umíš sekat travnou a obilnou kosou?“ optal se nahlas, ale proto jen, že bylo zvykem podrobit každého čeledína takovému křížovému ohni od dávna řadou už ustálených otázek. Cimbuřovi je, doma tatíček všecky napřed řekli – doslova mu pověděli, nač se ho bude Kovanda ptáti, i co má odpovědět, aby slušnost byla zachována.

„Umím sekat nejen travnou i obilnou kosou – ale umím ji na kosiště nasadit a když ji v setí ztupím, na babce ji naklepat umím,“ – odpověděl proto Cimbura rozvážně, jak se slušelo a patřilo.

„Umíš brázdu vyorat?“

„Umím vyorat rovnou a dlouhou, nemusím se již zpět za pluh ani ohlédnout a přece neposkvrním pole smohou.“

„Umíš obilí rozsívat?“

„Umím rozsívat i obilí i kulatiny i leníček – čočku, hrách i vikev sejí doma tatíček.“

„Umíš povříslu udělat?“

„Umím je udělat i roubem zavázat a snop utáhnout, že se může jím písečkou věž přehodit a nerozváže se.“

Kovanda spokojeně kývl hlavou.

Zbývala poslední otázka: „Umíš fůru naložit a s vozem obrátit?“ ale té mu Kovanda nedal. – Optal se za to:

„A s čím jsi doma jezdíval? – S koňským nebo s volským?“

„S volským jenom,“ řekl Cimbura a sklopil zahanbeně oči.

„Tak u nás se seznámíš s koněm – nejlepším pomocníkem sedláka – budeš mít dvacet zlatých ročně služby na penězích, plátna na košile a zástěry – a jíst budeš se mnou za stolem,“ dokončoval smlouvu hospodář.

Selka už nesla mísu polévky a postavila ji vedle chleba na prostřený stůl. Děti stouply si podle matky a Kovanda sám a sám počal se hlasitě modlit, zcela tak – jak to činil tatíček Cimburův u nich doma v Semicích. Janovi velice se to líbilo a cítil se v té poslední chvíli jako doma.

Sedlák usedl první do rohu, vedle něho nový čeledín a pak teprve děti.

Po obědě nacpal si Kovanda dýmku a podal měchuřinu s tabákem Cimburovi.

„Zaplat' Pán Bůh – nekouřím,“ poděkoval tento.

Kovanda vyvalil oči. „Byls přece vojákem?“

„Byl – ale tabáky jsem prodával.“

„A co kořalku?“

„Nepiju,“ stručně odpověděl Jan.

Kovandovi se ulevilo. To bylo poslední, čeho si ještě přál vědět. Zcela uspokojen vyšel potom s čeledínem na dvůr. Prohlédli si konírnu – stáje – celé dvořiště – vyšli na sad i do polí se spolu pustili. – Sedlák vykládal horlivě a nadšeně a Cimbura pozorně naslouchal. Než se spolu vrátili, znal už celé hospodářství i postup nastávajících prací.

K večeru jenom ještě Kovanda vykládal o koních. Rozhovořil se v lásce a obdivu o ušlechtilém stvoření. Poučoval Cimburu, jak krmit – oves pálat a čistit – kdy seno za jesle založit, kdy napájet, hřebelcovat, jak ke koni se blížit – na něho volat – kde ho poplácat – jak do postrojů ho oblékat. A sám potom s Cimburou všecko ukazoval – do všech tajů ho zasvěcoval.

Měl pár koní – krásných – statných a silných. Valacha, kterému říkali „Dobrák“ a kobylu nazvanou „Divokou“.

„Ale není divoká – dobrá jako dítě – jen lekavá trochu – do tahu vždy jako šroub a do běhu jako oheň – ‚Dobrák‘ je pohodlný, ale zato spolehlivý – nepovolí – neselže,“ velebil hospodář dobré vlastnosti svého spřežení. Koníci, jak zaslechli jména, pozorně stříhali ušima – hlavy obraceli a řehtali na stání radostně a hrabali nohama. Poznali hlas hospodářův. „Bát se jich nemusíš – neublížíš-li jim – neublíží tobě. Zvíře pozná dobrého člověka brzy a přilne k němu. Tu máš skývu posoleného chleba a podej jim na dobré přátelství –“

S tlukoucím srdcem vcházel Cimbura mezi koně. Ti odtáhli se od žlabů a přitlačili se k dřevěnému pažení při stání. – Velké černé oči upírali na nového čeledína.

I Kovanda zvědavě hleděl za Cimburou. – „Vezmou-li?“ tázal se sama sebe v duchu.

Jan rozlomil skývu na tři kusy. Nejmenší snědl sám, potom poplácal ‚Dobráka‘ po mírně zahnutém krku a podal mu druhý kus. Valášek po něm ihned chňapl a ochotně jej chrupal. – Pouze ‚Divoká‘ dělala chvíli drahoty.

„I jen se neupejpej,“ usmál se tichým, dobrým smíchem Cimbura a znovu podržel jí třetí část krajíce. ‚Divoká‘ zafrkala, znovu si přičichla, a jak ucítila chlebovou vůni, neodolala, rozšklebila jemně růžové pysky a lapala po chlebu...

„No – buď Bohu chvála – budete přáteli,“ pochválil Kovanda a hned horlivě vykládal, jak kůň každého člověka nesnese. „Každý tvor – člověk i zvíře má svou vůni – některého tvora ani cítit nemůžeme, a kůň má dobrý čich – ale ty už máš vyhráno – spřátelí se s tebou – to jen ona – ‚Divoká‘ je taková fajnová – inu, jako ženská,“ radostně se smál Kovanda a po mohutném kříži hladil milé zvíře...

Tak Cimbura u Kovandů zdomácněl. Splynul s nimi – v celém dvoře lidé i dobytčata zvykli si na něho – jako by tu byl vyrostl mezi nimi – jako by byl jejich.

II

Kovanda dlouho novému čeledínovi nevěřil.

„To není ani možná, aby starý voják nekouřil a nepil kořalky,“ kroutil hlavou.

„I jdi!“ plísnila ho žena – „je to pořádný člověk – lepšího jsme ani dostat nemohli –.“

„Žena od přírody je lehkomyšlná,“ vážně odpovídal Kovanda – „a lehkověrná. Dokud nevyšolíme s Cimburou krušec soli a dokud nesní u nás z desíti pecí chleba – nelze s ním uzavírat trvalého přátelství. Neprošel ještě ohněm všech zkoušek. Nebylo dosud času ani příležitosti, aby se ukázala celá jeho povaha. Dosud se netoulá, ale snad jen proto, že tu jako v cizině nemá známosti; je pracovitý, ale nové koště každé dobře mete; je poslušný, ale možná, že pouze pro vlastní nezkušenost a nedovednost – mnoho ze selského zapomněl na vojně – a proto snad ve všem se mne optá, mojí vůli se řídí. Snad obrátí později – vzpříčí se – třeba času vyčkat...“

A tak pozoroval Kovanda Cimburu. Nedůvěřivostí i svou ho pronásledoval, nenápadně různým zkouškám ho podroboval, překvapoval ho neočekávaně při práci na poli i doma – ale Cimbura ze všech těch léček vyvázal šťastně – protože byl opravdu člověkem pečlivým a svědomitým.

„Sedlák mě chytá“ smál se sám pro sebe – prohlížeje úmysly hospodářovy, ale nehoršil se naň proto. Uznával, že má k tomu právo, aby se přesvědčil o poctivosti neznámého člověka, kterého přijal pod střechu a ke stolu. Nepřetvařoval se, nesnažil se býti v očích svého hospodáře lepším, než skutečně je, stejně, skoro trochu zvolna pracoval – ale i když Kovanda se blížil – nepřidal a nepustil se do díla horlivěji, ale zato pracoval bez oddechu a ustavičně – neodhodil kosu v seči, když hospodář odešel, nelehl si ani chvíli na mez neusedl, ale jako by tu u něho ustavičně stál – pracoval, takže když den s večerem se setkal – podivili se všichni, co Cimbura práce vykonal...

On sám se cítil v Hradišti spokojeným. Navykl za ta vojenská léta rodné vesnici, rodičům i sourozencům a proto ani teď u Kovandů stesku po domově necítil.

Tak minula senoseč, bylo už po žních a sklizená otava voněla už v seníku. Pouze brambory a zelí stěhovaly se zvolna z polí do sklepu – ozimy se zasévaly a oralo se pod jaře.

Nadešlo císařské posvícení.

Toho dne i samo slunéčko s modravého nebe vesele a radostně se dívalo dolů na hradišťskou návěs a spokojeně shlíželo se v obecním rybníčku. Na hrázi stála kaplička a kovárna a kolem něho byly rozestaveny do kolečka statky, chalupy, výměnky a baráky. Všecky byly posile doškem, zdi měly lepenicové nebo roubené a hlínou vymazané. Nad rozježené hřebeny střech vyčuhovaly obílené komíny a ze všech valily se dnes k nebi obláčky modravého dýmu.

Starý Máček – svátečně ustrojený, stál u kapličky a díval se na její stín. Měl to dlouholetou zkušeností vyměřeno. Jakmile padl stín na určitý kořen lípy, pod kterou se kaplička krčila – Máček šel a zvonil. Bylo poledne. Říká se, že práce dlouhou dobu ustavičně konaná člověku zevšední – pakliže se stále nepamatuje a nepřipomíná si její vážnost. Tak i Máček, stoje před kapličkou a tahaje za provaz – nechal beraničku na hlavě a starou dýmečku, skrz na skrz močkou prosáklou, v bezzubých ústech, ačkoliv zvonek volal polední „Anděl Páně“ a po celé vsi lidé uctivě hlavy obnažovali. Máček nedělal to z fúrie, ale z pohodlí. Nebylo kam beraničku pověsit a dýmka často, než odzvonil, mu vyhasla a dalo mu to mnoho práce, než do zavhlého tabáku oheň zase rozkřesal. Sám při zvonění se potichu modlil pozdravení andělské a dobře podle oddílů modlitby zvonek podtrhával.

V té chvíli polední hradištská náves ztichla jako po vymření. Kolem bohatých stolů seděli lidé a u plných žlabů stála zvířata.

I u Kovandů seděli již za stolem a v tichu a bázni Boží pojídali, co selka o posvícení uvařila.

Byla to především dobrá, staročeská polévka nudlová. Kovandová měla ve svém hejnu slepic jednu, která byla tlustá jako kachna a veliká jako kohout, ale neplodná. Při každém sypání zrna hrozila jí hospodyně pěstí: „počkej ty – ty líná, ty – ani vajíčka jsem dosud od tebe nespátřila, však já tě zařiznu o posvícení a dám tě celou do polévky“ – a vskutku hrozbu splnila. Proto byla polévka jako olej a chutná jak mandle.

Potom přinesla selka na stůl křenovou omáčku, hustou a sladkou, ze smetany vařenou, zažloutlou vajíčky a rozkrájenými na drobno, letošními už ořechy. Každému – počínajíc hospodářem – vložila na talíř jeho díl masa hovězího, libového a křehkého, a doprostřed posunula pecen vonného chleba, čerstvě z vejraže před koláči upečeného – samožitného.

V hlubokém a posvátném tichu všichni pojídali „těchto darů Božích“, jako by byli v kostele. Pouze tu a tam bylo slyšeti lžící cinknout, zuby chrupnout anebo rety srknout, a to ještě Kovandův zrak káravě zabloudil v tu stranu, odkud zvuk o jeho ucho zavadil.

První hlad už pominul – a jinou neděli byl by oběd ukončen, ale dnes ještě octla se na stole mísa knedlíků bílých, pšeničných, pěkně kyprých a houskou na drobno rozkrájenou proložených, za nimi přišlo zelí s ostrou vůní – až sliny v ústech se sbíhaly, a konečně veliký pekáč – dlouhý, promaštěný už a zčernalý, na kterém v mastnotě ležela celá plec vepřová, do červena upečená.

Každý si mohl ukrojiti podle chuti a hladu – a proto hospodář ani hospodyně masa nekrájeli. Uřízli si sami kousek, po nich Cimbura a děvečka. Potom dětem ukrojila matka tenký řízek, neboť samy velkým nožem vládnouti nesměly a také ještě nedovedly...

To bylo už poslední jídlo, protože dnes Kovandovic neměli hostů. Čekali až odpoledne snad že přijde nějaký úředník z Písku, snad pan aktuár s paničkou a dětičkami na vesnické koláče, ale možná, že také přijde z Písku i sám guberniální rada, vždyť byl s Kovandou dobře znám už dříve ještě, než byl starostou. Vozíval totiž Kovanda pana radu svými koni do Prahy, kdykoli tam musit k apelaci anebo z jiné příčiny.

Proto všichni seděli za stolem po domácku, vysvlečeni v bílých, nažehlených košilích, pot perlil se jim na čele, brady leskly se mastnotou, tváře zčervenaly a na spáncích mužským až se chomáčky vlasů chvěly, jak s chutí čelisti se hýbaly a pracovaly.

Když se oběd blížil ke konci, Kovanda nenápadně se díval po všech talířích a sám hodně pomaloučku dojídal.

Dělal tak jen proto, aby ostatní nespěchali. –

Slušelo se totiž, jakmile hospodář lžici položí, aby ji položili i ostatní kolem stolu. Ale Kovanda byl přející člověk - nepoložil lžice nikdy dřív, dokud nepoložili jich druzí. Přál lidem a lidé přáli jemu.

„Děkujeme Tobě, Pane Bože Všemohoucí...“ zazněl konečné jeho hlas modlitbou po jídle a rázem pak všem se ústa rozvázala.

„Dobré jsi dnes vařila,“ pochválil si hospodář hospodyně; ale pak se obrátil k Cimburovi:

„Tak se mi zdá, že jsi o obžínkách nebyl s námi tak veselý –“

„Nebyl, hospodáři – šel jsem tenkrát domů – vzkázala mi maminka, že tatínek nám stůňou.“

„Ale dnes půjdeš k muzice,“ řekl Kovanda. – Znělo to neurčitě jako otázka a spolu i jako rozkaz a oči hospodářovy utkvěly na tváři Cimburově. – To byla jedna z léček, oko, které mu položil. Chtěl vědět, jakým je nový jeho čeledín, když se rozkuráží, když se napije, protože v napilosti člověk ztrácí nad sebou vládu, zkrocené pudy – dobré i zlé – vystoupí v celé divokosti a každý ukáže se v pravé podobě.

Selka zatím před každého postavila kupu koláčů – velikých a různého mazání: povidly, mákem, perníkem, tvarohem. I děti dostaly svoje, aby se učily s Božím darem zacházet. Každý se svým podílem mohl dělati po vlastní libosti.

Cimbura právě přemýšlel, kterému chudáku v obci měl by svůj díl donést. Ale musil nechat toho přemýšlení, ježto hospodář na něho promluvil a úcta k němu vyžadovala plné jeho pozornosti.

„K muzice?“ – opáčil Cimbura a rozvažoval, zda hospodář se ptá nebo nakazuje. – Nemohl postihnouti v těchto slovech přání Kovandovo a proto odpověděl podle svého vlastního přání.

„Nepůjdu.“

„A kolik je ti let?“

„Ve dvaceti chytili mne na vojnu – je mi tedy dvacetosm –“

„A prosím tě, chlapče – proč nechceš jít mezi chasu?“ sepal ruce sedlák – „stydíš se za hradišťské synky?“

„Nechodil jsem v Semicích – ani na vojně.“

„Není rozumné vyhýbat se starým zvyklostem – křivě růst, sám a sám jít pěšinkou a vyhýbat se cestě, po které krácejí všichni. Mohl bys zabloudit do samoty a ta bývá trpká – zlá – a neutěšená,“ vážně teď mluvil Kovanda. Bylo mu skutečně podivno, že jeho čeledín nenavazuje známosti, že dívek si ani nevšimne, mezi chasu v neděli odpoledne nevychází, že jen s dětmi si hraje, o vojně málo a nerad vypravuje, v knihách si čte, pobožné písničky pobroukává – „aby se z něho nestal podivín, mrzout – dávali by nám jeho rodičové vinu,“ řekl si hospodář a znovu hlasitě pronesl:

„Starý mrav káže o památkách se veselit, jít mezi lidi – svoje bratry – s nimi se potěšit – uctít čas, aby on zase uctil nás.“

„A kdy je to o památkách? Čemu tak říkáte? Neslyšel jsem to ještě,“ upřímně ptal se Cimbura.

„To je o obžínkách, když poděkujeme v kostele Bohu za šťastně ukončenou žeň, potom je to dnes, kdy slavíme paměť posvěcení putimského chrámu a pak je to v masopustě, kdy koná se svatební veselí a kdy sedlák v zimě odpočívá a síly sbírá na blížící se jarní práci. Je ke všemu

čas, k dílu i k jídlu, modlitbě i veselí, k práci i odpočinku a člověk nemá staletý pořádek rušit. Nic, vidíš u nás, jak je všechno rozděleno, a viděl jsi to jistě i doma. Náš selský život je utvrdlý, ztuhlý, zvykem posvěcený – kdekdo z našich, každý se mu podrobuje, a jako na podivína aneb nepřítele hledíme na toho, kdo ten starý pořádek náš ruší.

– Neosamocuj se a nevyhýbej se lidem. – Na mne hled'. – Vidíš mé, chodím do kostela v neděli, v postě jdu k zpovědi, ale o památkách jdu do hospody. Nechápu svým selským rozumem, jak může náš člověk, sedlák, chodit do hospody každý den, karbanit – opíjet se – lehce žít. Ba, nezabloudíme tam ani v neděli – a šenkýř, vyjímaje žní, nemá doma ani piva. Vyjdu si v neděli ven do svých polí, dívám se na mravence, na včely, na motýly. Poslouchám ptáky, pozoruji les, rybníky, řeku. Prší-li, jdu k sousedu na hrátky – tak žiju. Ale o památkách, jako bych já nebyl já. Fúrie se mne zmocní – vyvádím – utrácím – peněz nelituju. Vybouřím se tak a zkrátím zas potom jak beránek.“

„Nenaučil jsem se tancovat, proto jako voják také jsem nikdy k zábavě nešel,“ namítl Cimbura.

„A jak to víš? Už jsi to někdy zkusil?“ znovu skoro patheticky ujal se slova hospodář. Umínil si, že musí zlomit vzdor a napravit hlavu tomu mladému muži, který se mu zdál buď pokrytcem, nebo lakomcem, nebo podivínem. – „Nezkusils a proto nevíš. Tanci se náš člověk – selský člověk – neučí. Tomu se učí jen páni. S tím my se rodíme. – Když spustí dudy a klarinet zazpívá, když spatříme kolo se točit – tu začnou se nohy samy do taktu zvedat, padne to na tebe, hlavou pohodíš – klobouk sveze se ti do týla, prsty luskáš, podupuješ a nevíš ani, jak se to stalo, že už se točíš. Já jsem od přírody klidný člověk, ale o sousedské cítím, jak si mne muzika podmaňuje. Je to jako nemoc nakažlivé, jako pláč nebo smích anebo spánek, zachvacuje mne to celého a člověk se neubrání. Písnička zvučí mi v uchu, tlačí se mi do hrdla – rty třeba sevřené mi rozrazí – jako ptáček vyletí a já – už sedlák usedlý – si zazpívám a zatancuju. A jsi ty snad z jiné krve? Ve vši počestnosti tedy jdi a tu máš ode mne na útratu,“ dokončil sedlák. – Cimbura beze slova vstal a šel mezi chasu – šel do hospody.

III

K večeru se Cimbura vrátil, ač ještě nebyl čas krmit koně.

„Ty jsi už tu?“ podivil se Kovanda.

„Ano, myslil jsem, máte-li hosty a kdybyste je chtěl nechat odvézt, abyste nemusil pro mne vzkazovat –“

„A jak se ti líbilo?“

„Líbilo se mi dobře.“

„A tancoval jsi?“

„Netancoval,“ přiznal se Cimbura a zarděl se. Seděl tam se staršími podruhy a čeledíny a vskutku cítil ve všech žilách i v celém těle, jak se mu tam muzika ozývá. I nohou pod stolem si poklepával. Zdržovala ho jen vrozená mu ostýchavost. Vskutku samotařil a přicházelo mu vždycky za těžko – jíti někam, kde ještě nebyl – mluvit s někým, koho neznal, navázati styk s cizím člověkem. Už jako malé dítě tím trpěl.

„Ty jsi nevrleza,“ říkávala mu matka, když prosil, aby ho neposílala tam, kde ho neznali. – Tuto ostýchavost nesetřela s něho ani vojna.

A tak dnes o posvícení poslouchal muziku i písničky, hleděl na točící se párky, při třetí sklenici piva už už se zvedal, že půjde také k muzikantům – hodí jim stříbrný dvacetník a zatancuje si – udělá to nenápadně, až budou všichni v kole – aby si ho nevšimli – myslil na to, ale mluvil klidně dál za stolem jako usedlý člověk o hospodářství, o vojně, o Uhrách, o Itálii – o Radeckém – a když vstal a už mířil k hudebníkům – ne – nemohl se odhodlat, vyšel ze dveří a šel domů. –

Slyšel za sebou několik posměšných, potupných výkřiků. To ostatní čeledínové se mu smáli, slyšel i pronikavý, tenký smích děvčat – a proto tím více pospíchal k domovu.

Chasu hradišťskou opravdu rozčiloval ten málomluvný čeledín Kovandův.

„A co to za pacholka,“ horlili všichni – „když mezi nás nejde a s námi nedrží. Náfuka je a pohrdá námi.“

Když odešel, sestoupila se chasa do kolečka a mluvila o Cimburovi.

„Je ze Semic – tatík má grunt.“

„To je toho, takových je u nás víc.“

„Vojačil.“

„Francek tuhle tam byl taky – Pepík taky a já taky.“

„Neumí asi tancovat.“

„Tak ať sem neleze, nechodí mezi nás na náves – ať taky nejde do hospody.“

„Nestrpíme ho.“

„Vyvedeme mu něco –“

Když Cimbura krmil k večeru doma koně, potkala ho na dvoře Marjánka. Nesl koš sena a ona šla do chléva dojit. Sloužila už déle u Kovandu a bylo jí v té chvíli Cimbura líto.

„Půjdeš na večer zase k muzice?“ – optala se ho.

„Půjdu, budu-li chtít, co bych nešel,“ řekl Cimbura a sám se podivil tvrdosti svého hlasu i náhlosti rozhodnutí.

„A nechod’ – víš, chlapci se na tebe strojí,“ řekla a šla dále.

Cimbura vlastně už nechtěl dnes do hospody ani vkročit. Hlava ho pobolívala z kouře a piva. – Ale teď cítil, jasně cítil, že jít musí, nemá-li ztratit vážnost mezi chasou a platit za strašpytla, za bázlivce, kterému by se po vsi smáli a kterým by pohrdali...

„Co by mi mohli udělat?“ pohodil hlavou a po večeři znovu se oblékl. S jakousi hrdostí – skoro vyzývavě otevřel v hospodě dveře a vešel.

Jaký to statný hoch! Přímo vzor jihočeského člověka. – Tělo prostřední postavy, souměrné a krásné – zrovna ideálně rostlé. V pasu útlý jako panna, ale jeho hrud’ je mohutná – v ramenech široká – v prsou klenutá a v zádech rovná jako prkno. Na krátkém, svalovitém krku nasazena točí se malá hlava kučeravého vlasu a neobyčejně pravidelné, čistě oholené tváře. Na vojně navykl si přímé, vznosné držení těla, odměřený krok a otevřený mužný pohled.

Jediná věc pouze byla nápadná a rušila soulad jeho těla – tím byla mohutná – dlouhá a široká šlapadla na pružných jeho nohou, takže jeho boty – vysoké – s holeněmi, sahajícími až po kolena, byly rozměrů zcela mimořádných a bily do očí.

Z hospody už znovu ozývala se hudba a chasa točila se, v kole – když Cimbura do ní vešel ve svých vysokých botách, v přiléhavých koženících z kozlí kůže a pouze ve vestě. Rukávy bílé,

naškrobené košile jako dvě perutě odstávaly mu od těla a černý kulatý klobouček měl posazený na stranu k levému uchu.

„Bože, jak mu to sluší,“ pomyslně si Marjánka, „ale raději, kdyby sem nechodil – marně jsem ho varovala.“ Srdce stisklo se jí o Cimburu, jehož dobré, přímo dětsky dobré srdce znala.

Cimbura vešel s klidem člověka dobrého, spravedlivého a nevinného. Došel si pro sklenici piva a nesa jí v ruce, usedl si na své staré místo, mezi nejchudší a nejstarší. Seděli tu i jiní hosté – staří, sedření nádeníci, podruzi – všichni, kteří nebyli ‚sousedé‘ – nesměli mluvit ‚do obce‘ – a nesměli přijít zejtra – až bude ‚sousedská‘ uctívání zde posvícení dnes...

Už přetancila chasa asi čtyři kousky – Cimbura dopíjel druhou sklenici a chystal se k odchodu. Nic ho netěšilo, nezajímalo. „Dokázal jsem jim, že se za ně nestydím, že se jim nevyhýbám – byl jsem po vůli sedlákovi a mohu tedy jít,“ uvažoval v duchu a v té chvíli nevzpomněl na varovný hlas Marjánky – když náhle celá hospoda ztichla a Jíra – ten, co sloužil v Hradišti u Porazilů, přistoupil k Cimbuřovi a za ním všechna chasa mužská. – „Pozdrav tě Pán Bůh – Cimbuřo!“ oslovil ho Jíra vážně.

„Dejž to Pán Bůh,“ – odpověděl Cimbura a vstal. Vstal z úcty ke slovu božím a vstal i z úcty k těm, kteří stojíce ho oslovovali.

„Sloužíš jako my ve zdejší obci – ale dosud se nám zdálo, že se nás stydíš a že se nám vyhýbáš,“ hlasitě, slavnostně mluvil Jíra – „nechodil jsi mezi nás ani večer pod lípu, ani v neděli do hospody na kuželky – nechodil jsi s námi mezi kázáním na hřbitově – nevracel jsi se také s námi z kostela. – Nesmíš se proto divit, že jsme ti to ve zlé vykládali a sobě za urážku to počítali. Ale dnes ukázal jsi, že se nestydíš za nás, že se k nám hlásíš – a proto po starém zvyku my – hradišťská chasa – dáváme ti sólo a vybrali jsme ti tanečnici,“ – Jíra se obrátil – pokynul rukou – chasa se rozstoupila a za ní usmívala se – Anýžka, blázen, na Písecku toho času všude známá žebrácká. – Chromá, nešťastná osoba, stará už a shrbená, poloblba, jež toulala se ode vsi ke vsi, fintila se ustavičně a věšela na sebe stále různé hadry a odložené šaty, klobouky a stuhy píseckých paniček. – Velké břemeno takových hadrů vláčela ustavičně s sebou.

„Budeme tancovat – budeme tancovat,“ – smála se šišlavě, bloudíc potrhaným zrakem kolem sebe.

Pustý smích rozjařené chasy ozval se vůkol. „S Cimburou – Anýžko – s Cimburou,“ – vykřikl jiný chasník a přistrčil ji k Cimbuřovi. Byl to Bartík, ten, co sloužil u Chmelíčků, právě v sousedství, hned vedle Kovandy. Cimbura letmo podíval se na něho a už přistoupil k Anýžce. Celá hospoda ztichla, co se nyní asi bude dít. „Udeří ji – bít ji bude – vyleje si na ní zlost,“ myslili si všichni a hádali, jak oni by se zachovali – jak z rozpaků by si pomohli.

„Anýžko, milá Anýžko,“ řekl jí Cimbura lahodně, jako by s dítětem mluvil – „vím, že jsi hezká i hodná, ale tancovat nebudem – tu máš, zavdej si ode mne,“ a podal jí svou sklenici piva – „a tu máš dvacetník – kup si dole u báby perníkové srdce a zítra ráno přijď ke mně – víš – do Kovandovic statku – dám ti uzel koláčů – všechny ti dám – budou tvoje – i šátek ti dám,“ mluvil Cimbura měkce – skoro lítostivě – vedl přes hospodu bláznivou Anýžku ke dveřím a vyvedl ji ven.

„To jim to sluší.“

„Dej jí hubičku – hubičku jí dej!“

„A skoč si s ní, zatancujte si spolu.“

Hrubé, drzé poznámky padaly celou cestou na Cimburu, který snad sám a sám cítil surovost tohoto žertu.

„Tak jen ji vyprovod’ – máma jí bránit nebude,“ křikl Jíra ještě za Cimburou. – Ale ten pustiv Anýžku samu ven – ve dveřích se obrátil a práskl jimi, až se hospoda zatřásla.

Jako výstřel na poplach zaduněla ta rána ztichlou světnicí.

„Je to Cimbura?“ ptal se kde kdo sama sebe a nikdo ho nepoznával, jaká změna stala se náhle v jeho tváři.

To ještě před chvílí tvář beránka – milá a tichá – usmívavá a lahodná – obrátila se a hle to je tvář lva. Bledá a strašná – dva požáry hoří mu v očích pod slazeným obočím – vlasy se ježí nad svrašťelým čelem – chřípí se rozšířila, rety se rozchlíply a za nimi běhají se stišťené zuby...

„Bude zle, krev poteče,“ prorokovali staří a zkušení u stolů – vyskakovali hned krotit – bude-li třeba – nerozvážnou mládež.

„Styd'ťe se!“ rozkřikl se náhle Cimbura. Hlas jeho zněl tvrdě, duněl a hřměl jako zvon na putimské věži, když bije na poplach – okna pod ním zadrnčela a zdi se otřásly.

„Kdo že se má stydět?“ vypjal se vtom Jíra před Cimburou.

„Ty a s tebou všichni – hanba vám –“

„Hoj – hoši – slyšeli jste?“

„On nám tu bude kázat!“

„Cizák! Semičák!“

„Vyhod'ťte ho“ – a po tomto výkřiku jako roj hrnula se chasa k Cimburovi. Ten stál dosud na svém místě – a měřil pozorně okolí.

„Chcete se bít?“ ptal se jich poctivě a včas.

„Chceme!“ vykřikl všichni – ruce zvedly se do výše a obklopily Cimburu. Ten zmizel na okamžik v klubku lidských těl.

Ale jako by granát praskl v tom hloučku – rozletěli se náhle všichni a ve prostřed stál opět Cimbura – ruce jako dvě perutě rozpřážené a prsty zkřivené jako spáry. V jedné ruce držel Jíru a ve druhé Chmeličkovíc pacholka. Vybral si je chvatně – po těch dvou právě sáhl do chomáče chasy – hučící jako popuzené vosí hnízdo. Chňapl po nich, jako by chytal ne rukou, ale kleštěmi, tak silně popadl je u krku – pobral do rukou vestu i uzel hedvábného šátku pod krkem a smáčkl je, až límec konopné košile zařezával se jim do krků – pozdvihl je od země a ohnal se jimi dokola. – Jako plevy ve větru odlítali hoši a Cimbura stál uprostřed hospody sám a sám...

Nebyl bledý – tvář mu zčervenala a dlouhá jizva – Jindy sotva znatelná, jež mu zbyla památkou na Custozzu, podlila se krví a zbrunátněla. Bylo mu i dnes jako tehdy v Itálii, když krví se brodil. Neslyšel a neviděl. – Necítil se a pozbyl vlády nad sebou. Rudá kola dělala se mu před očima – bolavá pěna ukázala se mu v koutcích zkřivených úst.

„Mně se směj – mně, rozumíš –“ a třásl Jírou i Bartíkem – „ale ne bláznů – ne chud'asu, který se bránit nemůže – ne Anýžce – Anýžce ne. A hubičku – hubičku jsi chtěl, tak si dejte po hubičce,“ a přirazil je tváří k sobě, až z nosů krev vystříkla. Jako pírkem obrátil je rázem ve vzduchu – „půjďte za Anýžkou – půjďte – tak hled'ťte – jak máte daleko k domovu“ mluvil

zlostně a v napřažených pažích teď týlem přirazil je k sobě, až lebky jejich jako dva křeménky o sebe zachrastily.

Celá hospoda trnula. Jíra s Bartíkem zprvu nohama tloukli, ruce rozhazovali, ale tvář brzy jim krví naběhla, oči z důlků vystoupily a oni v rukách Cimburových viseli bezvládně a bez obrany. V hlubokém tichu hleděli všichni na tento silácký kousek. – Co bylo proti tomu všecko, co o lidské síle slyšeli vyprávěti od nejstarších pamětníků! Nevyrovnal se mu ani komediant, jenž tu v hospodě kdysi jednou rukou zvedal do výše cent železa! Zapomněli rázem na všechno, na hádku i rvačku a v němém úžasu dívali se na rozkročeného Cimburu, svírajícího rukama dva nejsmělejší chasníky.

„Tak, furianti,“ křičel Cimbur oběma přímo do očí, „teď se mi posmívejte – jste lehčí jako dva pytle nacpané plevami anebo senem,“ a při tom stále jimi potřásal, „pustím vás – běžte si – chlapečkové,“ hodil je ke dveřím a ještě vykřikl:

„Ať vás polejou teď vodou, abyste přišli k sobě.“

„A kdo má ještě chuť – ať jde!“ – a postavil se proti všem. Čekal chvíli vztýčený a hrozný. – Šla z něho hrůza na všechny kolem. Nikdo neměl dosud pokdy se vzpamatovat, probrat se z toho náhlého překvapení.

„A teď budu mít sólo – já – Semičák – já Jan Cimbur –“ zabouřil po chvíli jeho hlas. –

Hodil peníz muzikantům na talíř, až na talíři vyskočil, zazvonil a chvíli jako vlček se točil – „už jsem je měl – mám je a budu je mít – ne protože vy chcete, ale protože já – já. Jan Cimbur ze Semic, z gruntu číslo jedenáct, já že je chci mít!“

„Protivínskej zámek – mezi horama“

zazpíval náhle změněným hlasem. Milým a vysokým, rozechvělým a tklivým.

„Nezapomeň na to, co jsi mi dala –“

vpadli, jako by z těžkého sna procitli, všichni hoši najednou.

„Pěkný šátek dala jsem – vyšívaný harasem –“

ozvaly se ke zdi se tlačící ustrašené dívky.

Hudba vpadla. Dudy zamečely, klarinet zapískal.

Cimbura zadupal – zavýskal – a první dívku, která mu padla do očí, vedl si do kola, lhostejno mu, která to byla – byl by ji vyzval, i kdyby byla dcerou knížete pána z Hluboké anebo z Vráže. Na kterou padly jeho oči, tu si vzal. Ryla to náhodou Putimačka – Josefka Kubelovic – sloužící u Porazilů za mladšinku už poslední rok.

Jako s pírkem točil s ní po sále, a když muzikanti dohrávali, hodil jim z kola nový dvacetník. Ten letěl obloukem jako bílý motýlek, třpytil se ve světle lojových svíček a vesele dopadl na talíř ke svým bratřím.

„Pod našima okny v jeteli chytili křepela s křepelí,“ zaspíval Cimbura.

„chytili jej do tenátek – poléčených vedle vrátek,“ pokračovala hospoda.

A když muziky dohrávaly poslední verš – Cimbura tak, jak držel tanečnici – vyhodil ji do výše – přikrčil se trochu – natáhl pravici – v letu jako ptáčka zachytil naškrobenou Pepku – levičkou v pasu ji přidržoval, aby mu nespadla, a tak na dlani jako princeznu ji nesl z kola až ke zdi a tam pomalu a opatrně posadil ji na dlouhou, dřevěnou lavici. Beze slova pak vyšel ven a víc se do hospody toho večera nevrátil.

IV

O ničem jiném v celém píseckém okolí dlouho se nemluvalo než o siláckém kousku Jana Cimbury.

„Pane, vystřízlivěli jsme, husí kůže šupěla nám po zádech, když jsme viděli, jak hází Jírou a Bartíkem – jako by to byla pírká – byl by jimi vytřískal celou hospodu –“ vyprávěli Hradišťáci smrkovickým, putimským a ražickým na putimském hřbitově příští neděli po velké a ukazovali jim Jana Cimburu, když tichý a skromný, jako by nedovedl pět počítat, zas vycházel z kostela.

„Kdo by to řekl – takový nepatrný synek na pohled,“ – divili se všichni.

„Ale síly má jako medvěd, ruce má železné, co popadne, nepustí.“

„A to udělal – a s místa se při tom nehnul – ohnal se jimi – a chasa se rozletěla po koutech – dva pacholky zvedal a točil jimi, jako by to byly dvě borové louče,“ vyprávěli si staří.

Největší radost měl sedlák Kovanda. – Marjánka hned ráno pověděla hospodáři co se v hospodě u muziky stalo.

„Ale náš pacholek – to jste ho měli vidět – stál jako lev – třásl Jírou i Chmelíčkovíc Bartíkem jako hniličkami – ticho jako v kostele bylo při tom – nikdo se neodvážil prstem se ho dotknout – dvě sóla si dal zahrát – a mlčeli – dovolili mu to – zazpíval a zatancoval jako nejlepší chasník – oči jsem mohla na něm nechat.“

Kovandovi hrdostí dmula se hrud'. Už to byla jistá věc. Měl nejlepšího a nejsilnějšího pacholka ve vsi. Jako je sedlák hrdý na koně, na pole, na úrodu na nich, tak je pyšným i na svoji čeleď. A Cimbura mu neudělal hanby, ale rozmnoží mu čest. Všude budou si o jeho kousku vyprávět a říkat:

„U Kovandů slouží – Kovandův čeledín je to.“

Vyšel za Cimburou pochválit ho. Ten ve stáji, jako by se nic nebylo přihodilo, hladil kartáčem a hřebelčil Dobráka a Divokou.

„Ty ses pral, Cimburo,“ – promluvil na něho Kovanda zdánlivě přísným hlasem, – „povídají to po celé vsi a ukazují na můj statek.“

„Nepral, ale bránil jsem bláznivou Anýžku. A když mne chtěli za to bít, bránil jsem pak i sebe – však jsem chtěl prosit selku, kdybych byl na poli, aby dala Anýžce moje koláče i se šátkem, mám je v truhle svázané – slíbil jsem jí je a přijde si pro ně,“ řekl Cimbura a odmlčel se.

„Dnes bys nemusel vyjíždět – je sousedská a jako selský synek mohl bys jít se mnou,“ – navrhoval Kovanda.

„Odbyl jsem si své,“ vážně odpověděl Cimbura a strojil koně – „pojedu orat.“

„Jak chceš,“ svolil sedlák a vrátil se do světnice.

„Ženo, máme nejlepšího pacholka ve vsi,“ – řekl selce s hrdostí.

„Že to konečně uznáš,“ zavyčítala mu.

„Přestál všecky zkoušky – není podivín – ale dobrák – krom té drahé duše – koni Dobráku podoben povahou – je klidný, tichý, ale hluboký jako řeka; ale také silný a přelily jako řeka rozvodněná, když vidí křivdu a bezpráví – budeme si ho vážit a jako svého chovat.“

Téhož dne odstěhovali Cimburovo lože ze stáje do komory, kde nyní s dětmi hospodářovými líhal. Všecky rodinné záležitosti před ním se projednávaly a on i o radu býval tázán.

Celá obec počala si ho všímat a hospodáři mluvili s ním jako se sobě rovným. Takové následky mělo Cimburovo, abych řekl, oficielní, první veřejné vystoupení. Nebyl to pouze mistrovský kus síly, kterému se tam ve vsi všichni obdivovali, ale byla to i šlechetná pohnutka toho činu a ostatní přednosti jeho povahy.

I chasa – ba i Jirka s Bartíkem smířili se s ním, když viděli, že se Cimbura nehněvá, nepyšní a vítězstvím svým se nehonosí a nevychloubá, ale že žije dál obvyklým způsobem jako dřív, že není pyšný, ale svérázný, usedlý, zkrátka z jiného dřeva řezaný, než jsou všichni ostatní.

O „památkách“ chodil Cimbura dál mezi ně, ale seděl v pokoji. Nesmáli se mu, ba naopak své spory mu přednášeli a on je jako rychtář rovnal. Krotil bouři, různice a hádky. Jeho rozsudek platil vždycky, nesnesl odporu a nebylo odvolání. Každého rušitele napomenul – nepomohlo-li to, vynesl ho jako dítě a postavil venku před hospodou. Třeba za bílého dne a na posměch mládeži...

Proto šenkýř po každé si oddychl, když Cimbura zasedl za stolem. – Věděl, dokud on zde, že veselí nebude rušeno a chasa bít se nebude.

„Cimburo, počkej ještě – neodcházej,“ zdržoval ho často a loudíval. Sliboval mu, že smí zdarma jíst i pít – jen aby zůstal; ale Cimbura beze slova zaplatil, a když sám chtěl – odešel.

„Silák Cimbura“ – říkali o něm s příděchem úcty a obdivu a on sám dobře věděl o své síle. – Znal se dokonale a byl jist, že síla vlévá se mu do žil a svalů, jen když je toho nutně třeba. – A proto tak zvanými „siláckými kousky“ vždycky pohrdal a nedal se nikdy k tomu svést, aby svojí silou zbytečně plýtvál, aby se jí chlubil, aby ji marně ukazoval. Naopak klidně, liše žil, jako nejnepatrnější človíček – měkký a dobrý jako dítě, pln soucitu a lásky ke všemu slabému a ubohému. Dokud zlost anebo svrchovaná nouze ho nezvedla, dokud nezmocnilo se ho zvláštní jakési rozčilení, nikomu a ničemu nemohl ublížiti. „Odlez, broučku, odlez, abych tě nezašlápl – podívej se, jak mám velké nohy,“ říkal dobrácky sluníčku nebo střevlíku, hrabajícimu se přes cestu někam za neznámým cílem a opatrně se mu vyhnul. Ušetřil mravence i pavouka, ani mouchy jakživ nezabil – nanejvýš že na její dotěrnost zahuboval: „plácnu tě, hloupá i bude po tobě – odleť raději někam ke svým“ – laskavě a vlídně ji varoval. – Děti miloval nade všechny lidi a v jejich společnosti trávil nejraději svůj volný čas, dlouhé večery zimní a všechna nedělní odpoledne. Dovedl jim vyprávěti roztodivné pohádky, líčil

jim daleké krajiny, ale o vojně jim nikdy, anebo tuze nerad vyprávěl, vůbec na ta léta vojenská snažil se zapomenout – nikdy se jimi nechlubil a na jeho kabátě nikdo nikdy nespátřil vojenskou válečnou medaili.

„To zabíjení mělo by přestat a je hanba o tom mluvit,“ odbýval dotěrné tazatele, jako by se jednalo o největší nemravnost, za kterou se lidé stydívali.

Raději dětem vyřezával a vymýšlel různé hračky. – Učil je stavět drobné mlýnky větrné i vodní – stloukal s nimi spací budky, malinké vozíky, pluhy a brány, před vánocemi lopotil se dlouho s Betlémem a pouze tehdy, když drobotina dětská stala se mu nevěrnou, když se chvěl vzduch na návsi v jarním slunéčku jejich křikem, bral Cimbura na ten čas vzácnou věc – noviny a knihy. Kovanda byl písmákem. Bylo to u nich v rodu. A tak u Kovandů přečetl Cimbura po prvé souvisle celé Písmo svaté, život Pána Ježíše, životy svatých, Hájkovu kroniku české země a sáhl i po jiných knihách. Hospodář mu nebránil, naopak ukázal mu, kde je klíč od almárky s knihami uschován, aby kdykoli mohl Cimbura k těmto pokladům se dostat.

O všem, co četl, Cimbura usilovně přemýšlel, s hospodářem o tom rozmlouval, vyplaval se, dal se poučovat, pronášel námitky, hájil své přesvědčení a teprve jsa dokonale přesvědčen a o lepším poučen, vzdával se pak ochotně svého. Tak prohluboval v sobě a pevně do paměti vrýval si vše, co četl... Přečetl mnoho spisů Havlíčkových – jeho „Národní Noviny“, „Šotka“ i „Kutnohorské epištoly“ – s mnohým nesouhlasil, ale mnoho, přemnoho, pro celý život si zapamatoval.

Za žádnou práci na světě se nestyděl. Když v zimě v sobotu selka vysypala na stůl kupu peří, vysokou jako malý Boubín, Cimbura ochotně přisedl ke stolu.

„Snad bys peří nedral?“ okřikl ho Kovanda, „to je babská práce.“

„Dejte mi mužskou a nebudu drát, ale zahálet je hřích,“ a proto, když si všecko pospravil, dříví uchystal, vody navážil do džberu „v domě“, pro případ božího ohně, usedl ke stolu a tuhými, krátkými svými prsty trpělivě a vytrvale dral peříčko po peříčku.

Ženské se mu smávaly, ba i zlobily a urážely ho někdy svou prostořekostí. Posmívaly se jeho ohromným botám, jeho tlustým, chloupky bolavými svrchu hustě porostlým prstům, jeho starosvětskému kroji i účesu, ale Cimbura se nerozhněval, jen dobrácky se usmíval a

poslouchal, jako by se ho to vůbec netýkalo. Nežertoval nikdy s dívkami – i když žert samy začaly – on nesplácel.

„A proč se nemáš k tomu ženskému pokolení?“ optal se ho Kovanda jednou v důvěrné chvíli, „či snad už sis vybral tam doma u vás, anebo snad na vojně,“ – klepal hospodář na čeledínovo srdce, aby i po této stránce ho vyzkoumal.

„Stáří vojáci – staří hříšníci“ dodal ještě a zahrozil Cimburovi prstem.

„Ach ne, sedláče, proto ne. Ale tak – proč se k nim mít, když ženit se nemohu. – Tak leda jen chtít některou pro hřích. Však přijde čas, přijde,“ kýval hlavou, „dobře se mi vede u vás, ale přece pacholčit do smrti nebudu – chci hospodařit na svém.“

„Dá tobě tatínek grunt?“

„Nedá, dá jej nejmladšímu, my dostaneme podíly a musíme se hledět dostat aspoň do chalupy.“

Kovanda souhlasně kývl hlavou. Pochopil v té chvíli rozvážného čeledína. „Šetří sám a myslí na budoucnost“ – pochválil ho v duchu.

Bylo tenkrát víc takových zjevů mezi chasou. Synové rolníků chodívali sloužit, sedlačit k cizím, když jich doma nebylo zapotřebí. Sloužili třeba mnoho let, trpělivě, oddaně, dokud neměli tolik, aby si pomohli k samostatné živnosti. – Jakási hrdost ušlechtilá neopouštěla je ani ve služebném postavení, do kterého šli častokráte dobrovolně. Obětovali se, jen aby jejich grunt doma se nezmenšil. Dnes běží už i u nás jiné poměry. Otec s lehkým srdcem rozdělí statek mezi své děti. Kus pole dá věnem dceři, kus louky anebo lesa synovi, a tak se drobí, hynou a mizejí lány, mění se v pololány, ve čtvrtlány, v chalupy a konečně rozparcelovány, mize jí jako pramen v písku. Ale tenkrát stavovská pýcha žila v jednotlivých rodech a svému rodu přinášeli sourozenci tu nesmírnou oběť, že nežádali ani píď' otcovské půdy, spokojili se s podílem, někdy dost skrovným, šli na řemeslo anebo i do služby a snažili se jiným způsobem poctivě ve světě někde zakotvit...

„Nedělitelnost statků“ – tento prý moderní dnešní požadavek už tenkrát na Šumavě a na českém jihu dobře znali.

„Švarcenberk má víc a nedělí,“ říkali naši sedláci a chránili statek tak, jako by to byl opravdu nějaký knížecí ‚fideikomis‘.

Takové bylo sociální pozadí i Cimburovo. – Věděl, že je povinen svému rodu, aby doma – v Semicích nezchudl, obětovat se – a obětoval se rád a oddané. Necháпали, zvláště chasa, tu vážnost a zamlklost Cimburovu – on také nikomu – vyjma hospodáři – nerozkládal svoje tužby a přání a tak si zvykli hleděti na něho jako na člověka předčasně zralého, tuze usedlého a vážného, kterému se víc už nikdo neodvážil posmívati.

Utvrzovala je v tom i nelíčená a upřímná Cimburova zbožnost. Na statku každý večer modlíval se s dětmi a sedlák vážně uvažoval, neměl-li by nechat modliti se Cimburu i u stolu. Ale pouze z obav, že by si tím v očích ostatních členů své rodiny a čeládky, jež v létě bývala hojná, zadal, sama sebe snížil, zůstalo při jídle všecko při starém.

Do kostela chodil Cimbura pravidelně každou neděli a v každém počasí. Nemohl-li do Putimě někdy, šel do Písku, kde bylo mší několik. Na křesťanském cvičení nescházel nikdy. Chodíval záhy, včas do kostela a tam pod kruchtou v kostele sv. Vavřince v Putimi měl svoje zamilované místečko. Modlíval se z knížek, ale rád, velice rád zpíval. Když přestali po mši sv. nad ním musicírovat a rozhlaholilo se starobylým, gotickým kostelíkem: „Hospodine, pomiluj ny“ anebo „Svatý Václave“ – neodolal Cimbura, sklapl knížky a jeho jadrný, sytý hlas, jak vpadl, poznávali mezi všemi hlasy. Zpíval si pobožné, vážné písně i za pluhem, ale jen na podzim, když v přírodě bylo ticho. Po jaru naslouchal, protože zpívali skřiváci, sýkory, pěnkavy, kosové a špačkové. Každoročně putoval o chlebě a vodě – pěšky buď k Sepekovské anebo Podsrpenské Matce Boží a smál se poutníkům, vezoucím se na bryčkách a žebříňácích, i těm, kteří se tahali s rancem jídla...

„Pěkná pout'! Posvícení a ne pout',“ usmíval se a odmítl pozvání, aby si na vůz přisedl, buchtu anebo pomazánku na chleba přijal. Práce v neděli za nic na světě nebyl by se dotkl, vyjma ve žních, kdy běželo o boží dar. Doslova – odpočíval v neděli a ve svátek od práce. I když měl práci nějakou rozdělanu, v neděli se k ní nevrátil. A měl takových „rozvrtaných věcí“, jak on říkal, plno. –

Dovedl si všeho všimnout, všecko si promyslit a rozvážit. Pustil se do hodin, když vypověděly službu, a spravil je; spravil selce kolovrat, másnice, uměl koše plésti, střechu došky pokrývat, líšeň udělat, topůrko vysekat, násadu vystrouhat, houžev ukrotit a celou zimu tak na něčem piplal a řezal, ale v neděli sáhl po knize. – – –

Tak v Hradišti zrál a uzrál člověk dobrý, křesťan spravedlivý, zkušený muž a chytrý hospodář – silák tělem i duchem – Jan Cimbura.

„Zítřa začnem s Pánem Bohem sekat luhy,“ řekl jednoho dne před sv. Janem Křtitelem sedlák Kovanda.

Naklepané a na kosištích naražené kosy visely už pod kůlnou přichystány a nové hrábě stály v koutě pod nimi.

Cimbura byl by radostí zavýskl. Senoseč patřila mezi jeho nejmilejší práce. Na luzích byl by trávil celý den, protože se rozkládaly u samé řeky – na pravém břehu křivotoké Otavy. A tu řeku on ze všeho nejvíc v Hradišti miloval. Rád seděl v neděli odpoledne na jejím břehu, rád se v ní koupal v podvečer, rád se na ni i ze zdáli při práci zahleděl. Jako tepna ohromného těla – tak mu připadala – plná bystré vody, modravé, nesoucí dlouhé vory a živící hejna rybek. Někde se schovávala cudně, obalovala se vrbami a olším, jinde obnažila se náhle, nahá zaleskla se na slunci jako ocel a zahrála jako roztavené stříbro. Kroutila se a vinula se jako lesklý had zelenou travou lučin a drobné vlnky její cestou si tiše šuměly a zpívaly. – Voda čistá, takže na dně bylo viděti leskly, zlatem promísený její písek...

A líbila se mu, i když na jaře se zkalila, když jarní vody v ní jakoby kvasem počaly se zvedat, kynout a bobtnat ve březích, když vlny na ní hrozivě rostly, dmuly se, ohromnou silou drtily ledy v drobnou dřenicu, když olizovaly travu na březích, podmílaly kořeny vrbín, vařily se a hučely, jako nad ohněm se pěnily, až náhle překypěly, přes břehy přetekly a voda rozlila se po lukách. Řeka přitom vychrlila ze sebe všechnu špínu a vyčistila se tak po každé po jaru. Pomrvila louky, zanechala na křoviskách kal, písek a bláto, všecko, co lidé do ní naházeli – kusy šatů, střepy, zdechliny zvířat a sama vrátila se pak opět čistá, tichá do svého lože. „Jako muž, když si zahýří, rozhněvá a překypí,“ říkal si Cimbura při pohledu na rozvodněnou Otavu. I on někdy bývá jako ta řeka rozlita – nespoutaná... Řeka k němu mluvila jako živá, šeptala mu, on jí rozuměl a proto u ní nejraději pracoval, stoky dělal, ryl, břehy opravoval anebo sena a Otavy, husté jako kožich a vonné jako ambra sekal.

Z lásky k řece naučil se i kouřit. – Týrali ho vždycky za časného jitra mšicie a komáři – celou tvář míval potom dlouho opuchlou a bílými, tvrdými pupeny posetou.

„Nic není proti tomu než dýmečka. S tou člověk má se blížit ke každému hmyzu – ke včelám i vosám, ke mšicím i komárům. Pán Bůh nedal tabáku nadarmo růst“ rozkládal Kovanda. Cimbura poslechl a pořídil si krátkou bradku a co nedělal ani na vojně, dělal v senách a

Otavách za časného jitra – kouřil. A později, když si navykl, kouřil pravidelně, omlouval svoji slabost a říkal – „tomu mě řeka naučila, ta je tím vinna –.“

Když druhého dne ospalé slunéčko vstalo na východě, na Kovandových luzích už se kroutili čtyři sekáči. Sedlák v čele, Cimbura v jeho patách a dva podruzi. Louka voněla. Jako bolestné slzy zaleskla se rosa v květných, na smrt odsouzených kalíšcích a zablýskala, jako by to bylo drahé kamení. Kosy dosud ostré zakusovaly se do husté trávy a za sekáči rostly dlouhé, jako brázdy pravidelné řady husté, pokosené trávy. –

„Bude pršet,“ řekl starostlivě Kovanda, když došel řad a pozdvihl hlavu ke slunci. Svítlo matně a bylo obetkáno závojem bílých, průhledných obláčků.

„Bude, komáří štípou jako zběsilí!“ potvrdili ostatní a vypouštěli mohutné kotouče dýmu.

„Dým padá k zemi a žáby ani se neozvou.“

A neprorokovali špatně. – Sekali ještě celý den i druhý, ale k večeru snesl se tichý déšť, nebe zatáhlo se mrakem jakoby režnou plachtou a z něho přšlo, jen se cedilo.

Sedláci sekali dál. Síkli Chmelíčkovici i Porazilovic a těšili se, až Bůh dá a slunce vysvítí, že pak to bude rychle schnout. Sekalo se výborně, protože tráva byla mokrá a křehká.

Ale čtvrtého dne zůstali jako na povel všichni doma. – Přšlo dál a situace stávala se hrozivou. Otava zlověstně šuměla a voda v ní rostla.

„Farské luhy u Putimě jsou už pod vodou,“ hlásal kdosi.

„I co pak Blánice, ta blázní vždycky první.“

„Má úzké břehy a malý spád. Když naroste Otava jen o poznání, už dusí Blánici – kam téci nemá – ba i voda z Otavy tlačí se do ní,“ těšili se sousedé a pilně pozorovali řeku.

„Aby tak – nedej Bože –“ lekali se a báli se domyslit. „Přeběhne-li voda přes břehy, poplave pokosené seno k Písku...“

Až dosud šla jenom voda, nenesla nic s sebou – ani trávu, ani kusy prken, ani dříví. – Bylo vidět, že nahoře kolem Strakonice a Sušice není ještě zle. I vory hnaly se po ní.

„Jak je?“ křičeli na ně se břehů.

„Dosud není zle – jen přšet kdyby už přestalo“ odpovídali voraři, opírajíce se v prudké zátočině vši silou o prohnutá bidla a vrzající opačiny.

Týden drželo nebe a celá řeka Hradiště v napětí a hrůze; než konečně vysvitlo černými mraky zlaté slunce.

Pozdravili je všichni jako vykoupení a oddychli si zhluboka. Luka stála sice pod vodou – ale byla to jen ‚zrcadla‘ – voda stojatá, která se vsákne do země, a jak klesne hladina v řece, vytratí se sama sebou. Ale pokosené seno musí se vyvážet z dolíků na vyšší polohy, aby zbytečně nevymoklo, nezahnilo, neztratilo chuť a vůni.

Hned odpoledne vyhrčely vozy a namířily na luhy.

Do rozměklé půdy zařezávala se kola, koně se bořili, místy brodili se i vodou; ale vyváželi pilně vůz po voze a shazovali trávu, ze které voda crčela, na tvrdu a suchu. Ženy podkasané, muži s plátěnkami ohrnutými, všichni bosí pracovali do úpadu.

„Poberem?“ optal se Kovanda stojící ve vodě a vyhazující k vozu chuchvalce promočené trávy.

„Poberem,“ – odpověděl Cimbura. Nechtělo se mu ještě jednou se vrátit, nestálo to už za dvě fůry. – „Na jednu to všecko naložím.“ řekl proto sedlákovi a vidlemi zvedal ohromné kusy těžké, syrové trávy, až násada v ruce jako proutek se mu prohýbala.

Naložil vrchovatý vůz, a když místa už nebylo – skočil do řebřin, sešlapal trávu a nakládal dál. Konečně byli hotovi. Sedlák odešel k řece umýt si zablácené nohy.

Cimbura sláhl s líšně natočené opratě a mlaskl jazykem. Koníci schýlili hlavy a zatáhli. Ale vůz se ani nehnul. „No – copak – snad neuvezem?“ usmál se vesele Cimbura. Od řeky obrátil se Kovanda. Spatřil vůz zakrojený do louky.

„Cimburo, šlehni do koní –“ vykřikl rychle – „vyjed' kalupem – nebo nevyjedeš“ – –

Ach – Cimbura biče vůbec sebou neměl a snad sám by byl raději snesl ránu, než aby udeřil němou tvář a docela už koně – Dobráka anebo Divokou.

„A vyjedu, strejče, vyjedu – dá-li Pán Bůh,“ – umlouval svým dobráckým způsobem poplašeného hospodáře – a hleděl si dál koní.

Přitáhl řemeny, plácl jimi koně po širokých zádech a zahoukl na ně laskavě: „ha hon – koníčkové – výje – vístaha.“

Ti cítili, že jde do živého. Rozkročili se a zvolna jako na tvrdé silnici zaléhali do postrojů. Chomouty vrzaly, postranky se napjaly a koně jako dva šrouby opírali se o zem víc a více a – při tom bořili se hloub a hloub.

„Stůj!“ zahřměl sedlák a rozběhl se k vozu.

Ale bylo pozdě.

Koně propadli se až po břicha a vůz zakrojil se až po nápravy. Dobrák s Divokou úzkostlivě zvedali hlavy do výše – krky natáhli – hřívu i ocas zježili a nozdry se jim rozšířily. Cítili nebezpečí, ale cítili i svoji sílu. Zdálo se jim, že jsou lapeni do tenat, jejich nohy že spoutány a že musejí rozbít – protrhat všecko, aby se osvobodili. Se strany na stranu zmítali sebou, trhali se, svaly jako boule naskakovaly jim na bocích a hned v zápětí se ztrácely. Na krku a po celém těle naběhly jim žíly a tvrdě rýsovala se jejich klikatá síť pod jemnou kůží. Bylo vidět, jak hraje v nich každý nerv, jak pudem sebezáchovám třese se v nich každý sval a každá žíla. – Zoufale kroutila se jejich těla, hřbety se hrbily a zase prohýbaly a z hlav do výše zvednutých dral se šilený, vysoký, nezvyklý řehot... Ale marné bylo jejich úsilí. Nohy pevně jako v pasti tkvěly ve hlinité půdě. Na ty jejich nohy, na štíhlé, jako struny tenké nohy padl Kovandův zrak nejdříve a on plný hrůzy vykřikl: „Nohy – nohy si zlámou!“ – V té chvíli projelo mu hlavou, jak měl za to spřežení tisíc zlatých ve stříbře hned na prkno a on je nedal. – „Když je může mít kníže Lobkovic ve Vráži, může je mít i sedlák Kovanda v Hradišti,“ řekl si furiantsky. Na to si vzpomněl a „tisíc zlatejch! Tisíc zlatejch!“ zděšeně vyrážel při tom z hrdla staženého úzkostí.

„Odstrojit!“ – „Vypřáhnout!“ – „Postranky přerežte!“ – „Od oje hlavy jim odepnout,“ ozvaly se zmatené rady po okolí a se všech stran hnali se sem lidé.

Cimbura chvilenu stál jako omráčený. Ne – to se mu nestalo dosud, to jakživ neviděl. Pln lítosti a soustrasti hleděl na svíjející se koníky.

„Nu, tak jím přece pomoz, hlupáku,“ ozval se v tom poplachu vlastní – vnitřní hlas – „vytáhni je,“ – křičel dále. A Cimbura rázem ožil a jedním skokem octl se u Divoké.

„Nunu – koně, nu, Divoká – nu,“ ozval se Cimbura chlácholivým hlasem a koně na chvíli se ztišili. Otočili k němu ustrašeně svoje oči a hlavou táhli se k němu. Cílili blízkost svého přítele, a to jako by je naplnilo důvěrou.

Kovanda jedním tnutím přeřezal postraňky a Marjánka odpínala koním návojníky. Ale Cimbura stál na voji – ležící na samé zemi uprostřed mezi koní a sehnul se k Divoké – popadl ji jednou rukou za chomout – druhou za široký kožený pohřbetník.– Kůň jako by věřil pomoc – vši silou vzepjal se nejdříve předkem do výše a vzápětí hned i zadkem vyhodí! – vesele si potom zařehtal a už volný jako vítr uháněl k Hradišti. Valach toužebně, bolestně zaplakal.

„Hned, Dobráku, hned ti pomohu,“ chlácholil ho Cimbura a už zvedal i jeho, až jizva ve tváři barvila se rudě a oči krví se podlévaly. Ale tu už i druzí přiskočili a pomohli. Za ocas, za hlavu, za hřívu, kde se kdo chýlil, zvedal zabořeného koně do výše. Vyzvedli ho – ten se otřásl a jako šipka letěl dlouhými skoky za Divokou.

„Koně – celého koně zvedl sám a sám a jako pírkó postavil ho na nohy“ – říkali sedláci a s úžasem hleděli na Cimburu.

Ten se však díval, jako by se nic nebylo stalo a hmoždil se s vozem.

„Nech toho, chlapče,“ přistoupil k němu Kovanda, „zachránil jsi mi tisíc zlatek – Pán Bůh ti to odplatí,“ a potřásl mu rukou.

Ještě víc si ho zamiloval – ale nejen on – nýbrž zamilovali si ho i oba zachránění koně. Když ozval se Cimburův hlas, hned ušima stříhali. Když na ně zavolal, přes všecko k němu běželi, když v jízdě jazykem na ně mlaskl, vydalo to víc, než když sedlák bičem zapráskl.

Silák Cimbura zamiloval si je také – mazlil se s nimi, hladil je, mluvil na ně a když hospodář s nimi odjel do Písku anebo pana radu vezl až do Prahy, stýskalo se mu po nich a ani se jich dočkali nemohl...

VI

O síle Jana Cimbury šla už slavná pověst po celém píseckém kraji. Schválně zašli si sedláci ke Kovandovi, po mši v Putimi i v Písku se zastavovali, hradišťských se vyptávali, není-li mezi nimi čeledín Jan Cimbura, silák, ten, co slouží u jejich představeného – že by ho rádi spatřili,

rádi že by na vlastní oči viděli člověka, kterému, jak pověst dí, zapadlo spřežení v blatech a on je ze blat vytáhl.

Kroutili nedůvěřivě hlavami, když spatřili človíčka jim ve všem podobného, s milým úsměvem a dobráckou tváří. Ale přece věřili a sláva jeho rostla. Nejvíce šířil ji sám sedlák Kovanda, hrdý na svého pacholka. Ten nejvíce a nejraději o Cimburovi mluvil i při úředním jednání, na schůzích starostu z celého kraje – o trzích výročních – o poutích a posvíceních jeho ústa překypovala chválou Jana Cimbury.

„A je to přítel koní a milovník jich nad všeliké pomýšlení,“ vykládal s nadšením, – „já ho seznámil s koněm, protože v Semicích, doma, ani na vojně s koněm se nesblížil, ale on mne překonal. – Zkrotí každého i nejohnivějšího – do očí mu pohlédne – a už ne divoký kůň, ale krotký beránek stojí a chvěje se před ním. – Nuže – Chmelíčku – vypravuj – sám vypravuj, aby věřili.“

„Je to vskutku tak, jak Kovanda praví,“ potvrzoval soused, „koupil jsem koně, v Netolicích jsem ho koupil, šíjí má dlouhou, jako labuť prohnutou, nozdry veliké a oko bystré, je tedy smělý a udatný. Na trhu ve všech zkouškách obstál, nohy jsem mu zvedal, sám jsem ho ve voze projel – ‚výborný kůň‘ řekl jsem – a vysázel za něho tři slovky. Byl mojí radostí a potěšením, asi čtrnáct dní už žral můj oves, když tu ztratil v polích podkovu. Sám k večeru vedl jsem ho za ohlávku do kovárny. A hle, sotvaže mu kovář kladívkem na kopyto poklepal, vytáhl se z ohlávky, jako mřín z ruky se mi vysmekl, zařehtal, a jako vítr pádil splašený po návsi vzhůru. – Seběhli se mužští, s bičí přiběhli, a do kola jsme si ho zahnali. Ale nikdo, ani já neodvážil jsem se k němu. Točil zadkem a bil po každém, kdo se jen o krok k němu přiblížil, zuby cenil a výhruzně řehtal. ‚Nebude jinak,‘ myslíme už všichni, bude třeba do oka ho chytit, provazem ho spoutat,‘ když vtom přišel tuhle Kovandův pacholek. Cimbura přišel. Bez biče, s holýma rukama postavil se proti koni, podíval se nejdřív na zem, pak na koně, a už skočil po něm, chňapl, za chřípí ho chňapl, rukou trhl a kůň klečel před ním na předních kolenách a Cimbura jej přivedl zkrotlého a chvějícího se na celém těle jako ovečku do kovárny zpět.“

Jako pěny poslouchali zbožně a tiše sedláci. – Dovedli oceniti smělost, velikost tohoto výkonu a byli dojati, okouzleni.

„Jednou špatně zajel můj pacholek,“ ozval se Porazil, aby i on přiložil lístek do slávovence Cimburova, protože cítil, že tím roste také sláva jeho obce, sláva Hradiště, „jak vjížděl do

dvora, malý rejď vzal a kolem o pilíř zachytil. Předkem projel, ale zadní kolo opřelo se o zed'. Fůru pšenice vezl, až se žebří prohýbalo. Co dělat! Počal tahat koně a couvat s nimi do vršku. Koně až na ocasy sedali, jak se vzpírali, ale vozem nehnuli. A Jíra před voji bil a bil je vztekle přes hlavy. Jdu domů s vidlemi na rameně, abych fůru pomohl smetat a zdaleka už vidím, co se stalo. Bylo mi jasno, že se koně musí vypráhnout, řetěz že se musí dát vzadu na rozvoru, koně do toho a ti že musí vůz pozpátku vytáhnout až na cestu.“

„Tak – tak,“ kývali souhlasně sedláci.

„Ale vtom spatřím Cimburu,“ pokračoval Porazil, „jako vítr přeskočil plaňka Kovandovic, uč se jezdit a netýrej teď koně!“ vykřikl, popadl za kolo a za rozvoru a celý zadek i s nákladem odsadil do cesty a jako by nic, řekl: jed' – už to půjde!“

„To že udělal?“

„Ano, to udělal, jako hračku to dokázal.“

„A při tom je vám měkký jako dítě, takový citlivý člověk,“ ujal se slova znovu Kovanda, aby v chvalořeči pokračoval a činům Cimburovým korunu na hlavu posadil, „nikomu neublíží, ani myši, když jeteliště oře a myši vyorá, i s hnízdem je stranou na mez položí. Všeho malého i slabého vřele se ujímá, ošetřuje kořata a krmí je, vlastní stravou přilepšuje kuřátkám, housátka ze stínu zahání na slunečko, štěněti se vyhne, s kozičkou po dvoře se honí.“

„Člověk podle srdce Božího,“ doložil kdosi.

„Tak – tak,“ přisvědčili všichni plni obdivu a úcty k čeledínu Janu Cimburovi.

Kovanda už ve všem důvěřoval svému moudrému pacholkovi, ve všem na něho spolehl. Aby mu podal o tom důkaz, umínil si, že ho zvláště vyznamená.

„Pan rada chce jeti do Prahy, a tentokrát ho povezeš ty,“ řekl jednoho dne Cimburovi.

„Pojedu, pantáto,“ klidně, lhostejně, až to sedláka urazilo, odpověděl Cimbura.

„Chlapče,“ rozpálil se proto hospodař, „ty to povídáš, jako bys měl jet se mnou na Čížovou, a je to přece pan rada a Praha.“

„Nu a co na tom?“ podivil se Cimbura. „Kdyby to byl císař pán, povezu ho stejně jako vás anebo vaši panímámu. Vrškej Dvořák vezl z Hluboké do Třeboně ruského cara a dovedl to. – Mou starostí jsou koně, vůz a cesta, ale ne ten, kdo sedí.“

„Tak je to,“ pomyslí si v duchu Kovanda, ale výslovně Cimburovi za pravdu nedal, protože se neslušelo, aby sedláka čeledín poučoval.

„A znáš cestu do Prahy?“ optal se ho skoro jako by neslyšel.

„Znám, dvakrát jsem po ní jako voják maširoval. Jede se z Písku na Mirotice, Mirovice, Milín a na Dobříš. – V Dobříši je delší kus cesty za patami. Tam se buď zůstane přes noc anebo koně nechat aspoň dvě hodiny stát a dobře nakrmit. – Z Dobříše polom jede se přes Mníšek, Zbraslav a Zlíchov do Prahy.“

„Což Prahu – v Praze se vyznáš?“

„A jak bych se nevyznal? Víc než rok leželi jsme v Oujezdě. Ptejte se, zkoumejte!“

„Víš, kde je hospoda „U zlaté husy“?“

„To abych nevěděl! Je na koňském trhu anebo jak říkají teď, na Svatováclavském náměstí. Je to velká hospoda zájezdní, pražský domov píseckých formanů, tam jsem k nim chodíval vyptávat se na písecký kraj a pohovořil s krajany.“

„A víš, kde je gubernium?“ proklepával dále Kovanda svého čeledína.

Ne, to Cimbura nevěděl. „Konečně!“ zajásal v duchu sedlák a zaradoval se, že v něčem Cimbura podlehl.

„Je to až na Malé Straně, pojeděš přes kamenný most, přes ten, co na něm stojí socha tvého patrona, a tam se už doptáš, každé dítě ti cestu ukáže. Tam zavezeš pana guberniálního radu, tam ho složíš, tam na něho počkáš, až sezení v apelaci bude skončeno, a budeš ho po Praze vozit, kam ti poručí. Praha, milý synku, není Hradiště. Co je Hradiště proti Písku, tím je Písek proti Praze. – Jako je v Písku o svatoalžbětském trhu, tak je v Praze celý rok. Vím, jsi dobrý kočí, proto nemám strachu ani o tebe, ani o koně,“ končil naučení vážně a smírně hospodář.

Cimbura pokojně a uctivě poslouchal, jak se na čeledína sluší a patří, aby nic nepřeslecha žádného slovíčka nezapomněl, ale všechno náležitě do paměti uložil a sobě vštípil. Teprve když domluvil sedlák, pravil Cimbura slavnostně, jako by slib skládal: „Mou vinou neštěstí se nestane, můžete být, strýce, bez starosti a ve všem na mne spolehnout.“

„Zítřa si koně odpočinou a pozítří ráno vyjedeš. Obroku vezmeš na týden pro koně. Protože v Praze je nekřesťanský drahý. Ale tebe živit, mýta, mostné a dlažebné platit, celou útratu hradit bude pan rada. – Pro kmotra Příhodu však bez peněz nejezdí.“

Kovanda nenabídl mu sám peníze, neboť dobře Věděl o Cimbuřově šetrnosti i o jeho úsporách. Znal i jeho zásadu, nevybírat a nežádat mzdy napřed, ale až po práci vykonané.

Sedlák domluvil. Cimbura se však nehýbal, ač měl hned jít a povědět to koním a počít s přípravami. „Chceš se ještě asi něco optat?“

„Ano, sedláče, uhodl jste. Mluvili jste o koních o cestě i o mně. O všechno jste se starali, na nic jste nezapomněli, s láskou jste mi všechno připomenuli, ale o jednom jste pomlčeli – o voze. A tak nevím, který vůz mám připravit a namazat. Snad kočí vozík –“

Sedlák hlučně se rozesmál. Ale když se utišil, v prsa se udeřil a řekl:

„Má vina, Cimburo. Hle, jak jsem zapomněl! V našem kučírku by pan guberniální rada nejel, ten je pro něho sprostý, styděl by se zaň v Písku i cestou, kde má všude známé, zvláště v Dobříši, kde snad budete nocovat, a potom v Praze.“

„Pročpak by se styděl? Namažu kučírek, vymyju jej a v řece vydrhnu – jako když jedu do Putimě pro jemnostpána, nesoucího nemocnému Pána Boha.“

„Inu, jsou tak pyšní, o hříšné tělo starostliví lidé, že by se hanbou červenali na kučírku s tebou jeti. Pan rada má kočár, krásný, pohodlný kočí vůz. Veliký jako kaplička a celý zasklený jako almárka naše v koutě, co v ní stojí Svatoborská Panenka Maria. Pozítří ráno jen koně poženeš do Písku a do vozu zapřáhneš.“

„To mi už, pantáto, promiňte, ale nenuťte mne do té cesty. Do té Prahy nepojedu.“

Kovanda překvapeně zamrkal očima.

„Nemohu přece jeti s vozem úplně neznámým. Vy už jej znáte, seděli jste na něm; ale já nevím jak má dlouhou oj a jaké na ní držení, nevím, jaká jsou jeho kola a nápravy, nevím, jak dlouhé musí mít koně do toho vozu postraňky, nevím, otáčí-li se na dlouze nebo na krátce –“

„Pravda, pravda,“ souhlasně kýval sedlák a vzpomínal si, že i on po každé musil postraňky převazovat, cestou kolikrát s kozlíku dolů skočit, někdy i v některé vsi koláře s kovářem shánět.

„Tak jdi do Písku, jdi ještě dnes anebo zítra časně ráno a kočár si prohlédni. Stojí v radnici, na zadním dvoře v kůlně pod plachtou si hoví.“

„Ne tak, pantáto. Mám-li jeti, kočár musí sem – sem do Hradiště a k nám na dvůr. Tu já před vašima očima jej rozeberu a zase složím, namažu a vystrojím. Seno navážu, ovsu naměřím, kolomaže naberu, a vy povíte, kam ve voze vše uložím. – Potřebuji vaší rady na poprvé nejvíce, vy mi všechno ukážete, povíte.“

„Tak tedy hod' chomout na Dobráka,“ skoro mrzutě poručil Kovanda a šel do světnice natáhnout si boty. Sám potom na koně si sedl, pohodlně z dýmečky si pokuřoval a klátil se k Písku.

Na samu už noc přivlíkl z Písku kočár pana guberniálního rady. Bouřil a duněl ten prázdný vůz po nerovné návsi tak, že se Dobrák cestou ustavičně ohlížel, co to asi vleče za sebou. I lidé ve vsi vybíhali leknutím před stavení, neboť si myslii nejinak, než že to jede – Pán Bůh nás chraň – k ohni stříkačka.

Cimbura vypřáhl Dobráka a potom se vrátil k vozu. Spráskl ruce nad ním a hlasitě se divil:

„I to tě podivná bouda.“ Vidíval přece po městech kočáry, ale všechny už lehčí, novější, než byl staromódní, inventární kus českého královského gubernia. Uprostřed mezi předními a zadními koly jako dvě obruče vydouvala se mohutná kožená pera a na nich na čtyřech silných řemenech visela veliká zasklená skříň, pohodlná, opatřená sedátky měkce a kypře vycpanými. Jako korunu nesla skříň nahoře ozdobnou galerii – místo to určené pro zavazadla a za ním mezi zadními koly leželo prkénko pro lokaje.

Tu noc chtěj nechtěj musil tento panský kočár strávit v Kovandovic kůlně v sousedství prkeňáku a žebříňáku. Ale časně ráno vytáhl si jej Cimbura na světlo boží a podrobil důkladné a odborné prohlídce.

Popadl za každé kolo a zatřásl jím, každý paprsek v něm prohlédl, neviklá-li se ve hlavě nebo v loukoti, rámy ohmatal, a proklepal i nápravy a spojení vozu, ozkoušel přezky, neušel mu žádný šroubek a nepřehlédl žádný hřebík. Tu a tam kladívkem udeřil, kleštěmi přitahoval, co uvolněno a vyvikláno. Do luceren nové svíčky nasadil, za kočár na prkénko naložil celou kupu pevně svázaných otýpek sena a na kozlík hodil si pytel s ovsem.

Sváteční postroje koňské visely v přístěnku na dřevěné rohatině. – Mosazné přesky a mísky, kroužky a nýtky leskly se na nich jako zlaté, když je Cimbura vynesl ven a rozložil na

dlouhém bidle. Všecko řemení čistým tukem znovu namazal a znovu spjal, každé spojení, ať šité neb na přezku, prsty ohmatal a v rukách vyzkoušel.

Na konec vyvedl koně. Bez ohlavů, jen tak pustil je ze stájí. Jako vítr vyrazili ze dveří a prohnali se dvorem. – Zálibným okem hleděl na ně oknem hospodář: „Hle, nejsou ve vsi koně, jež by se mým rovnali,“ řekl hrdě.

I selka s dítětem u prsou přistoupila k oknu, přitulila se k muži a s tichou radostí hleděla na prohánějící se spřežení. Hleděli i na Cimburu, který si s koňmi hrál v té chvíli jako s dětmi. Předbíhal se s nimi, podlézal je, nohy jim zvedal a prohlížel, tlamy otvíral, do očí jim hleděl a hřívu zaplétal. Koně radostně řehťali, veliké, široko rozevřené nozdry se jim chvěly, jak blaženě pofrkávali, oči hleděly bystře a zašpičatělé uši stály vzpřímené a kupředu pozorně obrácené jako dva kornoutky.

„Jsou rychlí a ohniví,“ vyvyšoval hospodář před ženou jejich vlastnosti, „jako jeleni, jsou zdraví a proto laškovní a hraví, srst jejich jest hladká, krátká a grošovitá. „Hleď, vzkřiknu“ a Kovanda otevřeným oknem zavolal: „Divoká!“ – a kobyla se obrátila, pozdvihla hlavu, a když spatřila sedláka, skokem přiběhla k oknu. „Vidíš, jak je krotká a chytrá,“ pokračoval Kovanda ve své chvalořeči, „má dobrou paměť, jako pes je přítulná a věrná,“ podrbal ji po hlavě a poplácal po ušlechtilé šíji. Selka podala jí oknem skývu chleba.

U vozu zapřahal už Cimbura Dobráka a vzkřikl teď na Divokou.

„Jdi jen, jdi,“ propouštěl ji sedlák a ta jako ovečka rozběhla se ke kočáru a postavila se věrně po bok Dobrákův.

I na ní čeledín oslušel sváteční postroje – postraňky i návojníky měřil a konečně do rozpěrek koně zapřáhl. On sám poslední vyšvihl se na kozlík a před očima hospodářovými třikrát dokola klusem dvůr objel.

„Dobře,“ kývl tento hlavou, „k večeru ved' koně do kovárny překovat a pak do řeky vybrodit.“

A než noc tmavá křídla rozložila nad krajem, veškeré přípravy skončeny. Byl připraven vůz i koně i sám Cimbura. Tichým, zdravým spánkem oddychoval a odpočíval celý statek Kovandův...

VII

Královské zemské gubernium sice v Čechách roku 1849 zrušili, ale pouze na papíře. Trvalo to ještě několik let, než se vžila nová instituce, nazvaná c. k. místodržitelství. Zvykovou setrvačností vedení, lidé dále jako předtím, když písecký magistrát byl zároveň soudem, titulovali pana radu buď „pane magistrátní rado“ nebo „pane rado guberniální“ a odvolání ve sporných záležitostech civilních i trestních dál putovalo do Prahy k obecnému soudu apelačnímu, k jehož zasedání-jednalo-li se o při projednávanou u magistrátu – vypraviti se musil po každé i příslušný magistrátní rada. Z magistrátních radů stali se pak místodržitelští radové a krajští hejtmani – města a obce dostaly samosprávu – zeměpanské úřady se oddělily, ale do Prahy jezdívalo se tak jako předtím.

„Jede k apelaci,“ říkali lidé, kdykoli pan rada vypravoval se na cestu do Prahy. A na takovou cestu chystal se i krajský hejtman písecký pan František Karel Miltner. Byl to člověk na výsost vzdělaný a ušlechtilý, úředník svědomitý a vlídný, na kteréhož dosud na Písecku a všude, kde působil – na Smečně, ve Slaném a jinde, s láskou i vřelostí vzpomínají... Pěstoval vedle svého povolání se zálibou starožitnictví, sbíral mince, staré zbraně, knihy a listiny, obíral se historií a vřele přál si podporovati Museum Království Českého. Na Prahu se vždycky těšil a v kroužku českých vlastenců byl po každé milým a zvláště vítaným.

Tentokrát vzal sebou i svoji paničku, protože vezl do Prahy svého staršího syna Jindřicha Otakara, jenž zdědil po otci lásku k archeologii, stal se musejním asistentem, pomáhaje Janu Erazimu Vocelovi pořádati v Praze musejní sbírky. Pečlivá maminka sama chtěla vybrati milému synkovi byt a upravit mu tam hnízdečko...

Ale celá rodina i s panem radou hověla si ještě klidně v prachových peřinách, když už ve statku Kovandovic v Hradišti dávno všecko bylo na nohách. Hned ráno před čtvrtou první vstával Cimbura... Hustá mlha ležela ještě na všem a on už nasypal koním ovsu a při lucerně pozorně a důkladně je hřebelcoval, hřívky a ocasy zapletené rozplétal a pročešával – pak je napojil a naposled plné jesle vonného sena jim naložil. Tichým, spokojeným hlasem bručel si při tom svoji jitřní písničku místo modlitby. – Teplý, spánkem osvěžený radostně pak přistoupil ke studni. Hřidel dřevěného rumpálu zaskřípala, a Cimbura navážil si plný okov křišťálové vody. S chutí ponořil do ní hlavu i ruce, jako ryba zašplíchal vesele, bujně chladící vodou a jako dítě blaženě se usmál. Znovu a znovu nořil do vody hlavu, svalnatý krk a prsa. Otřásl se konečně, utřel, učesal se a zbožně pokřižoval. Po páté hodině vešel do světnice. Tam

už selka vařila snídaní. Cimbura se v komoře oblékl do svátečních šatů a vybral si koňské parádní pokrývky.

Na nebi již hvězdy bledly, ptáčekové se probouzeli a země šedala se už prvním podzimním mrazíkem.

„Bude krásný den,“ prohodil Kovanda, vycházeje nyní po snídani s Cimburou do stáje, „řeka se paří a mlhy padají k zemi.“

„Pěkně bude, dým jako šňůra sloupá k nebi,“ přisvědčil čeledín a zrakem bloudil po hradišťských střechách – jako by je na rozloučenou chtěl tím zrakem obejmout a políbit.

Odpočatí koně na stání už vesele řehtali a nohama netrpělivě hrabali.

„Počkejte, však se dočkáte a nabažíte se, máte to cestu před sebou a pražské dláždění to nejsou naše travné, drnovité cesty. – Jenom, Cimburo, nezapomeň – každý den nohy jim umyj, kopyta prohlédni a podkovy proklepej, a kdyby se některá viklala, hned kovej, na nic nedbej, kdyby pan rada sebe více spěchal. – Dláždění je kat na koně,“ napomínal znovu sedlák a horlivě pomáhal do svátečních postrojů koně oblékat. Sám potom první Divokou ze stáje vyvedl a do kočáru zapřáhl, za ním vyhrnul se Cimbura s Dobrákem.

To už sluníčko vyskočilo nad lesy, promnulo si oči, zasmálo se zlatým úsměvem jako krásné dítě a kolem něho zsršela obloha ohnivými paprsky, tenkými dosud jako vlásky, ale kam dopadly, tam ustupoval mrazivý dech noci, šedivý mráz zvolna jihnul a země vlhkem se černala.

Před zapražené koně poklekl Cimbura a namastil a načernal jim na cestu ještě důkladně tvrdá malá kopyta. V pumpy umyl si ruce, odvázal modrou zástěru, shodil čepici a nasadil si klobouček. Pak z lípy, co stála na dvoře u studny, ulomil si větvičku a zastrčil ji se slovy:

„Abychom na vás nezapomněli“ sobě do zadu za klobouk a koním za ohlavy.

„Jenom nezapomeň bič“ usmál se sedlák, znaje Cimburovu slabost jezdili bez biče. Ale Cimbura nezapomněl. Jako žezlo na trůnu stál bič zaražený do koženého pouzdra po pravé straně kozlíku. Byl to takový bič, jaký vídal Cimbura u formanů z povolání. Na pohled zcela obyčejný černý řemínek s trapečky na návěsce, pouze rákosové bičičště bylo neobyčejně dlouhé a poměrně silné. Dolejší jeho část – schována v pouzdru byla důkladně železem

dokola okována, jako by se bál Cimbura, kdyby jí zmáčkl, že by ji v ruce rozdrtil... Ba i trochu olova musil mu kovář do rukovítka zalítí...

Cimbura jej vytáhl a podal sedlákovi.

„Dobrý bič,“ pochválil ho Kovanda, švihnuv jím na zkoušku a potěžkáváje jej v ruce.

„Tak jsi hotov? Nezapomněl jsi na nic?“ – optal se vážně.

„Na nic, pantáto,“ stejně vážně, ale jistě a rozhodně řekl Cimbura a sundal klobouk.

Kovanda vytáhl z kapsy krajíček chleba a rozlomil ho na tři stejné díly. Jeden podal Cimburovi, druhý Dobráku na straně podsední a třetí Divoké na straně náruční.

„Dej, Bože, aby ses, Cimburo, ve zdraví vrátil,“ řekl při tom.

„Dejž to Pán Bůh,“ – řekl Cimbura a snědl chleba.

Sedlák špičkou biče udělal před koňmi na zemi tři kříže a podal bič kočímu. – Ten skočil na kozlík. – Divoká zařehkala – Dobrák zahrabal přední nohou, Cimbura mlaskl jazykem a přitáhl opratě. Koně zvedli hlavy a vykročili.

„Provázej Pán Bůh,“ křičela Marjánka z kravína.

„Provázej Pán Bůh,“ s dítětem v náručí stojíc na záspi, přála hospodyně.

„Pán Bůh dej.“ zavolal Cimbura a otevřenými vraty vyjel na náves.

Pastýř vytruboval a lidé vyháněli do stáda.

„Pozdravuj Prahu“ – „a Turka na mostě“ – „a Brunclíka“ – „přivez nám obrázek“ křičeli za Cimburou, ale to už kočár hučel a bručel a v jeho dunění zanikaly všecy vzkazy.

„Zdrávi vzkazovali,“ vykřikl na všecy Cimbura a zatočil kloboučkem na rozloučenou celé drahé vísce a vyjel do polí.

Země porosena, jako potem zalitá, pařila se v záplavě slunce a voněla vlhkem. Kdesi v sadu anebo na jetelišti hrubý brousek s křikem jezdil po ocelové kose.

Probuzení cvrčkové po mezích v předtuše krásného dne zvědavě vylézali z děr a bujaře křičeli svoje jednotvárné „trp – trp“. Na stromě u cesty usedla sýkorka a několikrát stejnou, stručnou větou optala se: „Cimburo, Cimburo, kampak jedeš?“ Černá vrána roztáhla se na křídlech pod

modrým nebem a z plných plic křičela na Cimbura: „Kam, kam, kam?“ – I žáby z kaluže vystrčily hlavičky a zajíkávě, nesměle odvažovaly se tázati: „Kampak, kampak?“

„I do Prahy,“ odpověděl opět všechněm najednou Cimbura a už si jich nevšímaje, hleděl si koní. Krotil je, zdržoval a mluvil s nimi.

„Jen počkejte – však se nabažíte – jen zvolna s počátku – zvolna – abyste vydrželi – to bude horší než se točit na poli anebo klátit se v prkeňáku. A nač ten spěch? Před sedmou nesmíme být v Písku.“ A koně jakoby rozuměli. Drobnými, laškovnými krůčky cupali, jako by tančili, dobře živená těla prohupovala se v kříži na štíhlých nohách, hlavami vyhazovali, uzdy bujností hryzli.

Když na písecké radnici počaly hodiny odbíjeti sedmou, zarachotil kočár pod okny pana rady.

„Starý voják!“ pochválil si pan rada, „té přesnosti se tam naučil!“ a šedinami prokvetlou hlavou jeho mihly se vzpomínky a zkušenosti nabyté na komisích se selskými potahy i se samým Kovandou, kterému na hodince právě nezáleželo.

Služky snášely hned kufry a krabice. – Cimbura stoje na kozlíku, rovnal a přivazoval je na střeše kočáru. Sotvaže byl hotov, přišlo i panstvo. Cimbura seskočil, ale ruky, jak bylo zvykem, panu radovi nepolíbil, jenom přál všechněm šťastné a dobré jitro.

„Už jsi byl někdy v Praze?“ optal se ho pan rada – zatím co panička uhnízďovala se ve voze s obširným košem, plným lahví, masa, chleba i různých drobností, jež cestou pro všechny možné případy mají být hned po ruce. Za ní už i syn si usedl. Jenom pan rada hovořil dosud s Cimbura a pak i s několika pány – snad úředníky a loučil se s nimi. Ti ještě i do otevřeného kočáru se klaněli a nehnuli se dřív, dokud koně nedali se do běhu.

Zmizel Písek, zmizela, jako by se potopila konečně i věž děkanského kostela a vůz octl se v širém kraji na cestě do Prahy.

Bylo ujednáno až v Milíně se zastavit – dřívě ne. Popřát tam koňům krátkého oddechu, pokrmit je trochu a napojit, aby vydrželi potom až do Dobříše, kde měla být na celé cestě nejdelší zastávka, a pak v jedné túře mělo to jít až do Prahy, kam ať přijedou třeba už pozdě večer, jen když to bude před devátou hodinou, než Újezdská brána se zavře.

S tím rozvrhem úplně souhlasil Cimbura. „Je vidět, že je zkušený pán,“ chválil pana radu v duchu, obíraje se na kozlíku stále jen cestou a jízdou. V Miroticích, v Čimelicích a všude v

každé obci, kterou projeli a kde byly věžní hodiny na kostele nebo na zámku, pozorné si jich všiml, když zjevila se na bílé silnici zvednutá mýtní závora, po každé se zaradoval. Mezitím, co pan rada platil, on pečlivě se vyptal, kolik je hodin – pro jistotu v rychlosti se tázal, jak daleko ještě mají, jaká je cesta, není-li křižovatka nějaká, pilně si všímal sloupů u silnice i nápisů na nich. – I k slunci zraky otáčel a podle stínu dobu denní odhadoval.

Ale hlavní péče jeho platila koním. S kopce je přidržoval a citlivě, opatrně podle potřeby brzdil. Do kopečka nechal je jít úplně volným krokem, ale po rovině ukázal panstvu, co umí Kovandovy koně z Hradiště. Mlaskl na ně jen – (biče celou cestu až do Prahy se nedotekl – ten zahálel a vlál jako zatknutá žerď s praporečkem na kozlíku) – a koně bystře dali se do běhu.

S počátku jen do mírného, nepravidelného klusu, ale brzy jejich krok se vyrovnal, shodli se, těla jejich se protáhla – hlavy kupředu se vychýlily a koně, jakoby plavali – v stejném tempu, dlouhými a při tom rychlými kroky klusali po krásné císařské silnici, tvrdé jako mlat a rovné jako stůl.

V Milíně zrovna zvonili poledne, když na náměstí vjížděl kočár páně radův. Ten držel hodinky v ruce a pochvalně volal:

„Umíš jezdit, skoro šest mil ujel jsi za pět hodin, a hle, koní nemáš ani zpocených!“ – Pan rada býval vrchnostenským úředníkem na Smečně u hrabat Martiniců a rozuměl proto i hospodářství a dobytkařství. Viděl Cimburovy koníky svěží, veselé, – s hlavami pozdviženými a s pohledem jiskrným.

„Snad by doběhli ještě do Dobříše?“

To bylo proti smlouvě. Cimbura se zachmuřil a jako by neslyšel, skočil s kozlíku ke koním. Sáhl jim na vpadlé boky, přešel rukou po zavlhlé – trochu zvednuté srsti, dlaň položil jim na srdce – uši jim ohmatal a to všecko beze slova. Jen pan rada mluvil:

„Jsou to jen dvě míle, dvě slabé míle, snad ani ne celé – tam bychom si pak hodinku přidali – mám tam známé, dobré známé, rád bych si pohovořil s nimi.“

Cimbura v duchu se zlobil. – „Proč to neřekne hned,“ vyčítal panu radovi, „byl bych jinak jel, koně víc i na rovině šetřil.“

„Aspoň napojit musím,“ řekl konečně Cimbura nevrle a už rozpínal koním uzdy. Co mu byl pan rada? Jak by mohl pro něho ošidit svoje spřežení? Ale pan rada už sám to uznával.

„Nu, napoj tedy a pak jed’ za námi – projdem se, do hospody ani nevejdem. Nevypřahej – a jak napojíš – přijed’,“ a dal se i s rodinou pěšky na další cestu.

Bez chleba na cestu sedlák se nevydá. Nevydal se na ni ani Cimbura. Vytáhl ze šátku veliký skrojek a postavil se před koně. V ruce maje důkladný „zavírák“, ukrajoval skývy a střídavě podával Dobrákovi a Divoké. „To jen zatím – až v Dobříši – tam počkejte – tam vám to nahradím.“ Podomek přinesl dvě putny vody. Koně žádostivě, dychtivě pili.

„Odkud a kam,“ ptal se podomek a prohlížel vůz i koně a zvláště koně.

„Pěkné koně – jen ocasy jim ustříhnout a mohou stát v Dobříši v knížecí maštali,“ pouštěl se do řeči. Ale Cimbura spěchal. Věděl, že koni neuškodí napítí, běží-li hned, utíká-li zas. Proto jak koně do sucha vypili, už jim uzdy vázal a už platil. Ze své kapsy diškreci dal a slušnou.

Než se pan rada nadál, bouřil už za ním kočár. Usedli vesele; ale Cimbura se stále koním omlouval. Jakmile Dobrák cestou do vrchu teskně po něm se obrátil, už Cimbura ho těšil: „Nu – nu, divíš se, vid’, poledne je a žlab tu není, však on přijde – a fuj – Divoká – styd’ se – hlavu všet až k nohám“ – a mírně trhl opratí.

Koně po chvíli zapomněli a osvěženi hnali se zas jako vítr.

Brzy na obzoru zjevila se Dobříš. – Zdaleka ohlašovala se už temnými, pádnými údery železných hamrů, pak věž i zámek vyhoupl se na obzor, až celé městečko jako na dlani leželo před nimi.

Ohromné, trojhranné náměstí se otevřelo a knížecí hospoda, veliká, zájezdní, přijala kočár ve svou náruč. Nebylo ani půl druhé hodiny s poledne. Pan rada zářil. „Cimburo,“ poklepal mu na rameno, „celému Písku to povím a v Praze o tom budu vyprávět – z Písku na Dobříš za šest hodin – sláva tobě i tvým koním.

„Hlavně koním, pane rado,“ skromně odmítal chválu Cimbura a rychle vypřahal. „Tak, pohovte si,“ a bral s koní dolů i chomouty, provedl je pro jistotu asi dvakrát velikým dvorem a zavedl je pak do stáje. Podomek ujišťoval a zaklínal se, že se o ně postará, aby jen šel a sedl si do formanky, jedl a pil, jak mu pan rada poručil.

Co Cimbura sám oba koně obsluhoval, sám jim žlab vytřel a vyčistil, sám ovsa nasypal a čekal, až jej schrupali.

„V cizím místě nelze věřit,“ myslil si, „což kdyby jim ho někdo ze žlabu hrst‘ ukradl a třeba holubům hodil“ – a tak seděl u koníčků a pokuřoval si, až se nakrmili a teď jen senem zakusovali, pak teprv šel Cimbura sám se najíst a napít. Cítil vskutku hlad i žízeň.

„Tak ve tři hodiny zapřahej, dřívě ne,“ řekl mu pan rada, když formankou procházel a spatřil za stolem Cimburu.

Zářil, zrovna zářil při tom pan rada Miltner. Sešel se tu s panem direktorem, s panem justiciárem, s panem doktorem a všichni vyprávěli, co nového objevili, kde kopali, co v šachtách na Staré Hutí a jinde havíři vykopali, vzácnými kusy starých mincí se chlubili, narychlo pro ně domů posílali anebo sami si je přinášeli, aby jim je pan rada určil, ocenil, nápisy přečetl. Ve svém živlu byl a těžko se loučil.

„Nemít zítra úřední jednání, zůstal bych, rád bych zůstal, od srdce rád, ale užiji pozvání a na zpáteční cestě se zdržím, přes noc zůstanu a pobesedujeme si.“

To už Cimbura přešlapoval jako na trní kolem kočáru v dlouhém klenutém průjezdu. Domovník mu podrobně popsal cestu i vrchy i lesy, kterými nutno jeti. „Pět mil je do Prahy a pět hodin třeba jeti a dobře musí koně běžet.“

Cimbura svažtil čelo, když konečně hodně po třetí, po dlouhém loučení a ujišťování, ve čtvrtek že se budou v Dobříši najisto těšit, směl vyjeti.

Ani dost málo ho netěšil nádherný zámek, ani krásný děkanský chrám, ani park, o kterém mu s vážnou tváří povídal podomek, že je takový, „jako Šenprůn ve Vídni“, ani ohromné rybníky. Ani se neohlédl po té velké kráse a jen ujížděl dál ku Praze.

VIII

Pana radu Cimbura si upřímně zamiloval. – Byl to milý pán, „ani by člověk neřekl, že je to pán – tak něco našeho má v sobě. Nestydí se za člověka, pěkně pohovoří, poučí, pochválí a poradí,“ říkal pak o Miltnerovi Cimbura po celý svůj život. S rodinou Miltnerů projel Prahu křížem krážem – a jak Prahu znal. Nemusil se na křižovatce otáčet zpět ke dvířkům kočáru, kde pan rada Kovandovi vždy směr rukou ukázal, ani se ptát strážníka. Vyznal se sám v čtvrtích i ulicích. Staromódní kočár pana rady, krásné selské koně v něm a kočí v kožíšku, to

působilo v ulicích pražských poněkud sensačně, starobyle, jako na starožitnost ohlíželi se lidé za tím rachotícím spřežením; ale to se hlavně panu radovi líbilo. Miloval každou starožitnost a proto právě jezdil i Prahou ve své ekvipáži venkovské. Mnoho času pro sebe Cimbura neměl. Musil se starat o koně i o vůz a vozit Miltnerovic, kam poručili – do musea, k místodržitelství, večer do divadla i z divadla do různých paláců a domů. Pouze rána – asi tak do desíti hodin – byla Cimburova. – A v těch jítrech Cimbura procházel se Prahou. Navštívil po letech zas stříbrný hrob svého patrona u sv. Víta, podíval se do kasáren, prohlédl si s mladým pánem Miltnerem i Museum. Prováděl je sám pan Vocol a vlídně s Cimburou porozprávěl.

Ale jednu vadu měl pan rada, pro kterou se naň Cimbura často mrzel. Odevšad se vypravoval jako vrabci z Čech. S každým známým se zastavil, často už od kočáru ještě zpět se vrátil, někam zaskočil se slovy: „Hned se vrátím“ a takové jeho „hned“ trvalo třeba hodinku.

„Ach, tatínek když spatří Prahu!“ mávl rukou mladý pán; ale pouze paní odvážila se ho napomenout, a to ještě německy.

I teď, když už Cimbura stál před bytem mladého pána s koňmi a kočárem připraven na odjezd, nemohl se jich dočkat.

Nejvíce líc mrzeli zevlouni, kteří podivný kočár, teď zase na cestu senem i škatulemi vystrojený, – zástupem obklopovali. Tisíc chutí cítil ohnati se alespoň jednou bičem, ale věděl, že nesmí. Tak jen v duchu je plísnil: „Bože, jak jsou ti Pražáci hloupí. Doma si Cimbury ani pes nevšimne a tu na něho troubí půl Prahy.“ Bylo mu nevolno pod těmi dotěrnými zraky, jemu i koním. Ti také jako by cítili, že už končí vyhnanství, že se vracejí zase domů, do Hradiště, na jeho měkké cesty, do jeho ticha a klidu, do teplých slují, do čistého vzduchu a k chutné pitné vodě, netrpělivě přešlapovali a zlostně bili nohama o dlažbu, až podkovy zvonily.

„A že ti lidé nemají co dělat, že tu tak mohou čumět,“ rozumuje Cimbura a vzpomněl si, jak u nich ani dítě nesmí dlouho stát, hned že je volají: „Co stojíš, běž a udělej to a to – přines mi to nebo ono“ – a tu zevlují i dospělí lidé.

Nahoře mezitím loučili se rodičové s nejstarším synem. Měli vyjeti z Prahy v jednu hodinu – a už odbíjely hodiny po pražských věžích druhou a Cimbura dosud stojí na dlažbě.

„Přijedeme tam za noci,“ zlobil se v duchu a napadly ho mimovolně ohromné lesy, kterými sem projel...

„Nu, koně jsou čerství, odpočinutí, od rána stáli“ – umlouval a krotil zas v sobě nelibost.

Konečně vyšli a syn s nimi. I do kočáru k nim usedl a až na Zlíchov musil jeti Cimbura krokem, „aby se ještě užili“.

Pan rada zapomněl na Dobříš, na přátele, kteří ho tam očekávají, a jen se synem stále se obíral a jako by se odloučiti od něho nemohl. – Znovu mu připomínal, o čem mu má psáti, které knihy poslati, ve kterém archivu co opsati, koho navštívit. I Jindřich novými otázkami otce zahrnoval – v té poslední chvíli se mu zdálo, že se rozejít ani nechtějí. A když syn přec první sám od nich se odtrhl – ještě stáli na obkročáku stárnoucí rodiče, oči matky zalily se slzami a mávali šátkem tak dlouho, pokud nezašel.

Beze slova pak znova usedli a teprve od Zlíchova kočár vlastně se rozejel. Nebe potáhlo se mraky, ze kterých každé chvíle hrozil déšť.

Za Zbraslaví už valem se šerilo, a když přijížděli k Mníšku, už nerozeznávali ani v lese Skalku s kostelem a klášterem Františkánským: Cimbura cestou do vršku mezi jízdou rozkřesával oheň, od doutnající hubky zažehl sirky a rozsvítil lucerny. Za Mníškem projeli okolo Malé Svaté Hory – tu ještě Cimbura jako by kraj rozeznával, ale pak se slila tma kolem něho a pouze obě lucerny vrhaly pruhy světla koním pod nohy a na sírany. Předjeli několik těžkých povozů, několik jich potkali a pak ztichlo všechno. Jen les s obou stran hučel, jako by z hluboka oddychoval. Hvězdy otevřely své zlaté oči, černou tmou na silnici, černé mraky nad černými lesy rozrážel kočár s hlukem rychle jedoucí a svítící si na cestu žlutým světlem. Nočním tichem daleko bylo slyšeti temný rachot.

„Měl bys zhasnout lucerny,“ napadlo Cimburu. – Slyšel mnoho o dobříšských lesích, každý vozka i za dne si zavýskl, když je měl za patami a ve tmě odvažovali se jimi nejmíň tři – čtyři pohromadě.

„Zhasni lucerny,“ radil znovu vnitřní hlas, „lucerna je zrádce, ukazuje cestu, směr, zdaleka na vás upozorňuje, napřed vás ohlašuje, podle luceren lze mířit, po koních střílet, po kočím, anebo i po pánech za lucernami.“

Ale cosi vzpíralo se tomu hlasu. „Jsem poctivý člověk, nepojedu přece se zhaslými světly. Což když se s někým setkáme – má právo každý nás cestou zastavil jako podezřelý,“ rozjímal Cimbura.

„Zhasni je,“ ozvalo se v něm znovu.

„A nezhasnu,“ rozhodl se pevně Cimbura a už měl pak v duši pokoj. Jeho oko zvyklo si konečně i na tmu, rozeznával šedivou, prašnou silnici před sebou, po stranách příkop a za ním vysokou, černou, jako neproniknutelnou zeď – vysoký les.

Koníci vesele běželi a pravidelně – přesně – jakoby v taktu ozýval se tvrdý dupot jejich. Cimbura se zálibou naslouchal. To neomylně znamenalo, že jsou zdraví a svěží, že jim Praha neublížila, nekulhají, neklopýtají, jejich klus je stejnoměrný, vytrvalý a pravidelný, jako dva sehraní hudebníci zachovávají dosud stejné tempo. – A Cimbura měl ucho bystré. Poznal hned u každého koně vběhli pouhým sluchem, kulhá-li a na kterou nohu, běží-li a jak běží, střečkuje-li, hned rychleji, hned volněji se žene, poznával jeho únavu, malou vytrvalost, zemdlenost. – Ale Dobrák s Divokou pluli tmou vesele jako dvě rybičky. Bezstarostně hleděl proto do tmy se svého kozlíku a myslil si, kdyby tak spatřil jelena nebo daňka, anebo srnčí kus, alespoň pásti se v příkopu, v trávě – přál si to – necítil by se tak samotěn, cesta veseleji by uběhla – – – Koně sami vtom zmírnili klus a Cimbura poznával, že cesta se níží, že sjíždějí s kopce do údolí. Přitáhl brzdu tedy, a jak dřevěné špalíky její přilnuly k obručím, zaskřípala bolestně obě kola.

Pan rada se probudil. Neměl v Praze „svůj pořádek“, byl unaven dojmy i nezvyklým nočním bděním, podřimoval proto ve voze on i jeho paní. Ten výkřik kol teď ho probudil.

„Kdepak jsme?“ optal se oknem.

„Za Vosnicí už, milostpane“ hlásil Cimbura a pan rada znovu spustil okénko. „Měli jsme přece dřív se vypravit,“ řekl kajícně paní. Ale ta neodpověděla. Neslyšela ho. Spala stulená v druhém rohu kočáru. I pan rada potom zmlkl, zachrul se znovu pod příkrývku, vyhledal si jinou posici nohou a opět přivřel oči.

Pomaloučku sunul se vůz po srázném svahu. Cimbura všechno pozor věnoval brzdě, ruky se žluté kliky ani nespouštěl. – Najednou slyší, jako by divoký holub vrkl jednou – po druhé. Cimbura vypjal krk – nachýlil ucho směrem, odkud holub se ozýval. Měl velmi vybroušený sluch a v hradištském lese v neděli poslouchával ptáky často po celé hodiny, I sám dovedl po nich hvízdát, zpíval a volat.

Vtom zavrkal holub po třetí a blíž.

„To není holub,“ určitě, rozhodně poznal Cimbura a zbystřel celý. Kus cesty před ním se ozval sojčí skřek a stranou jako by se straka zachechtala, ale to všechno znělo falešně. „Jde to z lidských hrdel, ale umějí to výborně, pytláci to budou – pytláci patrně,“ pomyslí si.

Ale již vtom náhle jako rudý blesk kmitlo mu hlavou hrůzné pomyšlení: „A nejsou-li to pytláci? Kdo je to potom?“ bál se domyslet. „Kopce je za námi, kopce po stranách, ano tu, v tom údolí tmavém a černém, v tom údolí i za dne smutném, jako by v údolí smrti – tu jedině mohli by se odvážit – vyskočit – –“ rozvažoval náhle.

„Zhasni lucerny,“ probudil se starý, varovný hlas.

„A nezhasnu – děj se, co děj,“ porážel jej v sobě Cimbura.

„Někdo běží pokrajem lesa,“ hádal Cimbura – když zaslechl praskot suché větvičky, „to bude jelen“ a napjatě poslouchal, „ne — to není jelen – člověk běží,“ poznával po kroku.

„Připravím se na nejhorší,“ řekl si klidně. – Tři kříže udělal na sobě a sáhl po biči, až dosud zaraženém v koženém pouzdru. Tři kříže udělal bičem i nad koňmi a pak jej vzal obráceně do ruky. Vůz dosud sjížděl s kopce pomalu, krokem.

„Teď se neodvážím, teď ne, vědí, že bych ujel, ale až pod kopcem – tam budou čekat – a ten zde jen znamená jim dává,“ šeptá si Jan a znovu jemným sluchem zachycuje opatrné, liščí kroky, sledující vůz z povzdálí.

„Vědí, že do kopce se koním nechce; ale neznají mých koní,“ a Cimbura na kozlíku potutelně, skoro škodolibě se usmál. Spoléhal se úplně na své koníky, bystré a dobré, na slovo poslušné a smělé.

Ti frkali a podezřele stříhali ušima. Cítili, že cosi visí ve vzduchu, co zle – ach – zle může pro všechny skončit...

„Ujedu,“ rozhodoval se Cimbura, „jak s kopce sjedu, pustím koně a vy jedu kalupem až na kopec, jako generál Vindišgréc,“ kdy z vtom po levé straně z příkopu zvedl se chlap jako hora, vykřikl „prrr“ a vrhl se ke koním. Proti vozu plným tryskem utíkal kdosi po silnici, jeho kroky duněly zblízka.

Cimbura věděl, kolik uhodilo a trhl opratěmi. Bylo mu jasno, že na koních všechno záleží – „zastaví-li nás, podaří-li se jim koně zadržet, pak jsme ztraceni,“ projelo mu hlavou – „dvou, tří i čtyř se nebojím, mají-li ruce holé. Ale kdo ví, kolik je jich a nejdou jistě s rukama

prázdnýma – a což já, ale pan rada a panička –“ pomyslí si ještě a potom už všechno, všechno propadlo v něm do neznáma – pan rada – panička – on sám a pouze jedno jediné znělo mu v uších – – –

„Musíš projet,“ slyšel hlas zřetelně a přísně na sebe křičeti. A to už zase jizva na tváři krví mu naběhla, zuby mu zasvítily a oči zaplály. Každá chvíle drahá. Než se seběhnou, než ho otočí, než koně do škarpy strhnou.

„Dobráku,“ zavolal Cimbura a postavil se na kozlíku. Dobrák se plašil. Bylo patrné, jak divoce nohama hrabal, jak se zadkem rozkročoval, jak se vzpínal.

I Divoká věřila. – „Ach, což ta, ta hned by se nakazila!“ zlobil se Cimbura, protože jí nikdo nedržel, ona nikoho nevlíkla, ona měla se pěkně protáhnout a dát se v let a ne nohama sekat, tancovat, zadkem vyhazovat, takže cesty neubývá, i nohu mohla by za postraněk přehodit a co potom. „Divoká!“ zlostně, hněvivě i vyčítavě, hlasem jako hrom zakřikl jí Cimbura.

Koně poznali Cimburův hlas. Poznali v něm úzkost i odvahu, důvěru i odhodlání. Vzpamatovali se a v té chvíli podržel se Cimbura levicí kozlíku, jednou nohou stoupl si na oj a druhým krokem už seděl na Dobrákovi. Kůň ho poznal, jak jezdíval na něm Cimbura do kovárny i do brodu, vesele hned zařehotal a zatřásl mocně hlavou, na které jako pijavice visel člověk a ne a ne se pustit. Kolik kroků už ho vleče kůň a on drží se jako klíště, jenom „prrr – prrr“ vyráží ze rtů.

Cimbura napřáhl bič a udeřil levicí do tmy. Těsně kolem hlavy koně hvízdla rána. Bez výkřiku svalil se chlap k zemi a Dobrák vyskočil kupředu jako srna a skokem dal se do cvalu.

„Co se to děje, co se to děje?“ vzadu křičela panička.

„Nic,“ řekl pan rada, „bud jenom klidná,“ a ohmatával kapslíky na dvouhlavňové bambitce.

Plným tryskem letěl kočár. – Přikrčen, drže se chomoutu a k ráně stále připraven seděl Cimbura na koni a srdce v něm plesalo. Povolil koním plně – letěli jako bez otěží. Cimbura je znal – předjížděl se s nimi častokrát o svatbách a vždycky zvítězil. Věděl, že rozpění-li se jim v žilách chladná krev, že není moci, která by je naráz zadržela, že není překážky, které by se lekli, propast přeskočí, plamen proletí, srazí k zemi každého, kdo se jim do cesty postaví.

Jako dva dravci přehnali se po krátké rovince – i vichrem dali se do kopce. Cimbura bičem dotkl se Divoké a koleny smáčkl Dobráka – a kopec-nekopec letělo spřežení mohutnými,

dlouhými skoky, nohou země sotva se dotýkajíc. Teprve, když k myslivně přiletěli, přitáhl Cimbura opatř a zarážel koně zvolna v běhu.

Do Dobříše vjeli už obyčejným klusem...

V hospodě „Na knížecí“ už všecka městská honorace očekávala pana radu. I paničky se dostavily a musicírovalo se i zpívalo.

„Aha – Máte nové koně“ zdaleka volal podomek, kolébající se do průjezdu, aby pomohl vypráhnout. Poznal Cimburu i kočár, ale nepoznal koní.

„I nemám – to jsou tytéž koně.“

„Měl jste hnědky, a tuto jsou šimli, mušáci.“

„Pohlad'te je!“

Podomek přešel rukou záda Divoké a hrst pěny zůstalo mu ve dlani. Teď teprve si všiml, jak jsou uhnáni, bez dechu, jak nohy pod nimi se třesou a celé tělo jak nervosně se chvěje.

„Ti se splášili,“ řekl čeledín.

„Lekli se čehosi pod kopcem a jedeme tryskem až sem. Myslil jsem si: Proběhnete se, však si odpočinete!“ lhostejně mluvil Cimbura a vši silou třel slaměným víchem jednoho a podomek druhého koně. Do pokrývek pak oba zabalili a dlouho navečer prováděli je po velikém, trojhranném náměstí dobříšském, než je zavedli na dvůr a do teplé stáje. Tu noc spal Cimbura s nimi a při nich ve stáji a nehnul se od nich ani na krok. I jíst mu sem museli přinést – máz piva tu popíjel a dýmečku pokuřoval.

Oslavný večer, na počest páně Miltnerovu pořádaný, protáhl se až do pozdních hodin ranních. Pan rada Cimburowi vzkázal, že před polednem nevyjedou.

Tentokrát Cimburu to nic nemrzelo. Nakrmil ráno koníky, jel s podomkem k polednímu do rybníka dobříšského je vyplavit a když se na nich z brodu vraceli, už zas „figuru dělali“ – stavěli se, bočili a točili jako panny.

„Já mám koně – vrané koně – to jsou koně mé –“ bručel si vesele na Divoké sedící Cimbura...

IX

Jízdou do Prahy a šťastným návratem přibylo opět slávy Cimburovi. On sám skromně, mírně odpovídal na všechny otázky. Rozdal dárky, které známým přivezl, pověděl novinky, které viděl i slyšel, a zase klidně zapřáhl se do denních povinností, jako by jízdy vůbec nebylo.

Ale pan rada Miltner nemlčel. Pověděl všecko Kovandovi a poslal po něm i dukátek, malý, žlutý, Cimburovi na památku a na důkaz uznalosti a Kovanda už teprve nemlčel.

„Pěti se nebál, pět jich bylo,“ vykládal doma selce i dětem.

„I kdo ví, kolik jich bylo, já vím jen o dvou,“ broukl mrzutě Cimbura.

„Pan rada ví, oknem viděl, dva jsi srazil k zemi.“

„Já srazil jednoho, ale koně druhého. Klackem se po nich rozehnal, nadskočit jim chtěl, ale to už koně z leknutí se vzpamatovali, pouštěli se ve cval. Jako by ho neviděli, hnali se přes něho,“ víc a raději o koních než o sobě rozkládal čeledín a líčil pak široce a dopodrobna jízdu dobříšskými lesy:

„Jako struny stále nataženi, hřbety, hlavy i ocase skoro v jedné čáře, břichem země jako by se dotýkali, pod kopyty tmou jiskry přšely, jako kováři když podkovy kují, šterk z ujeté silnice vyráželi, jak mohutně se odráželi, hodinu cesty, dobrou hodinu cesty do kopce tak proletěli a nezadechli se, nezarazili, neklopýtli, neupadli, ale stejně jako laně cvałem uháněli, mě nesli, kočár s panem radou, paničkou a se vším všudy, jako by za sebou aut necítili. Pantáto, není v celém píseckém kraji druhého páru, jenž by to dokázal,“ končil Cimbura za hlubokého ticha všech, kteří toho večera u starosty Martina Kovandy na hrátkách se sešli.

I v Písku v kasině mezi měšťany i úředníky mluvilo se o hrdinském činu Cimburově a tak se stalo, že každý, kdo cílíci jeti do Prahy, obracel se na hradištského Kovandu: „Nejel by Cimbura se mnou do Prahy?“ Bystrý sedlák, když jízdy se množily, vystihl, že nelze jedním párem formanit i sedlačit.

Zavolal si tedy jednou Cimburu do světnice v neděli po požehnání.

„Cimburo, kolik máš peněz?“ optal se ho Kovanda zpříma.

„Mám u vás službu za pět let a doma mám podíl.“

„Dobře. – Víš, že tě mám jako svého, bratra bych radši neměl, než tebe. Nadešla chvíle, kdy už sloužit nemusíš. Už dnes jsi víc na cestách než doma. A každý chce jen Cimburu. ‚Ale Cimburu ať s námi jede.‘ říkají mi do očí, když vyjednávají. Necítím se zahanben, protože uznávám, že’s poctivý jako já – rozvážný jako já, moudrý jako já; ale také vím, že’s silnější než já a proto i srdnatější a odvážnější než já. – Pravda je, s tebou se jede bezpečněji než se jezdívало se mnou. Jsi nejen výborný kočí, ale pod mým vedením stal se z tebe i dokonalý hospodář. Nejsi větroplach, nejsi povrchní a vrtkavý, máš trpělivost s polem, není ti líno pětkrát, šestkrát po sobě pole vláčet, až je kypré jako mech a sypké jako popel – pak teprve dovolíš síti. Lidé mají důvěru v tebe a proto měšťáci zjednávají si tebe i na práce polní. Abychom doma stačili – víš, že jsem neprodal pár volků, ale vyučil jsem je k tahu. Žádostí a volání po tobě přibývá. ‚Umí naložit, nikdy nezvrhne – vězet nezůstane — naloží fůru jako horu vysokou, až se v podevrátí dusí – ale zatlačí, až se klenba zatřese, a projede,‘ velebí měštské hlasy tvoji sílu a tvá pověst denně roste. Víím, že’s pohodlný v myšlení, všechny tvé myšlenky upírají se hlavně na přítomnost; a proto já za tebe myslím na budoucnost. Dosloužíš u mne do svatého Martina, jak se sluší a patří. – Do té doby všechno s tebou opatřím. Dáme udělat vůz a já ti dám naň potřebné dříví, Ty jen od práce koláři a kováři zaplatíš, pluhu a brány koupíme, kočár vybereš si v Praze, a až to všechno bude, vyjedem do Netolic – poslední neděli v říjnu – to je silný trh koňský – pojedeme a odstěhuješ se do Písku a počneš formanit na vlastní pěst.“

Sedlák pronesl řeč klidně a vážně. Z jeho slov bylo cítit, jak dlouho se obíral myšlenkou, jak v něm zrála, rostla, až si ho celého podmanila. – Promyslel všechno důkladně, rozvážil i rozpočítal a teď jenom čekal, co Cimburu odpoví.

Ten hledě do země, seděl jako zařezán. Plán sedlákův překvapil a ohromil ho svojí odvahou. Jenom zvolna – jak Cimburu vůbec v pravidelných poměrech rozvážným byl, ujasňoval si návrh sedlákův. A hned už také námitky se v něm zdvihly.

„Nemám tolik peněz, nestačím na to,“ – řekl proto Cimburu po chvíli ticha a pohlédl sedlákovi do očí.

„Máš – nemáš,“ odpovídal Kovanda, připraven na odpor. „Budeš platit, dokud máš, až ti dojdou – jsem tu já – já sedlák Kovanda – stát budu za tebe a půl Písku nám dvěma dají na dluh.“

„Boj se dluhu – drž se pluhu, radívali mi tatínek.“

„Bůh a dluh – to dvojí nepomine. – Jsme dlužní všichni, Bohu duši, císaři daně, rodičům úctu – platíme, jak můžeme. Od dluhu si pomůžeš, protože jsi střídmý a šetrný.“

„Dluh s člověkem z mísy jí – dluh na loži při něm spí.“

„Dobrá. I na to jsem myslil. Půjde to i bez dluhů. Až budeš samostatný, můžeš se oženit a žena věnem doplatí, oč ti bude chybět.“

„Nechval muže pro jméno – neber ženy pro věno.“

Tak útočili na sebe. Cimbura namítal. Kovanda námitky odrážel, vyvracel, až mu došla trpělivost.

„A co myslíš,“ udeřil konečně rovnou, „budu já věčně sedlačit a ty u mne věčně pacholčit? Zestárneme – já i ty. Já budu mít výměnek; ale ty musíš se postarat o vlastní chléb; myslit na své stáří, dokud jsi zdrav a silen. Nehledej štěstí, nepáchli se po něm, ale nestav se proti němu a nevyhýbej se mu. V rodině jsi vyrostl – rodinu si založ. Nečteš v bibli: Není dobře člověku samotnému?“ – Nestav se proti řádu a běhu tohoto světa – to se trestá víc než každý jiný hřích,“ – mluvil hospodář.

Vlna lítosti zvedla se náhle v srdci Cimburově.

„Vyháníte mě?“ optal se ho rovněž přímo. –

Snad žárlí na něho sedlák, je mu obtížným a nepříjemným, chce se ho zbavit a hledá jen slušnou záminku, aby se ctí se mohli rozejít – myslil si Cimbura.

„Bůh na nebi je mým svědkem, že ne,“ vykřikl skoro hněvivě Kovanda – „řekl jsem to napřed, že tě mám jako svého a proto jako o svého se starám. Jdi, porad' se se svými a uvidíš, že ti řeknou to, co já.“

A zase ticho v selské světnici. Kovanda mlčel schválně, věděl, že se jedná o věci dalekosáhlé – Cimbura se musí pro ni dobrovolně rozhodnout, uznat ji za výhodnou anebo zavrhnout. Toto by Kovanda nejradš slyšel, nerad by ztratil věrného čeledína, ale nesmí to dát ani slůvkem najevo, aby si jednou nevyčítal, že nevykonal svoji povinnost.

„Vy mi neprodáte Dobráka s Divokou?“ promluvil náhle Cimbura.

„To neprodám, U Kovandů vyrostli a u Kovandů také umrou. Koupíš si své koně a zamiluješ si je víc než cizí – není radno, aby srdce člověka lpělo na zvířeti a zvíře aby hatilo jeho cesty a plány.“

„Tak jsem rozhodnut a nic nepohne mou vůlí. Jste-li semnou spokojen, nechte mne dále ve službě. Jsem ze selského a tíhnu k selskému. Nelíbí se mi cikánský život formanský, život na cestách a hospodách – u cizího stolu, na cizím loži. Vyženete-li mne, chopím se pravda biče, aby mne na čas živil, ale po čase vrátím se k pluhu. Ožením se – ale ne dřív, než si budu moci koupiti vlastní krov a vlastní záhon pole, které by mne živilo.“

Cimbura si oddychl. Bylo mu, jako po zpovědi. Ulehčil si a proto vstal se svého místa. Čekal jen, co řekne hospodář. Řekne-li: „jdi“, poslechne, půjde do Písku, tak to udělá, jak mu radí, ve všem ho poslechne, ale jinak nepovolí – šetřit bude, dokud nebude se moci někam vrátit do vsi sedlačit na vlastním.

„Promluvil jsi moudře,“ vstal teď i Kovanda – „myslil jsem i na to. Od této chvíle u mne zůstaneš, dokud budeš ty chtít. Pamatuj si, už nikdy neřeknu: ‚Cimburo, je čas, aby se’s hnul,‘ dokud sám nepřijdeš a neřekneš: ‚je čas, půjdu‘ – – Má selská hrdost mi nedovoluje brát peníze, které ty vyděláváš svým přičiněním, svou silou a poctivostí. Proto koupím koně, vůz, kočár, postroje a ty budeš jezdit dál jako dosud; ale přestaneš být pacholkem. Přestanu ti platit službu. Budeš mým bratrem – poctivě se o výdělek spolu rozdělíme. Opravy a škody ponesu sám – ty dáš jen práci a přičinění a Bůh dej svoje požehnání.“ Kovanda podal Cimburovi ruku a na tvář ho políbil.

Oba muži vyšli ze světnice dojatai a pohnuti. Od té chvíle přestali ve statku volati „Cimburo!“ – Sedlák se selkou říkali mu „Jene“ a děti s ostatní čeládkou počali ho uctívat názvem „strejčku“.

Do Netolic na výroční trh vyjel si Kovanda s Cimburo. Jeli na noc do té komory koňského dobytka a celou cestou – přes Myšenec a Protivín na Vodňany předjížděli svým lehkým kučírkiem „koňaře“, to jest obchodníky s koňmi, uvázanými za bryčkou, anebo i sedláky, mající v kolísku zapražené dva páry za sebou, anebo tři koně v jedné řadě.

„Bude slavný trh,“ radoval se Kovanda a bystře si všímal koní, vyparáděných, pro prodej nastrojených, se kterými jeli teď krokem, aby je na zítřek neunavili.

„Ten jede kupovat,“ – hádali také všichni, které Kovanda spřežením minul – vidouce, jak nechává svoje koně běžet po libosti.

V Netolicích Cimbura byl po prvé. Svůj div tam spatřil. Zdálo se mu, že ani na vojně tolik koní pohromadě neviděl. „Pro kolik regimentů by to stačilo,“ myslil si, chodě beze slova za sedlákem.

Kdo nespatriil koňský trh netolický, nedovede si o něm učiniti představu. Židovští handlíři a sedláci, zloději koňští a dohazovači, ředitelé šlechtických panství, cikáni, kapesní zloději a četníci v pestré směsi valí se tu a tlačí kolem koní krásných, mladých a bujných, stejně jako kolem herek sedřených. – Malí, chlupatí koníci cikánů, netoličtí hřebci, koně komediantů a kramářů a selští tahouni – zapřahují je, provádějí krokem i klusem – zkoušejí – kupují a prodávají. Jakoby omráčen křikem a hlukem postával Cimbura. Ale brzy pominul první dojem a on počal v tom množství si všímat jednotlivých zvířat. Padl mu do oka vysoký, ztepilý kůň – černý jako havran a zas klisna bílá jako padlý sníh – a pak i zjevy barvou méně nápadné poutaly jeho pozornost.

Zvláště od hříbat se mu nechtělo. Kovanda na něho nepromluvil. Jenom tu a tam potřásl rukou známému a zase kráčel dál dlouhými řadami. Dvakrát, třikrát prošel celý trh, ale to už se zastavoval, sem tam na cenu se optal, koně si obešel, jinému nohu zvedl, tlamu otevřel. – I Cimbura už se odvážil, hospodáře se pustit – zastavil se u jednoho páru a než se otočil, zmizel mu Kovanda s očí. A tak sám potom chodil a prohlížel si, jako by to výstava byla. Zlobil se, když spatřil koně utýraného, ale zaradoval se po každé, když padl na pěkný kus.

„Tak co“ plácl mu náhle na rameno Kovanda – „už sis vybral?“

„Nevybírám – prohlížím jen,“ řekl Cimbura. „Tak pojď se mnou,“ a přivedl ho k páru koní. Až dech se Cimburovi zatajil při pohledu na ně. Nebyla to už hříbata a nebyli to dosud koně. Jako dvě panny stáli tiše a skromně v koutku, ale ctitelů měli hojně. Byl stále u nich někdo, kdo je poplácával, ohledával, nohy jim prohlížel. „Hle, jsou kovaní pouze na předeek.“

„Protože vidíš hříbata. Letos po prvé byla v poli. Jsou tříletá, krky mají málo otláčené. K nám by se hodila. Do tuhé práce máme voly. Přes zimu zesílí a ztvrdnou. Budou z nich jednou koně jako lvi. Hleď na jejich krky – na rovný hřbet — všimni si jejich hlav, čela mají široká – oči dobrácké, ne divoké, a nohy – nohy jako strunky“ – potichu mluvil Kovanda a oči mu jen hořely.

„A budou to šimli, až vylínají.“

„Nebudou to čisté šimli – budou to mušáci – možno i tygři že z nich budou,“ opravoval Kovanda a znovu k nim přistoupil a hladil je.

Odešli od nich a znovu toulali se trhem, ale zase k nim se vrátili.

„Prohlédni je dobře,“ poručil Cimburovi sedlák a dal se do řeči s jejich majitelem. Odkud je a kdo je? Z Němčic, sedlák, sám hříbata vychoval. Má doma tři klisny. Kovanda může se na ně přijít podívat. Pověděl i o hřebci – kde stojí a jaký je – nebudou z nich mušáci ani tygři – ale budou to šimli grošovaní, „pstruzi“ – jak se jim říká.

Cimbura zatím obcházel koně a úd po údu – část po části na nich ohledával a prohlížel. – Nenahmatl nikde ani bulky, ani křivě rostlé kůstky, po celém těle neměli ani poskvrny.

„A že je nikdo nekoupí,“ podivil se Cimbura, když Kovanda znovu od nich odešel.

„Kupců dost – ale zdají se jim drahé – chtějí vyčkat – myslí si, že k polednímu sedlák sleví,“ vykládal zkušený hospodář, toulaje se po trhu. Ale ku podivu, nic se mu nelíbilo – už pro nic oči neměl, jenom k těm šimlům mocně ho to táhlo nazpět.

„Pod tisíc zlatek je nedám – ani groš nesmí scházet“ křičel němčický sedlák, odmítaje podávanou pravici.

„Přidám desítku,“ nabízel kupec.

„Už jsem řekl.“

Jako na trní stál Kovanda. Dá-li ten koňář tisícovku, budou krásná zvířata jeho a co on – co on si tu potom vybere? – Nic tu není, samý brak všecho.

„Tak dám devět set a padesát. Tu je ruka.“

„Plácnou si, teď si plácnou,“ trnul i Cimbura.

„Tisíc zlatých na dřevo – ohlavce jsou mé a koně vaše,“ tvrdě – urputně stál na svém sedlák. Kdyby se to slušelo, byl by Kovanda skočil mezi ně, roztrhl je a řekl sedlákovi: „Tu je ta tisícíčka.“

„Slevte, slevte mu pro štěstí desítku,“ křičeli dohazovači.

„Přidejte mu – desítku mu přidejte a pětku dá každá strana na litkup.“

„Ani groš nesmí scházet do tisícky.“

„Nechte si je,“ rozhněval se kupec a otočil se. Klubko dohazovačů valilo se s ním dále.

Kovanda byl by vykřikl radostí.

Rovnou šel k sedlákovi: „Doslova – bratře Sedláku – zač dáš hříbata?“

„Za tisíc zlatých.“

„Ručíš za ně?“

„Ručím, třeba hlavou.“

„Tak jsou moji,“ vážně teď pronesl Kovanda a Cimbura už je odvažoval.

Koně obstáli zkoušku dokonale. Před svědky zaplatil za ně Kovanda tisíc zlatek v šajnech – placení litkupu odmítl a jako by se bál, aby mu hříbata ještě někdo neodloudil, hodil na ně nové ohlavce – Cimbura vyšvihl se na podsedního, sedlák na náručního a ujížděli z Netolic.

Srdce sedláka Kovandy přirostlo nyní k novým koňmi. „Pstruzi“ jim říkal, miliskoval a mazlil se s nimi jako s dětmi. – Ale Cimburovo srdce zůstalo věrné Dobráku a Divoké. Byli jako jeho. S nimi teď formanil na řád sedlákův. Pobýval doma pouze hostem, trávě celé týdny na cestách a nejčastěji ovšem na cestě ku Praze a pak v Praze samé. Tam „U zlaté husy“ už se uvelebil jako doma, vyhrazené místo měl tam on i jeho koně i kočár.

Nejšťastnější jeho jízda byla vždy v masopustě do Prahy, když tam vyjížděl pan rada Miltner s paní a dcerou. Vozil pak svoje pány nejen do divadla, ale i do plesů, a protože měl pan rada v Praze plno známostí, vozil i jiné a ráno opět je rozvážel. Pro Cimburu byl to obrácený svět – v noci viděl Prahu žít a on bděl s ní a pozoroval ji – ve dne odpočívala a odpočívali i jeho koně; ale Jan chodil Prahou, prohlížel si ji a navštěvoval v ní všechna památná místa, o nichž se dočetl, takže znal Prahu dokonale i její historii. – Znal Hradčany i Vyšehrad. Staroměstské náměstí – Betlémskou kapli – všechny kostely, kláštery i kasárny, školy i hospody – čtvrti i ulice, krámy i obchody a svědomitě vyřizoval v Praze všechny komise, které mu byly svěřeny. – Obstaral drobné nákupy psaní a balíčky doručoval a přijímal a všechno poctivě a nezištně za pouhé „zaplat’ Pán Bůh“. – Zpropitné nepřijal ani od bohatých – jsa k tomu příliš hrdým. „Zaplatíte-li mi práci, zaplatili jste vše.“ A svědomitě si zapisoval,

koho kam vezl, co od koho požádal a také dostal. Nežádal nikdy cenu přehnanou, ale také nestrpěl, aby se s ním smlouvalo. To hned nelibě dotčen, řekl: „Nechci ničeho“ – a darmo potom znovu ho prosili, aby jel. Ničím k tomu pohnouti se nedal. „Nebyli jste spokojeni, tak co bych jezdil!“ odpovídal klidně.

Často – přechasto se mu stalo, že ho v Praze panstvo, když na ně musil čekat, začalo častovat. „Zajděte si do výčepu, co sníte a vypijete, všecko zaplatím,“ říkali. I na kozlík mu posílali, vinárnu nalévali, drahé doutníky mu podávali; ale Cimbura i tu ukázal dobré, selské jádro. Zůstal vždycky střídým, byl-li čas k jídlu, jedl – cítil-li žízeň – napil se, ale nikdy přes míru. To zůstávalo vyhrazeno „památkám“. V obyčejném čase ničím a nikým nedal se pohnouti, aby vybočil ze své obvyklé míry. – Ještě nejvíce ho potěšily různé maličkosti a dárky, jimiž na něho vděční zákazníci pamatovali. Dostal tak jednou drahou dýmku od pana rady, jindy mu panička upletla pěkný míšek na tabák, sáček na peníze – (v něm schovával dukátek) – modlíci knížky. A když poznali páni chtivost Cimburovu po čtení, dali mu i několik jiných knih a pěkných, od Tyla, J. z Hvězdy, Klicpery, ale jeho nejzamilovanější byly hrdinské básně a písně, jako napsal Vocel, kterého Cimbura znal a který mu svoje knihy vlastnoručně daroval, nebo pan Čelakovský. Na jeho hrob Cimbura jednou schválně si zašel, protože byl jeho rodákem a vroucně se tam pomodlil. Pana Erbena, toho, co sbíral písničky mezi lidem, musil mu pan rada v Praze jednou zvlášť zezdáti ukázati a Boženu Němcovou miloval proto, že uměla tak krásně vyprávět pohádky – „byla to mord čistá ženská,“ říkával o ní Cimbura pro její krásu, kdykoliv o ní mluvíval.

Když se vrátil z Prahy – čekala na něho práce v Písku. Pánům měšťanům musel pole obdělávat a měl asi tři nebo čtyři domy měšťanské, kde byl skoro výhradním hospodářem. Ani mu nevzkazovali. Sám měl na starosti jejich políčka a pouze v neděli oznámil, kdy bude čas sít, nebo brambory sázet, nebo obilí kosit, aby se tedy připravili.

Výdělek všechn doma odevzdával. Kovanda poctivě slovu dostál. Děлил jej na dvě rovné části – půl si nechal a půl připisoval Cimburovi. O novém roce se s ním spočítal a Cimbura se podívil, oč mu jeho kapitálek u sedláka vzrostl.

„Vidíš – vydělal jsi víc, než mi celé hospodářství vyneslo“ – vyčítavě řekl mu Kovanda za to, že na jeho plán nepřistoupil, a zároveň hrdě, že se nepřepočítal a nezmýlil v dobré radě.

Ale i přes ten skvělý užitek Cimburu nic nemrzelo, že se cele formanství neoddal. Cítil, že to není a nikdy nebude jeho pravé povolání, a že by v něm štěstí nenašel. Je stav přechodní,

dokud jest mlád, ale touží vždy více po klidu, po pravidelné, liché práci, zkrátka po selském živobytí.

X

Sedlák Piksa v Putimi ležel těžce nemocen. – Byl také Semičák, sloužil s Cimburou na vojně a přiženil se do Putimě na živnost k Soukupovům.

Vzal si nejstarší dceru a ostatní tři vyplatil anebo jim věna na statku pojistil. Syna u Soukupů neměli a hospodařilo se tam všelijak. Ale Piksa se toho nezalekl – vzal si Marjánku, tu, co sloužila asi rok s Cimburou u Kovandů, a počal hospodařit. S počátku pomáhali mu tlačit rodiče ze Semic, ale Piksa brzy vyjel z bahna na tvrdou cestu a z dolíku vyškrabal se na kopec. Poplatil dluhy, jednal počestně a synovsky s výměnkáři až do jejich smrti, podíly všecky vyplatil a teď pomýšlel už na své vlastní děti, na dva chlapce a dcerku, aby jím věna nashromáždil. V tom Pán Bůh poslal na něho nemoc.

Jaro se otvíralo – práce volala hospodáře, a on tu ležel rozpálený jako plamen. Na prsou jako by mu ležela celá Čížová, a pod lopatkami píchalo a bolelo ho, jako by tam měl kopu blatenských ševců.

„Poslouchej, ženo,“ řekl v neděli ráno náhle Piksa, „jdi do kostela a nestarej se už o mne. Bude tam hradišťskej Cimbur. Řekni mu, že ho pozdravuji, aby mne přišel navštívit.“

Žena poslechla a vskutku přivedla Cimburu.

„No, kamaráde,“ usmál se Cimbur, „slyším, že si hoviš, a kolečka už v brázdách vrzají.“ Nutil se Cimbur, nutil do toho veselého tónu, tvář k úsměvu stahoval, ale nedařilo se mu. Viděl tady přítele ležeti nemocného, v krku hvízdal krátký dech, celou hruď měl obalenou mokřými hadry a putýnka ledu stála u lože. „Co se ti stalo?“ vynutil ze sebe ještě otázku, protože mu bylo ticho nesnesitelné a cítil, jak se mu oči slzami zalévají.

„Oral, oral, za kapličkou, zítra to bude týden, sluníčko už hřálo, a tak si vyjel bez kožíšku. Potom přišla taková ledová přehánka, promokl na kůži. Ale nechtěl povolit, až to dodělá. V poledne přijel a už ho obcházela zima. Nedal si říct a vyjel zas po obědě; v úterý se vlík, myslil, že to přechodí, ve středu už ani nevstal a ve čtvrtek jsme jeli do Písku pro doktora. Dal mu užívat, vsadil mu pijavice, poručil obklady a jezdí se na něho každý den dívat,“ řekla při tom něžně a pohladila mužovi černé, havraní, potem splepené vlasy na čele a na skráních. „Nech nás o samotě,“ pošeptal jí muž a žena okamžitě vyšla.

Piksa stočil kalné oči po Cimburovi a vzal ho za ruku.

„Slib mi, až umru, že budeš poručníkem mým dětem,“ vzrušeně řekl náhle chraptivým hlasem.

„A co bys – tento – hm,“ lapal slova Cimbura, aby potěšil, jak bylo přece slušno. Ale nedovedl se přetvařovat, bylo mu samému krušno u srdce, lítost a soucit si ho podmaňovaly – uvědomoval si, jak je v té chvíli neohrabaný, nejapný, nic ho nenapadlo, co by měl říci, jenom zaplakat se mu chtělo nad zlomeným přítelem – – –

„A co bys o smrti mluvil, snad není tak zle –“ vyhrkl konečně ze sebe na útěchu a povzbuzenou.

„Jak Pán Bůh chce,“ s tichou odevzdaností mluvil teď pomaloučku a uklidněně Piksa, „ale bratře, zle je. Duši nemoc z těla mi vyhání, na samém krajíčku – tu – pod krkem se skrývá, a vydechnu ji, vím to, jistě to vím, a když na děti pomyslím, tři mám – nejstaršímu je dvanáct let a nejmenší teprv běhat začíná.“

„To Pán Bůh nedá,“ opanoval Cimbura svoje pohnutí, „a kdyby dal, tu je ruka, budu poručníkem – rád budu.“

„Je tu hospodářství, kdybys z Hradiště, třeba v neděli sem zaskočil; poradil vdově a dohlédl.“

„Všecko udělám – proto můžeš klidně spát – ale snad třeba nebude. Ušetřili nás Vlaši, ušetří tě i nemoci.“

„Marjánka je hodná žena,“ po chvíli řekl náhle nemocný a zadíval se na Cimburu – cosi nedopověděného – jakési přání nevyřčené bylo v tom pohledu... „Chci dělat pořádek, s Bohem i lidmi – pošlu si pro jemnostpána a v testamentu řeknu, že budeš poručníkem,“ – mluvil už zase nemocný o svých posledních věcech.

„Řekni – před svědky řekni a v slovu ti stojím, ale vždyť neumřeš – jen nemoci se nepodávej – a vyhraješ nad ní – vyhraješ,“ a podával mu ruku na rozloučenou.

„Zaskočím sem zítra zas – ale dnes už dost – namáhá tě mluvení,“ trhal se Cimbura. Půda ho tu pod nohama páčila; cítil s nemocnými, ale mluvit s nimi; těšit je – to neuměl a bylo mu proto u nich vždycky nevolno, bolestno. Rád by jim pomohl, jejich nemoc na sebe vzal, všecko pro ně udělal, ale pohled na ně ho trápil.

„Tak s Bohem –“ nastavoval ruku.

„S Pánem Bohem – a kdybychom se neviděli, tak nezapomeň.“

„Jak bych zapomněl – na to ani nemysli – buď bez starosti – však přijdu – zase přijdu – podívám se,“ sliboval Cimbura a vyšel. Na síni stála Marjánka. Uplakaná, usouzená, utrápená.

„Neumře?“ optala se a úzkost třásla jí hlasem a zrakem visela na rtech Cimburových.

„Pán Bůh nedá,“ řekl Cimbura a zahleděl se na dítě, košiláče v matčině náručí. Nesnesl toho pohledu.

Zamžily se mu oči a už i slzy vytryskly. Otočil se na patě a vyšel ven.

Cestou k Hradišti se uklidnil. – Z vážné zamlklosti doma všichni poznali, že se mu něco přihodilo, ale on sám nepromluvil, nezmínil se, celou noc zdálo se mu o Piksovi. Viděl, jak ruce před ním spíná, potom jak se usmívá, slyšel ve snu plačící ženu, i děti, jako by plakaly.

„Jakpak asi je v Putimi?“ byla jeho první myšlenka, když z lože vstal. – Pomodlil se pod hvězdami, i za kamaráda Piksu se pomodlil, a kudy chodil, myslel jedině na něho. Po celý den v Písku oral, a když k večeru přijel a koně odpřáhl, chystal se zaskočiti si do Putimě. – Tu přišel za ním do stáje sedlák. „Tak co je člověk,“ začal po svém způsobu filosoficky, „pára nad hrcem, nic, lístek pouhý na stromu života, učiněné pápeří, nic. Smutnou novinu přinesl do vsi pastýř, setkal se na hranicích s putimským, a co bych ti to obaloval, kamarád ti umřel. – Putimský Piksa je na pravdě boží, na dnešek k ránu vypustil duši.“

Cimbura smekl klobouk a křížem se přežehnal. Bledé rty chvěly se mu modlitbou, ale neplakal. Pouze odkrytá hlava klesla mu na prsa a celá jeho zavalitá postava zřetelně se sehnula, jako by na něho těžké břímě dopadlo.

„Musím ho podepřít,“ pomyslel si Kovanda, a proto slavnostně promluvil: – „Putimský Piksa splatil svůj dluh, odevzdal duši Bohu, který mu ji půjčil. My všichni přece už jsme od Adama na smrt odsouzeni – Bůh ortel podepsal a čekáme zde, kdy jej vykoná. Reptati nelze a truchliti nepomůže. Je rozumno podříditi se vůli Boží – pomodlit se za mrtvého a pomáhat těm, které opustil. Potěš tě Pán Bůh!“ i stiskl mu ruku. – Dejž to Pán Bůh– poděkoval tento vroucně i vzpřímil se. – „Nic se nedivte, hospodáři, že mnou ta zpráva otřásla,“ omlouval svoji slabost a vysvětloval Cimbura. – „Byli jsme s Piksou doma rostenci a na vojně jako bratři, nemluvíváli jsme o tom, ale cítili jsme, že se máme rádi. On nemá v Putimi krevních přátel a tak mne žádal, abych byl sirotám jeho poručníkem a já nemohl odepřít –“

„Těžký a odpovědný úkol vzal jsi na sebe; ale ujímati se chudých lidí, vdov a sirotků, to je skutek milosrdný – skutek nad všelike dobré skutky – lepší než dary, pouti a modlitby,“ řekl vážně Kovanda a opustil Cimburu upokojen.

„Pán Bůh je má síla a doufání – potěšení ve všem zarmoucení, já v jeho moci – ve dne i v noci, hledám pomoci“ zpíval si při práci ve večerním šeru truchlým hlasem Cimbura. Nikdo ho nerušil, nikdo na něho nemluvil – šetřili jeho smutku a bolesti.

Ve středu ráno pochovávali na putimském hřbitově sedláka Piksu. Z celého okolí, z Hradiště, Smrkovic, ze Zátavy, z Ražic, ba až z Kestřan a Heřmaně přišli hospodáři. Putimský Hunáček, Černoch, Babák, Keclík a Žižka s Hanákem donesli ho na hřbitov a Cimbura se semickými přáteli spustili ho do hrobu. – Pan řídící se zpěváky zazpívali tklivé loučení. Všem se oči zarosily, když dětské sopránky a alty smutně volaly:

„S Bohem, ženo, děti moje,

U hrobu je marno stát,

Navraťte se v žití boje

a mne nechtě tiše spát.“

Dojat vrátil se Cimbura s pohřbu a tesklivé tíže nemohl se dlouho zbavit. Co živ, neměl nikdy tolik starostí, protože až dosud staral se pouze o sebe a ne o jiného. S úřady neměl nikdy nic, ale teď jako poručník musil se s nimi seznámit. Pan rada Miltner stal se nyní Cimburovým radou. K němu se také Cimbura se vším utíkal a nepovolil, až poslední vůle nebožtíkova byla provedena. – Nejstaršímu chlapci připsali dvůr, až do jeho plnoletí směla na něm hospodařit vdova, ať sama anebo s mužem, kdyby se znovu provdala. – Po čtrnácti letech měl statek ujmout vlastní hospodář, bratru a sestře vyplatit věno a matce sypat výměnek do její smrti.

„A což kdyby špatně hospodařili, kdyby za ta léta statek prodlužili?“ upozorňoval pan rada.

„I toto – za to ručím,“ ujišťoval Cimbura.

Bylo mu v té chvíli smutno. – Chápal, že si váže ruce, že se nesmí hnout z Hradiště, aby měl do Putimě pouze skok, aby mohl dohlédnout a o všem se přesvědčit. Jeho sen, státi se samostatným, koupiti si někde, nejraději tam u nich, v Semicích, hospodářství, letěl od něho.

„Obětuji se,“ řekl si klidně, „i formanem se vzdám a přestanu se toulat světem.“

A Cimbura vskutku přestal jezdit do Prahy. Pohnulo ho k tomu nejen poručenství, ale i koně. Dobrák s Divokou ztráceli zvolna křepkost, rádi si hověli, zamilovali si vážný, pomalý krok, a to srdce Cimbura neměl, aby je bičem do klusu pobízel. Z Písku ku Praze začal jezdit dostavník – i jiní po Cimburovi chytali se biče a vozu, aby je živil, a tak s lehkým srdcem a skoro radostně rozloučil se Cimbura s Prahou... Jen dál ještě s potahem jezdil do Písku obdělávat políčka. Kovanda prodal voly, a když nestačili „pstruzi“, tehdy vypomohl Cimbura i doma. S počátku každý den bylo ho viděti, jak k večeru běží z Hradiště přes vrch do Putimě. Do světnice ani nevešel, ale rovnou do stáje, prohlédl koně, podíval se na dobytek, všiml si i krmení i úklidu, poptal se, co dělali a co chtějí dělat, v neděli si pole obešel a odpoledne po požehnání s dětmi a stále ještě plačící vdovou promluvil a pobesedoval.

I Kovanda, když ho cesta přivedla na putimské hranice, dohlédl též na práci a čeládku Piksovic, i semičtí přátelé přicházeli a radili a pomáhali.

„Co platno, deset poručníků nenahradí jednoho otce a sto pacholků jednoho hospodáře,“ řekl doma ženě jednou Kovanda.

„Hospodaří špatně?“ starostlivě optala se ho selka.

„Ne špatně; ale čeládka ví, že na ni bdělé oči nehledí – Cimbura přijde jen večer anebo časně ráno na skok, a tak Pán Bůh hospodaří. Ztratíme asi Cimburu, je bystrý a pozná, že nesmí sloužit tu i tam. Nelze dvěma pánům sloužit. Chce vyhovět nám, ale víc je ho třeba tam.“

„Sloužit tam nepůjde, už k vůli lidem ne,“ – určitě řekla selka.

„Ale mohl by tam jít jako hospodář.“

„To by také bylo nejlepší. Co ta ženská sama si má počít,“ vřele politovala Kovandová.

Cimburovi sedlák ani slovem se nezmínil, ale dobře pozoroval, jak se vrací z Putimě často mrzut a klidně poslouchal jeho nářky:

„Jsou s prací pozadu. Co my posekáme za půl dne, jim trvá den; my svázali šest vozů ječmene, a oni tam dovezli s bídou tři a druhý jim zmokne.“

„Rok to vydrží,“ myslil si Kovanda v duchu a mlčel před Cimburou dál. Jenom v Písku, když po velké v neděli anebo jindy setkal se s přáteli semickými, horlivě s nimi rozmlouval.

„Tlačít ho do toho nesmíme – on sám musí se rozhodnout. Jenom někdo z vás, někdo z jeho lidí musí mu to nadhodit, tak nenápadně, aby toho ani necítil; ale slovíčko uvázne, vzkličí a plán se podaří,“ mluvil Kovanda se zápalem a s radostí se díval na Cimburu, jak se o putimské pouti stará, jak děti přibíhají od Piksů k němu do Hradiště se vzkazy a otázkami, jak Cimbura s nimi něžně rozmlouvá, zahrává, na koně je vysazuje, hračky jim chystá...

„Ty ho tam nejspíše přitáhnou,“ usmíval se čtverácky, znaje lásku Cimburovu k dětem.

Byl krásný, vybraný podzimní den. Na lukách sušila se poslední otava, voněla a šustila na vidlích, jak ji Cimbura nabíral a po velikých kusech podával děvečce na vůz.

„Co nevidět celý kraj bude holeček a může přijít zima,“ povídal hospodář, jenž se synem nakládal na druhý vůz.

Strniště podorána, na polích černala se a páchla zvadlá, zahnívající bramborová nat' a zelné hlávky bělaly se tu a tam ve velkých, modravě nadechlých lupenech. Až to dvoje, brambory a zelí se sklídí, bude „svobodno“ – pasáci si zavýsknou, nebude třeba hlídat dobytek, nebude možno, aby udělal škody ani na polích ani na lukách. Sesednou si do kolečka, zanítí oheň, do jeho plamenů a kouře se zahledí a bez starosti a úzkosti budou si vyprávět, zpívat, a přijde-li chuť, i „čampulíka“ si zahrají...

To táhlo hlavou Kovandovic pasáku, jenž s mladšinkou za vozy pohrabával drobné lístky utroušené Otavy. Poslouchal hovor starších pozorně, ale sám zúčastnit se ho nesměl, nesměl říci, jak se těší, až potom vyžene do „slobody“, kde nic nebude „hájeno“, nebude muset „zavracet“ mlsné krávy, které by nejraději chodily vždy do škody. Aby uvolnil své radosti, přestal chvíli hrabat, opřel se o hrabiště a jiskrným, radostí rozjásaným zrakem objal chladnou krajinu. Vtom spatřil, jak od Putimě s kopce běží sem k nim Piksovic Francek. Znal ho dobře. Chodili spolu v zimě oba do školy putimské a malý Piksa býval Častým hostem u Kovandů. Proto uznal za dobré oznámit, co spatřil.

„Francek sem letí!“ vykřikl tedy hlasitě.

Všichni jako na povel přestali pracovat a obrátili hlavy k Putimi. A hic, skutečně tam běží hoch přes všecko maní nemaní rovnou k nim. Běží bez čepice, bos, nožkám a sotva se země dotýká a rukama se rozhání jako dvěma křídélky.

„I panečku, to se asi něco přihodilo,“ řekl Kovanda a vrásky mu naskočily na čele, „protože jen posel se zlou novinou utíká, s dobrou nekvapí.“

Cimbura s vidlemi v ruce běžel chlapci naproti.

„Copak se stalo?“ vykřikl mu na kus cesty vstříc a všichni ztichli, aby rozuměli.

„Strýčku – strý – čku –“ vyřázel hoch, „maminka naše vzkazují, abyste všeho nechali a běželi k nám – pásl jsem na jeteli – a –“

„A dobytek se nadmul,“ vykřikl vzadu starý Kovanda, který se nedovedl opanovat.

„A dobytek se nadýmá,“ křičel hoch. – Pláč, strach, hrůza a nebezpečí – to všecko třáslo se a chvělo v tom dětském hlásku, stálo vepsáno v té ustrašené tváři, hledělo z úzkostlivých očí chlapcových.

„Ježíš Marjá,“ zanaříkala děvečka na voze a tam v té výši zalomila rukama. Jako zdrceni stáli muži. Všem v té chvíli zjevil se příšerný a dobře známý obraz v hospodářství, nadmutí koně nebo i hovězího dobytka.

„Na koně!“ vykřikl první Kovanda a počal z vozu vypřahat Cimburov pár. „Nějak si tu pomozte – pojedu s Cimburou,“ a vázal postraňky na chomouty a drápal se Divoké na hřbet. Chvěl se rozčilením a strachem.

Cimbura beze slova vysadil chlapce na Dobráka a sám si sedl za něho. „Mluv,“ řekl mu přísně, když se koně rozjeli farskou cestou od Hradiště k Putimi. – „Kde jsi pásl?“

„Na jeteli – na letošním – –“ vyřázel hoch, drže se oběma rukama koňské hřívky, „dobytek nedal se držet – jak spatřil řeku – hnál se do vody a pil – já bil holí přes tlamy, ale nestačil jsem na všechny –“

„Přihnal jsi dobytek domů?“ optal se vzadu Kovanda.

„Přihnal, ale jalovice už mi cestou lehla –“

„Tam vede sedlačení bez sedláka,“ – vykřikl vzadu Kovanda vyčítavě a zlostně zabodl oči do týla Cimburovi, jako by ho chtěl probodnout. – Chtělo se mu vlastně vykřiknout: „to tys tím vinen – Marjánka už měla být tvá a u Piksů tys měl hospodařit – a tohle by se nestalo.“ Ale spolkl to a jen tvrdě mu poručil: „Jed' lepší! Kalupem!“ Cimbura smáčkl boky koni a Dobrák dal se do skoku a za ním Divoká. Letěli kolem domku převozníka, po kraji farských luhů, kolem příkrých skal a holé stráně, jež rychle se snižovala – cesta počala stoupat – vyběhla z luk do polí a už vjeli do Putimě.

V Černochovic statku seskočili. Kovanda sepjal otěžemi oba koně – obrátil je zpět k Hradišti a poručil chlapci: „Teď pomalu, co noha nohu mine, jed’ zpátky k našim na louku – bát se nemusíš – Dobrák má víc rozumu než ty,“ a sám pustil se za Cimburou k Piksům.

Tam ve statku bylo boží dopuštění...

Hned v rozevřených vratech ležela jalovice jako mrtvá. Se zrakem zakaleným, s břichem nadmutým – nikdo si jí už nevšímal, protože už ztracena. Po dvoře oba sousedé dokola proháněli koně na opratích, jiní prováděli volky dvouročáky, jiní kravám násilím tlamy otvírali, lili do nich vápennou vodu, petrolej, vejce, co kdo poradil. Na hnoji zvedali velikou – březí krávu. Krásná straka před chvílí se svalila. Tu když spatřila Piksová, neudržela se již, ale zástěrou zakryla si obličej a hlasitě – zoufale zaplakala. Tak spatřil ji tu a slyšící Cimbura, viděl ji státi uprostřed toho zmatku za té šířící se zhouby kolem. – Opuštěná stála sama a sama – nikdo se o ni nestaral – o nikoho se opřít nemohla, jen ten žalostný její pláč nesl se kolem.

Srdce Cimbuovo se zachvělo – přikročil k ní a řekl jí pevným, dobrým hlasem: „Neplač, Marjánko, bude zase líp – Pán Bůh pomůže.“ – Jak uslyšela jeho hlas – pustila zástěrku a skrze slzy padl na Cimburu její pohled plný důvěry a vděčnosti.

„Pomoz, prosím tě, Cimburo, pomoz,“ sepjala před ním ruce.

„Kůň – kůň padá,“ ozvalo se vtom dvorem.

„Padne-li, nevstane, přetrhne ho to,“ vykřikl Kovanda, „držte ho a provádějte – násilím třeba – mocí ho držte.“

„Už leží –“ a mráz projel kostmi zkušených sedláků, když ozval se temný pád, až to zadunělo.

Cimbuovi zatmělo se v očích... „Zvedněte ho!“ slyšel ještě rozkaz svého hospodáře – a více už nic.

Klidně, svým volným, vážným krokem sel jako ve snách k tomu chomáči lidí, obklopujících padlé zvíře. „Zvedněte ho,“ ozýval se Cimbuovi v srdci rozkaz. „Proč ho nezvedají?“ mysllel a rukou rozhrnul kruh lidí a vstoupil mezi ně. Uprostřed na dlažbě dvora svíjel se kůň, na hřbetě se válel bolestí, nohama bil kolem, nepřirozeným hlasem řehtal, písčlavě – naříkavě zněl jeho hlas. „Zvedněte ho,“ slyšel Jan ve svém nitru – „pomozte mu,“ říkal mu tajemný hlas. Přikročil kupředu. Čísi ruka chytila ho za rameno: „Co myslíš – Cimburo? Zabije tě – nechod’ k němu!“ varovaly hlasy... Cimbura setřásl všechny ruce, jež se na něho kladly a

očíma zahleděl se na trpící zvíře... Ne – nic necítil, nejméně už pocit jemu tak neznámý, jako je strach, nic neslyšel – nic neviděl než kroutícího se koně a povinnost postavit ho. – Jizva zrudla na jeho tváři.

Jako by tu sám s tím koněm byl, tak se mu to zdálo. Blížil se k němu přímo ke hlavě. Klidně jako k dítěti se sehnul a jen zavolal: „pr – vranko – pr – malá –“ Kůň jako by neslyšel, se strany na stranu se převaloval, zmítal sebou – vzduchem míhaly se jeho nohy, a táhlý řev ozýval s i z jeho hrdla – a hlavou střídavě do výše se vzpínal a zas o zem jí bil.

„Prrr – malá –“ ozval se výkřik a Cimbura už držel klisnu za ohlav-jednou rukou za ohlav a druhou za hřívu – kůň se na bok převrátil – Cimbura se rozkročil, trhl rukama a postavil kobyly na přední už odřené nohy.

„Vyhráno,“ vykřikli sedláci a skočili k Cimburovi. To už věděl každý z nich, že kůň stojící na předku – zvedne-li se mu hlava, je neškodný – jen zadku se vyhýbat – ten vymrští se náhle – neočekávaně – a co zasáhne – rozbije...

„Držte,“ poručil Cimbura a pustil je k hlavě – „nenechte ho padnout, děj se co děj!“ volal jakýmsi nepřírozeným – přísným, nezvyklým hlasem – a natáčel žíně ocasu kolem pravé ruky. – „Nezlomí-li ,se teď v kříži,“ říkal mu vnitřní hlas – „bude běhat zdrav.“

Kůň stále kroutil zadkem – hrabal nohama, snaže se znovu na hřbet převalit, ale marně. Cimbura chvíli točil koněm nalevo – napravo – vtom zuby zaťal, nazad se nachýlil – zatáhl a kůň jako střela vymrští se do výše –

„A teď držte ho dva u huby a prohánějte – ne na oprati – pěkně za uzdu – nic se nestane – jen hezky skokem,“ přejal nyní velení Kovanda a sám s bičem v ruce pustil se za klisnou.

„Cimbura rozhlédl se dvorem. Viděl vrata otevřená, viděl v nich ležeti půl mrtvou jalovici a plno zvědavců hledělo sem dovnitř na to smutné divadlo. Così jako odpor pocítil a zamířil přímo ke vratům. – Pod předními nohama objal padlé zvíře, jako hračku je pozvedl, nebránilo se – jako bezvládné dalo se nésti – a Cimbura poponesl je kus cesty do dvora na zelený drn – tam je složil – beze slova vrátil se ke vratům – zavřel je a pevně zastrčil.

Kolem mladého býčka točili se teď všichni, kteří právě neprováděli už ošetřená zvířata. Býček se vzpíral, třásl hlavou, funěl a živou mocí nechtěl si dát rozevřít tlamu, aby i jemu mohli rychle vlít do hrdla hrnc bílé, vápenné vody. Cimbura skočil k němu.

„Stojíš,“ přísně zavolal a celým tělem přitlačil ho ke zdi. Pravicí chytil ho za nozdry, levicí za dolejší pysk a rozevřel mu tlamu dokořán, jako by to byl houser a ne dvouletý býk.

„Vyhráno,“ vítězně ozval se v té chvíli jásavý hlas Kovandův.

Klisně povolila kolika – léky se osvědčily na ní nejdříve. Druhému koni vážné nebezpečí vlastně ani nehrozilo a jen k vůli jistotě starali se i o něho. Potom kus po kuse zotavoval se i hovězí dobytek.

Bylo zřejmo, že nebezpečí minulo.

„Koně osm set – volí pět set – krávy pět – býčkové – jalovice – telata – pane, o tři tisíce mohla být dnes Piksová chudší,“ počítali sedláci, rozcházejíce se pak klidně, spokojeně k domovu. – Cestou se zastavovali a znova připomínali si jednotlivé události z pohnutého divadla.

„Já mnoho slyšel a mnoho viděl,“ – nadšeně mluvil Černoch, – „ale co Cimbura proved', tomu bych nevěřil, nevidět to na vlastní oči.“

„Ani ze sta jeden k takovému koni by se neodvážil.“

„Pytle, provazy, popruhy se snášejí – a on tak s holýma rukama jde a koně zdvihne.“

„Viděli jste – jalovici pět – šest vídeňských centů jistě váží a jako pírkó ji pozved'.“

„A toho býčka – zmáčkne mu chřípí a on zkrátne jako ovčička,“ divili se Putimáci.

„Inu silák – je silák.“

„Tak – tak, silák Cimbura,“ svědčili všichni radostně, hrdě, že mezi nimi žije a práci je člověk hrdina, kterému jistě daleko široko rovno není...

Také Kovanda chystal se k návratu. Zastavil se nad mrtvou jalovicí.

„Ty – chudáku – zaplatila to svým životem za všechny,“ promluvil na mrtvé zvíře lítostivým hlasem, „byla's krásná, zkrmená, pěkně rostlá a zbarvená – mohli ti pomoci – bok ti prorazit a vypustit plyny, jež tě dusily, ale nebylo kdy a nebylo ruky, ani bodce, alespoň maso z tebe mohlo být k potřebě, být tu řezník, aby ti muka ukrátil, krev ze žil vypustil – a jak se to vlastně stalo?“ obrátil se náhle k hospodyně běžící kolem.

„Tak se to stalo. Máme v ječmeni setý jetel. Letošní panenský jetel. Povedl se. Urostlý a krásný, jako dvouletý. Sečeme jej do řezanky a nic se nestalo. Až dnes, jako by očarováno. Nasekali ho časně ráno-včera nebylo kdy – vozili jsme otavu – tak časně ráno přivezli ho prkeňák, seřezali a koně pokrmili – Franckovi jsme nařídili, aby po obědě všechn dobytek tam zahnal na hodinku.“

„Sedlák by ti pověděl, že ráno jetel je rosou vlhký a krmit se jím nesmí, až se zapaří, rozhází se na mlátě a oschne. Sedlák by ti pověděl, jednoletý jetel po mrazíku, jako na dnešek byl, že zavadne a krmit že se nesmí, sedlák by ti pověděl, ale – co!“ mávl Kovanda rukou, „darmo mluvím – protože sedláka zem tlačí a ty sama hřešíš na sobě, na dětech a na statku, že o náhradu se nestaráš,“ rozhorleně mluvil k selce Kovanda.

Ani se neohlédl po Cimburovi, jenž tu stál nad mrtvou jalovicí, a odešel.

Cimbura po celou noc zůstal u Piksů. Vykopal v sadu jámu, zahrabal tam pošlé dobytče – sám bděl ve stáji a pozoroval spící a klidně oddychující dobytek – sám a sám ve světnici dlouho v noci rozmlouval s Marjánkou – sám k ránu všechno ve stáji nakrmil a napojil a neodešel, dokud se nepřesvědčil, že nebezpečí úplně zažehnáno.

S hlavou schýlenou krácel potom k Hradišti. Rovnou cestou vešel do světnice, kde právě dosnídali, a přede všemi postaviv se ke stolu, obrátil se k hospodáři a řekl smutným, vážným hlasem: „Tak, hospodáři, nadešel čas, – já od vás chci odejít –“ Všichni překvapením upřeli oči na Cimburu. Pouze Kovanda se usmál a řekl:

„Znám tvé srdce a věděl jsem, že to neštěstí tam je obměkčí, a řekl jsem proto hospodyně: dnes jistě ztratíme Jana, kterého jako bratra milujeme. – Jdi – Jene – a čím dřív půjdeš, tím záslušnější skutek vykonáš – to pravím, ne že bych tě vyháněl – budu se těžce loučit s tebou; ale že je mi líto Piksové a dětí a statku.“

Netrvalo to ani měsíc a v putimském kostelíčku sv. Vavřince dne 20. října 1858 oddán byl za muže Jan Cimbura vdově Marii Piksové... V jeho životě nastalo druhé období...

Druhá část

I

V neděli po svatbě strojili u „Piksů“ v Putimi „přátelský oběd“. Svatba přešla tiše, jak se na vdovu sluší; ale zato k přátelskému posezení sešlo se celé příbuzenstvo.

Přišli bratři i sestry Cimbuřovy ze Semic, přišli i Piksové semičtí ukázat, že se nehněvají na rod Cimburův, jehož člen usadil se na části jejich zboží. I obě sestry Marjánčiny tu byly – podívat se na nového švakra a hlavně na jeho přínos do statku.

„Tak už třetí jméno ponese náš dvůr – u Soukupů se tu říkalo od stará – potom u Piksů – a teď tu bude u Cimburů,“ kousavě povídala Anka, vdaná až kdesi za vodou.

„Aby to tak tatínek viděli,“ zalomila ruce a pozdvihla oči k nízkému stropu druhá. Ale nikdo jim neodpověděl – mlčky prominuli jim všichni tu štiplavost; neboť věděli, že „přátelský oběd“ žádnou kyselostí rušen býti nemá.

Na věži zvonili poledne. Všichni vstali a nový hospodář hlasitě se pomodlil „Anděl Páně“. Už se zvolna domodlival, už říkal slova „pro Ježíše Krista, Pána našeho“ – jen jen říct „Amen“ – když se ozvalo rázně „dost“.

To sedlák Kovanda, co u něho Cimbur v Hradišti sloužil, pokročil doprostřed světnice a promluvil:

„Dřív než zasedneme svorně spolu k přátelskému Cimbuřovu stolu, přátelům, sousedům zdola i hora jasně a zřetelně buď pověděno, co nese hospodář do tohoto dvora. Bratře, polož mu věno na dřevo.“

Na toto vyzvání vytáhl nejstarší Cimburův bratr modlitební knížky a z nich vysázel na stůl deset stovek. Několik jich ještě podržel v ruce a pohnutým hlasem promluvil:

„Bratře, otec náš, Bůh mu dej nebe, leží už ve hrobě, ale výbava na statku patří též tobě. Po starém zvyku a právu si máš přivést na nový statek pár volů, dva pluchy a krávu. Obec to odhadla na pět set zlatek – tu si je vezmi“ a do nové řádky položil peníze.

„Co řeknu, hanbou to dojistá není,“ ozval se znovu Kovanda, drže také už v ruce modlitby. – „Cimbur u mne si naspořil jmění. – Spolu jsme dělali, spolu jedli, poctivě spolu účty jsme vedli – za práci peníze, za věrnost vzdávám mu čest. – Cimbuřo – bratře! Vezmi, co tvého

jest,“ a za hlubokého ticha i Kovanda vypočítal patnáct set zlatých na čistě vydrhnutý javorový stůl.

Cimbura, aby neurazil, svého věna nepřepočítal. Shrnul i srovnal šustící papíry na hromádku a drže je v levici, jako by to byl obyčejný papír, prostě poděkoval: „Zaplat' ti Pán Bůh, bratře, zaplat' vám Pán Bůh, strejčku,“ obrátil se k ženě a poručil:

„Marjánko, podej mi klíče.“ Podala mu dva jako stříbro lesklé klíčky. Cimbura s nimi šel do kouta, kde pod křížem byla do zdi zapuštěna trojboká almárka. Otevřel dubová dvířka, jeden z klíčů pustil do kapsy a druhý podal ženě. „Marjánko moje! Všecko mé buď tvoje, abychom si spolu sloužit směli, nejenom jměním snad, ale i dušema, těly,“ řekl jí při tom vroucně a políbil ji na růžové čelo.

Tak bez kvitancí a obligací, bez svatebních smluv a kontraktů, bez podpisu, kolků a zvlášť dožádaných svědků, ale před tváří mužů, žen i dětí, ukončen byl tento důležitý právní akt. – Bílými ubrusy prostíraly ženské stůl v rohu i ostatní pro dnešek vydlužené, vážná nálada pominula, řeč pozbyla slavnostního vzrušení a tónu, světnicí zavoněla polévka „hadrušenka“. Všichni chopili se lesklých lžic.

Když dojedli, v přestávce ozval se hovor. Ženské začaly.

„Ne krávu, ale hřebici měl dostat; protože u nás koně se chovají,“ bylo slyšet Anku.

Kovanda mrkl po ní čtveračivým pohledem, ale čerstva otočil hlavu, hledě oknem na náves, jakoby ani neslyšel. Tam svítilo mdlé podzimní slunéčko. V něm hrálo si několik dětí a na zeleném drnečku popásaly se veliké husy, bílé, pěkné, určené k tomu, aby prezimovaly a z jara vyvedly z hnízd hejna žlutých housátek.

Oběd pokračoval. – Hovězí maso ve sladké, mandlové omáčce, pak skopové v octě naložené a konečně pečené ličky s letošním již novým zelím. Chlebem se zajídalo, pivem se zapíjelo, vtipem se jídlo kořenilo.

„Copak dnes strejček kutí,“ myslil si Cimbura, pozoruje Kovandu, jak stále a toužebně hledí ven oknem. Na půl ucha jenom poslouchal, na půl slova mluvil a jedním okem jen jako by světnicí hleděl.

Bylo půl třetí – s kostelní věže opět ozval se zvon.

„Zvoní na požehnání,“ promluvil Cimbura, – „přijměte za vděk, dali jsme od srdce rádi, co jsme mohli a měli.“

„Amen,“ teprve teď dokončili všichni modlitbu a křížem svatým si požehnali.

„Chléb je jako z běli.“

„Omáčky by na knížecí stůl směly.“

„Ba, sotva kníže pán se dnes tak dobře měli.“

„Bohu bychom poděkovat zapomněli,“ se spokojeným úsměvem ve tváři přerhl Cimbura chvalozpěv a modlil se.

„Ženské, půjdem do kostela,“ řekla teď hospodyně, „a mužští posed'te si u dýmky a piva.“

Vtom zalehl sem hlasitý a veselý koňský řehot, jako když z vysoka zavýská.

„Kdo přijel?“ ptaly se oči všech a obrátily se k oknům, na dvůr vedoucím. Klenutá vrata u Piksovic statku byla dokořán otevřena, protože každý toho dne byl v domě vítán – a vrátnice upevněny kolíkem, aby jich ani vítr zavřítí nemohl. Tak je zvykem o poutích, křtinách a svatbách.

V těch vratech, právě pod branou, stála Divoká a Kovandovic pasák z Hradiště namáhal se odepnout jí parádní ohlávku. Stála neklidně, hlavou pohazovala, nozdrami sála a opět vydechovala vzduch, jako by se snažila rozpoznati vůni okolí...

„Divoká – tys tu?“ vyřik' Cimbura. „Kdepak ses tu jenom vzala?“ a už běžel ke dveřím.

Kůň zaslechl známý hlas, vytrhl se hříbkovi a pádil ku dlážděné záspi.

„Divoká – ty jsi tu? Jak jsi sem přišla? Přijela jsi pro strýčka? To je brzy!“ – mluvil na ni dobráckým hlasem Cimbura, vztahuje po ní obě ruce.

„A bylo to podívání na ty dva, když se spolu zase shledali asi po týdnu“ – vyprávěl o tom vždycky nesmírně rád Kovanda a po každé mu při tom stály slzy v očích. „Kobykla vesele, krátce a tiše pořehtávala, hlavou pohazovala, krk zalamovala, ocasem švihala, na místě přešlapovala, celým tělem hrála. A Cimbura teprve! Vezme vám ji okolo šije, přitiskne se k ní a hřívu jí prsty probírá, po plecích potřepává, srst' jí hladí, jak že je česaná, boky proklepává, jak že je nakrmená a napojená, nohu pozdvihne a ohledá, jak je kovaná. „Ty má zlatá,“ povídá

jí – , spadla jsi se, jsi chudší, pojd', nakrmím tě, nasypu ti ovsu bílého, dvakrát páleného – čistého jako kroupy' a kobyla – nevděčnice moje, vám za ním do cizí stáje jako ovečka cupe, poslušně a radostně – o – o, to bylo podívání –“ končival Kovanda.

A bylo tomu tak.

„Pes nemůže být přítulnější.“

„Světlem by mohl s tím koněm jít a producírovat se.“

„Jsem starý chlap – už mnoho jsem viděl – viděl jsem ve Štěkni generála Vindišgráce jezdit okolo zámku po terasu aspoň deset sáhů vysokém, vlasy se mi tenkrát hrůzou ježily jako hřeby – a na bystrém koníku mohl jsem oči nechat, hle dnes srdce se mi v těle třáslo, když jsem spatřil to náhlé shledání.“

Tak mluvili potom sedláci, sedící po přátelském obědě ve velké světnici u Piksů a vyprávěli si dojemné historky ze života koní, které všichni chovali a milovali.

Bylo už dávno po požehnání; když Kovanda se zvedl a měl se k odchodu.

„Tak půjdu, chlapče –“ řekl a Cimbura vyskočil.

„Počkejte, chvílečku jenom, podívám se, má-li Divoká vyžráno.“

A než Kovanda mohl promluvit jediné slovo – už vyběhl hospodář ze dveří. Kartáčem ji ještě ve stáji přetřel a pak už smuten odvažoval ji od žlabu. „Řeknu Kovandovi, aby tě choval jako oko v hlavě – mlč a neřehtej – nebo se dám do pláče, – a pozdravuj Dobráka,“ mluvil s ní cestou, veda ji k dřevěnému korytu u pumpy. Několikrát pohnul pákou a už hrčel proud čisté vody. Kobyla dychtivě pila.

„Pročpak ji vyvádíš?“ optal se přísně hned na záspi Kovanda. Stál tam na cestu již připraven s holí v jedné a s čepicí v druhé ruce, „řekl jsem že půjdu a ne že pojedu.“

Všichni překvapeně pohlédli na bohatého sedláka.

„Víš, Jene,“ pokračoval Kovanda mírně a srdečně, „stýská se jí po tobě. Ani bych nevěřil, kdybych toho sám neviděl. Špatně pije a vyžírá, řehtá jen a od žlabu ku dveřím smutně se ohlíží, brzo-li vejdeš a promluvíš. Možná, – že by u nás pošla. – Nech si ji – i ohlávku si nech – tak, dávám ti ji. Měla pravdu ta pichlavá ženská tam, sluší se vskutku, abys i klisnu do dvora přivedl. Máš ji a jakou! V píseckém kraji není druhé Divoké. Jde do šestnáctého roku –

v únoru veď ji ke koni. Bylo by hříchem, aby to plemeno mělo vymřít bez potomků, a Bůh ti dej ve všem štěstí. Bude-li ti třeba pomoci, víš, kde Kovandů v Hradišti zůstávají“ – a aby se vyhnul díkům i slzy aby ukryl, na patě jako na obrtlíku se otočiv, pružným krokem vyšel ze vrat.

Za kestránským zámekem čistě zapadalo slunce, ale Kovandovi se zdálo, že zapadá do mlh...

„Dobře jsme se rozdělili,“ hučel si cestou radostně rozjařen, „nechám si Dobráka – licháka, ať mne vozí – našlapal jsem se už dost po světě a Pstruzi – ti ať táhnou – však mohou – a Divoká – vida – křivého slova jsem jí nedal – bičem ji neuhodil, odcházím a ona při Cimburu stojí jako dřevěná, měj si ji, mrchu nevděčnou,“ zlobil se Kovanda – ale to jen chtěl v sobě lítost ohlušit a utéci výčitkám, které mu činilo jeho selské svědomí za to, že se zbavil výborné klisny...

Tak se radostně skončil přátelský oběd u Piksů. Sousedé i přátelé se rozešli a nechali Cimburu s jeho štěstím o samotě.

Ale ne dlouho. Ještě jedna formalita musila být splněna: Cimburu musil být veřejně a slavně přijat do svazu susedů putimských, aby měl právo „sedět a mluvit v obci“.

Rychtářem byl mlynář, pan otec Pouček a ten jednou ve čtvrtek před hromadou poslal slouhovou po susedech. Šla se svým synkem, přihrblým Venouškem, dům od domu a buď ve dveřích, anebo potkala-li suseda na dvoře anebo cestou, zastavila se a hlásila:

„Mám vyřídit po Putimě všude, že do obce se sused přijímáti bude – po požehnání v neděli, abyste o tom věděli.

Pan rychtář vzkazuje vás pozdravovat.“

„Že necháme pěkně děkovat,“ odpovídali jí a leckde podali i vajíčko, skývu chleba anebo nabrali jí žejdlík mouky. Hrbatý Vencíček dostával jablíčko, hrušku, anebo i lívanec, vdolek, co právě kde selka k obědu chystala.

Vědělo se, že jde o Cimburu. Celý týden skoro přelo. Déšť zahnal lidi do stodol a cepy hřměly celou vesnicí.

Na všech mlatech těšili se na neděli, na vzácnou a dost řídkou slavnost: „přijímání za suseda“. Vzpomínali, že dobrých deset let – ba víc, patnáct let je tomu, co přijímali do obce nebožtíka Piksu.

„To ani není možná, aby patnáct let už uteklo,“ odporovali někteří.

Ale bylo. Podle dětí to vypočítali. Nejstarší Piksův Jan vychodil už školu, je čtrnáctiletý, Frantíkovi je třináct a Verunce sotva čtyři – na ty sirotky se Cimbura přiznal – dvůr, Marjánku i děti, všecko po Piksovi přejal. Je tudíž jisto, že sousedem býti musí.

Proto v neděli rovnou z požehnání táhli Putimáci do hospody k Srnkům, „Na starou“, jak tam říkali.

Napřed rychtář s celým výborem. Za nimi vešel do dveří Cimbura v průvodu dvou sousedů.

V koutě „pod obrázky“ stál prostřený stůl. – Tam usedl si „ouřad“ – rychtář totiž, radní a výborové. Těsně k nim, k ostatním neprostřeným stolům zasedli sedláci. Kolem bílých stěn táhly se dřevěné lavice – o muzice sedala tam děvčata, dnes si tu hověli chalupníci a baráčníci. U dveří tlačily se zvědavě ženy a oknem hleděla sem mládež, chráněná před hustým, sychravým deštěm slaměným přístřeškem, na sáh od zdi odstávajícím.

Jednání bylo co nejvíc slavnostní, veřejné, jak bylo zvykem – při otevřených dveřích i oknech; neboť Cimbura byl mohovitý sedlák. Měl celý lán půdy pod osmdesát jiter. Z těch asi čtyřicet oral, dvacet sekal, na čtyřech pásal a na zbytku rostlo dříví, anebo bylo půdou neplodnou, jako cesty a skalky.

Za stolkem zdvihl se starosta s koženým právem v ruce. Udeřil jím o stůl. Všichni hned vstali a ztichli.

Mužný hlas rychtářův zazněl prostornou světnicí:

„Tak počíná o úřední jednání: ve jménu Otce, Syna i Ducha. Trojice svatá ať obec ochrání od pádu dobytka, povodně, sucha.“

„Dejž to Pámbů,“ odpověděli všichni a Roliček pokračoval:

„Obec se sešla pospolu k důležitému úkolu. Všichni ho jistě znáte: souseda přijmout máte. Jene Cimbuře! Přednes žádost svou.“

Ze sedláků jediný Cimbura stál s hlavou odkrytou, sám a sám uprostřed toho lidského kruhu a bylo ladné podívání na něho. Stál tu s hlavou vztyčenou, s tváří vážně, ba slavnostně naladěnou, ale klidný, sebevědomý. Přepěkně rostlý člověk a muž každým coulem! V bocích útlý, opaskem stažený, z pasu vyrůstá do širokých kyčlí vklíněný mohutný hrudní koš.

Ramena jeho oblá, záda rovná jako prkno a nad nimi kulatá, kučeravým vlasem tmavě porostlá hlava. Jednu ruku opírá o bok a v druhé, pohrávaje si, otáčí kulatou vydrovku. Čistě oholená tvář se mu leskne zdravým ruměncem a poctivé oči hledí přímo, září a radostně svítí.

– Stojí pevně na velikých nohách, věda, že je středem obecné pozornosti. Poskvrny na něm není. Jeho šat, vyšívané prádlo bělostné, kvítečkovaný hedvábný šátek kolem krku, všecko na něm je dnes nové a slavnostní. Lahodná slova volí a pevným hlasem je přednáší:

„Manželským svatým sňatkem Bůh spojil mne s Piksovou ženou, dětmi i statkem. Přes doly, reku, přes lesy, kopce přicházím do vaší obce, ale počítám na vaši lásku, že mne do svého přijmete svazku.“

Po rychtářově pravé straně seděl sedlák Černoch. Tak jak za stolem seděl; převyšoval všechny o hlavu. Odpověděl Cimburovi:

„To nejde tak čerstva, holečku, chceme ne vlka, ale ovečku, žít budem s tebou, s tebou jíst chleba, proto tě nejdřív vyzkoumat třeba; Proto jsme tady v pořadě. Sousedé! Ptejte se po řadě! A ty, chceš-li se s námi sousedstvím vázat, odpověz věrně, nač se nám zlíbí tázat.“

A výslech počal stručně:

Starý Hanák optal se:

„Bez dlouhé řeči provedu, táži se tebe po rodu?“

Cimbura naráz odpověděl stejně úsečně:

„Všem jsem vám roven, není to hana, syn ze Semic, sedláka Cimbury Jana.“

„Cimbury Jana, Cimbury Jana ze Semic, dobrý to rod, musíme přiznat,“ sborem pochvalovala celá obec. Ale už Hučící zástup přerušil Žežulka. Byl to malý, drobný mužíček, ač hospodář velký, a aby ho vedle ohromného Černocha bylo vidět, nemluvil v sedě, ale vstal a ještě byl malý. Pocházel z takové malé rodiny. – „Všichni od nich by mohli v troubě tancovat,“ od starodávna říkalo se o Žežulkovic rodu v Putimi. Ale každý z toho rodu byl zato neobyčejně čilý a pružný, jako by z lýčí upletený. Vyskočil tedy a zavolal na Cimburu:

„Známe už otce i tvoji matku, ale nic nevíme o tvójím statku!“

„Znáte snad všichni Piksovic půdu, a tu já nyní orati budu,“

odpověděl mu klidně Cimbura a chtěl už sám dodat o ženě, dětech, o mrtvém příteli, ale zdržel se. Věděl, že té otázce neujde. A skutečně už si Jaroš odkašlával a zařekl důvěrně:

„Piksovic dvůr? Kdo dal ho tobě?

Toť dvůr je sirý, Piksa je v hrobě –

tři děti sirotky, vlastní dvůr sobě.“

Otázka ta se líbila. Obec ji vděčně přijala a potvrdila souhlasem:

„Syni dva, dcerka, tři děti hodných, otec,

ach, do hrobu odešel od nich.“

A proto neodpověděl Cimbura pouze Jarošovi, ale celé obci důrazně vykládal:

„Piksovi mrtvému já stojím v slovu:

odevzdal dvůr mi, děti i vdovu,

udělal testament před svědky pěti

a v něm mně odkázal půdu, ženu i děti.

„Jakže? Půdu, ženu i děti? –

Odkázal před svědky pěti?“ –

nedůvěřivě ptala se obec. Svědci Piksova testamentu cítili, že je teď řada na nich. — Pohlédli na sebe a pohledem se dorozuměli, kdo z nich bude mluvčím. Vstal Keclík. Vstal ne z úcty k Cimburovi, ale k obci, proto že k ní mluvil. Pošoupl si čepici trochu do týla a pravicí poškrábal se za uchem, jak míval ve zvyku, když usilovně na něco myslel – a už také počal:

„Odkázal, pravím vám,

odkázal před ženou, děckou;

slibem pak věrným si zavázal k svědectví všecky.

Cimburo, hospodař na statku těchto dětí

až do nejstaršího syna plnoletí –

ten pak, po starém řádu vhodném,

vládni na svém statku rodném.“

Odpověď všechny úplně uspokojila a napjali pozornost, co se asi optá Mika. Na tom teď byla řada. Mika čtverák, veselý člověk, rád v řeči chytal, dobíral si a proto řekl nevinným hlasem:

„Než si obec bratrství s tebou vymění,

původ nám vylož svého příjmení.“

Rouček se zachmuřil. Pod svraštělým čelem zvedla se kárná myšlenka: „To sem nepatří – jméno jako jméno,“ a už sahal po právu velebným gestem jako král po žezle.

Ale Cimbura svižně a chutě odpověděl:

„Ve válkách, to bylo, které Žižka ved‘,

říkali tak otec můj i děd –

jeden z předků pokryt ranami a krví.

Na cimbuří hradu vyšplhal se prvý.

Tělo jeho dávno v hrobě shnilo,

ale přijmí po něm Cimbura nám zbylo.“

„Ach, pane, ten je kovaný!“ –

„Ten má Kovandovu školu!“ –

„Na všechny čtyři a na ostro ho okoval,“ chválila zas obec a hlasitě Cimburovu pohotovost. Cimbura sám znova a živě pocítil synovskou vděčnost jak k otci tak ku hradištskému starostovi, že ho po celá léta byli zasvěcovali do selských zvyků a mravů. Mika sklonil hlavu, ale zato ji zdvihl Kolařík – hlava přísných tahů, vážná, skoro asketická... Kolařík byl na osadě kostelníkem, vůdcem poutí a zpěvákem. Hlasem vyšetřujícího soudce a spolu kazatele udeřil na Cimburu:

„Piksa je v hrobě. Všichni tam jednou spočinem.

Jsi statku pánem, mužem vdovy a dětí otčímem.

Neptám se, zda je to psáno na bílém papíře,

po jiném se ptám, ptám se tě po – víře!“

Obec ztichla, ani nedutala. Mušku slyšíš, jak si bzučí po cestě od stolu k oknu. Cimbura tady slojí jako socha. Zvolna zvedl hlavu a s hlavou i rozzářené oči vzhůru ke stropu, dřevěnému, býčí krví natřenému, směrem „k obrázkům“, visícím v koutě pod samým stropem. Pak na prsa vznesl i svoji hebkou čapku a pod ní sepejal pevně ruce. – Nepromluvil dosud, a hle, při pouhém pohledu na něho i „úřad“ za prostřeným stolem i sedláci za ostatními stoly i chalupníci a baráčníci kolem vstávající, sundávají beraničky a spínají ruce jako ve chrámu.

„Já v Bohu věřím, světa Hospodáře,

a k němu zvedám ruce své i tváře:

zákony jeho ničím nechci mařit,

ale k jeho cti tu s vámi hospodařit.“

Vroucně, pravdivě a přece prostě znělo to Cimburovo vyznání víry. Podmanilo všecky a dojalo je. Ženské i oči utíraly.

„Amen,“ slavnostně řekl rychtář a vyšel s právem v ruce ze zástolí. Přistoupil k Cimburovi, ujal ho za ruku a položiv mu ruku ‚s právem‘ na rameno, třikrát se s ním políbil. Zůstal už u něho.

„Kdo by na něm shledal hany nebo vady,

do očí to pověz, směle vystup z řady,

jak se sluší na muže.“

Pan otec vyzval všecky a dlouhou chvíli čekal. Nikdo se nehnul.

„Nikdo proti tobě nemůže,“

řekl konečně rychtář a dodal zvýšeným, obřadným hlasem:

„Cimburo Jene! Jsi hotov se soudem.

Cimbura Jan se stal naším sousedem.“

Za ruku Cimburu ujal a vedl ho na okraj lavice jako nejmladšího.

Ne pýcha, ale ušlechtilé sebevědomí zrovna sálalo zase z celé postavy Cimburopy, z jeho tváří i z jeho očí. A tatáž uvědomělá hrdost vznášela se i nad celou obcí – nad starostou a výbory. I děti i ženy podléhaly kouzlu slavnostních dojmů, jež posvěcovalo vážnost té chvíle, celá obec pospolitě se rozšuměla jako včelí úl.

Cimbura, pokrýv hlavu, posadil se. Po řadě všichni přistupovali k němu, tiskli mu ruce a tykali mu a on tykal jim. Nastala slavnost sbratření, krásná a dojemná.

Ale to bylo pouze první jednání u konce. – Když se šum utišíl a kolem Cimbury už prázdko bylo, počalo hned jednání další. To už nebylo tak obřadné, protože se v něm jednalo o praktické věci. Venku se dalo do deště, se střezech crčela voda do okapů a smrákalo se.

Nejdřív mládež zmizela z oken. – Než počal rychtář znova mluvit, vytratil se i ženy a čeled'. Domácnost i dobytek je volal. Zůstali jen sousedé a šenkýř Srnka postavil na stůl před „ouřad“ dvě lojové svíčky ve vysokých dřevěných svícnech a rozsvítil je.

Rychtář přešel si dlaní ústa, odkašlal a v tenké, švabachem popsané knížečce obrátil list. Pouze občas do ní mrkl – a skoro stále mluvil zpaměti:

„Putimský sousede, bratře náš, Jene Cimburop! Musíš nám v obci ve všem být roven, mít s námi stejná práva a zejména nést s námi stejná břemena.“

„Která budou moje práva?“ – optal se nový soused.

Rychtář nyní za pečlivého dozoru všech přednesl selský řád skoro stejný ve všech jihočeských vesnicích. Týkal se práva pastvy a zavazoval Cimburu do společného stáda vyháněti pastevní dobytek, krávy, ovce, vepře a husy na první slouhovo zatroubení na vršku pod kostelem. Dobytek vyhání se před vrata, kde ho slouha odebírá. „Máš právo společného lovu v obecních vodách, společného honu na všech půdách a společného lomu na všech skalách. V nezaviněném neštěstí, povodni, požáru, máš právo na naši pomoci – Máš právo do obce mluvit, volit a býti volen, máš zkrátka všecka práva, kterých budeš hoden.“

Hrdě dmula se teď všem sousedům hrud' při lom podrobném výčtu. – Ale teď už se přikrčili, když se rychtářův hlas odmlčel. Věděli, co přijde. Břemena! A proto klopili hlavy, jakoby v týle cítili tíží.

„A která břemena na sebe беру?“ kurážně se otázel Cimbura.

„Také o těch mluví naše selské zřízení,“ odpovídal Rouček a uváděl je. „Císařské daně, královské zemské berně, přírážky obecní a všecky platy v pořádku dávat,“ stálo hned na prvním místě. „Svou vlastní půdu dědinnou chránit, neodprodávat a nepronajímat, meze i mezníky svého majetku i obecního střežit a jimi nehýbat, rukou společnou spravovat obecní cesty, břehy a tarasit výmoly říční, lávky a mosty, plevel a hmyz ničit, meze na krok neodorávat, oheň střežit, ve žních ponůčkou chodit, lidem i dobytku pomáhat, za bratry nás všecky pokládat,“ ukončil rychtář. Dosud seděli všichni přihrbně, ale hned se zas narovnali, jak padla otázka:

„Jene Cimburo, ptám se tě před Bohem a před obcí, slibuješ to?“

„Slibuji!“, odpověděl Cimbura. Vstal při tom a čepici položil na místo, kde seděl. Po něm tak učinili i ostatní.

„Tak před Bohem nám přísáhní –“ skoro hrozivým hlasem poručil rychtář.

Cimbura pokročil k samému stolu. Levici položil na srdce a tři prsty pozdvihl vzhůru. V dubových svícnech plály svíčky, jako zkamenělá stála ‚obec‘, nad hlavou starosty v koutě černal se starý kříž. – Rychtář vázal si rychle za ušima pentličku kostěných brýlí, vzal do chvějících se rukou knížku a zvolna četl a Cimbura slovo za slovem zřetelně opakoval:

„Já, sedlák putimský, Cimbura Ján,

co držím pětadvacátý lán,

jak vy chcete a já mohu,

přisahám tu Pánu Bohu,

po prvé i naposledy:

že chci žíti se sousedy

v pokoji a svornosti,

orat svoje polnosti,

sázet les a hnojit luka,

ve žních chodit ponůčkou,

chudině být pomůčkou,

s obcí štěstí nést i muka,

společná mít zejména

v obci práva, břemena –

Z dobré vůle – sám a sám

před obcí tak přísahám

při spáse mých předků duší,

jak se na sedláka sluší.

Jsem a budu celý váš –

k tomu dopomáhej Pán Bůh náš.“

Pomalů a hlasitě četl rychtář, pomalů a hlasitě přísahal Cimbura.

„Odpřisáhl,“ – potvrdila sborem obec, když Rouček sklapl knížku a stáhl brejle s nosu. Šum jako vítr po napjatém tichu ozval se hospodou. – To prsa si oddychla, nohy na podlaze přešláply, stolice zavržaly – a obec si znovu usedla. Hlavy sedláci pokryli čepicemi a z kapes vytahovali dýmky, kožené váčky s tabákem a křesáním. Zase jedno jednání se skončilo a teď už zbývalo poslední. Všichni myslili, že to bude asi takto: Cimbura, poslední pokrýv hlavu, stojí u stolu řekne náhle furiantsky, jak se sluší na odolánika: „Šenkýři, pivo sem, dávám sud, sud piva starého a dobrého.“

A rychtář vstane a řekne: „Děkujeme za poctu; ale abys věděl, jaká je Putim obec – i my dáváme tobě na přivítanou sud.“

Cimbura se ohlédne a zavolá: „Šenkýři – dvě nůšky vezměte a na statek k Píksům pošlete, chleba z výraze, máslo ze sladké smetany a kmínové homolky pro chuť k pivu přineste.“

Ale chyba lávky! Přepočítali se! Co to Cimbura povídá! Svému sluchu nechce obec věřit. Kde kdo strnul – jako omráčený – ústa otevřená – oči rozšířené – prsty na víčkách zakouřených

drevěnek; – tak hleděli v němém úžasu na nového souseda. Ten věděl, že způsobí poplach, ale přece poslechl svého otcovského přítele a promluvil, jak mu radil:

„Na přivítanou do obce něco dát se sluší –

vysázím proto deset štěpů a deset hruší.

Určete, sousedi, určete cestu,

já bych vám radil vozovku k městu.“

Jen dopověděl, a jako když ho píchne, vyletěl první ze svého místa sedlák Klásek. Ani slova až dosud do jednání nepromluvil, seděl a zarytě mlčel – až se všichni divili. Znali Kláska. „Je to jedovatý člověk, jako zlý pes, když se podívá, uhrane, když promluví, kousne. „Je známým pytlákem lesním i rybním, je prudký a vznětlivý jako střelný prach a neústupný sudič, jako to celé jejich pokolení. V obci vždycky odporuje, křičí a hádá se a nejednou musil ho Černoch veřejně zkrotit...“

„Chceš zavést v obci nové módy? Na pivo nemáš? Šenkýři, nalej mu vody!“ s posupným smíchem už i jiné hlasy pronikaly – všechny zlostné a káravé.

„Cizák, staré mravy ruší,“ křičeli chalupníci.

„Ba cizák – tělem i duší.“

„Staré pořádky na ruby věší.“

„Hřeší – hřeší,“ bouřila hospoda uražená, popuzená a Bůh sám ví, k jakým koncům bylo by došlo, kdyby byl rozvážný rychtář dovolil bouři se rozpoutat.

Ale ten vstal – udeřiv na stůl ‚právem‘ zjednal si ticho a řekl mírným hlasem:

„Nejednej, Cimbuho, proti selskému řádu,

nesej dnes nešvár, nesej dnes vádu –

zasedni s námi k jednomu stolu.

Vždyť jako v rodině máme žít spolu,

pojezme chleba, zapijme pivem,

posedmé svorně v hovoru milostivém,“

„Tak, ať teče pivo proudem, jako voda v řece,

platím všecko. Ale ty štěpy po jaru vysázím přece“ —

vykřikl uražený Cimbura, kráčeje ke své čepici.

Šenkýř Srnka valí hned dveřmi připravený sud do výstupku, ozvaly se rány dřevěnou paličkou. Načínal...

I stoly nastěhovaly se k lavicím, zažehli nové svíčky a Srnková vytahovala Cimburovic mladšince z nůše pecny chleba, veliké jako kolečka od pluhu a vysoké, že je nůž nenakrojil. I žluté máslo i bílé homolky přinesla starší děvečka.

Kostelník Kolařík potichu vyšel ven, a po chvíli vpadly sem zvuky večerního klekání pootevřenými okny. Starosta s obcí pomodlil se společně a hlasité pozdravení andělské. Všem se zdálo, že hlas zvonu „Vavřince“ zní dnes velebněji a slavnostněji než jindy.

A když umlkl zvon, jako roj včel sedících na medových plástech spokojené rozebzučela se obec. Pojídali, popíjeli, pokuřovali a vtipem, smíchem i vážnou řečí jako solí zase kořenili si zábavu.

Je slušné, aby Cimbura „obec“ poznal – ale neslušné je, aby člověk sám svými činy se chlubil. Proto začal Černochoz rozvážně a moudře rozvíjet charakteristiku putimských sousedů. „Nechlubíme se – toto! Ale my – Putimáci – nejsme jen ledabylí lidé. Kovanda v Hradišti je moudrý člověk, ale s naším rychtářem rovnat se nemůže.“

„To nemůže,“ hrdě svědčili všichni.

„Povím ti, Cimburo, něco. – Tuhle šel náš rychtář Pískem – jde podle krajského úřadu, když vtom někdo zaklepá na okno. „Rychtáři,“ povídá mu kdosi, „máme tu něco pro vás. Abych to nemusel balit a psal adresu – vezměte si to s sebou.“ a podal mu oknem svazeček papírů. Rychtář je strčil do kapsy, doma je přečetl, vyřídil, podepsal, pečeť přirazil na to a o trhu zas je vzal do Písku s sebou. V Písku potkal se s pianem purkmistrem. Podali si ruce a jdou spolu podle úřadu.

„Počkejte trochu,“ povídá mu náš rychtář a hůlkou zaklepal na okno. „Pane kolego, copak to děláte?“ lekl se purkmistr. – „Ouřaduju,“ povídá náš Rouček a tahá z kapsy papíry. Okno se

otevřelo a z něho se sladce usmíval pan komisař. – Myslil, že purkmistr klepá, aby šel s ním na skleničku vína. „Kein Wein,“ povídá mu náš rychtář, „ale spisy tuhle nesu a odevzdávám v pořádku“ a položil je nití svázané na okno. „To sist ,ne Frechheit, Keckheit, Trágheit,“ láteřil komisař, jak jen Němci umějí, až se lidé zastavovali pod oknem na chodníku. Křičel, aby šel rychtář do expeditu, zaklepal na dveře, jak se sluší a patří. „A co,“ povídá Rouček, „já jsem putimský rychtář, tudy jsem spisy dostal a tudy je vracím a s Pánem Bohem – trh nečeká a já tam mám hnízdo podsvinčat na prodej,“ a odešel. „Takový je náš rychtář,“ ukončil Černoch.

„Dobře tak, dobře,“ chválil kde kdo a hlasitě.

„Víme, Cimburo, a slyšeli jsme o tvé síle – ale nemysli si, že my v Putimi jsme z kaše,“ odvděčoval se hned Rouček. „Tak třeba tuhle strýček Černoch jistě se ti silou vyrovná, ač je starší tebe. Celá obec to ví, ale ať to znovu slyší a ty s ní! – Znáš Novou hospodu u Čížové?“

„Znám, dobře ji znám i šenkýře Jandu znám, často jsem tam krmil.“

„Tak je dobře. A nevyprávěli ti tam o našem Černochovi?“

„Vyprávěli, ale prosím tě, rychtáři, abys to znovu povídal,“ požádal Cimbura. Všichni se napili a poslouchali pobožně.

„Tak na ‚Novou hospodu‘ přišel na samý večer a v zimě medvěď se svým medvědem a chtěl nocleh. Šenkýř Janda, však ho všichni znáte –“

„Známe, tuze dobře známe –“

„Šenkýř Janda tedy toho dne ráno zapíchl krmník a měl proto chlívek prázdný.“ –

„Dobře,“ povídá medvěďáři, „tobě ustelu do šenkovny a tvému medvědu do chlívka.“ Náš Černoch vzal si tehdy z Dobříše železo na nový vůz. – Cesta byla nedobrá a nedojel dál než na ‚Novou hospodu‘. – Musil tam chtěj nechtěj nocovat. Všechno v hospodě utichlo a usnulo. Spal šenkýř s rodinou, usnul Černoch i medvěď, ale zloději bděli. Měli dávno vyhlídnutého krmníka na ‚Nové hospodě‘. Noc byla tmavá a sněžilo, vítr stopy zafukoval, zloději byli dva, hodili psu nejdříve čubku, aby neštěkal, pak přelezli zeď a otevřeli chlívek.“

„I stafra,“ ulevil si Keclík. Kolikrát slyšel tu historii, ale vždycky ho rozčilovala, až mrazení v zádech cítil, jak se vžil do té příhody.

„Jeden tam s kladivem v ruce vlezl,“ pokračoval klidně rychtář, „a druhý za ním přivřel dvířka a stál na stráži. Ve chlívků cosi zabručelo – ale rány kladivem přestaly.“

„Tak co? Už ho držíš?“ ptal se potichu ten venku.

„Pomoc – pomoc,“ ozvalo se zoufalé volání uvnitř, „on mne drží!“ psi se rozštěkali, zloděj skočil přes zeď, ale z chlívků ozýval se zoufalý hlas: „Pomoc – pomoc!“

S lucernami vyběhli formani, šenkýř, medvěďár na dvůr a první Černoch. Posvítili si a viděli v křížku člověka s medvědem. Černoch skočil mezi ně a jedním rázem roztrhl je od sebe. Hle – medvěďa se nebál.“

„A co zloděj?“ pobídli rychtáře odpovědět.

„Byl to cikán. Odvezli ho napřed do špitálu a potom do kriminálu.“

„Dobře mu tak – ten už jistě nechodí více na krmníky.“

„Silným je u nás také Žezulka,“ – promluvil Jaroš, když všichni měli zase nalito a zapáleno.

– „Malý – nezdá se – ale zato spory. Loni stavěl a potřeboval na zápraží hladký, rovný kámen. Ve mlýně u Roučků mají několik smelků, protože melou trojím složením. Žezulka tedy řekl mlynáři o jeden. „A třeba dva, strýce, však se odřely o selské mletí – i o vaše,“ odpověděl mlynář a ukázal mu na šlo zené kameny, „jen přijed' a vyber si, stárek pomůže ti naložit.“

„Vidím, že jsi zdvořilý,“ povídá Žezulka, „nabízíš mi dva; ale nejsem lakota, stačí mi jeden,“ a přebíral se v kamenech. Vybral si nejsilnější smelek – vyvalil jej z řady, prohlédl, kladívkem o něj udeřil, až kámen zazvonil. „Zdravý kámen – a ne puklý,“ pochválil si strýc, pozdvihl jej a postavil až na druhý schod mlýna. Všichni mleči se podivili. Zezulka okem kamene protáhl hlavu a narovnal se.

„Pro Boha, strýce, co myslíte?“ křičeli naň. „Nu, chlapci,“ usmál se Zezulka, „smelek je můj, tak si jej hned odnesu, tuze ten kámen doma potřebujeme“ a kráčel s ním k domovu, jako by to byl bílý naškrobený límec – takový, jako má okolo krku generál don Poberta za naším oltářem.“

„I to nic – kámen byl tenký jako papír a lehký jako pírko,“ skromně chválu odmítal Žezulka. „Ale Jaroš jiný kousek vyvedl – ne silácký, ale chytrý. Byli jsme v Písku na trhu. Trh šel dobře, nu a nač zapírat, zapomněli jsme se v hospodě „Na růžku“. Do rána nebylo daleko, ale

třepáci-měšťáci spali ještě jako došci. Jdeme – Hlodálek, Hanák, Keclík a já s Jarošem. „Hoj – holá – vstávejte!“ najednou rozkřikne se Jaroš a tříská lidem na přízemní okna, dveře a krámy celou ulicí k putimské bráně, „už je ráno, vzhůru třepáci, na vsi už dávno vstali!“ Lidé v košilích vyléhali z oken a vybíhali před domy. Ponocný s policajtem běželi sem plným tryskem. Vzali jsme nohy na ramena. Jediný Jaroš klátí se ulicí, jako by neuměl pět napočítat.

Přiběhli až k Jarošovi a sáпали se naň. „S cesty,“ ohnal se Jaroš holí a rozkřikl se, že ho půl Písku mohlo slyšet, „já jsem z Putimě Jaroš – neudělal jsem nikomu škody za groš – utíkám? – neutíkám! – Tamhle ty si chyt’te, co před námi běží.“

„Kdopak jsou to.“

„Zeptejte se jich,“ ale my už byli daleko a marné nás honit. A všichni věřili, že je Jaroš nevinný, protože neutíká.“

Celá hospoda se směje, jak Jaroš vyzrál na měšťáky – ukázal, že ne na vsi, ale ve městě jsou bez filipa. – Jenom soused Mika netrpělivě se kroučí na židli, napil se už, dlaní ústa utřel – a čeká jen, až smích ulehne, aby mohl vypravovat. Po očku šibalsky se díval na vážného Kolaříka a těšil se v duchu – ó těšil – jak mu zatopí...

„Ó, v Písku ‚Na růžku‘, to je naše hospoda,“ dostal se konečně ke slovu. „Ale i jinak se jí říká. My jí říkáme Zavadilka a naše ženy Sbíralka. Povím ti o tom. Tuhle strýček Kolařík jeli do Písku na trh, na nejslavnější písecký trh.“

„V září, na den povýšení sv. Kříže.“

„Kdy je pout’ v klášterním kostele,“ vysvětlovala si obec.

„Ano, na ten trh,“ potvrdil domněnku Mika, „pacholek vezl fůru pšenice, až vůz pod ní vrzal – a strýček šli kus cesty před vozem a uvažovali v duši, zač asi prodají, dobře-li prodají, že si koupí na šaty, na nové, bytelné šaty.“

„Strejc, strejc,“ křičeli vtom vrabci na strýčka. „Já nejsem žádný váš strejc – kolomazník je strejc, ale já jsem Simon Kolařík z Putimě,“ hádali se strýček s vrabečky. Ale vrabec jako by neslyšel, ptal se dál:

„Cvilink? Cvilink?“ a popelil se při tom na cestě, až když viděl strýce blízko, teprve pak uhnul se mu s cesty, na strom se posadil, a aby ho dopálil, četl mu tak jeho myšlenky.

„Mlčíš, darebo,“ rozhněvali se strýček, „já ti dám cvilink, povídám, že jsem Kolařík z Putimě, za mnou táhnou koně dvacet pytlů Jarky, těžké jako broky a žluté jako zlato. Dnes si koupím sváteční obleč – ne z cvilinku, ale z manšestru anebo z česané příze.“

Trh nebyl jen dobrý, ale byl slavný! „Na růžku“ zastavili se sedláci pojíst talířek polévky – nu, kousek pečené se přinesl, sklenička piva se nalila. Kolaříkovu pšenici chválili, byla na celém trhu první a žid zaplatil nejvyšší cenu. Strýček zářil radostí i hrdostí, pili, až se hory zelenaly, holeb nepočítali, však „Růžecký“ umí dobře psát – i karty tenkrát zahráli si u strýčkova stolu.

–

Páni to byli – prsteny na nikách, řetězy na vestě měli a „pane Kolařík“ mu říkali.

„Vy karty neznáte, pane Kolařík?“

„Znám, panáčkové, ale nehram,“ řekl nahlas a v duchu se ozval varovný hlas: „Měj se na pozoru, Simone, říkají ti „pane“, a to měšťák sedláku nadarmo jen tak neříká.“

„Aha, nehraju – panenky asi v kapse nebudou?“

„Cože? Jakže? Panenky? Sem dejte list, „očko“ si hodím,“ to furiant se v strýci probudil rázem a vytáhl z kapsy několik zlatek papírových, panenkami potištěných.

Bylo dobře, že pohůnek odjel domů s prázdným vozem a spřežením, jistě by je byli náš strýček prohráli, ačkoliv mnoho cizích lidí a pánů při hře mu radilo a pomáhalo.

Strýček k večeru se vraceli do Putimě s lehkou kapsou a těžkou hlavou. – Tištěný šátek byl prázdný. Vzali si jej z domova, aby měli do čeho svázat celý nákup.

Na vysoké lípě jako na věži v podzimním podvečeru čekali na Kolaříka vrabci. „Strýc, strýc!“ křičeli radostně, když zdaleka se blížil.

„Cvilink? Cvilink?“ zlomyslně se ptal vrabeček.

„Kdyby byl! Kdyby byl!“ škodolibě usmála se vrabčice a celé vrabčí hejno se rozchechtalo.

Strýček shýbli se po kamenu, ale hned zase jej pustili z ruky a řekli lítostivě: „Ba právě – moje zlaté ptáče – kdyby byl! Ale není, ba není ani cvilink, ani sukno, neřku-li manžestr,“ a od té chvíle strýček Kolaříků karty nehrajou a jsou nejpořádnějším sousedem v obci.“

„Škola života,“ kajícně před celou obcí přiznal se vážný a přísný Kolařík.

„Kolařík přece jen tenkráté získal,“ usoudila pochvalně celá obec.

Tak vyprávěli sedláci a chalupníci věci dobré i zlé, upřímně a otevřeně, jen aby Cimbura všecky podle jejich skutků poznal a soudil.

Nikoho neušetřili, ani Kláska ne. Pověděli o něm příhody z honů, jak na čekání chodí, oka klade, stopy a hlasy zvířecí i lidské pozná. „Sám pan lesník, musí-li mít hnedky srnu, Kláska vyhledá a důvěrně se optá, kde by ji vyslídil.“ Ale i Kláska si obec váží, protože jí služeb neocenitelných prokazuje, celou ves totiž zbavuje škodné – vydrů, velkou jako tele nedávno v Blanici zastřelil, každého tchoře a každou kunu do želez lapí.

Velebili Šimka převozníka, jaký to rybář znamenitý! U přívozu víc na vodě, než na zemi vyrostlý. Zná v Blanici i v Otavě každou tuň a ryby v ní má spočítány: štiky, kapry i okouny, úhoře i mníky. Sám plave převýborně a vytrvale. Podkosbelní rybník po celé jeho délce a Jeřabinec dokola opluje, ponoří se, kus cesty hluboko pod vodou pluje a v hustém síti se vynoří ukrytý, ztracený očím. Má ruce nejen krátké a mohutné jako dvě vesla anebo ploutve, ale i dovedné. Dovede plést z konopí i vrboví. Uplete čeřen i nevod i keser – cítí zrovna rybu ve vodě stojaté i běhuté a vnaidla zná, kterým ryba neodolá, chytřejší je než každý porybní.

Je tu včelař – chalupník – nábožný a zámožný, tichý a trpělivý Štěrbá. Člověk, jemuž daleko široko v celém kraji píseckém rovno není. Po jaru a na podzim zdaleka ho zvou a on chodí přehlížet kláty, včely překládá, med vybírá, po žahadle neotéká, mírně a vlídně „s těmi mouchami“ zachází, bez kouře a bez kukle.

A holubář sedí mezi nimi – chalupník Culík. Cimbura a každý člověk ho pozná venku na první pohled, protože když jde, nehledí k zemi, na cestu, ale jeho oči vzhůru stále se obracejí a po střechách bloudí. Proto ho škádlí, že i ve dne hvězdy na nebi hledá. Hvězdář mu říkájí. Jednou při mši svaté v Písku, zrovna když jemnostpan děkan Tinger se otočil k lidu, vyletěl Culíkovi zpod kabátu pěkný sivák, bublák v kostele. Strejček se už k siváku nehlásili... Ve rtech jako by stále držel kouzelnou píšťalku. Jenom je sešpulí a už zazpívá takovou vábnou, měkkou holubí písničku, které ani jeden holub neodolá, a všichni hned poslušně slétají se k němu. Ano, je to vyhlášený znalec a milovník holubů.

A což Horník? Horníkovi odepře obec čest a uznání? Zajisté neodepře, každému vzdá dobře zaslouženou chválu, upřímnou, bez lichocení; a proto vykládá Cimburovi, že Horník je člověk perla. Sadař zkušený a znalec stromů k pohledání. Popros a on ti zdarma v zimě stromy prořeže, ukáže, jak je třeba okopat, mechu zbavit, jeho ruce jsou jako ruce čaroděje, zroubuje

pláň a každý roub se na ní chytí a roste, i starý strom když Horník přesadí, ujme se a zazelená.
– Takový je Horník.

O lidech obecních, kováři a pastýři mluví, o řemeslech, hlavně sedláři a tesaři, o podruzích, dělnících – a Cimbura všecko poslouchá, hlavou přikyvuje a chválou oplývá. Ale obec čeká, že i Cimburovi se jazyk rozváže, že i on promluví a činem nějakým se pochlubí, poví, co a kde slavného a pamětihodného vykonal. Čeká však marně; skromně a tiše sedí Cimbura, mírně pokuřuje a skromně piva upíjí...

Ale nepijí všichni tak málo. Čas utíká a pivo krev do žil vhání. Široká a váhavá je povaha selská na jihu, hluboká jako řeka klidně tekoucí. – Širokou a rozvážnou řečí se prozrazuje ve střídmosti. Ale když se pivem rozkuráží, stává se bujnou, smělou, až vyzývavou.

Blížilo se k půlnoci, když vstávali jednotlivci, aby chlubně a honosivě ukázali, „co kdo umí“, anebo „kdo to po mně udělá“.

Hanáček vstal, vzal do zubů za lenoch těžkou židli, na které seděl, narovnal se s ní a když ji od země pozdvihl, vzpřičil ji v zubech tak, že mu v ústech trčela, jako by to byla dýmka-číhačka. Mnozí se pokusili, ale ne – nikdo toho nedokázal. Takovou sílu neměl nikdo v zubech a čelistech.

„Dobře, Hanáku,“ vyskočil malý Žezulka, „ale udělej toto,“ a už lil pivo na talíř, jenž tady zbyl po homolkách, do rovnosti dolil, vložil si jednu ruku za záda, druhou pozorně podbral talíř, dva prsty a palec opřel o jeho dno, pozdvihl jej vysoko nad hlavu, obešel s ním celou šenkovnu, usedl, talíř na stůl postavil a ani z něho neukápl.

Vtom Klásek zadupal. Měl na nohách těžké boty z kraviny, s vysokými holeněmi a podkůvkami. Hospoda se v základech otřásla a všichni leknutím oněměli, když Klásek tak náhle nohama zabouřil. Ale v tom tichu už také vykročil a šel, všichni viděli že jde, v těžké obuvi kráčí a přece kroku slyšet není, bos jakoby kráčel, kočka nemůže jít tišeji, lehčeji, opatrněji a přece ne na špičky jen, ale celou nohou našlapuje Klásek. „To jest liščí krok,“ zasmál se na konec Klásek a zadupal zas, jako by zahřmělo.

Jaroš dával bystré a veselé hádanky a neustále nové si vymýšlel.

Kopecký uzel zavázal a darmo se hmoždily ruce, chtějíce jej rozvázat, pan otec Rouček bral do ruky, co kdo podal, a odhadoval váhu. Džbáněk piva, nakrčený pecen chleba, mísu potěžkával a váhu určoval. Šenkýř přinesl mincíř, a hle, ukázalo se, že mlynář sotva lot

probádal. Tak každý něco uměl, něčím se pochlubil a k zábavě přispěl. Jenom Cimbura dál seděl s očima rozevřenými, plnými upřímného podivu a úcty. „Kdepak bych já něco podobného dovedl,“ říkal si zkroušeně v duchu, a přece celá obec zase čekala, že i Cimbura ukáže jim nějaký „svůj kousek“.

„Snad se stydí, ostýchá se,“ pomyslí si konečně rychtář a uznal za dobré přímo ho vyzvat.

„Sousedě Cimburo,“ obrátil se k němu, „poznal jsi nás a dej i nám poznat sebe. Slyšeli jsme o tom, jak jsi koně ze blat vytáhl, panu guberniálnímu radovi život zachránil, fůru s mandely pozdvihl, proti přesile se postavil, mnoho a mnoho jiného slyšeli jsme o tvé síle, a proto ukaž nám ji dnes a hned!“

Jako růže zapálil se Cimbura, hanbou oči sklopil, když stísněným hlasem se přiznával: „Ach, sousedé milí, mýlíte se, nemám síly. Obdivuji se vám, protože nic z toho, co jsem viděl a slyšel, bych nedovedl. Ano, je pravda, že jsem tu – u Píksů ještě – dvouletou jalovici pozdvihl, koně přemohl, celé hospodě se postavil, ale to jen v nejvyšší nouzi jsem dokázal, ale teď sami jste viděli – černochem s místa jsem nehnul – ne – nic nemohu, a tak se mi zdá, že jsem mezi vámi člověkem nepatrným a posledním.“

Někteří útrpně, líní přímo s posměchem naň hleděli.

Ponocný vyšel ze dveří hospody a třikrát po sobě zadul do mocného rohu. Noční hustou tmou prorazilo kokrhání kohoutí. Slavnost blížila se ke konci. Sud sice ještě tekl, ale už nějak podezřele se nakloňoval. Tu jako by ten kohoutí zpěv všecky nakazil, dali se do zpěvu. První vstal rychtář. Pozdvihl džbáněk v pravé ruce a zanotoval vysokým tenorem:

„V dobrém jsme se sešli,

v dobrém se rozejdem,

nežli se rozejdem,

ještě se napijem,

s Pánem Bohem půjdem.“

Všichni kolem vstávali a džbánků a sklenic se chápali a celá hospoda pak zpívala s rychtářem dál:

„S Pánem Bohem půjdem,

vzpomínat si budem,
ty láska bratrská
a ne farizejská,
zůstaň s námi – Amen.“

A zase rychtář sám a sám:

„Zůstaň s námi, amen –
hlásat nepřestanem,
že Bůh naše láska jest,
jemuž buď chvála,
čest věčné věků v – Amen.“

A po něm zase hlučně celá obec:

„Zůstaň s námi, amen,
hlásat nepřestanem,
dokud Pán nebeský
v slávě jazyk český
zachová nám – Amen.“

Džbánky a sklenice s rachotem se srážely. To obec si tak připíjela „na lásku“. Neusedli již – věděli, že přijdou ještě další přípitky.

„Dej nám Pán Bůh zdraví,“ pozdvihl rychtář džbánek po druhé.

„V tom píseckém kraji,“ pokračovala obec a připíjela „na zdraví“. A sotva nádoby od rtů odtrhli, už všichni, bez vyzvání spustili starou prácheňskou: „Bratři, bratři, buďme Jen veselí, bratři, bratři, radujme se,“ a svorná obec pila a dopila po třetí na „radost“.

Jak tak stáli, smekli a sepjali ruce. To soused Kolařík ranním klekáním vítal blížící se jitro.

Zbožným chorálem ozvala se píseň:

„Aby nás Pán Bůh miloval,

hříchy odpustil, nebe dal –

Obec dozpívala a už neusedla. Rychtář s právem v ruce ukončil třetí a poslední – jednání „přijímání do obce“.

„Minulo veselí, minul radosti čas! –

Sousedé, ku práci vraťme se zas,“ řekl vážně a vyšel ze dveří a za ním celá obec do posledního muže. Nebylo opilých mezi nimi, nepoznals na nikom, že probděl celou noc. Silní a svěží vraceli se k svým domovům. Oholené, hladké jejich tváře znova nabyly přisnosti, jakoby ze žuly vytesány. Pršet už dávno přestalo, srpek měsíčku zašel, jenom opuštěné hvězdičky třpytily se roztroušené na nočním nebi.

Celá ves voněla otavou nedávno svezenou, obilím právě mláceným a pařící se mrvou. Ze stájí bylo slyšeti ržaní koní, v kurnících zpívali kohouti a tu a tam teskně zabučela kráva po odstaveném telátku.

Minula noční hodina! Na východě požárem zaplálo nebe, sedláci převlékali se do všedních šatů a jako jindy šli do chlévů dozírat na krmení a česání.

II

Tak stal se Jan Cimbura sedlákem a mužem. Na viditelný důkaz toho přestal si stříhati hustý vlas, dokud mu nenarostl tak dlouhý, že mu krk zakrýval a na ramena splýval. Také přestal vlasy dělit nad uchem a dělit si je nad čelem. Bílá pěšinka táhla se mu do kolečka, ve které se mu vlasy na vrcholku stáčely. – Zevnějškem se úplně podobal ostatním sousedům, ale celým životem svým se valně od nich lišil.

Putim od nepamětných dob byla farní vsí a měla i pivovar. O hlt piva nešlo tu proto nikdy jako v Hradišti anebo v jiných obcích. I zde po mši a po požehnání, tak jako v Písku, stavěla se chasa i sedláci v hospodě a sousedé putimští scházivali se pravidelně v neděli večer „Na staré“ u Srnku, mimo senoseč a žně – po celý rok; ale Cimbura mezi ně nepřišel. Ba i masopust minul a nepřišel.

„Žena jeho chodí už samodruhá,“ pokusili se ho omluvit někteří, ale se zlou se potázali. „Zbaběl,“ šel jednomyslný úsudek celou obcí, „žena ho zkazila – oslabila, jako Samsona –“

To bylo pevným přesvědčením všech, že Cimbura, co se oženil, i své síly pozbyl, takže před shromážděnou obcí žádným kouskem siláckým se nemohl pochlubit. Ještě více klesl v očích veřejného mínění, když se o něm rozneslo, že doma i babské práce sám koná, drobného dobytka, vepřů a drůbeže si všímá, za ženu s děvečkou i krávy podojí. Onehdy šel do Písku s košíkem na ruce! Kdo tohle jakživ o sedláku slyšel, viděl?

„Cože, i krávy dojí?“ podivil se sám rozvážný Houdek.

„Ba dojí,“ potvrdil Klásek, křiče, aby ho celá hospoda slyšela. „Od Martina slouží u nás za starší děvečku Cimburovic někdy mladšinka a ta prozradila, že ne selka, ale Cimbura ji dojit naučil!“

„Snad mají krávy zlé, kopavé, a selka je s outěžkem,“ mínil Černoch.

„Ne – i krávy pokojné dojí, a mladšinka ukázala, jak dojí – netahá krávu za struky, ale jen zlehka je mačká, až kráva sama spustí a nevěřili byste, jak ta žába lehce i nejtvrďší krávu do poslední kapky vydojí.“

Všichni se smáli, nedovedli se spřátelit s představou, že by muž mohl seděti schoulen na stoličce pod kravou a dojit. Zdálo se jim to čímsi zahanbujícím pro muže, něčím pokořujícím a proto posměchu a pokoření nebylo konce.

Ale u Cimburů jako by neviděli a neslyšeli. Žili dál trochu jiným a odlišným způsobem, který zavedl nový hospodář. Všude jinde sedlák jen polí a koní si všímá a selka s děvečkou měla na starosti krávy, ličky, husy, krůty, slepice, ba i vepřový dobytek – to bylo její povinností nejprvnější. – Potom přišla starost o děti, domácí úklid, pečení chleba a vaření. V čas žní žádá se od ní, aby i na poli pomohla, když bouře se žene, a mlátí-li se, i na mlat zaskočí. „Čtyři ruce – čtyři ruce kdybych měla, všecky by měly co dělat,“ toužívají jihočeské selky.

Ale to všecko Cimburka nedělala. Muž sám ji od té práce odehnal a všecek dobytek, velký i drobný vzal si na starost. Od rána do večera bylo ho vidět cosi kutit na dvoře. Svým pomalým, váhavým, na pohled loudavým krokem přecházel ze stájů pod kůlnu – do stodoly, vlídným slovem čeledínovi i služce práci ukládal, sám s nimi o práci se dělil, je opravoval i poučoval, a protože marného slova nikdy nepromluvil a zbytečného kroku neudělal – s ničím spěchat nemusil. Ani půl roku nehospodařil Cimbura – a statek už to poznal.

Koně zgrošovatěli, hovězimu dobytku krátká srst zaleskla se jako hedvábí, stromy stály prořezány a okopány, pluhy, brány a vozy opraveny čekaly pod kůlnou, jen zapřáhnout a vyjet.

Marjánka, žena, neuměla také zahálet. Jako muž nechodil ani do kovárny na tácky, ani šel-li k sedláři s opratí, nezůstal tam celé půldne, tak ani ona netoulala se po „hrátkách“. Když s ní spadla část těžkého břemene při dobytku, pilné ruce její sáhly po jehle a niti, a když zašila vše na sebe, muže, děti i chasu, předla vlnu a pletla punčochy. Okna u Cimburů leskla se jako křišťál, za nimi zelenal se muškát, voněly balsamíny a bělaly se záclonky.

„Čisto tam mají jako na faře. Podlaha se bělá jako křída, povídám vám, jíst se země by u Cimburů mohli – tak jsou ta prkna vy drbaná,“ povídaly si závistivě tetky a také už i muži.

„Když on ji také šetří jinak než ty,“ právem se bránily ostatní ženy, „shlíží se v ní zrovna – jenom stále ‚Marjánko sem – Marjánko tam‘ na ni mluví – ona jen tak pro vodu ke studni, pro dříví pod kůlnu, anebo sebrat vejce na kurník že dojde, a potěší se krásným pořádkem, který u nich vidí...“ Muži schlípli a mlčeli...

Jaro se blížilo! Houseři na řece výbojně křičeli, sluníčko vypíjelo sníh po střeších, děti na suchých místech, pod okny dlabaly důlky, zahajující „fisolovou“ svoji hru... I domažlický „kalounkář“ už se s krajem rozloučil. Vracel se domů ke své práci, slibiv pro příští zimu každému klukovi v Putimi kudlu – grošovku.

Jaro se blížilo! Hospodyně chystaly hnízda, vyměňovaly si káčí a slepičí násadu a staraly se o kvočny.

Jaro se blížilo! Od Prachatic trousili se sem dřevěnkáři a z Konopiště u Březí řemínkáři. Sedláci v neděli po mši zastavovali se u jejich krámků pod kostelem a vybírali si zahnědlé dřevěnky, hrábě, kosišťata, řešata a dřevěné vidle s hroty černými, opálenými.

Ano, jaro se blížilo. Cimbura právě pod kůlnou srazil železnou obruč se starého kola, položil si žebřík na střechu a vynesl kolo za komín. Důkladně je podložil a upevnil, aby se ani nepohnulo mezi hřebenem střechy a širokou zdí cihlového komínu.

„Čekáte čápa!“ usmál se na něho s návsi soused Klásek.

„Kéž by už sem šťastně přilít,“ toužebně odpověděl mu Cimbura a podíval se na ženu, jež mu dole držela žebřík, aby na zmrzlé půdě pod ním neujel. Ruměncem ji polil, stála červená jako

pivoňka, ale slova nepromluvila. Teprve až slezl, ohlásila mu radostně: „Housátka pod kvočnou už se klovaží, dvě už jsem dala do peří.“

„Tak, tak,“ pokýval hospodář, „nejvyšší čas, abych spravil plot: špatný plot z latí – sousedstvo hatí –“ žebřík hodil si na rameno a odcházel ke stodole. Sháněl hřebíky a tyčky, pilku a kladivo – a maně potom, kdy už klepal a utahoval uvolněné plaňky dřevěné hradby, rozjímal si vážně, co zlosti a nepřátelství natropí taková kvočna s tratolištěm kuřátek, anebo husí matka s housaty, dostane-li se sousedce do zahrádky, kde má zasetou hlavatici, dort, salát a mrkev – když vtom přestal klepat a pozorně napjal uši.

Z konírny ozýval se pronikavý, skoro zpívavý řehot koňský.

Jako by dychtivě a dlouho čekal na to znamení, hned nechal všeho Cimbura, položil hřeby i kladívko a chvíli radostně poslouchal.

„To je Divoká! Jistě je to Divoká!“ mluvil sám pro sebe a pospíchal k chlévu.

Tam na stání rozčileně přešlapovala kobyła. Oči se jí horečně leskly, mladistvý oheň jako by prochvíval celé tělo, žíly na krku, plecích i nohách zřetelně vystoupily, jak tvrdě krví nabobtnaly, ocas odstával, nozdry široko se rozklenuly a zčervenaly, malé uši bystře stříhaly nad hlavou. Jak Cimbura vešel, natáhla k němu klisna ušlechtilou hlavu, jemné pysky se rozchlíply, takže bylo dobře vidět obě řady mohutných zubů, a znovu dlouze a toužebně zařehtala...

„Chce ke koni,“ potvrdil si radostně Cimbura svoje domnění; ale aby se nezmýlil, přivedl si odpoledne starého Kovandu.

„Hará se, zcela jistě se hárá,“ přisvědčil zkušený koňář a hned poradil, jak a co má Cimbura udělat: „večer i ráno málo jen krmit a hned ráno s klisnou pod sedlo a dojet s ní někam k Netolicům. Tam všude sedláci chovají hřebce, v Strachovicích, Hůrce, Chlumci – ale nejlepší uděláš, dojedeš-li do Pištína, tam je znatel a milovník krevních koní, sedlák Dvořák. Čtyři hřebce zapřahá a připouští – anebo až do Tvrzic k Svátkům.“

Cimbura poděkoval a druhého dne za časného, ještě šerého jitra vyjel na Divoké. Dal se přes Protivín a Vodňany do blatských vesnic.

Krásného koně, šimla – mušáka u Dvořáků ve stáji uviděl, mladého, ojinivého, s krátkou přilehavou srstí bílou, tu a tam černě skropenou. Bylo to zvíře bystrých smyslů; neboť hned,

kdykoli Divoká venku na dvoře za strom uvázaná zaržala, hřebec mušák radostně jí řehtáním odpovídal. Toho Cimbura své milé kobylce vybral. –

Dvořák mu to chvíli rozmlouval a radil mu koně staršího, chladnokrevného; ale Cimbura stál na svém a dal na Divokou zavést mušáka...

Na zpáteční cestě potom až do Chelčic si zašel – ke kostelu sv. Martina – a tuze se potěšil. Seděl tam ten svatý patron a ochránce koňského dobytka právě na takovém pěkném, statném hřebečkovi, koni-mušákovi, jakého vybral Divoké, která venku před kostelíkem, uvázaná za kliku, netrpělivě přední nohou hrabala. Cimbura slíbil, že mu v putimském kostele spálí ke cti svíčku dvě libry těžkou, dobře-li to s Divokou dopadne, v rychlosti se ještě pomodlil k světcům, „co na koních sedí“, zvláště k sv. Václavu a Jiří a cestou pak, veda kobylu za uzdu a pěšky při ní cupaje, po vroucím „otčenašku“ podělil patrony sedláků svatého Isidora a Vendelína.

Spokojen vrátil se domů. Dodělal laťový plot. Pak brzy už přihnulo jaro a volalo sedláky i jejich pomocníky – potahy – do vlhkých polí. Na Pežoutce, pod Hůrkami a v Plazu viděli nyní Cimbura na polích den co den – někdy i na louku Jírovku nebo na ‚Soudná Draha‘ si zašel – slíbené stromy obci podél cesty vysázel – ale domů vždycky toužebně spěchal a z domova zbytečně se nehnul. Jaro tu bylo – a Cimbura prožíval zvláštní náladu, jaké dosud ve svém životě nepocítil. Nedovedl si ji slovy určit a pojmenovat, nedovedl vlnění své duše odůvodnit a rozložit — nechápal, proč tolik podléhá citu, proč ho dojíká všechno, proč je rád venku – v širém poli – proč lidem se vyhýbá, proč se mu přičí planá řeč, jaká se mluví s lidmi při setkání, nechápal, čím mu srdce přetéká, proč hned jest mu do smíchu a hned zase do pláče... K dětem po nebožtíku Piksovi teď v té rozměklé náladě duševní přilnul jako ke vlastní krvi. – Francka i Jana – byli pouze rok od sebe věkem – právě propustila škola a proto Cimbura hned je uváděl do školy vážnější, do selské práce. Stále a všude je měl okolo sebe. Oral-li, jistě Francek za ním vláčel a Honzík pásal anebo pole ohraboval, hrudky tloukl. Sena-li se sekala, oba hoši řady husté trávy za patami sekáčů hned na „červíšťata“ rozhazovali, obraceli, do stýlek hrabali a kupili. Kladlo se obilí, Cimburovic chlapci hrstřovali a povřísla prostírali. Sváželo-li se do stodol, pak jistě stál Cimbura na voze a metal, ale na vrstvě těžké snopy skládali Francek s Jankem anebo na kolně šlapali suché seno, anebo vonnou, drobnou Otavu. Cimbura je měl rád oba i pro jejich srdnatost a smělost. Zálibným okem díval se na ně, když jeli vyplavit koně v sobotu večer do Hanzlíčka, anebo do brodu do Blanice. Jeli před ním, Francek na podsedním, Honzík na náručním, a Cimbura sám klátil se za nimi na Divoké,

kteřou nerad jinému svěřil. – Koně bez uzd – pouze v ohlávkách – jako by se těšili na lázeň i na nedělní odpočinek, vesele řehťali, vyhazovali a vzpínali se, ale oba chlapci bez sedel jako by srostli s koňským hřbetem, tak pevně seděli. Teprve u vody všichni tři vyhrnuli si nohavice, jak nejvýš mohli, a Cimbura s Divokou, převzav vedení, první zajel do brodu.

Synkové hned za ním a ani jim, ani koňům se nechtělo z vody. Ale jak otec vyjel, poslušně hrabali se i oni na pevný břeh. Malá Verunka běžela jim už naproti, a jak ji spatřil Cimbura, popojel k ní vesele, sehnul se po ní, posadil si ji před sebe a častokrát doma ještě po dvoře ji vozil, když se jí s koníčkem dolů nechtělo – až se s ním selka vadila, že je horší než malé dítě, – hrál by si, místo aby dal koně na stání a šel k večeri...

Ano – jako malé dítě šťasten byl Jan Cimbura – sám nevěděl, že prožívá teprve teď jaro svého života, že jeho srdce lidskou láskou se rozvírá jako porosený květ v tajemné hodině půlnoční. Milovaná žena že to je, která zkrášlila mu celý život, takže se z něho těšil a radoval jako nikdy předtím. Nevodil se s ní ruku v ruce, neobjímal a nelíbal ji před lidmi, nejen proto, že by se styděl, ale i proto, že člověk dobře vychovaný ničím – tedy ani štěstím svým se vychloubati nemá. Prostý jeho cit mu říkal, že je to urážkou, znesvěcením lásky, mluvíti o ní, anebo předváděti ji na oči lhostejným, cizím lidem. Jako každý nezkažený sedlák i Cimbura miloval horoucně a hluboce a proto nesnesl, aby cizí pohled jeho lásku znečistil... Byla mu svatyní, kam nikdo nesměl vkročiti, místem, jehož žádná ruka nesměla se dotknouti, jeho nejvnitřnějším vlastnictvím a tajemstvím – a zrovna se otřásl odporem a nevolí, když i v knize, povídce nebo románu četl, anebo čisti slyšel, jak se líčí projevy lásky. Jako by někdo nohama po květech šlapal, tak se při tom otřásl a nemohl se přemoci, aby knihu neodložil, anebo na čtenáře aby nezavolal drsně, skoro zlostně: „Přestaň, anebo to přeskoč – čti o list dále.“ Nečinil tak z falešného studu anebo z nějakého farizejství, ale že nesnesl, aby se vykládalo o nejsvětějším citu a jeho projevech – o lásce. „Měli se rádi,“

„milovali se“ to stačilo cudnému Cimburovi a nebylo třeba – podle jeho mínění – zmiňovati se dlouze a široce o různých něžnostech, jimiž lidé lásku v důvěrné chvíli najevo dávají.

Na to zdála se mu i lidská řeč příliš hrubá a nejohavnivější obrazy příliš prázdnými. – Uctivé mlčení vyžadoval přísně ve svatyni lásky... On sám o ní nemluvil, ale cítil na sobě její ušlechťující vliv. Povznášela ho nad všednost a pozlacovala mu všechny práce a snahy. Duše jeho se rozvila – změkla a stala se schopnou, prožívati před tím nikdy netušené radosti a rozkoše. Dojat díval se nyní na nádherné východy a západy slunce, okouzlovaly ho mraky tiše po nebi kamsi do neznáma plující, nadšeně pozoroval barvy a tvary listu i květu, dychtivě sál

libou vůni zrajícího obilí. Pozoroval mlhy nad rybníky – modravý vzduch na dalekých obzorech – a jak se tak krajem rozhlédl, srdce mu to stisklo a on pocítil, jak miluje i tu zemi zde, ve které se zrodil...

Kusy světa viděl a proputoval... S Radeckým prošel severní Itálii, Uhry, Rakousy, znal Benátky, Vídeň a nejlíp ovšem Prahu; ale vždycky, kdykoli se vracel v rodný kraj svůj, spatřiv písecké věže, křivou Otavu, modravé lesy po vrškách, políčka rozlezlá po stráních, zelené louky v údolí při řece, cítil, že je doma nejkrásněji. Chalupy doškem pošíité byly mu milejší než nádherné paláce, kaple a kostelíky vesnické milejší než všechny basiliky a katedrály a jediný rybník Hanzlíček nebo Režabinec půvabnější než celé Středozevní moře. A teď co na svém hospodařil, ještě víc přilnul ke všemu kolem. Prošel se po polích a až slzy pohnutím mu někdy do očí se vtlačily... Cítil se jakoby bratrem všeho kolem. Sluníčko boží líbalo ho do tváří, země ho nesla, větřík ho ovíval, ptáčkové mu na cestu zpívali; stromy jako rukou na pozdrav kývaly na něho větvemi – ba celá příroda volala na něho: „Bratře náš, bratře.“ Blanice šuměla ve březích a Cimbura v tom hlaholu slyšící svou vlastní krev šumět v žilách, vítr proletěl krajem a svůj vlastní dech s ním spojil Cimbura, do deště se dalo a slzy Cimburovy se s ním mísily... Všecko s ním a k němu mluvilo: tráva šeptala mu u nohou a stromy vyprávěly si nad hlavou – u Roučkovic mlýna – na splavu řeka zpívala – a drobné vlnky běžely po rybníku – hašteřily se cestou, až zaběhly někam do vypláchnutých skulin kamenité hráze... Jako ohromné varhany zdála se mu celá příroda kolem a Pán Bůh je varhaník, jako pan učitel, který sedí za varhanami na vysokém stolci, aby všem přes hlavy až k oltáři viděl – a hned při mši sladounce a lehounce pohrává a hned zase jiný rejstřík vytáhne, až okna drnčí, zdi se chvějí a kostelíček celý i lidi v něm posvátnou hrůzou se třesou... Celý den pracoval skloněn k zemi jako těžký klas, ale večer, když před spaním naposled vyšel ven, tu se zastavil uprostřed dvora a pod širým nebem pozdvihl obnaženou hlavu k hvězdnaté obloze. Cítil potřebu hleděti vzhůru – do nebe – spojit se pohledem i s těmi hořícími a tajemnými květy hvězdnými – a se světlem těch zlatých hvězd v očích ubíral se pak na lože.

I modlit jinak v té své snivé náladě se naučil. Až dosud spokojeně vytahoval při mši svaté v neděli „malý nebeklíč“ a klidně z něho buď zpíval aneb modlitbu za modlitbou odříkával tak, jak mše postupovala. Ale teď, když přišla boží neděle, smyl doma prach se svého těla a se svátečními šaty jako by i oblékl člověka lepšího, šel do kostela pozdvihnout i duši z prachu. Stoupl si pod nízký chór, na své obvyklé místo, kabát rozepjal, z vnitřní kapsy náprsní „knížky modlící vytáhl a ty samy se otevřely tam, kde se v nich začínala pobožnost mešní – i křížem už se Cimbura požehnal a chtěl jako jindy začít modlitbu „při začátku mše sv.“. Hned

však, jak první slovo zašeptal, první věty přečetl, zdála se mu modlitba taková nějak prázdná, dutá, nic nepovídající a nevystihující, slova v ní jako by ohmataná, otřelá častým užíváním, jako obnošený, starý šat a pojednou pochopil v té náladě, že jest to přímo směšné, aby on měl mluvit se svým Bohem tak, jak mu někdo cizí, kterého nezná, napsal, jak mu velí, a ne tak jako on, Jan Cimbura cítí a právě potřebuje. „Jaké falše, jaké zbytečné neupřímnosti a marnosti bych se to dopouštěl,“ vzdychl si pod chorem a přestoupil v rozpacích s nohy na nohu, jako by ho tu půda pod nohama páčila... Náhle však mocí protrhl se z těch myšlenek a až se ulekl sama sebe – a řekl si: „toť pokušení – svod nějaký ďábelský zde na místě božím na mne doráží“ – a rychle pokusil se odříkat ‚Otče náš‘. A hle, ani tu milovanou modlitbu Páně nemohl již jen tak beze všeho hladce a plynně se promodlit, ač v postři, kdy hlasitě se růženec doma modlívali, nescíslněkrát byl tak učinil. Teď u každého slůvka, u každé prosby se zastavil a o její smysl klopýtl, rojímal o ní, převracel jí a rozebíral... A jak se mu ta prostá, stará modlitbička náhle líbila. Divil se, že jí dosud nepřišel na chuť – a že jí mohl tak často bezmyšlenkovitě odříkávat. Lidé kolem něho se pošťuchovali, upozorňovali a ukazovali si na Cimburu. Stál tu zadumán, všecek v sebe ponořen, nevěda, co kolem něho se děje, jazykem ani ústy nehýbal, ale přece se modlil... Pochopil náhle – jako zjevení šému to do duše sneslo – co je to, „v duchu a pravdě se modlit“.

A vždycky potom už takto se modlíval a jinak po stáru, ani modliti se nedovedl. Jak modliti se počal, ať ve chrámu nebo doma, ať hlasitě nebo potichu, hned oči se mu rozhořivaly vnitřním jakýmsi ohněm – tváře se rděly jakoby odleskem požáru a Cimbura víc citem, myšlenkami než slovy se modlil. Svá nejskrytější přání a tužby, kterými duše jeho se chvěla, tak Bohu předváděl – no již slovy a určitými větami, ale jen vůlí a silným chtěním je k Bohu pozdvihoval, Bohu je v hlubinách duše odkrýval a ukazoval.

Na perutích silné víry tak se Jan Cimbura k Bohu vznášel a s ním tajemně se spojoval a důvěrně obcoval, ba častokrát se mu zdálo, jako by s Bohem rozmlouval, jako by slyšel ve svém nitru hlas Boží, který ho kára a plísni...

Když po evangeliu varhany ztichly a na kazatelnu vystupoval v bílé albě s bílou, šedivou hlavou a bílou neopálenou tváří pan farář, probral se Cimbura ze svého zadumání a naslouchal četbě evangelia i výkladu. Jako rosa na zprahlou zemi, tak padalo slovo boží do jeho, vnitřní modlitbou rozpálené, rozžhavené duše. Lačně poslouchal, ale v duši kazatele doplňoval, opravoval, sváříl se s ním. přel a měl radost, když kazatel, jakoby věděl, co Cimbura si myslí, další větou spor urovnal, vyvrátil. Když se tak nestalo, tu jako s ostnem v duši stál Cimbura a

usilovně o tom přemýšlel, v bibli doma četl, až pravdy se domakal a světlo v duši si zjednal. A tak poznal, že Bůh se nemstí, ale že odplácí a vyrovnává křivdy jako poctivý a spravedlivý soudce, který každému dá, co zaslouží, naměří tou měrou, jakou člověk v životě měřil. Odpustí všechno, ale jenom tomu, kdo zasluhuje, kdo hřešil nerad, z nevědomosti anebo z křehkosti lidské a kdo k té slabosti pokorně se zná a hlásí. Ale hloupou pýchu a necitelnou tvrdost neodpustí, ani na tomto, ani na onom světě – protože pyšný, hloupý a tvrdý člověk i nad Boha se vyvyšuje, jím pohrdá a k němu se nezná. Pyšný nadutec necítí s lidmi, hrubě zachází s člověkem i zvířetem a jak by mohl Pán Bůh odpustit tomu, kdo ubližuje bližnímu, anebo krutě nakládá s němou tvář? Jako jest rozdíl mezi Bohem a člověkem, tak je i mezi člověkem a zvířetem. Jako člověk zvedá hlavu k Bohu a chce, aby Bůh pomohl, chránil, tak zvíře obrací hlavu k člověku a chce, aby člověk se ho ujal, o ně se staral a pečoval. Pán Bůh tápe člověka bičem, nemocí, bolestí sekne, když člověk neposlouchá; ale jinak jest boží ruka jemná a měkká, ani vidět jí není...

I člověk smí zvíře – neposlechne-li toto – vzpřící se, zkrotit, ale nesmí je trýznit hladem, zimou a žízni... A tak tedy, kdo nemá citu se zvířaty, takový sedlák nemůže a nesmí chtít, aby jej měl Pán Bůh s ním. A proto dobře káže pan farář: „Jednej právě – a neboj se vrchnosti ani krále.“ – Boha netřeba se bát, ale třeba ho milovat. To milování stačí. Mám-li Boha rád, rozumí se, že ho z lásky ve všem poslouchám – mám tudíž pro Boha rád i bližního i zvířata. Jak jednoduché a jak úžasně prosté zdálo se teď všechno Cimbuřovi: je na světě jen jedna ctnost, a to láska, a jen jeden hřích, a tím je pýcha. Všecko dobré i zlé z toho pochází, v tom koření a k tomu zase směřuje... Jeho duše se projasnila, vykvasila, takže byla jako studánka, ze které tekla Cimbuřovi pramének živých, nejčistších radostí, drobných, malých na pohled, ale on jimi svlažoval suchopár života a vyspěl v povahu vyrovnanou, dokonalou – zkrátka v člověka spokojeného. Radoval se ze sluníčka, z obilí, koní, šťasten byl u ženy a dětí, netoužil po radostech a požitcích jiných, jež na vsi vrcholí v hospodě, soudech, svárech a karbanu. Stal se z něho klidný, přirozeně žijící sedlák – a ani necítil, že jsou kolem něho nastaveny ohrady, jako je náboženství a zákony, žil naprosto svobodně, podle své šlechetné vůle a nepřicházel s nikým do sporů, necítil tíže trestů, ani pouta zákonů.

Vděčně žehnal Jan Cimbura oné chvíli, kdy se oženil s Marjánkou Piksovou, a kdy život rodinný udělal z něho teprve celého člověka a dal duši jeho se rozvíti plným květem.

Dobrořečil za to Bohu a svému příteli, nebožtíku Piksovi.

O putimské pouti pak ráno roznesla se vesnicí překvapující novina. Cimburová v noci na dnešek slehla a porodila muži dvojčata. Dva kluky jako buky nesli hned po nešporách ke křtu od Cimburů. Jednoho nesl starý Kovanda z Hradiště a dal mu na křtu svatém po sobě jméno Martin a druhého nesl Cimburův bratr ze Semic a ten se jmenoval Václav.

„Oba svatí na koních,“ radoval se nesmírně Kovanda a liboval si hned na faře, kde pan farář sám proslul jako znatel a milovník koní: „jemnostpanoušku – co? – z těch kluků budou ňáci koňáři.“

„Ba – budou,“ přisvědčil s úsměvem farář.

A celá Putim se s nimi spolu radovala. Dvojčata smířila putimské s Cimburou. – Ženy chodily se dívat na panímámu i na její synky a vyprávěly vesele, jací jsou to dva hoši statní – s bídou že se do peřinky vejdu, povijan sotva je v ní udrží – jak už se k světu mají. A sedláci se radostně usmívali a každý, kdo to uslyšel, libostně pokyvoval hlavou a řekl:

„Ejnu, silný je Cimbura – silák – a my už o něm pochybovali.“

III

Tak po čtyřicátém až roku věku zaplatil Cimbura životu všelidskou daň a prožil pozdní jaro své lásky. Děti se mu narodily, pomínula podivná přecitlivělost a nejasná roztouženost srdce i duše. – Všecko se v něm vykvasilo, vyjasnilo a jasný – čirý jako zdravé víno zbyl Janu Cimburovi životní názor na další pouť životní. Z hodného manžela stal se přepečlivý, něžný otec a stále starostlivý hospodář. Za největší radost a rozkoš považoval v prázdných chvílích, kochati se se svými synky. Oba hoši líhali spolu v jedné kolébce a Cimbura skláněje se se ženou nad nimi, rozplýval se přímo štěstím a hlasitě velebil:

„O jací jsou krásní a milí! Věru nevím, které z těch pacholat je sličnější a mému srdci dražší. Martínek má oči modré jako nebe, vlásky jemné jako dvakrát počesaný len – ten je celý po tobě.“

„A Venoušek, což ten teprve!“ do jeho chvalořeči vpadla Marjánka, „pozoruj jeho oči, černé jsou jako dvě trnečky a jiskrné jako hvězdy, kůže jeho je snědá, ale hladká, vlasy husté a tuhé – aj – věru – ten bude po svém tátovi.“

„Tělíčka jejich jsou drobná a hebká, kyprá jako dobře vykynuté těsto.“

„Hled, tvářičky jejich jsou růžové!“

„Dolíčky mají v kulatých bradičkách.“,

„Buclaté ručičky v pěsti zavírají.“ – – – Cimbura unesen, opojen otcovským štěstím, byl by je něj radě ji z kolébky pozdvihl a k svému srdci přitulil; ale bál se, opravdu se bál, aby jim neublížil. Takoví malí a křehcí tvůrkové se mu to zdáli být, že by je mohl nějak pošramotit, kdyby na ně svojí holou, mozolovitou rukou sáhl, a tak jenom v peřince je choval a vyhledával pro ně samá sladká a lahodná jména. „Červíčkové malí“ – „broučkové moji zlatí“ – „batolátka milá“ – „hošata moje“ jim něžně říkal, uspává je a hýčkaje, když zaplakali.

Cítil při tom, že jsou krev z jeho srdce a kost jeho kostí – jeho pokračováním – a jimi teprve že splynul se životem, teď teprve že plně žije a je člověkem celým. Otcovstvím jeho láska zvroucněla, prohloubila se a on objímal ve svých dětech celý svět, živou i neživou přírodu – lidi i zvířata – rostliny i nerosty...

Ale jako není růže bez trní, den bez noci a slunce bez mraků, tak i v životě lidském není radost bez žalosti.

A žalost veliká čekala na Cimburu.

Divoké vypršel její čas a hospodář všecko pečlivě připravil, aby se mohla šťastně ohřebit. Prováděl ji den co den, na noc upravil jí v konírně zvláštní ohradu, kde stála volná u žlabu a jeslí, neuvázaná. Pozorného oka s ní nespustil. Když už jí nabíhalo vemeno, ba ukázalo se i mléko, které na vzduchu jako smůla tuhlo, prorokovali znalci, do rána že tu bude hříbě, a Jan připravil kaloun, nůžky a provaz okovák.

A týden ještě minul, celý týden trapného očekání – kobyla dlouho přenášela, potila se, neklidně přešlapovala, lehla a hned zase vyskočila, až strachy šly na hospodáře a hledal rady u sousedů.

„To už není s dobrým...“

„Někde není něco v pořádku.“

„Uvidíš, hříbě bude mrtvé,“ hádali zkušení sedláci i sám Kovanda, který se přišel podívat na Divokou, tak myslel.

Ale zmýlili se... Hříbě přišlo živé, leč starou jeho matku to stálo život. Skoro všichni sedláci, co jich v Putimi bylo, tu noc vystřídali se v Cimbuřovic stájích. Kdo co věděl, poradil, kdo jak

mohl, pomohl, ale všichni rozuměli– buď Divoká, anebo hříbě že to zaplatí životem. – Nový život smrtí!

„Raději hříbě ať padne,“ přál si Cimbura; hříbě se však narodilo šťastně. Zabalili je do houní a ono hned v houni na nohy se stavělo a k matce se mělo. Ta ležela na slámě – bolestmi zchvácená, po hříbátku přece obracejíc hlavu, pečlivě je celé jazykem olízala, i pít mu na poprvé ještě dala, ale teprve asi po hodině natáhla ušlechtilou svoji hlavu, přivřela oči a vydechla naposled.

Nebylo sedláka, aby v té chvíli tam nad Divokou nezaplakal. Plakali ne pro ztrátu výborného koně – toho sice sedlák lituje, však nepláče proň, ale plakali pro klisnu, která podlehla mateřství, plakali pro siré hříbě, které i k mrtvé matce se tulilo. Byl to hřebeček na podiv silný a statný, vyvinutý, který jen svojí velikostí zavinil smrt vlastní matky...

Cimbura hleděl na něho zlostně, nevraživě, ale všichni ostatní s podivem.

„Přivedu mu naši kobyly,“ přihlásil se Černoch dobrovolně, bez říkání a prosení. Měli pod ní týdenní hříbě, když vyběhlo z ohrady, dostalo se k valachu, chtělo pít – a lechtivý, nevrlý valach pokopal je tak, že zůstalo na stání pod ním mrtvé ležet. Klisně se stýskalo a aby nestonala, museli ji dojit; a bývalo proto v poledne i večer u Černochů plno mlsných kluků, zvědavých, jak chutná – kobyly mléko.

„Vyvlečte kobyly a hříbě držte v teple – hned se vrátím,“ nařizoval ochotný Černoch a sousedé sami činili přípravy... Tři válečky sehnali a silná dvě prkna, svalili na ně Divokou a vyjeli s ní ven ze stáje... Cimbura ani rukou dotknouti se nemohl mrtvého koně, kterého tolik miloval... Jen hleděl stále na tu chladnoucí a tuhnoucí mrtvolu, po hříbě ji hladil a nedal odvézti ji k rasovi, ale u něho v sadu musili vykopati ohromnou jámu, hlubokou a širokou, tam ji skryli.

Cimbura téhož jara zasadil na jejím hrobě strom – jabloň panenskou.

„Tak – tu máš macechu“ – přiváděl Černoch koně a pustil ho do ohrady. Nová kobyly máma očuchla si pozorně nevlastního synka a hned napoprvé a s velikou radostí pustila ho k vemenu.

Hřebeček ssál, až se mu zadeček natřásal – a tak se spřátelili spolu cizí kobyly a cizí hříbě a oba se zaradovali; neštěstí, které je oba potkalo, spřátelilo je.

Půl léta skoro krmili kobyly u Cimburů, ale tahala u Černochoů. Hřebeček ji ráno do práce provázel, v poledne a večer domů se s ní vracel – až konečně po čtvrt roce došlo k odstavu. Hříbě už žralo ze žlabu s klisnou zároveň, samo zanedbávalo kobyly a ta zvolna ztrácela mléko, až vyschl v ní zdroj docela.

Vykrmená, pěkná vrátila se domů k Černochoům a hřebeček, než zapomněl, musil se spokojit s uzavřeným dvorem, kam ho pouštěli. Snadno si zvykl. Spřátelil se totiž s dětmi, zvláště s malou Verunkou. Jak ji spatřil, běžel k ní a často se stávalo, že na dvoře v chládku kdesi leželo hříbě a na něm jako na peřině měkké spala Věrunka. I hoši – Jan s Frantíkem si hráli s ním a ono jako ovečka běhalo za nimi do polí a popásalo se kolem nich. I cizí děti přicházely k nim na pole a na dvůr hrát si s koníčkem. A ten hřebeček vyrůstal více ve společnosti dětí než ve společnosti koní. – Do roka se vybarvil, Cimbura si přál, aby se zvedl po Divoké, ale ani v tom mu štěstí nepřálo. Když hřebeček shodil první srst, poznali, že to bude „šiml“, mušák, takový zrovna, jako je namalovaný v Chelčičích na oltáři. „Běláček“ říkaly mu děti po celé vsi. On si brzy na to jméno zvykl a jako psík – zavolaly-li ho tím jménem – běžel za nimi, toulal se s dětmi celé dny. Stal se krotkým a důvěřivým, veselým a pozorným. – Ale ublížil-li mu některý hoch, tu „Běláček“ prozrazoval výbornou paměť a chytrost a nedal se bez trestu trápit...

Cimbura si hříběte valně ani nevšímal. Při pohledu na ně ožila v něm po každé bolná vzpomínka na Divokou a ta bránila vřeleji přilnouti k „Běláčkovi“. – Ponechal ho dětem a jenom se usmíval, když viděl, jak to podivné hříbě i ke škole chodí a netrpělivě čeká, nohou hrabe a řehtá pod okny, nemohouc se dočkat konce. A jakmile slyší, že děti ve škole hlučně spustily „Otče náš“, až mezi dveře na chodbu předníma nohama po schodech se vydrápe a čeká na své malé druhy. A děti se vyhrnou jako velká voda a radují se! Jejich přítel, Běláček Cimburovic, tu ve dveřích už číhá na ně. Jedno mu schovalo kůrku chlebovou, druhé placku, kousek hrušky, jablíčko; co děti měly, o všecko se s hřebečkem rozdělily...

Cimburu těšily a blažily děti, ale především ovšem jeho vlastní – oba malí blíženci – Martínek s Václavem. Kloučkové se už vyhrabali z peřinek a stavěli se na nožičky, batolili se po zemi a po tátovi se jen třásli. Cimbura musil dávat pozor, aby nezašlápl svýma velkýma nohama, jak říkal, „ty broučky svoje zlaté“. Lidé se smáli té otcovské něžnosti a ve zlé to Cimburovi brali. Zdálo se jim to nemužným a babským jednáním, slabostí, která je opět jen utvrzovala ve víře, že Cimbura ženáč už není takovým silákem, kterým býval za zlaté svobody. A protože

Cimbura o lidské řeči nikdy se nestaral a na ně nedbal, odvažovali se mnozí posměváčkové na Cimburu, odhalovali jeho slabosti a křehkosti a smáli se jim.

Takovou jeho slabostí se stala nejen jeho vroucí láska k ženě a dětem, nejen jeho práce, které místo ženských doma konal, ale takovou slabostí, která lidským očím neušla, byly i jeho nohy. Nohy, nepoměrně k tělu veliké a silné, jako dva sloupy mohutné nesly zavalité Cimbuovo tělo. A protože nohy narostly veliké, musily být na ně i veliké boty. Cimbura na parádu nadržel a malé boty, které by ho tlačily, nesnesl. Proto i sám své kopyto si udělal a s ním k ševci chodil: „Ale to ti povídám,“ přikazoval mu důrazně, „bude-li mne obuv dřít nebo škrtit, groše ode mne nedostaneš,“ a tak mistr švec, raději ještě ke kopytu přidal, než by kůži vyklepával a natahoval – jen aby se strýci zachoval. – Ušil boty na podiv veliké, sloní, jako pro obra – a tak se stalo, že „Cimbuovy boty“ byly po celém Písecku příslovečně a lidé dodnes o nich dovedou tu kroniku vypravovat. Lidový vtíp se jich zmocnil a zvětčil je a s nimi i Cimburu.

Cimbura šetřil koní a pro pohodlí těla nikdy jich nezapřahal – ani tehdy ne, chtěl-li své staré matce, babičce Cimbuovic v Semicích ukázat vnoučky, aby se jim podivila, jak poporostli a jak už žvatlat počínají. Z Putimě do Semic není daleko – ale pro slabé nožky Venouškovy i Martínkovy cesta k nepřejití. „Donesu kloučky sám,“ řekl proto Cimbura, když v Semicích v pondělí po posvícení slavili sousedskou, „je třeba ukázat jim, odkud mají tátu.“

„Mohl bys zapřáhnout do bryčky,“ – mínila Marjánka.

„Mohl bych,“ souhlasil hospodář, „ale líp bude, zořou-li valaši bábě Pelikánce, která nemá vlastního potahu, její políčko.“

„A jak je tam doneseš?“

„Hned uvidíš,“ – usmál se sedlák a vytáhl boty. Do každé strčil jednoho kloučka – kožená ouška holinek nasadil na hůlku trnovku a hodil si boty i s Martínkem a Vašíčkem přes rameno. Synkům se to líbilo, poskakovali si a tancovali v botách a jenom hlavičky jim vykukovaly.

„Ale muži,“ křížovala se matka, „snad ty děti tak přes ves neponeseš?“

„Ale proč bych nenosil? Do Putimě je ponesu – Smrkovice s nimi tak projdu a až do Semic přijdu, teprve ve světnici u nás na zem je postavím a boty obuju.“

„Lidé se ti budou smát.“

„Budou – nebudou – vše stejné. Smějí-li se mi, sáhnu do kapsy a nemám tam nic, nesmějí-li se, sáhnu tam a nemám tam opět nic. Lidem se nezachováš a nezalíbíš – dělej co dělej. Tys obě pacholata nosila pod srdcem, proč bych já je nesměl nésti na bedrech,“ — a už s chlapci na cestu vykročil. Pěkně si vykračoval v bytelných koženkách bosýma nohama, i vlněné punčochy do kapsy schoval, nikoho si nevšímaje. – Pružná, sukovitá trnovka se při každém kroku prohnula, kluci líbezně se pohupovali, smáli, s tatíčkem si povídali a v Semicích pak k večeru už ani dočkat se nemohli, až táta zuje boty, sami hned do nich se drápali a těšili se na „jízdu“ k domovu.

A lidé? Zprvu se tomu smáli; ale pak, když Cimburu tak častěji potkávali, zevšedněl jim ten zvláštní obrázek, nic směšného v tom neviděli a dnes povídají si o tom jen proto, aby ukázali, jak Cimbura miloval své děti a jak měl veliké boty.

I doma všedního dne na jaře i v létě chodíval Cimbura nejraději bos. V prachu i blátě – v dešti i vedru, po cestách, lukách i polích kráčival bosou nohou a pouze ve vysokém podzimu a pak v zimě obouval dřevěnky, které mu ve Staších dřeváčník zvlášť pro jeho nohu vydlabal a rok jako rok – jako na zakázku – pár mu jich přinesl. Cimbura vyložil si v nich „nárt“ beránčí kůži a liboval si, jak má nohu pěkně v suchu a stále v teple.

Když přišel masopust anebo posvícení, Cimbura už zase chodil s Marjánkou k Srnkům mezi sousedy, protože nebylo rozumné přičiny, aby zůstal doma a tak urazil obec, jako by se s ní nesnášel, anebo jakoby se za ni styděl. – On naopak s nikým na štíru nežil, nikým nepohrdal.

O památkách je milo mezi našimi sedláky pobýt – „špičkuje“ se navzájem, o nevinný, ale dobrý vtíp nebývá mezi nimi nikdy nouze. V čem kdo během roku pochybil, kde v hospodářství prohloupil, co se mu nepovedlo, anebo co sám pokalí, s tím se jistě zde v masopustě u stolu shledá to mu jistě připomenou. Obec má právo veřejně soudit a každý její člen se tomu právu podrobuje a sám je také na jiných vykonává. Zvláště veselý Míka plul ve svém živlu a vyhledával a odkrýval bezohledné slabůstky jiných.

„Míko, pro hubu – na hubu,“ hrozívali mu sedláci – ale nikdy nic se mu nestalo, vše mu beztréstně prošlo.

Letos vzal si na mušku Cimburu.

„Cimburo, kolikery máš dřevěnky?“ – ptal se nevinně.

„A mám jich kolik párů – musím mít zásobu, protože na svou nohu v Písku si ve všech krámech dřevěnek nevyberu,“ – dobrácky vykládal Cimbura, „ale ve Stasích má dřevěnkář již moji míru.“

„A kam je ukládáš?“

„Kam jinam? – Pod kouzeň, aby vyschly a nepukaly.“

„Tak to bude přece pravda!“ štířil se Mika.

„A co – co?“ hořeli hned všichni zvědavostí.

„Tak vám Cimbura už dávno pozoruje slepici. Stále se pod kouzelní povaluje. Když selka hejno krmí, sotva nažrat se vyběhne – a hned už zase zmizí. Selce to nedalo. „Copak tam jenom má ta mrcha?“ povídá si a koukne pod kouzeň. Ale ničeho nic tam nevidí, po slepici ani památky. Jenom hospodářovy dřevěny tam pěkně v pořádku jako pár koníků vedle sebe svorně leží. „Divná věc,“ bručí selka, „sem přece ta chocholka běžela,“ a dávala si lepší pozor na chocholatu slípku. A hic, viděla ji – na vlastní oči viděla, jak pod kouzeň zaběhla a tam se ztratila, jako by do vody padla. Až mráz po těle obešel selku, jaká kouzla a čary ta slípka provádí. „Zabiju ji,“ už se rozhoduje v duchu – „nebo nač mítí v hejně slepici očarovanou?“

Ticho – celá hospoda pozorně sleduje zajímavou historii o podivné slepici.

„Nebyla černá?“ optal se vzadu kousavě Klásek a všichni pochopili proč. Černá slepice, jako havran černá, bývá čarodějná, říká se, snese-li taková slepice o Velký pátek vejce a nosí-li je člověk pod levou paží tři neděle a přejde s ním denně devět mezí – že se z něho vylíhne skřítek, hospodářiček.

„I kdepak,“ ozvala se sama Marjánka nevrle, protože věděla, kam Klásek míří, „byla to chocholka – peříčko bílé střídá se po ní s šedým, ‚kropenačka‘ jí říkáme.“

„Tak teda selka,“ nedával se Mika vyrušit – „plna strachu hledí pod kouzeň, ale ať se dívá, jak dívá, nic nevidí, než pár dýmem pěkně do hnědá začazených dřevěnků... ‚Aby tak –‘ šlehlo jí hlavou a už natáhla ruku a vytáhla dřevěné obutí na světlo – a hic – div divoucí – svým očím věřit nechtěla, v pravém dřevěnků sedí chocholka příkrčená, ustrašená, pod ní hnízdo vajec a některá už naklovaná – podívá se do levého a tam si hoví kočka se třemi koťaty!“

Do hlučného smíchu propuká celé shromáždění, směje se nohám Cimburovým, směje se jeho obuvi, ač cítí, že ošklivé smáti se vadě přirozené. Kdyby byl Cimbura chromý nebo hrbatý,

obec by se mu jistě nesměla, ale nohy jeho jsou zdravé, jenomže veliké, tak veliké, že nejsou tak hned k vidění, stopy jejich ve sněhu mezi všemi se poznají – to obec lechtá k smíchu.

A Cimbura? Urazí se? Rozhněvá se? Zvedne se a odejde? Ne, Cimbura jako rozumný člověk se nestydí za své nohy a nehněvá se. Jen Marjánka červená se studem za muže. „Nerozumná ženská,“ plísni jí v duchu muž a schválně odsedá od stolu, vytahuje nohy ven z podstolí, dívá se na jejich veliká šlapadla, vězící ve velikých, důkladných botách, s láskou hledí na ně a jako by se nic nepříhodilo, s velebným klidem začíná mluvit: „Ó, moje zlaté nohy, nemohu se za vás ani dost Pánu Bohu naděkovat. Víc než čtyřicet let už mě nosíte a nikdy ještě jste mě nebolely. Po cestách dobrých jste mě dosud vedly a nikdy na bludné nezavedly. Z boje a ohně zdravého jste mne vynesly a z dalekých, cizích zemí jenom po vás do sladkého domova jsem se dostal zpět. Kdybych vás neměl, co by do mne bylo do celého? Co bych si bez vás na světě počal? Proto se nestydím za vás, ale vážím si vás a miluji vás.“ A když skončil tuto chvalořeč – znova ke stolu si přisedl a řekl Míkovi:

„Čepice musí být podle hlavy a dřevének podle nohy, nebo on je k vůli noze a ne noha k vůli dřevěnce. I velký dřevének bývá časem užitečný.“

Sousedé pošťouchli se loktem – Marjánka přestala se stydět a odvázně zvedla hlavu, „teď to přijde“ – stálo psáno zřetelně v očích všech, když Cimbura jim nyní dále vypravoval: „Šel jsem před týdnem s polí. Sníh tál, mrazy polevily, teplý vítr foukal od Dunaje. Na Podkostelním rybníku ‚vztekalý‘ se děti jako na návsi. Led pukal a dlouhými rýhami prýštila voda na povrch. Kloučkové loučili se s klouzačkou, neslyšeli, neviděli. Vtom vykřikli, a jako když do nich střílí, letěli ke břehu. Jenom jeden klouček tam zůstal – dostal se na prohlubeň na ‚okenici‘, kterou v ledu k vůli rybám vysekali – tenoučký led jako papír prolomil se pod ním. V ledové vodě chlapec křičel a zoufale se bránil – chytaje ručkama hladkou ledovou tříšť kolem něho plovoucí. Skočil jsem na rybník, ale než bych byl k tonoucímu došel – zahyne! Co jsem udělal? Zul jsem dřevének, rozehnal jsem se a po ledě jej poslal k chlapci na pomoc. Střelou jel a žblunk do vody před samým nosem topícího se kloučka. Nemusil jsem ani křiknout naň: ‚chyt’ se ho! – všemi čtyřmi drápal se hned na něj – nu – a co byste řekli? Můj dřevének kluka unesl. Jako na prámku seděl na něm a nepotopil se, až jsem doběhl a chlapce vynesl. Víš, bratře Míko, čím to bylo klouče?“

Hospoda se odmlčela, jako by to byla ne hospoda, ale kostel a v tom přísném tichu kajícně řekl Míka:

„To byl můj Vojta.“

Tak odpověděl Cimbura. Bez křiku a bez hněvu, až to bylo lidem podivné – a smáli se, že má mléko místo prudké krve v žilách – dobrák-člověk že je to, s kterým by i orat mohl. – Žena že ho má pod pantoflem – ta že se teď po druhé trefila vdát – paní zrovna že dělá a že to na ní také znát – kvete jako růže, jako mladice a přece už ani ona do čtyřicítky nemá daleko. Celá zkrásněla. –

I muži na setkání Cimburovi domlouvali, proč sám dojí, proč čuňata sám krmí, o slepice se stará, to že je ženská práce a ženu že tím jenom kazí.

Ale Cimbura se jim do očí vysmál a řekl, práce vůbec že není ženská a mužská, práce je práce a každou člověk má konat – on – Cimbura že u Kovandů i peří drával.

„Jakže? Peří jsi dral?“

„Ano dral a dost, až mne v kloubech prsty praskaly,“ skoro honosivě přiznával se sedlák, „krávy teď dojím a dojíval jsem, protože mě starý Kovanda přesvědčil, jak mužský lépe vydojí krávu než dívka, které ruce brzy zemdlí, a čtvrtý – pátý kus zůstane nevydojený. Od té doby, co se o vepře starám, tak u nás ve dvoře nepošel ani jediný. Radím vám upřímně – nespolehejte se na čeled, sami nejen dohlédněte, ale co třeba i udělejte.“

Tak to dělal Jan Cimbura na svém statku – k tomu měl i dorůstající hochy po Piksovi a zvláště Jana, budoucího hospodáře. Nic nepodceňoval, žádná práce nebyla mu malichernou, ničím neopovrhoval, ale bystře všechno pozoroval. Studoval přímo hospodářský dobytek na svém statku a naučil se mu rozumět, pochopit, co chce a co si přeje, co mu schází, čeho potřebuje. Ve stádu svých zvířat postřehl jednotlivce svárlivé, jiné žárlivé, poznal krotké a tiché, lenochy i pilné, zdravé i zárodkem nějaké nemoci stížené – a podle toho s nimi jednal. Spory rovnal, choré a raněné léčil a ošetřoval a o všechny se otcovsky staral.

Tak stálým pozorováním vycvičil své bystře oko, že na první pohled poznal přednosti i chyby a vady koně anebo krávy právě tak jako husy anebo kuřete, odhadl skoro na libru živou váhu a určil podle toho i spravedlivou jejich cenu, od které nerad ustupoval. Prodával řezníku, nikdy kusu nepřecenil, ale se sumy vyřčené také nerad slevoval.

Jako hospodář miloval Cimbura všechno pěkné a dokonalé a zvláště domácí zvířata. Pes jeho musel mít nejlepší sluch i čich, kočka byla pětibarevná, kohout měl hlas, že ho bylo slyšet až do Ražic, a na tři dny napřed musel označovat počasí – líp a spolehlivěji než každý tlakoměr.

Udal-li špatně déšť – Cimbura mu to odpustil – po druhé mu pohrozil; ale zmýlil-li se po třetí – dal ho sedlák selce o nejbližší památce nějaké popravít a proto měl vždy v hejnu kuřat vyhlédnutého kohouta jiného. Ale zvláště, s koni se chlubil. V jeho zákoníku lásky hned po Bohu a člověku přišel kůň a proto dlouho nemohl zapomenouti na Divokou a hořce si vyčítal, že poslechl Kovandu a vedl ji ke koni. „Mohla tu být – podnes mohla běhat,“ hořekoval v duši.

Ale když první bolest pominula, přestal se hněvat na hřebečka a omlouval ho: „Vždyť on chudák za to nemůže. Dost krušno mu bez matky a přece vyrostl – a ostatně je jejím synem.“ To zdravý rozum a pravý cit hlásil se v něm ke slovu a Cimbura se nevzpíral.

Zahleděl se jednou na hříbátko zrovna obalené dětmi a srdce mu zatrnulo. Šel k němu a po prvé je po krku vřele poplácal.

Koník podíval se na něho cize – až to hospodáři bylo líto a řekl mu měkce: „Běláčku – vždyť jsi přece můj!“ To po prvé ho jménem pojmenoval, ale Běláčkem to nehnulo – dál se hnal za dětmi a roztesknělého hospodáře jakoby nebylo. – „Vidíš – jak ty zvířeti – tak zvíře tobě,“ pokáral se Cimbura a počal si hříběte pilně všímat, tolik, až hoši Jan s Franckem žárlili. Až dosud jako by to byl jejich kůň, oni Běláčka česali, krmili a napájeli, a teď najednou tatínek dohlíží, žlab Běláčkovi vydrhne, hnůj vykydá a slámou podestýlá...

Oko jeho často laskavě spočinulo na milém zvířátku, a čím déle na ně hleděl, tím více poznával, že bude postavou i letorou matce ‚Divoké‘ podoben. Dostával podobnou štíčí hlavu, jako ona nosila, stejně krk v mírném běhu zalamoval a v trysku natahoval, má po ní štíhlé nožky a úhledná kopyta, bystré uši a smělé, ohnivé, udatné oči a prsa vyklenutá... Celé složení mladého těla prozrazovalo, bude-li dobře hleděn a chován, že z Běláčka vyroste pěkný, zdravý kůň.

„Dej Bůh štěstí,“ pozdravil kdosi Cimburu, právě když se z pole vrátil. Pozdvihl hlavu a hic, ve dvířkách stojí nunváři – dobří známí jeho...

Jako dráteníci, sklínkaři, kalounkáři, podomní obchodníci mají určité kraje, kterými procházejí a jeden druhému nepřebírá již zabraná města a vesnice, tak i nunváři mají své okresy, které dvakrát v roce, po jaře a na podzim projdou, po zdraví se poptají a dobytek vykleští. Dobrého nunváře váží si sedlák jako přítele. – Nunvář rozumí zvířatům – upřímně poradí – poví, kde a co je na prodej – i pozdravy vyřídí a vzkaz donese. Na trzích nunváři nikdy nescházejí, se všemi sedláky se vítají – u nich po vesnicích jedí i spí... S nunvářem

moudrý sedlák bývá vždycky za dobře, protože on může dobytek „opravit“, ale také zkazit a tak i Cimbura hned všeho nechal a hostům vstříc vykročil.

„Jak se vede sedláče,“ hned se řeč navazovala.

„Po vůli boží – dobře.“

„Co žena a děti?“

„Zdrávi jsou. A jak vy se máte?“

„Jak vidíte, živi jsme a práce se nám daří. Pištínský Dvořák vzkazuje vás pozdravovat – co dělá hřebeček?“

„Je už ročák – čas, aby se dal vyklisnout.“

Cimbura obrátil se na patě a zavolal: „Jeníku, skoč pro Běláčka.“

Hřebeček toulal se kdesi, bezstarostně ukusoval si travičku, pobrodil se v Blanici, poválel na drahách, proběhl se s kluky a ani tušení neměl, proč ho Honzík najednou za ohlav chňapl a domů ho vedl.

Tam na zápraží stojí hospodář se dvěma cizinci v modrých, umaštěných šatech, vysokých botách s koženými taškami přes ramena a stříbrné cvočky blýskají se jim v uších. – Stojí vážně a moudře jako nějaká komise. Běláček jim nevěří – hned ve vratech vytrhl se Jeníkovi a jako střela proletěl kolem nich na široký dvůr, několikrát jej oběhl a hup – zmizel v konárně.

Nunváři zůstali přes noc u Cimburů. Ještě ráno prohlédli a promakali znova celého hřebečka, a když se loučili, vážně a důtklivě povídali hospodáři:

„Nám věřte – bylo by hříchem to zvíře vymíškovat – z toho bude hřebec k pomilování.“

A tak Běláček zůstal dál – hravým a veselým hřebečkem.

IV

„Mrzí mne býk ve dvoře – a to je obecní zvíře, když na nás řadou přijde, vzít je musíme a ty ještě hřebce odchováš,“ zlobila se Marjánka, „prodej ho,“ radila, přemlouvala, prosila muže – ale marně.

Cimbura nepovolil; zamiloval si koníčka a říkal si: „Proč bych nemohl mít hřebce? Proč bych nemohl jezdit s hřebcem? Nemusím ho nechat zapouštět, ale mít ho chci a budu, protože je synem Divoké.“ A ještě potom plný rok popřál Běláčkovi svobody... Ten se za tu dobu nabažil dětí a vyhledával společnost koňskou. Na pastvě na „kobylich lukách“, jak Otavy se odvezly, bylo ho zdaleka vidět – bílou srstí lišil se od celého stáda hříbat. Ale nejen srstí, i postavou, řehtáním a chůzí.

Znáte putimské louky? Jakže – neznáte ty zelené koberce, rovné, do dále natažené a ustavičně se měnící? Jednou jsou zelené jako brčál, pak rozsype se po nich tisíce kvítků a ony se zapestří jako zahrada – pokosí se sena – louky zešedivějí a zavoní kraj omamným dechem podřátých travin a bylin — jen na některých nechá se znova vyrůstat otava hustá jako kožich. Ale na jiné vyžene se dobytek – ovce i skot – a zvláště hříbata.

Luka oživnou a život vesnice jako by sem se přestěhoval. Pasáci a pasačky s husími stády, pohůnci s jalovinou hovězí a hříbkové s koni ovládnou luka jako svoje království a všude kolem hemží se to jejich poddanými: dobyt看em, vzácným to statkem sedláka. Děti z vesnice táhnou se sem, ohně se zanítí, písně se zpívají, hry se vymýšlejí. Tábory a strany se utvoří, války se „sousedům“ vypovídají, bitvy svádějí, příměří se uzavírají a na oslavu míru hody se pořádají, dort, okrouhlice se strouhá, brambory v popeli se pekou, čmelákům po mezích med se vybírá. Hoši na hříbatech se projíždějí, na hlavy se stavějí, po rukách chodí, hole vyhazují a chytají, čampulík se hraje. Když se večer blíží, když za Kestřany slunce se schovává a tiše, neslyšně z Hůrek, z lesa u Boubína do údolí soumrak vychází, když od rybníků a řek – Otavy i Blanice — mlhy vstříc mu jdou, pasáci do kroužku seženou rozptýlený dobytek.

„Kam zítra?“ ptají se na rozloučenou.

„Na Jírovku,“ – „ke kamennému kříži,“

„na arendu“ – „do soudných drah“ – „na farské luhy“ – „k řežabinci“ – „na utopenou“ volají hlasy...

Ale Cimburův Honzík sedí na Běláčku jako jejich král, klidně návrhy poslouchá – až konečně rozkáže: „zítra poženeme na „Podkovu““ a porada je ukončena.

Tak vystřídají řadou louky. Vidíš-li je dnes v suchém rybníku Nešovském, jsou zítra na Postřídačce, pozítří v Koutech, jindy na Okrouhlici.

Znáte putimské louky – tvrdé a dlouhé ode vsi k Ražicům, k Hradišti, k Písku, k Heřmani, na všechny strany jako veliké jezero se rozlévající, putimské louky, z nichž jako ostrovy po stráních a vrškách vynořují se pole a lesy?

Po těch lukách až do třetího roku proháněl se Běláček. Tu stal se jeho skok jistým a křepkým, jeho noha pružnou jako struna, běh jeho byl rychlý a skok jeho, když úprkem běžel, na dobrý sáh dlouhý. Po dva roky byl králem zvířat, on všechny předběhl, on první širokou strouhu přeskočil, on nejdříve vždycky do vody šel a řeku přeplaval, on proti býku zadkem se postavil a bil kopyty, až býka zmámil a rozprchlé druhy obhájil – – –

Ale ve třetí zimě přišel k Cimbuřovi sedlák a vzal Běláčkovi míru na chomout.

Ta tam uletěla milá svoboda a hřebečkovi otevírala se perná škola života. Hospodář ve stáji zvedal mu nejprve nohy, jednu po druhé, kladívkem na tvrdá kopýtka mu poklepával, učil ho hlavu shýbat, polštář mu přes ni na krk navlíkal a celý den nechal ho později s novým chomoutem stát a běhat. – Pak pohřbetník a podpínku mu utáhl, ocas mu kroutil a podocasník připjal.

Už nesměl Běláček po dvoře, po vsi lajdat, kolem vozu cestou aneb kolem pluhu na poli pobíhat, na kobyly se dívat, jak pěkně stejně jako dva šrouby táhnou; ale sám teď ve voze s podsedni klisnou musel kráčet. Krátké držení poutalo ho ke kovanému konci oje a od uzdy běžel hospodáři přímo do ruky. Chvilí se mu líbilo, hezky rozumně jít při moudré kobyle. Hrdě si hřebeček našlapoval, pyšně si vedl. Pak spatřil někde chutnou travičku, chtěl skočit a smlsat ji, ale chyba lávky! – držení nepovolilo, klisna zlostně hlavou se ohnala a tvrdou čelistí do citlivého krku ho udeřila a hospodář řemenem přitáhl, až se mu pysky ošklivě rozšklebily.

„To by hrálo,“ myslí si Běláček, „tak vy se mnou tak – ukáži vám, co umím, ukáži vám svou sílu, že já jsem pán,“ a vzdorně pohodil hlavou, přední nohy vzpřičil a kroku neudělal.

Kobylka mrskla po něm okem – a jako by neviděla, co mladíček vyvádí, táhla dál a už brousilo kolo hřebečkovi vzadu kolena, takže jako uštknut kupředu popoběhl, stranou uskočil a dozadu se podíval. Tam spatřil usmívajícího se hospodáře, jak mu rukou hrozí.

Běláček se rychle srovnal a zase chvíli pořádně, jak se sluší a patří v páru šel, neboť sedláka Běláček se bál, jeho oči se bál a před jeho rukou měl vítr. Sedlák do duše vidí Běláčkovi – pohlédne a na vlas ví, co hřebeček v nejbližším okamžiku chce provést, k čemu se chystá, zadkem-li vyhodí, zařehtá-li anebo kupředu skočí, vzepne zadek, otočí-li se anebo pozpátku

zacouvá. Na uši – do očí, na nozdry, po nohách se podívá, podle toho k hřebečkovi se blíží... „Mne neošidiš, mne nepodvedeš,“ říká si a hledí Běláčkovi do očí tak pevně, že koník pohledu nesnese, schlípne rázem ouška, hlavu schýlí, srst zježí a po celém těle už napřed se chvěje, neboť ví, že hospodář hned v zápětí za tím pohledem po něm chňapne – uzdu v ruce jako v kleštích zmáčkne a Běláčka k zemi strhne. Proto se bojí Běláček očí i ruky hospodářovy. Ale hospodář není kručák. Nechce, aby se ho hřebeček bál, chce si dobýt jeho lásky, proto, jak koník poslechne, hned na něho lahodně mluví a chválou ho zahrnuje. „Tak jsi hezký, hodný koníček – tak tě mám rád – slušně v páru vykračuj – hanou, hej. Krok drž – jak se na pořádného koně sluší a patří. Narostl jsi – a musíš býti užitečný. Nebylo by ti hanba ještě teď s malými hříbátky se kamarádit a po pastvě a po drahách se toulat, nečinně se povalovat? Jen trp – a uč se chodit a tahat – něco zkusíš – ale to jinak nelze – každý učedník – mučedník. Však si zvykneš a pak se ti, darebáčku, stane práce rozkoší a větší radostí než potulky a lenošení, k duhu ti půjde, kosti v tobě ztvrdnou, svaly zocelovají a síly sám za tři jiné koně vydáš.“

Tak ho Cimbura chválil, s ním mluvil, mírným hlasem víc než strohou přísností ho chlácholil a krotil, až ho chodit naučil. Častěji se teď před kovárnou zastavil a Běláček se díval, jak umouněný kovář v kožené zástěře vyšel, žhavé podkovy koním přikládal, až dusivý dým spalovaného kopyta Běláčka v nozdrách šimral – pak i k němu kovář přistoupil. – Běláček podrážděně zafrkal, protože kovář odporně čpěl dýmem a nevoněl senem, ani otavou, jako voní sedláci. I nohu se opovážil hřebečkovi zvednout a kladívkem na ní poklepat, jako mu to dělal doma Cimbura, anebo Francek s Honzíkem. Jen kdyby hospodář ruku Povolil a oči s něho spustil, Běláček by mistra kováře vyplatil; ale Cimbura stojí na stráži a koník proto drží jako beránek a mrknout okem se bojí. „Ach, hen se dá dobře kovat, bude držet jako starý,“ chválí hřebečka mistr, spokojeně ho poplácává po rozeklaném zadku.

Ještě dvakrát, třikrát se to opakovalo, až to všecko zevšednělo Běláčkovi, zvykl si už na zápach spáleného rohu, na dýmem páchnoucího mistra kováře a sám už nohu zvedl, jak jen zavolali „hoj“ anebo „zvedni“ a po noze se shýbli.

Ale potom jednou Cimbura zavedl Běláčka pod přístřešek kovárny, tam přivázal ho krátce k železnému kroužku a sám vešel dovnitř.

Hřebeček mohl slyšet otevřenými dveřmi, jak sedlák slavnostně promlouvá na mistra i tovaryše: „Tak vedu nováčka – dnes ho okováme prozatím jen na předek,“ ale nic neslyšel, protože pozor nedával a jen zvědavě se díval na divy černé kovárny. Viděl tam na výhni

sálající plamen jako veliký, čarovný květ ohnivý, viděl rozžhavené železo napřed bílé jako stříbro, pak žluté jako zlato, pak červenalo a modralo, slyšel rány perliku a kladiva pěkně v taktu znít, až do skoku mu při tom bylo – a jako hvězdičky viděl sršet od kovadliny drobné okuje.

Pak vyšel, kovář, kopyto Běláčkovi zatrnulo, rány kladívkem byly jaksi pádnější, a hle, když mu nožičku pustili, našlápl a cítil, že na něčem stojí, rychle utrl – nohou sekl, ale setřásti to nemohl.

„Aha! Obuli jsme tě!“ smáli se mu hospodář s kovářem a obuli mu rychle i druhou nohu.

Ach, strašně ty podkovy překážely! Jako centy těžké se mu zdály, zakopával cestou o každý kamínek, musil si zvykat nohy výše zvedat v chůzi – ba, bylo mu, jako by se znovu chodit učil. – Hrabal nohama, až země lítala, ale podkov zbaviti se nemohl.

„Holečku, koničku, ty jsou přibité,“ smál se mu sedlák, „pět dobrých podkováků každou drží, ale počkej zítra, poznáš, k čemu jsou dobrý.“

Jako královský princ vstávalo na východě za Hůrkami jarní slunce. Z mlh, jako z jemných pavučinových plének se vybavovalo, až se posadilo nad lesem na špičky stromů, jedlí a borovic a jasným okem usmálo se na putimský kraj. Políbilo nejdříve starý kostel na kopečku, pozlatilo jemně, jakoby pohladilo, deskové střechy vesnice a už jako v zrcadle shlíželo se v podkostelním rybníku Hanzlíčku. Voda jako by se v plameny proměnila, rázem zaplála po celé hladině a drobné vlnky, jako chvění radostné běžely po jejím povrchu. Ze sítiny od hráze ven do toho jasu vyplula v čele svého stádečka divoká kachna a ostatní nedorostlá mlad' toužebně tíkala v pečlivě ukrytých hnízdech. V porosených lukách šiřikaly koroptve a s polí v oblačnou výši s jitřní písní jako modlitbou vzlétali šediví skřiváci...

U Cimburů zastihlo sluníčko už všecko na nohách. Hospodář vyšel ze světnice a s veselou tváří jako to slunečko boží postavil se na prahu. „Strýc – strýc“ vítali ho hned vrabečkové poskakující po dvoře mezi drubeží. Kachny táhly v řadě kolem něho, kolébaly se na nízkých nožkách, zplna našlapující na tenká, blánovitá chodidla. Šly za kačerem, Cimbuřovi chlubně vykřikující: „Majánka zrána dala nám – klas“ a když už přešel, bylo ještě slyšeti, jak kachny si labužnický pomlaskávají: „Klas – klas!“ Kohout na hnoji zatřepal křídly a jako rytíř dvorně přál „dobrý jitrooo,“ slípky kokoráčily upozorňující: „jde okolo hospo-dář!“ Stádo kuřat hnalo se k němu přes dvůr úprkem s roztaženými křidélky a starostlivá kvočna za nimi marně napomínala křičíc rozčilené: „Krok – krok – krok!“ Žlutá housátka se sem batolila a jedno

přes druhé se ptalo: „živi-li, živi-li?“ Darma husí babka krkem nad nimi kroučila a volala svoje: „psst – psst!“ Starý houser jako by signál troubil táhlým hrdlem, volal na svoje družky: „na hráz, na hráz!“ ale když spatřil ve stádu svoji zamilovanou husičku, sníživ hned hlas, lichotil jí něžně: „kráska, kráska“ a odváděl si celé stádo svoje kamsi na rybník. Pouze krocán se ještě přivalil, tváře se nesmírně důležitě. Krví do ruda naběhlo mu fialové oruží, křídla o zem drhl, a jako by dosud ani zrnka nedostal, lhal hospodáři do očí: „vzhůru, vzhůru, vzhůru, umru hladem, umru!“ – Tak vstávalo ono slavné jitro, ve které Běláček jako řádný kůň dostal k chomoutu i postraňky a měl býti po prvé zapražen do vozu.

Cimbura vešel k němu do stáje a Běláček vesele u žlabu zařehtal. Přes den a noc zvykl si na podkovy a ani jich necítil. Jak Cimbura s chomoutem se blížil, hřebeček povolně už hlavu natáhl a s velikou ochotou dal se ustrojiti.

Oblečen jako princ do chomoutu nově načerněného s přeskami a mískami jako zrcadlo vyleštěnými vyběhl radostně z dusného chlěva k pumpě ke korytu a dychtivě zapíjel suchý oves.

Starý valach, jako učitel za žákem, rozumně se hrabal za ním. Běláček věděl, že má času dost a proto si oběhl ještě celý dvůr, zastavil se u psí boudy na krátký pozdrav se psem Chlapíkem, prohnal krocana, přeskočil hrůzou umírající kvočnu i s kuřaty, čichal k ovčínu a vepřovým chlívkům, ukousl si mlsně z kvetoucí hrušky malou větvičku, obalenou zeleným svěžím listím a bílým květem a když viděl, že už napojený valach stojí u voje, čerstva, aby nebylo zle, postavil se k němu.

Honzík s Franckem pak hned ho zapřáhli. – Návojník zapjali na řetízek chomoutu, přezky opratí spínali a také po prvé Běláčkově rozvázali na hřbetě konopné postraňky, natáhli je, naměřili a ovinuli kolem obou konců dřevěné rozpěrky.

Ze sýpky teď vynáší Cimbura obilí. Pytel po pytli nese na širokých ramenou a do vozíku slámou vystlaného jej uctivě klade. Dva pytle žita, dva ječmene a jeden pšenice přinesl sedlák, neboť první jízda Běláčkova bude s božím darem do mlýna.

Verunka stojí na zápraží a drží za ruce oba kloučky, Vašíka s Martínkem. Hoši vyrostli – už by se nevešli do tatínkovy boty. Běhají čile jako vřetena, i kalhotky už nosí, jsou „trouročáci“ teprve, ale jsou tak silní, že každý by jim hádal o rok více. Tahají teď Verunu, křičí „hija – hija“ a vši mocí chtějí ke koním, k vozu, svézt se, ať už na koni anebo v kolísku...

Cimbura naložil už obilí a obchází vozík. – Stihá na zákolníky, zkouší brzdu, prohlíží váhu s rozpěrkami i hřeb – srdečník, pojící předek a zadek vozu.

Jako velebná kněžka vychází selka s kropenkou plnou svččené vody tříkrálové.

„Tak, aby vás Pán Bůh všecky chránil, anděl strážce at' stojí při vás,“ a kropí hřebečka i muže i synky Jeníka s Franckem.

Všecko to dlouho trvá Běláčkovi. Už se nemůže dočkat, až vyjedou... Hrabe přední nožkou, hned levou, hned pravou a libuje si. Nikdy holé kopyto nezvedne tolik země jako kopyto okované. Ocelovým ozubem podkovy rozrývá udupané dvořiště jako pluhem-ruchadlem.

„Stojíš!“ vykřikl hned Cimbura a Běláček poslechl. Mladšinka letěla otevřít dokořán bránu.

Cimbura stojí rozkročen na vozíku, řemení drží v rukách a na řemení drží koně. „Držte se,“ napomíná oba hochy sedící za ním na pytlích, a povoluje řemení. Jazykem mlaskl a koně vykročili. Valach moudře, rozvážně. Ale Běláček bujně skočil kupředu a zarazil se. „Co to?“ ptaly se jeho veliké oči a ohlížely se. Ano, Běláček je zapražen. Nejen držení vpředu, ale i dva postraňky teď vzadu poutají ho k vozu. Chomout zcela jinak na prsa dolehl a Běláčka mačká. Valach táhne a hřebeček cítí, že musí táhnout s ním, jinak že mu kolo kolena na zadku ubrousí, cítí, že nelze skočit nalevo ani napravo – že může jen kupředu... A než si to rozmyslil, už ho hospodář otěží napomenul. Jaká hanba! Selka se dívá, děti hledí naň a Běláček znovu vykročil, kolísek zadrkotal a vyjel na náves.

Cimbura jede. Nespouští bdělého oka s nováčka, nevidí, jak lidé se zastavují, neslyší, jak chválí: „Toto kůň! Jedna radost!“

„Nejlepší kůň ve vsi!“

„A běží jako starý. Jako by jaktěživ v kolísku chodil.“ – – –

Běláček stal se takto za moudrého vedení tahounem silným, vytrvalým a spolehlivým, kterému se nevyrovnal žádný jiný. – A proto nemohl tahati v páru, ale musil tahati sám. A to se hřebci právě líbilo. Jezdil s ním pouze hospodář a zamilovali se navzájem do sebe tak, že jeden bez druhého už se neobešel. Cimbura nejel nikdy s párem kobyly, přenechal je Janovi – a když chtěl Francek zapřáhnouti Běláčka a přivézt fůru jeteliny, vyjel s ním zrovna až za ves. Tam hřebeček pozdvihl hlavu a rozhlédl se kolem, a jako by Francka na voze a uzdy v hubě nebylo – hnal se cestou necestou – maní nemání – rovně přes meze a pole k Cimburovi,

sekajícimu bujný jetel... Tam se pokorně zastavil a popásat se počal, nedbaje, že na té cestě krkolomně ztratil z vozu Francka, prkna, ba celý zadek vozu – a jen s předkem sem přiběhl...

Na všechny čtyři už ho okovali, a když Cimbura sedl naň a jel ho do Hanzlíčka vyplavat, tu se zdálo, že se země třese pod kopyty pádícího hřebce...

Kdekdo se ohlížel za ním a sedláci znalecky říkali: „Když šiml před pluhem a Cimbura za pluhem – tu, kdyby to pluh vydržel, ti dva by vyorali brázdu hlubokou jako Blanice.“

Proto Cimbura se pyšnil s Běláčkem a pro něho zapomněl na Divokou. – Měl rád Marjánku, dobrou a milou ženu svou, měl rád děti po nebožtíkovi Piksovi, zvláště Verunku, měl rád krevní přátele i starého Kovandu, ba všechny lidi miloval, ale jeho ‚spolčata‘ a potom Běláček, ti tvořili jeho srdci potěšení. Z těch se radoval a těmi se takřka honosil, ačkoli to chlapcům čím dál, tím méně najevo dával. Vyrostli totiž, do čtvrtého roku už šli, a Cimbura si řekl: „Je na čase, aby práci zvykali a mazlení odvykli.“ I přestal s nimi mluvit měkce, žertovně a mluvil vážně a rozumně. Vykládal jim a vysvětloval, jmenoval jim v sadu stromy, v poli ptáky a na louce květy. „Mudrce chce z nich udělat,“ smáli se mu krátkozrací lidé, když zaslechli, co a jak Cimbura s hochy hovoří. A ti byli stále s ním. Jako klíště drželi se otce, v patách mu po dvoře chodili, k němu s každou otázkou a záhadou se obraceli a Cimbura ani nestačil vysvětlovat.

Ale teď v létě stávali se mu kloučkové často nevěrnými... Černé i červené jahody zrály v lese ve Vápenicích, Obciznách, u Obrázku, v Plazu, Hůrkách a na Skálu vrchu... Prostřeným stolem byl pro děti les a na něm plno pochoutek. Černé, sladké borůvky, vonné jahody červené, nakyslé ostružiny a maliny... První ovoce po dlouhé zimě skýtala příroda všem lidským dětem – velkým i malým a zvláště těmto.

„Pepíkúú! – Půjdeš do lesááá?“ křičely děti na sebe po vsí i polích.

„Půjdúú! – Půjdeš takýýý?“ – domlouvaly se a hned po obědě, často místo do školy, táhly hloučky dětí k tmavému stinnému lesu.

Dnes se vypravovaly děti Cimburovic. Verunka s oběma chlapci půjdou, aby nepřekáželi, nebo dnes počne se svážeti seno do stodoly. Kolik vozů ho skopili na Pikárně – a to dnes musí dovézt, protože sluníčko svítí mdle, komáři štípou a kouř k zemi padá. Počasí se změní – bouřka asi spadne – zaprší snad na dlouho a co potom? Zač stojí seno vymočené a vyválené, bez vůně a chuti? Nastlat s ním, k jinému se nehodí! A proto dnes ruce k dílu, suché seno šustí

a chrastí, čechrá se a voní jako celá apatyka – proto všichni, kdekdo práce schopný – vzhůru na louku. I selka s mladšinkou zavrou dům a vypraví se na Píkárnu – mužští budou vozit... Cimbura a Honzík jezdit, Francek na voze šlapat.

„A co s vámi, brouci?“ ptá se Cimbura dětí, když práci rozdělil.

„A my půjdeme do lesa,“ odpovídá Verunka.

„Do lesa – do lesa,“ jása Vašek i Martínek.

„A kam?“

„Kam je nejbliž – do Hůrek.“

Hned po obědě rozjeli a rozešli se Cimburovic.

První vyběhly ze statku děti. Dychtivě, žádostivě, prázdné hrnečky a džbánečky v nikách, horkým vzduchem a prašnou cestou rozeběhly se k zelenému stinnému lesu. Režné košilky měly všecky. Verunka sukénku tenkou a kluci plátěnky – to byla celá jejich „obleč“. Upalovaly radostně, až se jim hlavičky třásly a veselé, radostné výkřiky z hrdel jim unikaly.

Ženské s hráběmi na ramenou vyšly zadem na louku nahrabávat kopy a kopence.

A sotva koně napojili, mužští vyjeli se třemi vozy.

„Chlapíku, ty hlídej,“ poručil psu sedlák a se hřebcem vyjel první ze dvora.

Ale ani psa netěší samota. I on vyběhl na náves a stanul ve vratech rozpačitě. Přední nožku a hlavu zvedl do výše a čenichem zalapal po vzduchu.

To rozvažoval, kterým směrem by se měl dáti – za ženskými nebo za vozy anebo snad za dětmi.

„Jejej – Chlapík je tu,“ vykřikl Vašíček, který za Martinem se opoždoval stále o několik kroků a pes jako střela mihl se s veselým a radostným štěkotem kolem nich.

Verunka se lekla. „Chlapíku, Chlapíčku zlatý,“ – počala mu hned diplomaticky lichotit a zdvořile s ním vyjednávat: „Ty s námi nesmíš – pantáta Hajný by tě tam špatně přivítal – jistě bys vyplašil a prohnal nějakého zajíčka – a víš, jak draho to přišlo Chlupáčkovi. Kůži ho to stálo.“

„Chlapíku, jdi domů – hloupý,“ povídal mu Martínek, sedl si k němu na boběček a hladil ho ručičkou po hlavě, „my jdeme dnes na jahody – a ne se koupat – dnes s námi nesmíš.“

„Chlapíku, vrať se pěkně domů, vrať,“ přisedl si i Vašík a vřele, rozumně mu domlouval, „nebyl bys tam nic platen – sbírat neumíš, džbáněček s sebou nemáš, borůvky nežereš – co bys tam dělal?“

Chlapík poslouchal, na zadečku seděl a učeně se tvářil, ale jak hoši popošli, hned cupal za nimi.

Děti pustily se s psem do nových výkladů a přemlouvání. Chlapík všecko trpělivě vyslechl, ale sotva několik kroků udělaly, hned se pustil s nimi k lesu dál.

„Tak co, vrátíš se nebo ne?“ došla niť trpělivosti ohnivému Martinovi – pěstičku zaťal a hněvivá očka jeho hledala na cestě kámen.

Pes bojácně se schoulil, k zemi se přitiskl a jako by plakal, rychle očima mžikal, ale odehnat se nedal. Verunka ho tuze litovala. Přiklekla k němu – a jakoby slibem zavazujíc, slavnostně se ho ptala:

„Chlapíku, budeš hodný? Nebudeš se toulat? Lehneš si vedle nás?“ Když pejsek zapanáčkoval a podal všem po řadě pacičku, měl vyhráno. Přijali ho na milost a směl s nimi do lesa na jahody.

Les objal je všechny a zavřel se za nimi. Pohltil je a děti zmizely v jeho útrokách.

Cimbura nebyl žádný přetřhdílo člověk. Pracoval tělem i duší a práce cele ho zaujala, měl úkol vyměřený, čtyřikrát za půldne musí se dnes každý potah ve stodole obrátit – čtyři fůry sena každý z Píkáren na půdu dopravit. Díla si proto hleděl, koní, vozu a sena si všímal, sám všude první a ostatní mlčky za ním, aby mu stačili. Dusné parno tíží pilné pracovníky. Kraj ani větérkem si neoddechl –bez hnutí stála na polích metající se žita a pšenice – zamlžené slunce ospale kráčelo nebem – těžká a omamující vůně vadnoucích, pokosených květin a travin táhla se vzduchem – kraj jakoby unavený, toužil po spánku – mlčely stromy – ptáci i lidé. Pouze komáři zpívají svoji jednotvárnou píseň, bodajíce jako vzteklí. Na koně, jako bys je medem pomazal, jen jen se lepili dnes hovádi, mouchy hučavky a bzílavky. Koně zlostně se oháněli hlavami a ocase – s kůže havěť střásali a kopali po ní...

Druhou fůru nakládal Cimbura – ke čtvrté kopě právě s vozem zajel, když v tom tichu pozorném se ozval nový zvuk.

„Co to?“ pomyslili si všichni. Lidé přestali pracovat – koně přestali se ohánět; všichni zvedli hlavy. A vtom zas – a zas – Vavřinec – zvon Vavřinec – v putimské věži bije na poplach! Jako na rozhledně kdyby stál, natáhl se Jan vysoko na voze a rozhlédl se krajem... Ke vsi letěly zraky všech, krky se natáhly, tváře zbledly – „les hoří,“ vykřikl vtom hospodář.

Jako by silná ruka neviditelná vytasila ohromný meč ohnivý a výhruzně jím mávala proti ocelovému nebi, tak plápolal už plamen na samém lemu temného lesa – na kraji Hůrek.

„Les hoří – můj Bože – les hoří –“ v hlubokém zármutku zanaříkal si hlasitě Cimbura. Oh, jak miloval les! Se zálibným okem hledíval na každý strom, ať stál u cesty anebo v sadu; ale s obdivem pohlížel na celý les smrků, jedlí anebo borovic, na celé temné porosty lesní, jež se mu zdály tajemnými a velebnými jako chrámy. A zvláště miloval les, který znal a který nesčíslněkrát křížem krázem prošel – Hůrky, ono souvislé pásmo jehličnatého vonného lesa, jež táhlo se k Smrkovicům, Semicům a Selibovu, ve kterém znal každou stezku, cestu i křižovatku – Boubín – Skálu vrch i Landrošty v něm stokrát přešel. Nedíval se nikdy na žádný les jako na pouhou hromadu dříví, ale hleděl na každý s úctou jako na valné shromáždění živých tvorů, z nichž každý žije svůj dlouholetý život volně a svobodně, kde svorně druh druhu v bouři a větru podpírá, chrání a zaclání, s ním se poctivě a bratrsky dělí o déšť, vzduch, světlo i půdu. Slyšel les hučet velebně i šumět sladce, ozývat se ptačím zpěvem i říjením srnců, vidíval nad ním kroužit ptačí dravce, v jeho korunách kmitat se veverky jako opičky a mezi jeho spletenými kořeny klouzat tiché ještěrky, zákeřné hady...

Zdrcen stál tu na Píkárnách Cimbura a hleděl, jak mu les hoří... Ano, u samé cesty vozové – tam, kde se ztrácí, kde vchází cesta do stínu lesa, usedl si příšerný kohout červený a tluče křídly, až roj jisker jako ohnivé vločky sněhové ve sloupech dýmu vznáší se k nebesům. Na vše zapomíná Cimbura a poddává se dravé lítosti, která zaplavuje nitro – lítosti nad hořícím lesem zeleným.

„Kam šly naše děti?“ optala se náhle Marjánka. Neoptala se – vykřikla otázkou tu větu. Srdce mateřské čekalo, že se ozve spasitelný hlas a řekne: „Ne, selko, nešly na Hůrky – šly k Hradišti – šly k Zátavě –“ ne na les, ale na ty děti v něm si ona nejdříve vzpomněla. –

„Ano, kam šly naše děti?“ šlehlo teď i hlavou Cimburovou a cosi hrůzného zatřáslo jeho srdcem.

„Na Hůrky šly,“ – vtom už odpovídají zoufalé hlasy.

„Ježíši – tam v lese jsou.“

„Šli tam, jistě šli – i Verunka i Venoušek s Martínkem – všichni jsou tam.“ Křikem a pláčem naplnily se Píkárný.

„Uhoří – uhoří mi moje hlavy zlaté,“ zalomivši ruce, klesla selka na louce na kolena –.

„Neuhoří – Pán Bůh nedá,“ vyrazil ze sebe Cimbura. Jak vidle v ruce držel, zarazil je nevědomky až po násadu do země a skočil ke hřebci.

„Povol mu držení,“ poručil Janovi, který jako úhoř sjel po seně, vzadu na měkkou louku, a sám vázal mu postraňky na hřbet, rychle je vázal, uzel utáhl a už na Běláčka skočil... Jan ještě jen s líšně oprat' sesmekl a otci na koně hodil. Běláček se nesmírně zaradoval. On dosud nezapomněl na krásné doby zlaté svobody, kdy nemusil vléci za sebou těžké břemeno vozu, ale kdy na svém hřbetě nesl Francka nebo Honzíka a předjížděl s nimi po putimských loukách kdekeré hříbě. A vždycky se těšil, kdykoli jej hospodář vypřáhl a usedl naň, aby ho za odměnu pilnosti proplaval v Hanzlíčku a prohnal pak po kobylicích drahách...

Dnes stojí spoután jako otrok. K oji vpředu a k vozu vzadu přivázán, stojí a mouchy drže ho mučí, lezou po něm, do uší mu sedají, do očí, pod břicho, na slabiny – nejcitlivější místa si vybírají. Ach, Běláček, rád by utekl, ale smí se jen ohnat po nich, nesmí se rozběhnout a letět rychleji než bzítkavky i hučavky, skočit do vody, poválet se v ní, pokorně musí stát a pojíždět ke kopkám a potom rozumně, opatrně, aby nezvrhl vléci vůz k Cimburům do stodoly.

„Pší život,“ myslí si Běláček a zlost jím lomcuje... Netěší ho vonné seno, které mu předkládají, netěší vzpomínka na obrok, který večer naň čeká. Utéci se mu chce, protrhat držení i řemení, osvobodit se, ukázat svoji sílu těm dotěrným mouchám. Jenom sedláka kdyby kozel někam odnesl. Ale ten vidí Běláčkovu do svědomí. Čte jeho černé, zrádné myšlenky, a když už už se chce vzepnout, okřikne ho přísný hlas a oprat' otočí se o jedno oko, zkrátí se tím o píd' – a Běláčkovu uzda zkroutí hlavu tak, že stojí jako beránek.

A hle, v tom zoufalém bolu náhle cítí Běláček, jak pouta povolují – cítí hospodáře na svém širokém hřbetě – nic ho nedrží a hřebeček jako pták dává se v let.

Letí a divno – sedlák ho nekrotí, nepřidrhuje uzdy, ale povoluje a jako by málo letěl, patou pobízí. Mouchy zmizely – libý větřík hřebečka ovívá a chladí, hřívu a ocas mu čechrá –

krevný kůň přichází do ohně – skok stává se delším – jistým a pravidelným – jeho smělost odvážnou a síla jeho neukrotitelnou. Nezná překážek, a jak Cimbura řídí – tak letí přes všecko. Vidí lidi spěchat – úprkem běžet z Pežoutky, Blahouta, Kolíbek, Kuklí, Louček – a všichni tím směrem se ženou, kterým on, Běláček, utíká. Ne – nedá se předběhnout – ale předběhne všecky – ach – hravě předběhne – a běží přímo – přes všecko tam – k tomu ptáku ohnivému, který na okraji Hůrek rudými křídly mává... Pod Běláčkovým břichem mizí obilí, stoky, křoví, mihne se silnice, kmitne se polní cesta, pěšina – v dohledu zjeví se a hned v zápětí zmizí rybník Ražičák a už jako val s příkopem letu překáží Blanice, široká řeka, s oběma břehy olším i vrbinami zarostlými – a za ní – hned za ní zvedají se Hůrky – zelená se les – hořící les. – Cimbura hlavu přitiskl až na samý krk koňský – křoví zmizelo – voda zašplouchala a už na protějším břehu ze zeleného lemu řeky vynořuje se na koni Cimbura. Čapka zůstala v křoví, ale ani toho necítil...

Do vrchu teď cestou přímo k lesu unáší ho kůň. V okamžiku na vršek vyjel a hrůzostrašné divadlo zjevilo se jeho očím. Ne do lesa, ale do plamenného moře ústí křivolaká cesta, po které hřmějí kopyta hřebcova... S obou stran jako svíce ohromné hoří smolné smrky plným plápoem. Mohutné větve chvějí se žářem jakoby bolestí, jemné špendličí praská a prší na zemi, suché chrastí a stlaní chytá, plameny jako hadi po zemi se plazí nalevo – napravo – požár jako povodeň se rozlévá vyschlým lesem. Krajiní stromy vztahují ohořelé suky jako pahýly rukou – zbavené šatu – prosebně k rozčileným divákům, jichž tady už stojí hrstka, ale bez rady a bez rozumu. V šíleném trysku prchají z lesa do širokých polí veverky, zajáci, i celá rodina srnčí, nad lesem – nad vrcholky stromů chovajícími teplá, měkká hnízda, se zoufalým skřekem krouží vrány, divocí holubi, datlové, žluvy, straky a sojky... S praskotem hořících stromů mísí se zoufalé hlasy lidské: „Pily a sekyry sem,“ – „kácejme stromy – lopaty sem a motyky – brázdu země vyhodíme – jedinou brázdu – děti tam jsou – Cimburovic děti.“ Jako ve snu slyší Cimbura zmatenou směs zvuků – požáru, lidských hlasů i ptačího nářku a upírá oči do tohoto ohnivého jícnu, ve kterém se ztrácí cesta. Musí projet – proletět – protože jinde v cestu stavějí se koni stromy – jenom pěšák může se jimi proplétat – kůň musí cestou – touto cestou a ne jinou – protože tudy nejbliže a kůň rozehnaný.

„Stranou,“ zahřímal Cimbura strašným hlasem na klubko lidí, zmateně pobíhajících. Vykřikli, na všecky strany se rozprchli, Běláček nataženou hlavu pozdvihl, ohnivou bránu před sebou spatřil, a než se Cimbura nadál, stranou skočil a podél lesa běžel.

Běláčku, Běláčku, cos to učinil! Selhal's, podvedl's hospodáře, který na tebe spolehl – neznáš Cimburu, ale poznáš ho – hned – teď ho poznáš – ba už poznáváš...

Běláček, od přírody zvíře měkkohubé, nikdy ještě neměl ostré uzdy v hubě, ale pouze jednoduché stihlo a tím si jen pohrával, jazyk a zuby o ně brousil. Cimburu trhl rukou a Běláček bolestí zařičel – čelisti rozšklebil, do výše se vzepjal a poslušně jako čamrda na zadních nohách hlavou zpátky k ohni se otočil. Jako by po jehlách šlapal, drobnými krůčky na místě přešlapoval, nožky prolamoval, zadkem vyhazoval, předkem se vzpíral, ale s místa se nehýbal.

„Co míní Cimburu?“ hádají lidé... „Proč neleze s koně? Snad nechce ohněm projet?“ a už hrnou se ke koni a jezdcí.

„Blázníš, Cimburu?“ křičel Černoch a popadl chvějícího se koně za uzdu, „do ohně ho nedostaneš – stane se neštěstí.“

„Stranou, jsou tam moje děti!“ – poroučí Cimburu. Nadlidská síla a zoufalé odhodlání zní z jeho hlasu a Černoch pouští se koně.

Všichni zapomněli pro okamžik na požár – na děti – na pomoc – koňáři se v nich probudili a sami hořeli zvědavostí – vjede Cimburu do lesa, nebo nevjede; a vjede-li, co se stane? Co provede kůň? Vzepne se jako svíce na zadek, a neskočí-li jezdec včas, kůň i s ním se převrhne a zamáčkne ho... Co provede kůň? Na bok se vrhne a nohu jezdcí přerazí... Co provede kůň? Zadkem vyhodí, až jezdec přes hlavu mu přeletí. Co provede kůň – –?

Ale neznali jezdce a neznali hřebce. „Vydej sílu,“ zazněl povel zas po dlouhé době v duši Cimburově. Jízva mu zbrunátněla, všecko kolem se propadlo a pouze to vědomí zbylo, že musí s Běláčkem vjet do lesa a vyvézt Verunku a svoje dvojčátka.

„Vydej sílu – víc – víc,“ slyšel Cimburu a koleny zmáčkl koně pod sebou. Bolestí jako vlček otočil se hřebec třikrát po sobě na malém místečku – Cimburu uzdou trhl a hřebec jako pes na zadek se posadil a pak jezdec povolil a udidlo povolilo, kolena povolila, ruka hospodářova poplácala hřebce po krku: „nic platno, Běláčku – spolu tam musíme,“ prosebně promluvila ústa hospodářova. Běláček cítil se přemoženým, darmo se vzpíral, darmo s jezdce bojoval – Běláček, kůň chrabrý a proto bezelstný, stojí klidně jako ovečka a chápe, že nesmí zákeřně shodit hospodáře, který mu už také důvěřuje, poslechnout musí a jít tam, kam ho požene. A tak už ne dva tvorové, Cimburu a hřebec, ale Cimburu sám, jenže o koně silnější, větší a

rychlejší, a hřebec pod ním o Cimburu smělejší a odvážnější tu stojí. Splývají spolu v jednu bytost, hroznou, až příšernou, ovládnutou jedinou vůlí...

Jako plamen zasvítily náhle Běláčkovi oči, růžové chřípí se mu rozklenulo, krátká srst se zježila, pod jemnou kůží naběhly mu žíly, po krku, plecích i nohách jasně vyvstala spleť, krví tvrdě nalitá jejich síť, zteplá postava jako by se v celé kráse chtěla ukázat, vypjala se do výše a do délky se protáhla. Běláček hrdě, spokojeně pohodil hlavou a nozdrama frkl tak mocně, že to zaznělo, jako by dlaněmi zatleskal, a mírným klusem vracel se na cestu.

Kůň nezdá se divákům koněm a Cimburu Cimburou. Cosi nadzemského, hrdinského jako v pohádce rozklenulo se nad nimi, lidé chápali, že jezdec i kůň si porozuměli, a kdyby teď z hořícího lesa vyšel proti nim drak, lev – cokoliv, ti dva že se neotočí, ale projedou...

„Svatý Jiří,“ vykřikl vtom kdosi a všichni poklekli, aby za ty dva zasvěcence smrti se pomodlili. Hrůza uchvátila je a nic jim nevadilo, že byl Cimburu bos, prostovlasý, v režné košili a odřených kozlovicích, aby v něm neviděli bohatýra.

Slovo nevyšlo z Cimburových rtů, jenom na krátkce zase už držel v rukách řemení, a když Běláček doběhl až k samé ohnivé bráně, přihrbil se jezdec, jako pijavice přilnul ke koni, nohama sevřel koně a krásným plavným krokem zmizel v dýmu a plamenech. Jako sousto pohltit je les, lidem se ulevilo. Napětí jako by pominulo, všecko vrhlo se teď na záchranné práce, kde stáli, protože ti dva tam jsou už tak jako tak ztraceni. Pronese hřebec Cimburu? Nepřenese! Podlehne! Ztratí směr! Klopýtne o kámen, kořen anebo pařez! Udeří do dřeva! Padne a zabije sebe i Cimburu! Dýmem se zalkne a klesne! Žářem se splaší a Cimburu ho už neovládně! Ach, toť jisto, že není času dál myslit, jak ho chránit... Lidí přibíhá se všech stran jako mraku – myslivci a hajní řídí hašení, od Písku vojsko sem běží, rány seker se ozývají, pily skřípou, země vyhazovaná lítá do výše, stromy se kácejí, zvedá se příznivý vítr, východní, obrací pryč od lesa plameny k polím, Hůrky jsou zachráněny, až na dvě, tři jitra zničeného lesa.

„Hleďte, hleďte,“ ozývají se teď výkřiky. To Cimburu už kus cesty od lesa klátí se ke vsi... Pěšky jde a Běláček při něm se nadnáší a tančí, na pružných nožkách se pohupuje, krk zahýbá a hlučně vyfrkává nalokaný dým. Na koňském, širokém hřbetu jako na lavici hoví si Martínek s Vašíkem, oba drží opatrně plné džbáněčky jahod – Chlapík hlučně a radostně štěká, obíhaje koně ve velikých kruzích, a Verunka ubíhá k Putimi před nimi, až šatečky jí vlají, říci mamince, že Běláček s tatínkem pro ně do hořícího lesa přijeli.

„Není možná,“ žasnou lidé a přece vidí Cimburu klidně se stavět na ohromné nohy, vidí, kterak rukou hladí hřebečka, hladí i synky.

„Holá, Cimburu, jsi to ty anebo nejsi?“ volá naň Černoch, volá jménem všech za hrobového ticha.

„Bud' Bohu chvála, já jsem to, moje děti to jsou a můj kuň tu jde při mně – všichni živi a zdraví,“ odpovídá radostně Cimburu. Ale nezastavuje se, míří cestou dolů s kopce, rovnou k velikému Podkostelnímu rybníku.

Rouček, Jaroš, Horník, Koubský, Černoch – hned všichni za ním a vidí Cimburu – na vlastní oči vidí souseda zdravého, jen dlouhé vlasy má sežehnuty, vidí i koně zdravého, jen hřívá a ocas Jsou kratší, žíně jako by přistřiženy a Cimburu i koně cítiti je dýmem a čmoudem a pokryti jsou popelem.

„Ohněm jsme šťastné proletěli, deset skoků stačilo a byli jsme za ním. Požár šířil se po kraji rychle, ale do hloubi nešel, překážel ne oheň, ale dým — ten jak mlha hustá naplňoval les a pro stromy a bezvětrí k nebi vznésti se nemohl – na krok před sebe jsme neviděli, ale slyšeli jsme – Chlapíka – psa jsme slyšeli a potěšil jsem se já i kuň, zavolal jsem, pes přiběhl a k dětem nás dovedl, Verunka už utíkala s nimi a dobře utíkala, pryč od ohně vzhůru cestou na Skálův vrch a k Selibovu...

„Tvá žena, Marjánka, sem běží!“ vykřikl vtom Kolařík a Cimburu se zastavil i koně zadržel, přiběhli Jan a Frantík.

„Maminko – maminko!“ trásly se na matku děti a ona letěla k nim s otevřeným náručím. Přímo s koně na krk se jí kloučkové pověsili a ona s nimi na zem se posadila, hladila je, líbala. Oslzel Cimburu – štěstím a radostí oslzel.

Honzík s Frantíkem Běláčkovi sundali pohřbetník, podpětku i podocasník i chomout s polštářem, Cimburu koně za kohoutek se přidržel, vyšvihl se naň a vjel s ním do vlahé lázně rybniční. Pil, dlouho a žíznivě pil hřebeček hned u kraje, ale pak do vody se pustil, celý do vody se ponořil, jenom hroty uší, oči a nozdry v jedné čáře vyčuhovaly mu nad hladinu, plul jako podmořský člun, voda kolem něho sotva znatelně se hýbala a hráze ho ani vidět nebylo – jen Cimburu bylo vidět: stál na zádech koně a zdálo se, že jako duch se vznáší po modré hladině velkého rybníka...

Dnes je neděle. Z putimského kostelíka hučí varhany a otevřenými dveřmi ven přes hřbitov do volné přírody, plně zrajícího už obilí letí píseň „Tvůrce mocný nebes – země.“

Vážní sedláci, osmahlé tváře čerstvě oholené, dlouhé vlasy nad čelem rozdělené, silní a otužilí stojí zde na svých místech nad ohromnými bílými náhrobníky rytířů Radkovou z Mirovic a jako slabé děti sklánějí zde pod gotickou klenbou vyběleného kostelíka rozvážné hlavy své. Jednou týdně zde před Bohem se pokořují, koleno ohýbají, na dětskou drobotinu před oltářem u dřevěné mřížky se zahledí, nad životem se zamyslí. Celý týden nezbývá k tomu času, ale v neděli touží duše po slově božím, které pokorně i pozorně vyslechnou, snesou napomenutí, k srdci si vezmou povzbuzení, z vroucích srdcí si zazpívají a osvěženi, s dušemi jakoby umytými a svátečně oděnými vycházejí pak z kostela na hroby svých milých.

Jako každé neděle i Cimbura stojí s hlavou obnaženou nade hrobem Piksovým. Náhle mu kdosi hůlkou zatukal na rameno, rychle tedy hrob i čelo pokřižoval a ohlédl se. Starý Kovanda stál za ním, nějak celý přepadlý, v pasu jakoby zlomený, o hůl opřený...

„Jdu se, chlapče, schválně na tebe podívat,“ začal stařec vesele hned před hřbitovem, když vyšli, „jsi zase slávou pokryt, celý kraj o tobě mluví a o tvém srdnatém činu.“

„A strejce,“ mávl rukou Cimbura, „jaká chvála? Každý, kdo by tam měl děti, jednal by tak.“

„To snad – to snad; ale koně by tam nedostal – nikdo jiný už ne – jen ty. To oni dobře vědí, Putimáci hlavatí. I silný Černoch to ví a proto velebí, chválí a obdivují, ukázals jim, kdo jsi. To byl kousek, který si obec zapamatuje. Ale hochu, koníka, víš, toho koníka, bych rád viděl,“ a zapadlá očka rozhořela se Kovandovi jako dva žíznivé uhlíčky. Což teprve potom u Cimburů na dvoře, když hospodář pustil hřebce svobodně, jen s ohlávku ze stáje ven.

„Až na srst – celá máma. Jako bych viděl Divokou, má její hlavu i tělo tak nadnáší, jenom trochýlek je vyšší a ovšem silnější,“ kritisoval hned Kovanda, očí z ušlechtilého zvířete nespouštěje.

„Ale já na tvém místě dal bych ho vykleštit,“ radil ještě na odchodu.

„A proč?“ překvapeně ptal se Cimbura.

„Už ho viděla komise?“

Tu teprve pochopil hospodář, nač starý sedlák bije.

„Tak jen abys o něho nepřišel. Valáška po řízu by ti nevzali, ale hřebce, takového hřebce, nevím, hochu, nevím.“

Řeč se přesunula jinam. Kovanda vyprávěl, jak ho všecko zvolna opouští... „Dobráka už není – Pstruhy sedlák prodal a teď má Tygry, oba stejné barvy, radostno na ně pohledět; ale nejsou už moje. Já k zemi níž se skláním, do hrobu se dívám, se světem se loučím i s tebou dnes –“ teskně mluvil starý a vyžadoval si, aby ho Cimbura ke hrobu nesl a do hrobu spouštěl: „jsi jako náš – tak s našimi naposled mi posluž, až mé oči na věky se zavrou –“

A zavřely se... Než svatá Markyta hodila srp do žita, ještě přede žněmi, třemi páry koní přivezli mrtvého Kovandu ve fasaňku hrachovinou pečlivě vystlaném ke kapličce svaté Anny a od ní na ramenech donesli ho k svatému Vavřínečku – jeho synové nesli a Cimbura s nimi, jako by do rodu Kovandovic vlastní byl; i do hrobu ho spustil... Smuten vrátil se domů a vděčně vzpomínal až do smrti jako na vlastního otce na nebožtíka Kovandu, jeho řečí a úsudků se dovolával, jeho přísloví opakoval, jeho radami se řídil – pouze tou poslední ne. Nemohl a nemohl se rozhodnouti, vydati hřebečka na pospas nunvářům. Věděl, že by pak rázem ztratil všechnu bystrost, všečen oheň, že by se stal z něho líný, netečný a tlustý valach.

Zato brzy třásla se v něm dušička jako v síti rybička. Starosta poslal po sedlácích paličku s tištěným oznámením a se vzkazem ústním, že za týden bude v píseckém hřebčinci prohlídka koní... I hřebeček byl už mezi koni na listině zapsán a musil na „parádu“ s ostatními. Vylínal k jaru. – Ožehnutý ocas i hřívá mu znovu narostly a odpočatý po zimě přímo hýřil silou a bujarostí, když s Cimburou k Smrkovicům z Putimě vyjel. Všichni sedláci jeli. – Jeli na koních vyšňořených jen v sedlech i na dekách, jejich pacholci – i jejich syni – i Frantík s Honzíkem seděli na kobykách a jeli; ale Běláček musil být první. Nesnesl, aby ho někdo předjel – vzpínal se a hryzal koně nalevo, napravo, až cestu si proklestiv, první vyrazil a ostatní volky nevolky za ním. Přes Smrkovice, Semice hnala se ta selská kavalkáda a na vodňanské silnici teprve zatočili k Písku. Řada rybníků po levé straně zaleskla se v ranním slunci. Klášterské rybníčky, jako na niti růžencová zrna, na potůčku navlečené: Beránkovec, Sarlák, svítily se, jako by byly ne vodou, ale tekutým stříbrem nahnány. Po pravé ruce lesem černala se Kraví Hora a uprostřed jako by krví hořely taškové střechy hřebčineckých kasáren, položených při samé silnici sotva půl hodiny před Pískem. Černožlutě natřená vrata byla v nich dokořán otevřena a vypasený strážmistr, dlouhý bič v ruce, čekal na to stádo selských

koní s opovržlivým úsměvem v brunátné tváři. Ale co to? Proti němu jede zvolna kůň – kůň jako panna – ba kdyby nebylo hříchem, řekl by starý strážmistr – kůň jako anděl krásný...

Bič mu v ruce klesl, strážmistr na bobek si sedl a zdola nahoru koně pozoroval.

„Hřebec je to,“ vykřikl hlasitě, „kde ho ukradl ten hloupý sedlák?“ A závist zahořela v něm... Ne, tu v celém hřebčinci nestojí ani jediný takový kůň jako tenhle šiml zde...

Starý voják a zkušený koňář div se Běláčkovi až k zemi nepoklonil, když k němu dojeli, uctivě mu s cesty ustoupil a rukou mu ukázal na prostornou jízďárnu ve dvoře. Vojáci žasnou, kde že se v jejich „vachmistru“ ta vlídnost k sedláku najednou bére...

Běláček první a ostatní za ním projeli vraty a stavěli se do řady.

„Tenhle zázrak koňský až uvidí náš starý,“ křičel strážmistr po německu a posílal kaprála podívat se na silnici, nejede-li od Písku ještě slavná komise. Sám se od hřebce nehnul, dokud ho neprohlédl. Hubu mu rozevřel a zuby spočítal, na pěsti změřil u kohoutku i v kříži, nohy mu promakával. – Blížilo se k deváté, když zahrčel před kasárnami kočár.

Rytmistr a dva důstojníci vešli na dvůr a postavili se k malému stolečku. Svazek listin naň položili, zvěrolékař pak rovnou zaměřil k nejbližšímu koni.

Odvod koní odbýval se rychle a hladce. Bylo mnoho starých známých, tu a tam některý nový příbyl, o jiném sedlák vykládal, kam se poděl, kam ho prodal anebo vyměnil. Na opačném konci stál Běláček. Strážmistr hlásil sice rytmistru, jaké zvíře stojí na konci řady, ale ten jen zabručel cosi do husarsky vykroucených knírů a zabodl ostré oči své do koní nejbližších. Zřídka některému z koní poručil z řady ven a proběhnout se, ukázat se komisi – a tu i Běláčkem to trhalo, hrabal netrpělivě sypký, hrubý písek, přežvykoval uzdu, až mu pěny od úst padaly, až konečně došlo i na něho.

Důstojníci ho spatřili a až dech se v nich zatajil.

Běláček stál v plné slávě, vyparáděný jako ženich. – Kůže jeho byla neobyčejně jemná, srst krátká a nebyl bílý, ale skoro růžový, jak se bílý chlup spolu s černým míchal. Jeho hřívka žlutou slámou uměle vypletena a tuhé copánky visely mu na rovném čele mezi bystrými očima i po silném, jakoby z mramoru vytesaném krku. Pěkně vyběhlý ocas naplňuje hustá, čistá, černá žíně a tak dlouhá, že ji Běláček skórem po zemi za sebou vláčí. Nohy nad

kopytem až ke kolenu jsou kost a kůže – tenké a suché jako nohy jelení – každý kloub, šlachu i žílu jest na nich zřetelně znát.

„Kde se tu vzalo to ušlechtilé zvíře? Jakého je původu?“

„Je to arab – půl araba jistě!“ hned hádá rytmistr, chodě pln úcty a obdivu kolem a ukazuje na jeho srst, hřívu i ocas.

„Postavou a typem je to berber,“ tvrdil zvěrolékař.

„Má štíčí, výraznou hlavu a nebyti to šiml, řekl bych: „angličan,“ míní důstojník.

A Běláček stojí a „upejpá se“. Cimbura ho provádí, koník ukazuje slavné komisi, jak pružné má nohy, v chůzi ani v běhu že se „nestíhá“, „nezašlapuje“ ani „nestrouhá“, ať jde krokem anebo klusem, že nohou nekroučí, nekulhá, zpředu, zezadu, se stran pozorují, ostře pozorují Běláčka, ale poskvrny, vady na něm nenalézají...

Všichni Putimští jsou hotovi a odjeli; ale Běláčka stále ještě prohlížejí, znovu provádějí a obdivují na dvoře kasáren.

Malé srdce jest v Cimburovi. Nic dobrého netuší, ani sobě, ani koni. Na Kovandu si vzpomíná, pozdě lituje a naříká, že měl dát přece jen hřebce po jaru vyklisnout.

„Rozvedou nás, najisto nás rozvedou,“ šeptá mu vnitřní hlas.

„Necháme si tu hřebce měsíc na zkoušku,“ – povídá mu zvěrolékař a voják hned už dává hřebci erární uzdu a do stájů ho odvádí, „osvědčí-li se, dostanete za to zvíře tolik, kolik budete chtít –“

„Neprodám Běláčka –“

„Tak dostanete tolik, zač my ho odhadnem, u starosty složíme peníze – Jan Cimbura jste – z Putimě číslo 25 – že ano?“

Na stání zařehotal hřebeček, zaplakal tajně v srdci svém pro něho Cimbura a s ohlávku v ruce vycházel z kasáren...

Smuten vrátil se bez koníka, uzdu na hřebík pověsil a ani slova nepromluvil – jídla se nedotkl.

„Měj rozum,“ vážně, ale laskavě připomínala mu žena, „odvedou syna na vojnu, otec s matkou se rmoutí a pomohou si? Člověk, dítě narukovat musí, neřku-li kůň.“

Cimbura kýval hlavou, rozum mu říkal: Marjánka mluví svatou pravdu – a počítal v duchu:

„Ještě rok a půjde do Písku před vojenské pány ne s koněm, ale s Piksovým synem, jehož jako svého miluje, a ještě dvě léta, a půjde s Franckem, druhým synem a Cimbura nepochybuje, že by se pánům nelíbili tisíckrát víc než celý Běláček. –

Tu před zrakem otce zjevily se štíhlé, zteplé postavy obou hochů, „jako voda léta utekou a jako letos do školy, tak povede k asentu svoje dvojčátka Martínka s Vašíkem a jak teprve s těmi se bude těžko loučit. – Zvíře je zvíře, od toho srdce odpadnout, mysl na ně zapomenout může – i kdyby to Běláček byl,“ tak se utěšoval a to zvláště tenkrát, když mu soused Hubáček, který teď byl starostou, vyplatil brzy po měsíční lhůtě neslýchanou sumu – plných dvanáct stovek za hřebce a podal psaní, že Běláček zůstal na vojně.

Ale Cimbura netruchlel sám, truchlely pro dobrého koníka i děti, a to nejen děti Cimburovic, ale děti z celého Putimě. „Běláček už sice nechodil v poslední době do školy, nedíval se otevřeným oknem v létě na své drobné soudruhy, nestával na prahu a neloudil na nich kůrky chlebové, měl vážnější a těžší práci, ale věrným přítelem té drobotiny dětské zůstal. Dítě mohlo na Běláčka sednout, mohlo ho podlézt, zapřáhnout i vypřáhnout, co chtěli s ním dělat, a koník mu neublížil – a to zlaté zvíře teď dětem odvedli na vojnu.

Tak minulo asi půl roku. – Zima se blížila a ohlašovala mlhou, mrazíky a krátkým dnem. Stromy bezlisté čekaly smutně na její příchod.

Za pěkného podzimního dne z píseckého hřebčince vyjelo několik jezdců. V čele, na hřebci černém jako havran seděl pan rytmistr a za ním na těžkých koních samá šarže... Jeli vodňanskou silnicí a pěkně se jim jelo. Z mlh brzy proklovalo se zlaté slunečko, stříbrné nitky babího léta poletovaly vzduchem, s polí při silnici voněl dým pasáckých ohníčků.

Jezdci minuli Semice, Nový dvůr, selibovský rybník a teprve někde u Protivína pomyslili na návrat. – Rytmistr otočil vraníka napravo, sjel s císařské silnice a zaměřil ke Skalám, Heřmani a Ražicům.

V Putimi na věži odbíjela desátá. Pan učitel právě pouštěl první oddělení žáků domů, když na dřevěném mostě přes Blanici, jako když zhluboka zahřmí, zaduněla kopyta koní...

„Vojáci! Vojáci!“ zaradovaly se děti a zastavily se i s panem učitelem před školou. Pomalu, krokem blížil se k nim hlouček jezdců...

„Pochválen Pán Ježíš,“ – sborem pozdravili hoši i děvčátka. Důstojník se usmál, zasalutoval a laskavě, jednou rukou přidržuje bujného hřebce a druhou opíraje si volně o bok, prohlížel si kluky, dorost – „Kanonenfuter“, jak říká vojenská hantýrka.

I kluci měli zřejmé zalíbení v něm. Líbí se jim jeho vysoké boty, lehké, shrnovací se žlutou rákoskou v holínce, líbí se jim černý kůň i žluté sedlo na něm – očka se jim jako hvězdičky svítí a třpytí; ale vtom se strhl mezi nimi křik: „Běláček! Cimbuovic Běláček!“ zajásaly děti.

„Běláčku! Běláčku, tu máš! Pojď sem,“ volalo jedno přes druhé a ručkama lovili hned v kapsách i v kožených a slaměných taškách.

Hřebec-mušák pozdvihl hlavu, zastříhal ušima, velké, černé oči upřel na děti, chvíli jako by se rozpomínal a najednou sebou trhl a rozběhl se rovnou k dětem. Marně kaprál, co na něm seděl, uzdu trhal, klel a nadával.

Chlapec jako palec utíkal Běláčkovi naproti. „Koukejte, kluci, to je náš šiml,“ volal pyšně cestou a natahoval ručku po koni. Ten se u kloučka zastavil, radostně zařehotal a očuchával Cimbuovic Martínka, který se tu setkal s milovaným druhem svým... Hřebec k němu hlavu sehnul, do tašky mu číchal, Martínek ho hladil po měkkém nose, za uzdu ho popadl a žadonil: „Vojáčku, vojáčku můj zlatej, nechte mě sednout na Běláčka.“

Rytmistr se smál – smáli se i ostatní vojáci. Kaprál se sehnul, vyzvedl klučička a posadil před sebe do sedla...

„Šimle, pojedeme k nám, to budou mít tatínek radost – a maminka a Honzík s Franckem – a Verunka – a Váša – ten stůně a není dnes ve škole – všichni u nás se rozveselí,“ hovořilo dítě a hřebec jako by rozuměl, otočil se a pádil rovnou k Cimbuovicům-ostatní vojáci na koních za ním.

U Cimburů dnes mlátí. Jenom selka vaří oběd. „Co se to děje?“ pomyslila si, když ve světnici u kamen zaslechla dusot koňských kopyt. Skočila k oknu a hle – Běláček jede k nim. Martin sedí na něm a za Martinem voják s navoskovanými kňoury a za Běláčkem ještě pět nebo šest jiných hřebců...

Vyběhla tak, jak u plotny stála, dokořán vrata otevřela a koníka srdečně ve statku vítala. Vítala i pana rytmistra, vítala i ostatní pány vojáky.

Mlatci s mlatu ze stodoly na dvůr vyskočili, vyšel vážně i hospodář a oči na Běláčkovi mohli všichni nechat, jaké panské způsoby si osvojil, Jak hlavu drží a jak si vykračuje; ale chválí ho, že se za svůj domov nestydí a na ně nezapomněl.

Vojáci s koní sesedali, selka jim bochník chleba s nožem podala a sama hroudu žlutého másla s bílou solí na talíři jim pak podržela. –Cimburu mrzelo, že nesmí dáti koním ovsu, zato jim předložil po otýpce suchého, nemláčeného jetele. Honzík vážil vodu – a Frantík v putýnce ji hřebcům donášel. I chorý Vašík jako by se pozdravil, vyběhl ven s Verunkou k Běláčkovi a hladil ho po sehnuté krásné šíji.

Cimbura mluví s rytmistrem a pýří se radostí, neboť důstojník chválou nad Běláčkem oplývá. – Zasmušil se však hospodář, neboť slyší, že hřelec už se nejmenuje Běláček, ale „Marengo“ že se mu musí říkat po slavném šimlu císaře Napoleona...

„Marengo!“ zavolal kaprál – a aj – Běláček hned pozdvihl hlavu. Slyšel na to jméno... Mrzutil se Cimbura a změna jména zmírňovala bolest loučení... Běláček tak jako tak zmizel a Marengo? Marengo? Ach ne – tak by mu nikdo u Cimburů za nic říkat nemohl.

Odjeli vojáci z Putimě – odjeli před polednem. Až před dvůr je Cimburovic vyprovodili a před dvorem postáli, až se za koni zaprášilo a oni za vrškem zmizeli. Těšili se, že se zase shledají s milovaným hřebečkem – v Písku se po něm ohlíželi, ale koník jako by do vody padl, ztratil se jim. Hřebci se k jaru rozjeli po stanicích a s nimi z hřebčince zmizel i Běláček.

Kdyby však byl Cimbura čítal vídeňské noviny, byl by četl o tom, kterak Marengo sbírá po výstavách ceny a na dostihách vyhrává všechny sázky. Byl by se dověděl, že pověst o tom hřebci jde Evropou, že sepíše o něm jako o něj slavnějším muži. Cimbura s úžasem byl by slyšel celý vylhaný rodokmen, který o Marengovi se udával, byl by slyšel, že Běláček je z matky Arabky po andaluzském hřebci, tedy kůň čistokrevný a neobyčejně vzácný a urozený. A Cimbura jistě, jaký už on byl, byl by si sedl a těžkou rukou byl by napsal do těchto novin opravu, že jeho koník není žádný Marengo, ale že to poctivý, český Běláček, jeho mámou že nebyla žádná světoběžná Arabka, poběhlice nějaká, ale rodověrná klisna Divoká z Kovandovic statku v Hradišti, na tu že byl puštěn hřelec Mušák u Dvořáků v Pištíně, že je to tedy český kůň, narozený i odchovaný v české vsi Putimi Janem Cimburou, sedlákem z čísla 25.

Škoda, že nečítal Cimbura vídeňských novin. Byl by se i o tom dále dočetl, že nejlepšího hřebce Marenga daroval sám císař pán svému generálu jízdy, knížeti Windišgrécovi. Okem

nespatřil Běláčka ani Honzík, který s jedenáctým plukem píseckým korunního prince Alberta Saského ležel v Tridentu, ani Francek, který před dvěma lety na podzim narukoval k ženijnímu sboru a přidělen byl k raketnímu oddělení...

VI

Deset let už v Putimi farářoval páter Hynek Skála. Deset let vystupoval v neděli i ve svátek po úzkých schodkách do dřevěné kazatelny a oznamoval věrné osádce své, kdo se bude ženit, za koho a kdy mše svatá bude, posty a průvody, pořad služeb božích – to všecko po exhortě předčítal svým klidným, mírným hlasem. – Měli ho rádi osadníci a do jisté míry byli i pyšní na svého faráře, neboť posedla ho taková lidská slabůstka, která ho s nimi sblížovala. – Jako všichni osadní sedláci jeho, i on miloval – koně. Bylo to podivné – on Skála, rodák z Písku, městské dítě, když přišel mezi Putimáky na jejich starobylou faru a počal hospodařit, do roka zamiloval si koně, ne snad určitého koně, jeden nebo dva páry, ale koně vůbec a zvláště každého dokonalého a bezvadného. – Byl však veliký rozdíl mezi láskou jeho a láskou selskou. Sedlák cítil se svým valáškem či kobyloou, srostl s nimi nemoha se od nich odloučiti, ani když zchromli anebo mu oslepli... Farář Skála se zbavil koně snadno a lehce, mohl-li ho nahradit jiným a lepším. Koně s chybou ve stáji nestrpěl a nikdo neviděl ho jeti jinak, než klusem. Na dvoře vsedl do kočáru a vytáhl hodinky. „Jeď, Matěji,“ poručil kočímu a zadíval se koním na nohy a na hlavy. Když kočár zabouřil na píseckém dláždění, vytáhl znovu hodinky. – „Dobře běží,“ pochválil si, netrvala-li jízda déle než čtvrt hodiny. „Musím se shánět po novém páru,“ zabručel zlostně, když koně o minutu se zpozdili.

„Koně miluje, ale citu k nim nemá, cit mu chybí,“ říkali sedláci, „protože není ze selského, nevyrostl v tom. Kůň je mu jako kůň, jen když je zdravý a krásný – v tom měšťáka nezapřel,“ a chodili v dešti i blátě sami pěšky, jen aby si koně odpočali.

Ale když se ve Skočící o pouti sjeli knězi zdaleka široka, když přijeli koně děkana z Vodňan, děkana z Bavorova, děkana z Protivína, děkana z Volyně, prohlíželi si je sedláci se zájmem a znalecky, když kočové projížděli kolem skočického zámku. Jenom Putimáci upjatě mlčeli, chválou šetřili, jako by zlata ukrajoval, až přifíčel jejich pan farář. – Jako vítr přicválali dva do páru a barvy shledání koně, jeden jako druhý, stejně vysokí, jeden od druhého k nerozeznání.

„A – a – podívejme se, odkudpak tohle spřežení je?“

„To bude vydlužené – knížecí –“

„Co, vydlužené? To jsou koně z Putimě, to jsou koně našeho faráře,“ rozkřikli se teď putimští chlubně a obstoupili koně i kočár a všechny ty děkanské páry musily ustoupit – schovat se před koni pana faráře Skály.

Pro tohle měli rádi svého faráře a byli hrdi na něho. I dnes zvedli ke kazatelně vzhůru svoje hlavy, ale faráře svého dnes sotva poznávali. Jeho usměvavá tvář jako by o deset let zestárla, pobledla, síť vrásek jako pavučinou se potáhla, ztepilá, vzosná postava se přihrbila, jako by pod ohromným břemenem a těžce po schůdkách vystupovala, tak jako by ten papír, který v bílých rukách se mu chvěl, centy vážil.

Hrobovým, jako by cizím hlasem jal se předčítati proklamaci k válce, ke dvojí válce, do které se Rakousko zapletlo s Pruskem a Itálií současně. Ženské se hlasitě rozplakaly a muži svěsili hlavy na prsa.

Tak – tu to mají potvrzené, o čem se už dlouho mluvilo a psalo, černé na bílém četl to farář s kazatelny a přibíl pak na dveře chrámové. Bude vojna – bude...

Celá sklíčená, jako zlomená kráčela potom Cimburová z kostela domů. Starost jako těžký balvan ležela na ní a ohýbala ji k zemi.

„Chuděra,“ litovaly ji susedky. „Má tam oba – Jana i Frantíka.“ Rozlítostnily se sice i nad Kavalírkou, její syn sloužil u pěchoty, litovaly domkářku Sekyrovou – tu, co měla syna Vencu na vojně kyrysarem, ale nejvíce cítily žalu pro Cimburku. Ženy se rozešly, muži jako jindy v krouzcích stáli ještě dlouho před kostelem. Čtveráctví vytratilo se jim z očí, smích zmizel s tváří.

„Bude vojna – bude,“ jako hrana znělo všem v hlavách i srdci...

V tom brankou hřbitovní vycházeli k nim pan učitel Dominik Jelínek s farářem. – Beze slova hrnuli se k nim hned muži.

„Zle bude,“ – chvějícím se hlasem promluvil farář a svěsil hlavu. Tím postesknutím prolomil ticho a už sypaly se otázky: „Kdy to začne?“ – „Kam poženou náš pluk – náš – jedenáctý regiment?“ – „A je-li pravda, že sám majitel našeho pluku, sám princ Albert ze Sas že přijde – Sasáci s námi že se spojí?“

„Dvě armády budou, dvě – severní a jižní,“ rozhodil farář ruce, „toť jisto, protože ze dvou stran nás napadnou – dole Taliáni, nahoře Prušáci, na dvě fronty třeba se bít a těžko vědět,

kde bude stát písecký pluk. Ted leží v Tridentu a tam asi zůstane a půjde do ohně proti Itálii. Ale setniny, co zbyly v Písku, ty povedou tam, kam nejbliž, k Jičínu někam. Pán Bůh buď s námi,“ dodal ještě a zmizel ve faře. Odešel bolně a trapně dojat. Nemohl se déle dívat do úzkostlivých zraků Cimburovi, ani Kolaříkovi, Vlachovi, ani Kavalírovi.

„Zapřáhní, pojedeme do Písku,“ – poručil na dvoře kočímu a po chvíli už volal na sedláky, kteří tu dosud stáli, jako těžký, hustý mrak: „Jedu do Písku, bude-li možná vyzvědět něco, povím vám po požehnání,“ z kočáru tak zavolal a už se schoulil do jeho kouta a po zvyku hodinky vytáhl, lhostejně se na ně podíval, zastrčil je, ale kolik je hodin, nevěděl, koním na nohy se díval, ale neviděl jich. „Bude vojna – bude“ hučelo starou jeho hlavou. Spoléháhl hlavně na setníka Hrozného z Bojemilů v Písku, ten že mu poví, co bude s píseckou pěchotou a klatovskou jízdou, poví něco o naději na vítězství, o generálech, kteří budou komandovat, ale marně se těšil. V Písku šlo o život. Zástup lidí na velkém náměstí obléhal kasárna a otevřenými vraty bylo vidět na prostorný dvůr až ke skladištím a starému hradu. Koně a vozy, důstojníci i vojáci tísnili se tam uvnitř. Bedny a kufry vynášeli ze zásobáren, tamboři a trubači zkoušeli signály, šavle se brousily, pušky a náboje pozorně prohlížely. Chvillemi zazněla veselá písnička vojenská, slovům nerozumět, ale bujná melodie nakazila množství a brzy se zpívalo i před kasárnami. Páni i dámy se tu procházeli, a šel-li voják kolem, doutníky mu podávali; „slávu“ provolávali a vojáci z oken kasáren mávali čapkami a hrdinně ujišťovali: „Nedáme se!“ – „Nic se nebojte!“ – „Naši vyhrajou!“ – „Čepicemi ty hnidy pruské potlučeme!“ – „Rozsekáme všecko!“ – i potlesk se ozval a hudba ostrostřelců na náměstí zahrála „tuš“. – Byla to nálada povznesená, bezstarostná, chvílemi až masopustní. Opojovala a podmaňovala sebou jako povodeň kdekoho i faráře Skálu. – S nikým rozumného slova promluvit nemohl, k nikomu se dostat; ale přece byl rád, že jel... Mnohem volněji zde dýchal než tam v Putímí ráno před kostelem... Všechny chmury se tu rozplynuly, všechny starosti pohltilo tu už bezuzdné veselí.

„Vyhrajem, jistojistě vyhrajem,“ volal doma už z kočáru, – „do Písku jděte, lidičky drazí, do Písku přesvědčit se na vlastní oči“ – zrak mu při tom nadšením zářil, vysoká postava se směle týčila a tvář celá jako proměněná měla slavnostní vzhled.

Jako jiskra do sudu prachu hozená, tak účinkovala slova faráře Skály. „Vítězství naše! Juchuchu!“ zajásali lidé a rozběhli se k Písku. Vrátili se večer a Putímí do pozdní noci zněly staré vojenské písně. V hospodách – na staré i nové – vypravovalo se o vojně a staří sedláci i výměnkáři hořeli zrovna nadšením a rozhovořili se o válečných taženích, která oni

prodělali... Přišlo pondělí, úterý i další dny. Nikdo nepracoval, o pole a luka se nestaral – tak tak dobytek pokrmil a už spěchal k Písku anebo alespoň k budějovické silnici. Strach a hrůza válečná zmizela úplně, lidé jako by vojnu třeštili, těšili se přímo na ni, na nic jiného než na ni nemyslili, o ničem jiném nemluvili, byli vojnu přímo opilí a ochotni na vyzvání vstoupit znovu do řad vojenských a obléci bílý císařský kabát.

Předmětem obdivu a závisti stali se skuteční vojáci. A těch už se hrnulo k Písku od Klatov a Budějovic a odtud dále k severu, že někdy jim silnice nestačila. Až ku Protivínu a Dobříši běželi jim naproti a po odpočinku v Písku vyprovázeli je až k Čížové anebo Záhoří. Vojenské hudby hrály, polnice ječely, bubny vířily, písnička střídala se za písničkou.

Kavalerie těší se vždy mezi sedláky největší oblibě, lásce i pozornosti. Zdaleka přes pole už ji slyšet. Trubači troubí „Generál-marsch“ – celá kapela na bílých koních. Podkovy zvoní o tvrdou silnici do taktu a když muzika dohraje, spustí pak vojáci:

„Kyrusy na prsou, ze stříbra všechny jsou, kyrysaři jedou! Pistole ve pěsti jsou naše nevěsty, do vojny nás vedou...“

Přejeli poklusem a než se diváci vzpamatovali, oči si promnuli, hle, škadrona dragounů vyjíždí na kopeček:

„Dragouni v poli jsou – kam je to ponesou netolický koně? Přes pole do dálky, do boje, do války, vojna ta je pro ně...“

„Husaři – husaři!“ strhl se pokřik. Na uherských koních chundelatých, nízkých, přihnali se chlapi černí, osmahlí jako cikáni, s navoskovanými kníry do špiček tenkých jako jehly. Ani nezpívali, jen se strašně mračili a kleli... Vtom už zase hudba, dlouhé píky zaleskly se ve slunci, konfederatky se zapestřily, už i hulánky zavlály – ach, huláni, malované děti! – Kdekdo je vítá... Klobouky i šátky mávají na pozdrav a z hrdel píseň letí jim vstříc:

„Zelení huláni do vojny uhání jako velká voda – šavle vás poseče, věrná krev poteče – škoda je vás – škoda –“

V Písku na rynku, malém i velkém, táboří pěchota, stojí kanóny a vozy s municí. Děti i dospělí obklopují vojáky, mluví s nimi, jíst i pít jim nosí – a vojáci samý zpěv, samý smích.

„Naši – naši – to jsou naši – strhne se pokřik. – Otevřenými vraty kasáren, tak jako by vytrhl čep z ohromného rybníku Milavy u Drhovle, valí se proudy vojska. Kapela hraje Radeckého

marš, nahé šavle důstojnické svítí se ve sluníčku jako stříbro, bubny do kroku víří a vojáckové jako strunky nataženi, prsa vypnutá, defilují kolem nějakého generála se zeleným peřím a se zlatými portami. – „Zpívejte, hoši!“ vykřikl Hrozný na svoji setninu – setník Hrozný; pravý otec svých vojáků, sám zpívat začal a vojáci spustili za ním:

„Jedenáctej regiment Saskýho je prince do vojny se šikuje na píseckém rynce. Princ – Alberta regiment mašíruje polem, nespatriš mne, má milá, víc za vaším stolem!

Píseckej náš regiment po krvavé řeži – kdepak zůstal tvůj milej? V poli – ach – tam leží...“

Starý generál vysoko na koni kroutil si spokojeně šedivé kníry, dívaje se radostně na ty urostlé, smělé synky českého jihu. „Vyhrát – všecko vyhrát s nimi musím,“ říkal si v duchu blaženě a už jiná setnina upírala na něho bystré oči a jiná píseň jako chorál nesla se vzduchem. Pěchota dala se na pochod – opouštěla město.

„Tatičkovi pozdravení, mámě dal bych políbení, kdybch se směl zastavit. S Bohem sestry, s Bohem bratři, rodné zemi život patří, za ni ho jdu nasadit...“

„Kam jdete, vojáckové?“ – „Kam vás ženou?“ ptali se lidé.

„A sami nevíme,“ odpovídali vojáci ze řad, „na Taliány anebo Prajzy – do vojny jdem – do ohně,“ a tiskli v pochodu známým i neznámým ruce a znova zas do zpěvu se dali:

„S Bohem pole, louky, lesy, než zahynem v poli kdesi, na vás budem vzpomínat. Vyříd'te tam mojí milý – že nebudu hrdlo bílý, nebudu víc objímat –“

Ženské utíraly si oči, i vojáci rozcitlivělí, dojatí loučením, zvažněli. Podivná směs citů převalovala se jim v duších. Nadšení převládalo; ale mísil se do něho i stesk. Vědomí obdivu, kterým je všichni provázejí, lásky, kterou je zahrnují, dojívalo je, viděli, jak se s nimi skoro mazlí, a to všecko zračilo se i v melodii a citu, kterým zpívali. Nejsmutnější sloku, jako výkřik k nebesům, nechali si na konec:

„Podsrepenská matko Boží, kalný oči na svém loži k Tobě budem upírat; až budeme v lazaretě opuštěni v širém světě, za císaře umírat... Po domově budem toužit, jeptišky nám budou sloužit...“

ale dál to nešlo, hlasy se zlomily a místo zpěvu pláč – hlasité štkání propuklo kolem, i vojákům vytryskly slzy, podmanila si je ta stará vojenská písnička teď jako nikdy před tím, ačkoli stokrát ji zpívali lhostejně jako řady jiných.

Avšak teď pojednou – v těch okolnostech a v tom prostředí vycítili, kdy asi vytryskla ta píseň z duše jako pramen ze skály nějakému neznámému vojáčkovi z píseckého kraje, promluvila k nim, dojala je. Leč vtom náhle jako by uprchla všecka ta něžná, rozbolestnělá nálada, a tvrdý, přímo opačný cit prodral se na povrch.

Hlasy ztvrdly a zmohutněly a zabouřily hrdě, bujaře v nové strofě:

„Vyložení jako z kmentu píseckému regementu císař pán sám kázal dát – vyložení z jeho ruky, aby mohl mezi pluky regement náš rozeznat.“

Celý kraj pozorně naslouchá, jak bujará píseň bouří vzduchem, tvrdá silnice se chvěje pod pádným krokem, ptáci-zpěváci utichli, lidé se zastavují a konečně už jenom staré štěpy provázejí vojáčky dál po prašné cestě...

Vojáci odtáhli – zmizeli z Písku, Budějovic i Klatov. Rozvezli je k severu i jihu, ale žhavá vzpomínka na ně a vřelý, přímo ohnivý zájem o vojnu v lidu zůstal.

Zajímal se o ni kdekdo. Nejenom Sejpka, Kavalír a Sekyra v Putimi, nejen Kolísek a Krajíc v Hradišti, nejen vdova Mastná ve Smrkovicích – to proto hlavně, že tam měli syny; ale hořeli dychtivostí také všichni ostatní, mladí i staří. Na vojnu se mysliło, o vojně jenom se mluvilo a zpívalo.

Chasníci chodili řadou po vsi a za jasných večerů do daleka se nesl nadšený jejich zpěv:

„Rekruti se z vesnic trousí, puškaři jim šavle brousí, k flintě dají – jako jed –navostřenej bajonet. Kováři už v ohni kujou ocelové podkovy – naši bratři mašírujou v pole proti Turkovi –“

Bílá kolečka černého bezu dýchala do houstnouceho šera opojné vůně – na putimském vysokém mostě nad Blanicí jako hejno smutných holubic stála děvčata, a sotva dozněl zpěv chlapců, zazněly k nebi žalostné hlasy dívek:

„Regiment vojáků na píseckém rynku... Stála v něm naposled řada hodnejch synků. Za čakou větvičky zeleného dubí, odtáhli do vojny, vojna nám je zhubí.“

Ani starým nechtělo se na lože. Muži v hospodách vysedávali, ženy před statky, na sedačkách si vyprávěly, co od mužů slyšely. Šly pověsti o pruských špěhýřích, o oficírech, převlečených za hausíry, jak Benedek od Olomouce se hnul, potom jak se hrne do Čech vojsko pruské a že naši se těší na ně, ani udržet je nemohou, jen jen se třesou již přijít do ohně.

Pouze jeden člověk v Putimi poslouchal sice, ale mlčel, úporně mlčel, a to byl sedlák Cimbura. Obec sice věděla, že není vždy řečným, ale jeho zaryté mlčení teď, v tom obecném rozrušení, to ji dráždilo. Zdálo se jí vyzývavým a trestuhodným.

Cimbura už zas se vylučoval, nešel s obcí, výjimku tvořil a toho nesnese žádná obec – „s vlky musí se výt, chce-li s nimi být“ – tak neúprosně žádá psychologie davu...

Hrbatý Venoušek donášel denně z Písku poštu. Dychtivě čekával na něho zástup lidí u školy a jak přiběhl unaven, upocen, zdaleka už podával panu faráři Skáloví noviny. Zvědavé ticho jako v kostele zavládlo rázem, planoucí žhavé oči zabodly se do rozložených novin, které farář hlasitě, zvolna vesničanům předčítal.

Tak dozvěděli se v Putimi, kterak odvezli z Prahy, z pokladu u sv. Víta českou korunu svatováclavskou, jak se chystají kanovníci ukrýti stříbrný hrob sv. Jana Nepomuckého, jak ze severních Čech utíkají státní úřady i s „kasou“ do Prahy a za nimi lidé jak prchají do lesů, dobytek odvádějí a co pobrat nemohou, do země jak zakopávají, ve sklepích zazdívají. – I děti žádostivě poslouchaly. Jako ptáčkové z hnízda vykukovaly otevřenými okny ze školy, každé s kusem bílého plátna v ruce, ale prstíky přestaly vytahovat nitky, a teprve, když dočetl kněz a venku rozhučely se hlasy, vrátili se školáčkové do lavic a znovu horlivě míhaly se ručky a „cupovaly“. Místo čtení, psaní anebo počítání staraly se tu i děti teď o vojnu, chystaly raněným cupaninu a plátěné vinutí tak, jak pan krajský nařídil; neboť už i krev tekla. Prušáci obsadili Drážďany a do Prahy přivezli první raněné Sasy.

„Jen až dojdou naši!“ – „Jen až se armády spojí – pak uvidí Prajz,“ křičeli lidé. Krev dráždila, dráždil je i ústup Sasíků a hořeli přímo touhou, aby už přiletěla zpráva, jak naše pluky Prušákům se postavily do cesty jako zeď – „ani o krok dál!“ – jak vykřikly a hladové Braniborce hnaly zpět jako ovce...

„Tak, tak a nejinak to bude,“ tvrdili všichni, i farář i učitel i sládek.

„Ta hvězda, víme, zlé znamení,“ opovážil se poznamenat Kolařík a všichni na chvíli se zarazili. Ano, vzpomněli si, jak noviny psaly, že na severním nebi, v souhvězdí „koruny“ náhle, neočekávané zazářila nová hvězda, svítila a třpytila se, ale zvolna se ztrácela, až koncem května zhasla a zmizela docela.

Byla to nepříjemná poznámka a všichni se zlobili na Kolaříka, že to s tou hvězdičkou připomenul, mlčet měl a sdílet radostné nadšení a ne kalit, kazit náladu a otravovat jim hřejivou naději.

„Aby to tak nedopadlo jako v roce devětapadesátém v Itálii,“ vzpomněl si vtom Jaroš. – V duchu spatřil nový pomník, teprve nedávno postavený v píseckém parku za starobylou budovou děkanství. Na kamenném podstavci spatřili lva, několikrátě ovinutého hadem, se kterým marně zápasí.

Nápis ve zlatých literách, který nesl podstavec, vybavil se jim v té příšerné chvíli v mysli. „L. P. 1859 statně bojující v krutých bitvách u Melegnana dne 3. a u Solferina dne 24. června padlo smrtí hrdinskou osm set a šedesát mužů z českého pluku č. 11.“ Ach, na tu ránu, ještě čerstvou, si vzpomínali. Co se vrátilo z pyšného jejich regimentu? Nepřišel zpět ani setník Bayer, ani Berg, zůstali tam na bojištích důstojníci Župan, Příborský i Čermák a s nimi skoro devět set jejich lidí, vyrostlých a vychovaných tu – v doplňovacím okrese píseckém...

„Ten rok taky strašlivě svítila na západní straně ohnivá kometa,“ rozpomenul se pan otec Rouček a hlasem nejistým, přitlumeným připomenul obci. – Nikdo mu neodpověděl, neodporoval, neboť pravdy nevyvrátíš. Všichni vzpomínali si dosud s hrůzou na onen příšerný zjev na noční obloze.

„Baby jste, pověřivé baby a ne muži,“ rozkřikl se do hrobového ticha teď Klásek. – „Ne hvězdy, ale kanóny rozhodnou ve vojně a těch naši mají! Na tisíc jich vezou, rozstřílejí na kousky, co jim do rány přijde. A potom naše koně proti těm kobylám německým – eh – darmo se zlobit...“ V síni si oddychli všichni. Mračno zmizelo – stísněnost pominula, bezstarostná, vítězstvím jistá nálada znovu se vrátila.

„Tak – tak! Klásek má pravdu!“ pochvalovali si jeho osvobozující slovo a ochotně vraceli se v duchu zpět k růžovým nadějím.

„Naše koně,“ rozohnil se Černoch, „obrokem krmené, smělé, jako vítr čerstvé, nic nepředčí. A Němci! Jaké mají koně Němci? Nejsou to ani koně, jsou to živé pytle, nacpané pouze senem a řezankou, kočky, nic než kočky.“

„Naše jízda to všechno vyhraje!“ – zajásali sedláci.

„Naši koňové to jsou lvi, ale jejich břichaté krávy – jsou bez ohně, jako zvadlí.“

„Štěkenskėj Vindišgréc vede jízdu a uslyšíte, že rozšlape Prušáky na kaši, opováží-li se vkročit do pole otevřeného, do roviny, někam, kde by se na našich koních mohli rozjet, koně rozpálit a rozehnat.“

„Není moci, která by našim koním odolala.“

Když už farář dávno i s novinami odešel, sousedé zůstávali dál pohromadě, přetřásali a rozebírali nové zprávy z bojiště – vytýkali chyby, zlobili se hlavně a všichni, že Benedek se tuze loudá. Prahli přímo slyšeti už o činech, o srážce, o krvi, bitvě, řeži a ovšem o vítězství. Dočkati se nemohli.

„Já kdybych tam byl,“ hrozil Klásek pěstí, „já bych jim ukázal –“

„Kdybych já byl generálem,“ ze široka počínal rozvíňovati válečný plán obrovský Černoch.

Pouze Cimbura mlčel, zastavil se tu a tam, novinky rád si vyslechl, ale slůvko neprošlo jeho sevřenými rty. Na čele jen naskočily mu v tom čase první vrásky, vlasy šedinami mu prokvétaly, hlava se schýlila a záda se nahnula jakoby pod ohromnou tíhou. To ho starost tak mořila, starost o ty dva hochy, o Frantíka i Jana. Nebyli jeho, ale proto právě bál se o ně více než o své vlastní.

„Není, co by je chránilo, leda Pán Bůh,“ říkal Marjance, která naříkala, kudy chodila. Cimbura sám i doma mluvil slovy stručnými, krátce jen, jakoby nerad, odpovídal na otázky a sám řeči vůbec nezaváděl. Tělem dlel zde doma při práci, ale myšlenky jeho tékaly, a běhaly po bojištích. Itálii si představoval, Custozzu, vesnici, kde bojoval pod Radeckým v roce osmačtyřicátém, Veronu, Milán, Navaru, celé Lombardsko tam na dalekém jihu – a na Jana při tom vzpomínal, jak z Tridentu hlubokým údolím řeky Adiže asi mašíroval už dolů k slavnému čtverci Radeckého pevností a kde asi teď, chudáček je – živ-li a zdrav?

„Frantík je blíž,“ přesmekly se náhle Cimburovy myšlenky, „mnohem blíž než Jan. Daleko-li pak bude Hradec Králové a tam v těch končinách se to podle všeho semele... co nevidět už semele,“ lekal se zpráv, které docházely. A stále věřil ještě, že snad se s naším císařem pruský král domluví a dohodnou po dobrém, bez krveprolití.

Tak v těžkých starostech z noci na den žil, ze dne na noc se mořil, lehal s nimi i vstával, práci svou sice pravidelně konal, ale jen po paměti – ani Martínka nepohládil, ani na Vašíka se nesmál, jako by ho vše přestalo těšit, všecka radost života jako by mu pohasla.

Senoseč! Jaká radostná práce to jindy bývala. Jak těšival se Cimbura na radostné chvíle za časného jitra v probouzející se přírodě! Letos jako by ztratil všechn smysl pro krásu...

Marně letos rděly se pro něho nejkrásnějším purpurem východy slunce, marně leskla se po trávě i květech drobná rosa, marně zpívali mu nad hlavou své jitřní písně ptáci-zpěváci... Nic nevnímá Jan Cimbura – starost všecko podusila a pohltila a ovládla ho celého.

Dnes od rána točil se na Jírovce a hustou travu kosil, řad po řadu. – Slunce k polednímu smlsalo všechnu rosu na louce, obě kosy ztupil, nebraly již. Cimbura přestal sekati a popadl vidle, Vidlemi rozmotával husté řady čerstvě pokosené trávy, vidlemi rozhazoval i kopky, jež tu stály, již od včerejška. Všichni ostatní tu práci konali hráběmi, jen hospodář vidlemi, neboť v celých Staších nikdo neudělal tak silných hrábí, aby vydržely, když se o ně Cimbura opře...

Skoro ho mrzelo, když práci dokončil a musil zamířiti k domovu. Věděl, že obec bude shromážděna na návsi a že snad už dnes uslyší, čeho se bál, o mrtvých a raněných.

Slunce zlatem polévalo celé okolí Blanice – zelené lesy i daleké roviny ke Kestřanům – jako mrtvé leželo všecko v tom poledním žáru; jen u Roučkovic mlýna pod jezem hučela smutně voda a jednotvárnou, truchlivou píseň ve vzduchu bzučeli komáři.

„Ubozí chlapi,“ vzdychl si Cimbura, vzpomínaje zas na Francka i Jana, „kosu zaměnit jste musili šavlí, cep i pluh – puškou a bodákem,“ otrásl se při tom pomyslením, pocítuje, jak mu bolest přímo na nahou duši sahá...

„Tak co, Cimburo,“ oslovil ho dnes Rouček – měkce a lahodně – „co chodíš celý nespůj – v duchu se užíráš? – s námi nepobeseduješ a smutek nesdělíš?“ Ale ještě než Cimbura mohl odpovědět, ozval se Klásek. Zle, jízlivě, nepřátelsky zněl jeho hlas, ač chtěl zníti hodně nevinně: „A to ty nevíš proč?“ obrátil se Klásek na mlynáře, „nevíš, že jsou na vojně oba mladí Piksové?“

„Vím, jakž bych to nevěděl, všichni to víme a Cimburu litujeme.“

„Proč litovat?“ opáčil Klásek, „Cimbura nelituje, ale Cimbura počítá a třese se, mlčí, aby se nepřepočítal –“

„Na co počítá?“

„Na vojnu! Na štěstí spoléhá. Cimbura má přece své chlapce – Venoušek, pravda, churaví, ale Martínek zato už sám opratí se chytá –“

„Snad nemyslíš – –“

„Ba, myslím, Cimbura by dal na modlení, kdyby se mu Piksové nevrátili, ani z Itálie, ani od Hradce. Statek by vyhrál.“

„Klásku, co to mluvíš,“ okřikovali ho sousedé a pohlédli na Cimburu. Ten tu stál bledý jako smrt a bez slova rukou pohnul, jako by se v pádu čehosi chytal... Zapotácel se, ale rychle si tou rukou přetřel čelo, oči i tvář. „Co řekl – čeho se to o mně domýšlí ten Klásek?“ – váhavě si v duši uvědomoval. – „Smrt – jejich smrt – smrt Franckovu a Honzíkovu že by si přál?“

Zachvěl se bolestí, jako by ho někdo surově v nejcitlivější místo udeřil.

Ne, tak bídácky se ho ještě nikdo nedotkl... Kolikrát ho už potupili, jeho nohám se vysmáli, za zbabělce pokládali, Anýžkou bláznem se posmívali, ale co tu Klásek teď vyřkl, tak strašlivou žalobu, tak ohyzné podezření – on – Cimbura, že by byl rád – – – ale ne – nelze to domyslit – udusit – zalknout hanbou, hněvem i lítostí se musí – musí...

A hle, najednou v okamžiku – všecko jako by pominulo – napětí povolilo – před očima všecko zmizelo – jen Klásek jediný zbyl a na něho se ty oči upřely, ruka vztažená sevřela vidle a ústa ku podivu klidně promluvila:

„Klásku, dokážeš co’s řekl,“ jako ortel zní ledově – přísně z Cimburových úst.

Zbledli kolem i sousedé. Viděli, jak sedláku žíly nabíhají, jizva rudne a oči se krví podlévají. „Bude zle,“ volá v nich svědomí. Krotí Cimburu – lahodně k němu mluví, jako k dítěti, až k samému se odvažují – ale Cimbura jich nevidí a neslyší, slyší a vidí jen Kláska.

„Píchni! Píchni!“ popichuje Cimburu strnad u cesty.

„Kam? Kam?“ letí sirá, šeredná vrána a ptá se cestou.

„Do břicha – chachacha“ – chechtá se chřástal kdesi v zelených lukách. Cimbura slyší zřetelně a jasně jim rozumí – neposlechne, dokud Klásek neodpoví.

Cimbura stojí, ale co se děje s Kláskem? Proč nestojí Cimburovi ve slově i místě, jak na muže se sluší! Paty místo tváře mu ukazuje.

„Stůj,“ zahřměl Cimbura a když Klásek neuposlechl – „lžeš, lumpe, a za ránu nestojíš,“ zavolal za ním. Stal se v té chvíli jeho nepřitelem. Ani očima na něho pohlédnouti nemohl –

nechal ho utíkat a obrátil se k sousedům. Měřil je chvíli pohledem, jako by uvažoval, má-li promluvit či nemá.

„A že vám hanba není!“ řekl konečně a postavil se proti všem.

„Hanba? Jaká hanba? A proč hanba?“ zvedali se sedláci.

„Ano, hanba – hanba proto, že tak dychtíte po krvi, hoříte zrovna touhou slyšet, jak naši vyhráli, kolik jich pobili, postříleli, koně pošlapali. A to jste křesťané? A zlost máte, křivě podezříváte – na cti utrháte, když s vámi netáhne kdekdo za jeden provaz...“

Cimbura přicházel do ohně. – Dlouho v něm jiskra doutnala, až oheň vyšlehl. Pokračoval:

„Ano, mlčím, ze soucitu mlčím, nebo mně se k smrti rovná, vidím-li, jak se těšíte na krev a na smrt svých vlastních a cizích lidí. Pamatujete se, jak nám před rokem potlouklo? Pamatujete jistě, já také. – Tamhle Jaroš měl pšenici hustou jako břeh, vedle stálo Keclíkovo žito – krása žito, stébla na sáh, klasy na píd' dlouhé, za ním Černočův oves, brunátně zelený, po pás jako kapradí vysoký – tak střídaly se naše lány – úroda na nich tiše stála a zrála. Tu nad Pískem na jedné a nad Protivínem na druhé straně vytáhla na nebe šedivá mračna – letěla – letěla, až slunce pohltila a blesky za to porodila. Vítr se ozval – zatočil se a už se ve víchr proměnil – hrom se rozburácel a z mračen teď zelenavých, zkázou naplněných, sypaly se kroupy veliké jako holubí vejce.“

„Ano – tak to bylo,“ přisvědčili všichni a hádali, kam Cimbura tím míří, nač to povídá...

„Která kroupa klas trefila, také ho přerazila,“ jako by neslyšel, unášen citem mluvil dál Cimbura, „vyšli jsme do polí po bouři a já vás vidím, bratři, vidím, jak jsme tenkrát v poli plakali. Plakali jsme nejen pro tu škodu a ztrátu, kterou jsme utrpěli, ale i pro tu krásu zmařenou – naše selská srdce lítostí se třásla při pohledu na ta obilná pole zničená.“

„Tak! Tak!“

„Hle, taková je na vlas vojna. Prožil jsem v ní řady let. V ohni jsem stál u Volty a Milána, u Komárna a Szoregu, po Itálii i Uhrách vodili mě s bojiště na bojiště a stále vidím, jak v širém poli nestojí tam klasy obilné, ale živí lidé. Tu lán pšenice – pěchota; tam lán žita – myslivci; tu kus ovsu – jízda; tam kus kulatiny, hrachu nebo čočky – dělostřelci; všecko v šiky sraženo, seřaděno. Dva potentáti jako mraky vystoupí vtom na obzoru proti sobě – jako mračna hnou se armády, intrádami zaduní děla, zarachotí pušky, jako kroupy zahvízdají olověné kulky a

kteřá třeří, nepřerazí klas, ale zabije anebo zmrzačí člověka. – Půl roku roste obilí – dvacet let a ještě více musí růsti lidský klas a tam jej olověná kroupa přerazí...“

Sousedé svěsili hlavy a mlčeli jako zařezaní. Z místa nikdo se nehnul a očí pozvednouti k Cimbuřovi se hanbou neodvážil, tak se styděli všichni.

„Když dřevo zabilo na Hůrkách pasekáře – pro jednoho člověka širé okolí si nařikalo, když Hamákovi v tůni utopil se kůň, jediného koně celá naše ves litovala – marně stromku nezlomíte, květu nezmaříte. A nač se to teď těšíte? – O čem šlakovým nadšením mluvíte? Ne jeden, ani deset, ale sta, ba tisíce mrtvých snad bude... To naši synové a naši bratři zůstanou kdesi ležet s hlavou roztrříštěnou, s hrudí prostřelenou, neb se vrátí po čase místo synka zdravého jako javor – mrzák s jednou rukou anebo bez nohy. A proč, proč jen se vraždí a střílí po sobě lidé, kteří se jakživi ani neviděli, stěblo křížem do cesty si nepoložili...? Ne jeden kůň, ale sta, ba tisíce těch krásných zvířat dodělá tam na bojištích, a vy se nemůžete dočkat zprávy o tom krvavém a smutném divadle.

Hlas Cimbuřův zněl nezvykle kazatelsky, ale nesmírně vážně. „Kde se to v nemluřovi jen vzalo?“ divil se pan otec Rouček; „tak pěkně nám to rozložil a tak důkladně rozebral,“ chválil si Černoch, když Cimbura, nedokončiv pro zřejmé pohnutí, náhle se od nich odtrhl a odešel.

A od té chvíle smutek rozložil se Putimí. – Zmlkly veselé, šumné písně vojenské, lidé dychtivě sice zase čekali na noviny, zase je před školou předčítali buď pan farář Skála nebo pan učitel Jelínek, ale nikdy už při nich nejásali radostí – ani tehdy ne, když se dověděli o velikém vítězství rakouského vojska nad Taliány u Custoszy, ani když se vyprávělo, jak severní armáda pod Benedekem „vyhrává“ u České Skalice, Mnichova Hradiště, Svinišťan, Králové Dvora, Jičina aj. Poslouchali žádostivě ty novinky, ale v srdci hnula se jim soustrast, žhavý soucit s těmi mrtvými, jež si vyžaduje válečné řemeslo.

Mluřilo se o něm, ale už zcela jinak. Odsuzovali a proklínali vojnu a Kolařík opakoval často po Cimbuřovi: „Co schází lidem? Co jim chybí? Srdce a v něm láska bliženská, křesťany nejsme,“ – až ho jiní krotili a varovali musili.

„Svatou pravdu mluří, nebraňte mu,“ – volal ohnivý Míka, kterému všechno veselí, vtipy i žerty zašly a vzpomínal si na vojnu – na Itálii – na rok devětapadesátý, který prodělal. „Není nejhorší stát v ohni, bít se, střílet anebo sekat,“ vykládal horlivě – „protože v té chvíli se člověk necítí člověkem, bestie, dravec se v něm probudí, jako zvíře do boje se vrhá, ale potom, když ztichne ta všecka vřava, když děla zmlknou a pušky utichnou, potom probudí se

znovu člověk a rozhlédne se kolem –vzpamatuje se a uvažuje. Tisíce mrtvých leží na bojišti, tisíce raněných sténá a nařiká, modlí se anebo proklíná, prosí anebo nadává. Ano, slyšet umírajícího v horečkách blouznit, volat po otci, po matce, po bratřích a sestřích, po ženách a domově – to – to ze všeho je nejhroznější.“

„A to všecko pro nic a za nic, zbytečně, marně, k vůli takovému Bismarcku.“

„U Hradce – u Hradce Králové se válka rozhodne“ – psaly teď noviny a líčily, jaký že je to šťastný plán – Hradec, to že pevnost nedobytná – proměněná teď v tábor vojenský – příkopy že jsou zatopeny labskou vodou– o tu pevnost že se opře Benedek a zasadí smrtelnou ránu Prusům.

Ale nezasadil... Dne 4. července ráno došla do Písku zpráva o nešťastné bitvě u Sadové. S pohrdavým úsměvem jako věc víře nepodobnou přijali ji Písečáci, jako klep a urážka „naší armády“ donesla se i do Putimě. Ale strašlivá skutečnost tím se nezměnila. Téhož dne už každý věděl, že „něco na tom je“, protože první prchaly z města úřady – ujížděly od Prahy a vzrušení nebralo konce. „Zemskou pokladnu vezou“, „místodržitel ujíždí do Budějovic, u biskupa Jirsíka – na biskupství bude bydlet.“ A za nimi sypaly se menší pokladny a úředníci nižší. Sotva se přehnali, takřka jim v patách přihnulo se první vojsko.

Brigáda Lilienfeldova prchala od Prahy přes Netolice k Budějovicům, a na náměstí píseckém na chvíli zastavily se spižní vozy...

Ale vojáci nezpívali, nesmáli se. Místo nadšení jen zoufalý strach hleděl z očí prchajícímu vojsku, které o nepříteli vlastně jen slyšelo. Sotva si odpočali, sotva se najedli a koně nakrmili, už městem třepetaly se zvuky vojenských trubek – důstojníci se vyšvihli do sedel a tiše beze slova po dlažbě zarachotily vozy. Jedním koncem plným tryskem vyjížděly, z Písku k Budějovicům a druhým od Čížové již k Písku blížila se nová řada povozů; ale ty jely zvolna a zvláště po dlažbě přes most a úzkou uličkou vzhůru na náměstí velice opatrně. Vezly raněné.

Jeden vůz, dva vozy, pět vozů, deset vozů – selských vozů, samých fasunků, slámou vystlaných a v nich vojáckové – hlavy zavázané, ruce na šátkách – nohy v obvazech – jeden drží si rameno – jiný mačká si hrud' – ten v pasu se tiskne – ten za bok se popadá...

Vozy jedou, v prvním, u kočího, sedí voják s červeným křížem na rukávě, bledý, nevyspalý a otupělý k nářkům a vzdechům... Vezet' jen – lehce raněné a skoro již vyhojené; musili v

Praze místa postoupit těžce raněným, jež tam přivezou z bojiště... Sasíky veze a Poláky, mezi nimi jest jich jen několik, co stáli v ohni u Sadové...

Bývalý vojenský lékař, písecký doktor Karel Malec, už na ně čeká: „Tak za mnou – za mnou – a hezky zvolna,“ volá na smutný průvod a vede jej malým náměstím kolem sochy Panny Marie. Poláci na vozech se zvedají a zbožně se křížují.

Před školami reálními a hlavními zastavují vozy – nové krásné školy proměnily se v nemocnici...

Zástup lidí zvědavých, dychtivých slyšet něco o bitvě, tlačí se kolem. Na všech tvářích jeví se zděšení a soustrast, paní hořce pláčou, muži zatínají pěsti.

„Nepřekážete, nechcete-li pomoci,“ drsně, bezohledně rozkřikl se lékař, když lidé tlačili se až k samým vozům – a lidé jako by se byli vzpamatovali...

Městské slečny i paní přiskočily a doktor vybral si z nich svůj personál. Jedněm nařídil zůstat při něm. Jiné domů poslal, aby přinesly plátno, prostěradla, cupaninu, prádlo, nití, jehly a nůžky a také víno, chleba, maso, talíře, lžíce – a než snesl se večer nad ustrašeným Pískem, byli všichni ranění převázáni, ošetřeni, nasyceni a hověli si na čistých lůžkách. Dámy závodily ve službě milosrdenství – raněné údy držely, vymývaly, obvazovaly, vojáky těšily, krmily i napájely... Nadšení, nadšení se jich zmocnilo opět; ale už ne takové hluché, prázdné nadšení jako před měsícem, nýbrž nadšení činorodé, plodné a obětavé...

A sotva že tento průvod do Písku zavítal – čekal Písek na nový... Kdo ještě může přijeti? Kdož jiný, než vítězný nepřítel – Prusaři. Nezadržela je zatopená pevnost hradecká, jako lavina hrnulo se vítězné vojsko pruské kolem ní ku Praze a hlavně k jihu, přímo k Vídni...

Poplašné zprávy stíhaly jedna druhou a poslední zněla: „Pruská jízda se ukázala v Milevsku.“

Tu se Písek zachvěl. Nepřítel před branami a v celém městě není ani zdravého vojáka! Písek si vzpomněl na své slavné dějiny a Písek se rozhodl, že Prusaři do města nepustí...

„Proč a nač máme ozbrojené sbory? Snad jen pro parádu? Proto jen, aby střílely o Božím Těle a u svatého Václava Pánu Bohu do oken? Co mají ve svých stanovách? Ať plní povinnost,“ neúprosně žádala veřejnost a chystal se válečný plán... „Armáda rakouská rozbita, ale zjednejme jí čas, aby se znovu soustředila, zastavila, srovnala, třeba až u Vídně, a nepřítel

musí se zaměstnat, zdržet. Přijdou střelci z Vodňan, Vimperka, Sušice, Strakonice, Klatov – postavíme se v Pražské ulici, most zboříme, bránit se budeme,“ křičely horkokrevné hlasy.

Zmatek zavládl městem. Na věži děkanského kostela zesílená hlídka dalekohledy pátrala, brzo-li od Bernatic zalesknou se první šišáky pruské. Po městě lidé schovávali rodinné památky, klenoty a peníze, zazdívali je i na útěk pomýšleli. Městské koně a vozy nestačily.

„Cimburo – Cimburo –“ volali měšťané, „odvezte mi rodinu, zavezte ji někam do bezpečí,“ i Černocha, Roučka z Putimě, ale i sedláky z jiných vesnic zjednávali. Přišli sem – do Písku – do svého střediska; protože to doma nevydrželi, přišli zamklí a chvějící se; ale mlčící ústa byla sevřená, pěsti zaťaté a z očí šlehaly blesky.

„Opře-li se Písek, myslíte, že my ujedeme?“ ozval se Cimbura, „celý práchenský kraj se zvedne a bude s vámi stát a bít se. Naše ženy však – chcete-li, odvezou vaše ženy i děti, ale my se nehnem.“

„Tak – Cimburo – dobře –“ svědčili sedláci. To zcela pudově vstával v nich starý vojenský duch, duch jejich husitských dědů, který jim velel hájit rodnou půdu a nepovolit...

Obilí zrál na polích, žita valem bělela, ale nikdo na žně ani nepomýšlel. Čím dál, tím příšernější noviny docházely. Praha se vzdala bez jediného výstřelu. Kardinál Schwarzenberg s purkmistrem Bělským vyjeli Prušákům vstříc a odevzdali jim klíče od pražských bran... Na hradě českých králů, na Hradčanech zůstává pruský generál a vydal manifest, kde českému národu slibuje samostatnost. –

Širokým proudem valí se pruské pluky přes Moravu přímo k Vídni – k srdci rakouské říše. A co naši dělají? Co naši? Až do Uher v šíleném útěku prý zaběhli a duch armády je prý tak otřesen, že není ani pomýšlení na nový další boj – –

A tu, kdy se toho v Písku nejméně nadali, za bílého dne, ba právě v poledne, jako by ze země vyrostli, zjevili se Prušáci v Písku.

Hlídka na věži neviděla je přijet, nikdo na zvon neudeřil, nikdo na poplach nezatroubil, nikdo na buben neuhodil...

„Prušáci! Prušáci!“ strhl se náhle pokřik městem, jako by hořelo... Krámy se zavíraly, vchody domů rychle se tarasily, jenom otevřenými okny hleděli lidé. Na dlažbě zazvonily podkovy a jako vítr plným cvalem přehnali se čtyři jezdcí...

Byli to čtyři prušti husaři Blüchnerovi – hned v Písku byli doma, zatočili přímo k hejtmanství a tam zastavili. Jeden seskočil a druzí obrátili koně hlavami k náměstí. V levé ruce drželi otěže, pravou položili na spoušť karabin.

Před radnicí sbíhali se měšťané: „Co chtějí?“

„Patrně výpalné nějaké“ , „uloží nám dodávku nějakou“ – „co dělali na věži, spí tam patrně“ –

Vtom už zas vyšel z hejtmanství důstojník, skočil do sedla, bodl koně a obrátil z města ven a druzí za ním, jen se zaprášilo...

A tu už také otvíral okno pan hejtman s usměvavou, radostnou tváří a kývaje papírem, vesele volal: „Už je po vojně. – Písek zůstane ušetřen – v Mikulově smluvili příměří – od Běliny k Orlíku našim hejtmanstvím táhne se demarkační linie pruská. – Upokojte se, nic víc – jen to zde chtěli – odjeli a okem jich tu víc nespátříte.“

A také nespátřili... Hladové vojsko pruské počalo stonat cholerou i jinými nemocemi. Podnes vypravují si po českém jihu o jejich nenasytné žravosti. V Sudoměřicích u Bechyně dva Prušáci padli na kopu vajec – na tvrdo si je uvařili, naráz je snědli, ale do rána pukli a zahrabali je v noci do hnoje. V Milčíně pamatují se hospodyně ještě dnes na denní rozkaz, co třeba podat denně královskému vojáku pruskému: K snídani dva žejdlíky kávy s chlebem tlustě namazaným, v poledne libru masa s příkrmem, o svačině jako při snídani a večer chléb se sýrem nebo máslem a maštěné brambory, dvě vejce na tvrdo a pivo. To všecko před spaním. Ale to se také vyprávělo, jak tuhou kázeň měli. Když se přihnali do Varvažova, zaplavili jako velká voda především varvažovský mlýn a hned se rozlezli po půdách i sklepích, otvírali skříně a truhly, chytali po dvoře slepice a kuřata, nalévali si pivo i mléko jako doma. Pan otec Josef Prchlík neřekl černé ani bílé, jenom si navlík‘ sváteční kabát a zaměřil po potoku vzhůru na zámek. Nemýlil se. Tam seděli důstojníci u map a papírů, psali a radili se. Mlynář se jich nelekl. Za mlada studoval v Písku, pak písařil na zámku ve Varvažově a mluvíval s většími pány. Vysoký, ramenatý, plavých vlasů a krásných modrých očí postavil se ke stolu, pozdravil a řekl pevným hlasem: „Pánové, vy o tom jistě nevíte, ale vaši vojáci řadí v mém mlýně jako Turci. – Moje dcery a děvečky musily, před nimi utéci do lesa. Mně neběží o kus jídla a pití, ale o čest mého mlýna. Poskytnete nám svoji ochranu vy anebo si ji mám s chasou zjednat sám?“

„Nařkl jste královskou, pruskou armádu,“ – zvedl se za stolem plukovník, „svou hlavou ručíte za pravdu udání.“

„Ručím,“ kývl hlavou Prchlík.

„Lajtnant Streinman, okamžitě do mlýna se přesvědčit.“ Mladičkový důstojníček, takřka hoch ještě, přiskočil k mlynáři a ten ho vedl. Přišli k nejlepšímu. Na dvoře právě dva vojáci zařezávali ovci a mlynářka zoufale křičela z okna v prvním poschodí o pomoc. – Lajtnantek zesinal. Vytáhl šavli a rozkřikl se, až mu hlas přeskočil: „Habt acht!“ a už se z mlýna nehnul. Poslal do zámku pár řádků a za hodinu mlýn jako by vymetl. Přišli, pravda, jiní vojáci, ale počínali si jako beránci. Chovali mlynářovic děti a nejmenší Míničku nosovali s sebou i k raportu. Loučili se těžko s mlýnem a pan Bernard von Friderich-Streinman, poručík 8. setniny královského pruského vestfálského pěšího pluku č. 57, nemohl dlouho na mlýn zapomenouti a mlynářovic Pepince poslal až z Veselův svůj obrázek s bojácnou otázkou, směl-li by se přijít do mlýna zase podívat.

Ale nikdo o Prušáky nestál. Zošklivili se všem, mladým i starým pro svoji žravost. I mezi jídlem hltali, nač padli, nezralé ovoce, mléko, houby, okurky, zeleninu; míry a pořádku neznali, nikým na uzdě držet se nedali, až je cholera počala rdousit a jejich král nutil se ke konečnému míru. Smluvili jej po měsíci v Praze – 23. srpna a Čechy si oddychly...

Bylo po vojně. Až k Čížové vytáhl Písek vstříc svému pluku, vracel se celý; neboť do bitvy nepřišel. – Hrozný z Bojemilů jel v čele první setniny, ale smuten, bez úsměvu, jako by se on i jeho setnina i celý pluk z pohřbu vraceli... Ano – ano – třináct tisíc mrtvých zůstalo u Hradce a nevrátí se – nevrátí se nikdy, ani ke svým plukům, ani ke svým rodinám...

Bylo po vojně... Mír nastal a s ním po celém Rakousku éra oprav, hlavně ve vojenství... Služebná léta snížena ze sedmi na tři a Piksovic hoši, Frantík a Jan, na podzim vrátili se domů.

Vrátili se, ale vítala je nejen sestra Verunka – nejen spolčata Martin s Vaškem, ale přibyla jim i malá sestřička, která se narodila v tom válečném roce... „Marie Anna“ dostala jméno na křtu svatém, „Marianna“ – spojením těch dvou slov – volali ji lidé...

Kdykoli doktor Malec z Písku přijel do Putimě, vdávala Cimburová na batolící se již dcerušku:

„Polib tuhle panu doktorovi pěkně ruku – – Kdyby ho nebylo, nebyla bys na světě ani ty, ani já,“ a sama vděčně tiskla ruku, která jí tehdy zachovala život.

VII

A celou zimu ještě v Putimi a snad všude po Čechách žili ve znamení vojny. Národní hrdost bránila přiznati se prostě a otevřeně k porážce – nestačili sváděti „to“ na „pušky-jehlovky“ – o zradě veřejně se mluvilo a Benedeka zatracoval a odsuzoval kdekdo.

Největší oblibě těšila se jízda – protože se obětovala, zachránivši, co se zachránit dalo.

„Nebýti nás,“ – vykládal jako starý generál Václav Sekyra, vášnivý kuřák, muž rovný jako jedle, s mohutným, do hrotů vykrouceným knírem, který jako kyrysník prodělal rok „šestašedesátý“ – a správně vykládal – „Jízdy nebýt, celý train, stfelivo, píce, spíze, vozy, náradí, děla, ba i pokladna a štáb by byl padl Prúsakům do chřtánu.“

„No – Václave – vypravuj, jak to bylo – no – vypravuj,“ nutili sedláci zedníka Sekyru a ten dlouho pobízeti se nedal. „Tak se vám to strhlo takhle,“ počal vážně – „kde já sedím – řekněme, že je pevnost – Králové Hradec, víme – tam byl náš hlavní stan válečný, komando jako, před ní teče Labe a hned za Labem stála naše armáda,“ a Sekyra rozkládal po stole sirky, jak stály jednotlivé regimenty v armádních sborech. Pytlík s tabákem ukazoval, kde byly zálohy a dýmka označovala kanóny – „to jsme všecko viděli, protože my – kavaleristé – pořád jsme jeli před pěchotou, abychom vyšetřili, kde Prušáci jsou a kde nejsou, ve dne v noci samá patrola, ze sedel jsme se nedostali, až konečně nás v noci z 2. na 3. července odvolali a postavili dozadu, do zálohy. Věděli jsme, že teď půjde do živého – ale na nás že hned nedojde. Sesedali jsme, krmili, napájeli, koní i sebe hleděli a před námi už to bouchalo, jakoby cepy na mlátě a praskalo, jako když suché větve láme. – Mnoho jsme neviděli, protože jsme stáli za vrškem. Právě v poledne jsme zpozorovali na oficírech, že se něco děje, něco velmi zlého.

Náš divisionář stál na vršku nad námi, stál na svém koni ve třmenech, kolem něho brigádníci a plukovníci, celý štáb naší divise, všecko na koních, mapy v rukách, dalekohledy na očích. Ordonance stále přijížděly, odjížděly, z nás slova nikdo nepromluvil, ale tušili jsme, že teď v té chvíli odehrává se cosi velkolepého, ohromného. Já opřen o valacha, tiše jsem se modlil – a ne já sám, myslím všichni, že jsme na Boha myslili, ne ze strachu, ale prostě proto, že jsme nemohli nic jiného myslit ani mluvit... Děla mluvila, pušky mluvily a kdo poslouchal, jako my, kdo se díval na vystupující kouř, odnášené raněné, ten musil mlčet a modlit se...

Stojíme hodinu po poledni a vidíme jet první záložní divisi. Kus cesty, na hodinu od nás jela, ale viděli jsme ji, poznali jsme kyrysníky Stadiónovy i císařské, poznali jsme i husary –

Mikuláše, Hessy, Ferdinandy. – Kam jedou? Kam jedou? – trhá to s námi a vtom už vidíme – pěchota naše –hle – couvá, ustupuje, dolů běží. Co to je? Proč? Co se jim stalo? Ale naši, desátý sbor, Gablenz, ten se drží, k němu my patříme, do jiných nám naprosto nic není.

„Do sedel,“ zatroubili u našeho štábu. – Rytmistři a důstojníci přiběhli ke škadronám –koně zafrkali, třmeny zazvonily, divise letěla... Hodinku seděla – blíž a blíž ozývaly se rány – „je zle, tuze zle, říkal nám vnitřní hlas, protože rány se mají vzdalovat a ne blížít...“

Ordonanční důstojník jako vítr letěl k nám.

„Ten něco nese,“ napadlo nás, ještě k štábu nedošel, šavličkou zamával, něco vykřikl, a už se s vršku třepaly signály.

Radostně a dychtivě vyjeli jsme na vršky k Probluzi – jediný pohled a každý pochopil, co se děje... Naši utíkali, ach, necouvali, ale utíkali jako zajíci a došlo na nás! Ne, abychom honili Prusy, jak jsme se těšili, ale abychom je zdrželi, těm zajícům pěším abychom zjednali času utéci aspoň za Labe, schovat se do pevnosti, zaléztí někam. – Lítost a vztek námi lomcovaly. A tu jsem spatřil zblízka našeho brigádníka...“

Na tenhle okamžik těšil se po každé Cimbury. Jenom proto poslouchal Sekyru rád, třeba stokrát po sobě.

„... víme, našeho generál-majora, štěkenského knížete pána, Vindišgréce. – Ten den nesl ho kůň, nad kterého krásnějšího jsem neviděl, co ho z Putimě odvedli, hřebec, šiml, mušák, tuhle strejčka Cimbury Běláček to byl. – Poznal jsem ho a hlavu bych znova v sázku dal, že se nemýlím. – Srdce v těle se mi radostí zatřásl a „Běláčku“ se mi zavolat chtělo. Bez pláště, se šavlí v hrsti sedí na něm kníže a moudré zvíře stojí před námi a ani se nehne, když jeho i náš pán po česku na nás zavolal: „My – kavalerie – to musí zastavit – držte se! Za mnou!“

Skadrony do šířky se rozvinuly a mírným klusem mířili jsme už ke Střezeticům, když se objevily první roty postupující pruské jízdy na silnici. Hnaly se za prchající naší pěchotou. „Ataka, ataka bude!“ – věděli jsme hned, jak jsme je spatřili...“

„Ataka!“ oddychli si sousedé – a sesedli se blíž kolem Sekyry.

„Krajina tam byla jako zde mezi Putimí, Kestřany, Ražicemi a Heřmani, rovina jako stůl – tvrdá – pro kalup jako stvořená,“ nedal se mýlití starý voják. Ožila v něm ona příšerná chvíle

a jako skutečnost znovu všecko a jasně viděl. – Oči mu plály a z důlku vystupovaly, tváře hořely ruměncem, nepřeháněl, ale věrně podle pravdy líčil:

„Po vrškách kolem už leskly se prušácké piklhaubny – to už pěchota jejich je obsazovala. O půl hodiny se zpozdit, neprojela tím údolíčkem z nás ani noha. Půl hodiny, jako do Ražic nejdál měli jsme k pruské jízdě – cvalem zazněly trubky. Povolili jsme uzdy... Pěchota střílela do nás, ale dosud řídce a cítili jsme, čím dříve tu čáru projedeme, tím líp pro nás. Ale každý kavalerista ví, že před atakou musí šetřit koně, odhadnout distanc, okem vypočítat, kdy je čas koně bodnout – rozehnat k plnému trysku. – Tak jedeme cvalem sice, ale ne letem. Oči naše jsou upřeny na brigádníka – s celým svým štábem jede tak třicet kroků před námi – tisíc kroků ještě nás dělí-už jenom pět set – od Prusů, kteří letí proti nám... Co dělá náš štáb? Co dělá náš brigádník? Přece víme, že škadrona ho má chránit, že má jet za námi do ohně a ne před námi! Ještě má čas, ještě tři sta kroků. Jedu v první řadě a co to? Vidím Vindišgráce, jak si navíjí řemen šavle v zápěstí, vstává ve třmenech. Kuň letí s ním kupředu, ale on obrací se tváří k nám, šavli nad hlavou k nebi pozdvihl – požehnal se šavlí jakoby křížem a vtom už „marš-marš“ – volaly trubky za námi.

„Štáb zůstal v čele“ – byla naše poslední jasná myšlenka – – „Hurá!“ zaburácelo kolem – ostruhy dotkly se koní – kolena sevřela boky – uzdy se pustily – palaše sevřely, se v hrstech – jako bílý orel první letěl a doletěl s generálem Běláček-čtyřicet kroků nás předejel a jako blesk vrazil do šiku pruských dragounů – jako nit ho přetrhl – přetřel ve dvě, srazil koně i s jezdcem a vtom jsme dojeli – narazili a také projeli. Vírem zatočila a smrštila se pruská škadrona, ale nestaráme se o ni – za námi jede Wrangel – ten to dodělá-braniborští huláni míří na nás – „hurá!“ vítáme je a Běláček první zase proráží jejich čelí. – Po vrškách ustala střelba, zmlkly pušky a oněměla děla – protože jsme se míchali s Prušáky v jedno klubko – za hlubokého ticha svištěly jenom šavle – zvonily umíráčkem třmeny a ržáli koně.-Ach, braši, naše koně! Štěstí velké, že nás, těžkou jízdu – kyrysary – na těžkých koních poslali v první řadě. – Ne my, ale naše koně, ne ty kočky uherské – tam vyhráli. Smělí jako dravci, rychlí jako vítr, prudcí jako oheň jeli pod námi a odpor jen je dráždil – rozpaloval. Jako hračku rozrazili škadronu hulánskou a vrhli se s námi na pruské husary – dvě škadrony jich bylo – černí byli – v černých uniformách a na koních seděli a umrlčí hlavy měli na čákách.“

„Jakže, co to povídáš – umrlčí hlavy?“ trnuli posluchači.

„Tak jak tu před Bohem stojím,“ – dušoval se zedník – „umrlčí hlavy měli i koně na čelní ohlávce. Jedem – ale ne už sami – jako smršť valí se za námi prchající jízda pruská – dragouni

i huláni – přidávají se k nám naši z druhého i třetího šiku... A vtom ozvaly se znova pušky a roztloukala se děla. Prušáci poznali, že jejich jízda je s pole smetena-rozbita-rozprášena a nač ji šetřit? Zamířili do nás a bezohledně hlava, ne– hlava, střílí do valící se jízdy. Ženeme před sebou husary, ale řady naše řídno a koně nejedou úprkem – cvalem se sotva ženou a skoro bez dechu. – Vtom před očima se mi zabořilo a já jako bych byl procitl. To brigádník s přeraženou šavlí stál před námi na Běláčkovi – „obrátit!“ velely signály a zarazili jsme koně. Zvolna vraceli jsme se, koně těžce dýchali – a sotva klusem unášeli nás zpět ke Břizce, kde jsme se shromažďovali. Po té cestě Prušáci dopustili se bídáckého kousku. Brali si nás s vršků jednotlivě na mušku a dobře kryti, sestřelovali nás jako hrušky s koní.“ A tu jakoby dohořel oheň vojenského nadšení v Sekyroví, zesmutněl náhle, hlas se mu zatřásl a z očí vyvalily se mu slzy. „Nic se nestyděli, zezadu do nás střílet, hanebnost nad hanebnost, jedem, jak můžem, každé chvíle svalil se kůň nebo jezdec – ještě jen deset minut a budeme jistě z dostřelu – když vtom jako vymrštěn ze sedla zvedl se brigádník – ruce rozhodil a na zem sletěl. Dobré zvíře – Běláček – stanul rázem jako přibitý – nohou nehnul – jen hlavou otočil, co se to s pánem děje. Skočili jsme ke knížeti – byl střelen zezadu do kříže – odnesli jsme ho a Běláčka odvedli osiřelého k praporci. Bylo to smutné podívání. Skoro šest set nás bylo ráno v našem pluku – a dvě stě – sotva dvě stě nás zbylo. Plukovník Bertling odvedl pak naši brigádu přes Labe na Moravu a to ostatní všecko víte – –“

„Ba víme – ba víme,“ kývali hlavami sedláci a debatovali dál o „zradě“ – o „tajném plánu“, který se rakouským generálům nepovedl; ale to už nic Cimburu nezajímalo.

„Je škoda, chlapče,“ pravidelně jen říkával Sekyroví, „že nevíš, co dál se s Běláčkem stalo.“

„A nevím – jak bych mohl vědět – teprve potom strach na nás padl – a jako jsme v té chvíli tam u Sřezetic anebo Svibského lesa nic o strachu nevěděli, tak nyní zrovna šílená bázeň všecky přepadla a hnala nás až na Vídeň, až někam do Uher. – Mír uzavřeli pak na kvap – sedmiletou službu zrušili – domů nás pustili a tak jsem přišel s vaším Frantíkem a Janem. Děkujeme Pánu Bohu, že se zdravými údy.“

„O štěstí můžete mluvit,“ souhlasili všichni.

„To můžeme. – Skoro třináct tisíc mrtvých a šestnáct tisíc raněných bratří zůstalo tam ležet. – To jest ze všeho nejhroznější vzpomínka – kterak jsme projeli krajinu, kde se před námi bil dvaadvacátý prapor myslivců,“ a Sekyra zakryl si oči. – Zjevil se mu příšerný obraz – půda pokrytá mrtvolami našich vojáků – přes které cvalem hnáti musil vlastního koně. Ne – nemohl

to snést. Vyskočil náhle a beze slova odešel. Musil vyběhnout ven – někam, kde nikdo nevidí a neslyší, aby si mohl hlasitě zaplakat a ulevit.

Tak smutně končily besedy, „hrátky“ toho roku v Putimi. Ale čas vše hojí a všední život i na tak hrůzné vzpomínky nanáší nové vrstvy starostí a dojmů a tak halí je zvolna, ale jistě v zapomenutí, stírá jejich hrůzu, mírní jejich svěžest, tlumí barvy a ponechává ze všeho v duši jen tlumenou – příjemně zladěnou ozvěnu – jakoby jizvu i po největší ráně...

Byl zlý rok – rok 1866! Zdálo se, že v Čechách nebude konec hrůzám. Země krví napojená otevírala nové a nové hroby a smrt, rozdrážděná, nenasytná, dávala cholerau nové oběti. Požáry zuřily v nešťastné zemi naší. – Vyhořely toho roku Hracholusky, Přeštice, Jaroměř, Lužec, Dobruška, pohořelí rozběhli se po krajích válečnými hrůzami ušetřených, v kostele konalo se nejen rekviem za všechny cholerau pokosené životy, ale konaly se tam i sbírky a neminulo takřka jedné neděle, aby farář Skála dojemnými slovy nevybízel pobožnou osadu putimskou k obětavé dobročinnosti. – Přestaly úřady sbírat „obvazky, cupaninu, roušky, povijadla a obvazovadla“, jak to žádal místodržitel Antonín hrabě Lažanský, ale zato sbíraly obilí, brambory, seno, slámu, peřiny, šaty pro pohořelé a válkou zničené vesnice, hlavně však peníze pro raněné a zmrzačené vojáky a pro rodiny „padlých obránců vlasti“, jak ctít v úředním provolání.

Tak jako před válkou zase koloval po chrámech pastýřský list, zase po tři hodiny vystavili knězi Nejsvětější svátost na oltářích a zase konány modlitby, „aby Bůh trestati nás přestal a metly hněvu svého – válku, mor, požáry, bídu a truchlivé, smutné časy od nás odvrátiti ráčil.“

Lidé už reptali, naříkali, čím dál, tím méně darů se scházelo, jen jeden osadník po každé ohlášené sbírce mlčky naložil vůz obilím, senem a slámou a zavezl jej na úřad do Písku anebo zašel na faru a skromně – s omluvou „dávám, co mohu“, platil dobrovolnou daň veřejné dobročinnosti – byl to Jan Cimbura.

„Cožpak ten – ten může,“ omlouvali se sedláci sami před sebou a závistivě hleděli na jeho statek, „nepoznal to ani, co to jemu ublíží, prodá-li ovci nebo tele, ulehčí-li špýcharu a pernám. Má kouzelné oči. Nač pohlédne, všecko jen kyne a přibývá.“

A s pravdou mluvili. Když se vrátil Jan s Frantíkem z vojny, mohli na statku oči nechat. Stavení všecka nově přikryta a obílena, na dvoře a v sadu stromy vysázeny – plné stáje dobytka a nový ovčín.

„Ovčičky mají zlaté nožičky,“ usmíval se Cimbura, ukazuje jim stádo, za které by se nemusil stydět žádný panský dvůr.

„Ale tatínku, kde se doberete píce pro všechno,“ divili se hoši, „přikoupili jste luk, nebo sejete samé kulatiny a jetele?“

„Nepřikoupil a neseju,“ rozkládal Cimbura, „ale dělám, co už nebožtík Kovanda dělal a čemu naši sedláci nechtějí rozumět. Hnojím a vláčím luka tak jako pole. O mrvu není nouze. Jedno tlačí druhé. Čím více dobytka, tím více mrvy, čím více hnojím, tím více těžím a čím nabitější stodoly, tím také plnější chlévy; to jsou ta kouzla a čáry.“

Vedl pak oba Piksy na louku „Na Jírovskou“, k „lesíku“, do „soudných drah“, na „utopenou“ a do „Píkáren“ – ukázal jim pole na „Pežoutce“, „pod Hůrkami“, „v Plazu“, „na Klínu“ a jinde. Cestou stočil se s nimi i do lesa na „vápenicích“.

Stál tu Cimburův les krásný a zachovalý – nevykácený a urostlý.

„Raději prst by si dal Cimbura useknout, než aby usekl a prodal z lesa dřívko,“ říkali o něm sousedé a říkali tak právem. Cimbura kácel jen souše na otop, ale zdravého kmene se nedotkl.

Z údivu nevycházeli Jan s Frantíkem. Viděli louky srovnané, bez krtin, uhrabané. Spatřili pole všecka osetá, vyčištěná, bez plevelu, žádné úhorem neleželo. Konečně se octli v lese hustém a vysokém. Přítmí posvátné jako ve chrámu prostíralo se kolem – když náhle sklonil se Jan, uchopiv Cimburovu ruku, políbil ji. Pozdvihl ji ke rtům a jako peče tiskl na ni dlouhé a vroucí políbení svoje. – Teprve po chvíli vzpamatoval se Cimbura a utrl ruku. „Co děláš, chlapče?“ skoro drsně obořil se na Jana.

„Vím, tatínku, co dělám,“ odpovídal krotce, mírně Jan. „Líbám tu ruku, která nám statek rozmnožila – nebýti vás...“

„Byl by jiný,“ vskočil mu do řeči Cimbura. Ovládl už své pohnutí a mluvil zase klidným, rozvážným hlasem: „jiný by byl přišel k Piksům na grunt hospodařit. Jen svou povinnost konám, vím, že jenom vladařím – a blíží se chvíle, kdy mi řekneš, Jene, abych vydal počet z vladařství svého, a sám ujmeš se vlády. – Jsi již plnoletý a proto, chceš-li, hospodař sám. Víc jsem nebožtíkovi otcí tvému na loži smrtelném neslíbil, než hospodařit do tvého plnoletí. S dluhy jsem živnost přijal, ale čistou ti ji odevzdávám; i peníz, který jsem věnem přinesl tvé matce a kterým jsem dluhy a věna tvým tetám poplatil, mám nahospodařený. Ty jenom bratra se sestrou vybudeš a matce výměnkem se zavážeš.“

„Milý tatínku, prosíme vás pěkně, já i bratr tuhle,“ řekl na to vřele a rozhodně Jan – „neopouštějte nás ještě. Hospodařte dál jako na svém, čeledíny propusťte a nás jako ve službě si ponechte. Slibujeme i teď po svém plnoletí, že vás budem ve všem poslouchat a radami vašimi se řídit. Mnoho jsem na vojně zapomněl,“ mluvil teď zase jen Honzík, „a nedovedl bych samostatně sedlačit.“

„Nezapomínej, že mám i vlastní děti, mám Vašíka s Martínkem, mám Marianu,“ rozkládal Cimbura, „stáří se blíží. Jako železo rezem, tak zas člověk věkem schází – musím i na ně pamatovat – dokud Bůh zdraví a sílu mi popřává – koupím pro ně živnost, tu v Putimi koupím a budu hospodařit a výměnkem matky jim k věnu pomáhat.“

„Nekupujte zatím,“ odpovídá Jan, „na mém jako na svém si hospodařte a co vyhospodaříte, ne nám, ale menším bratřím a sestře uložte. Máme je rádi jako vlastní.“

„Dobře,“ kývl hlavou Cimbura, „ale živnost koupím, protože s vámi se nebojím hospodařit ani na pěti statcích – natož na dvou.“ Neřekl, který statek koupiti chce, a Piksové se také netázali. – Vrátili se domů veselí, usměvaví, hřála je radost z toho, že se dohodli a domluvili. Upřímně a otevřeně pojednali si o příštím společném životě a víc se k tomu nevraceli. Po svatém Martině odešli od Cimburů čeledín i hříbek, na jejich místo nastoupili ‚vojáci‘, jak Piksům v Putimi říkali. Na statku šlo dál všechno po starém pořádku; ne však v obci a v životě veřejném.

Prohranou válkou Rakousko jako by se bylo ve svých základech otřásl, jako by se ze spánku probudilo, chystalo se k celé řadě změn a převratů nejen politických, ale i hospodářských.

Mobilisace našeho vojska ukázala se těžkopádnou. Jediná dráha Ferdinandova, spojující Vídeň s Krakovem a její odbočka z Brna do Podmoklí, nestačila rychlé dopravě vojska na bojiště, které se mělo postavit nepříteli na odpor hned v horách a zabránit mu do naší vlasti vstup. –

„Tomu se musí odpomoci,“ křičely noviny, uznávaly všechny vůdčí hlavy; ale scházely peníze. Nebylo prostředků ani státních, ani zemských, ubitá, vyssátá vlast nebyla již schopna dalších obětí.

Ale tu ozval se ‚král jižních Čech‘ – kníže Švarcenberk. Seskupiv šlechtu, utvořil družstvo a hle, už na podzim nešťastného toho roku počala se vyměřovati dráha Františka Josefa mezi Hlubokou – pyšným sídlem švarcenberským, a Plzní. Putimáci od kostela dívali se, jak běhají

inženýři s tyčemi a řetízky a vyměřují železnici. Až za Protivín běžela skoro jen po půdě knížecí; ale tu skočila na selské. Jednalo se s Pískem, jakých obětí by přinesl, kdyby dráha dotkla se města, ale Písek odmítl a dráha se na dvě hodiny vyhnula zato nevděčnému městu a Ražicemi zamířila k Strakonícím.

Za inženýry, v patách za nimi, přihrnuli se různí podnikatelé stavby. Rozdělili mezi sebou celou trať z Hluboké až do Plzně a současně dali se do práce. Mezi Protivínem a Strakonícemi, plochou rovinou a skoro přímočárně přes pole, luka i lesíky bělaly se natlučené kůlce, jež označovaly směr nové železnice. Ničemu se nevyhnula, kde byl vršek, srovnali jej, kde bylo údolí, zasypali je, kde potůček cestu křížil, mostem se překlenul. V širém poli vyrostly skoro přes noc dřevěné boudy, baráky a skladiště, mrak lidí se přihnal, kolečka a káry, lopaty a motyky se míhaly, křik rozléhal se daleko široko. Jako v Jiříkově vidění žily obce podél budované dráhy. Peněz jako želez kolovalo mezi lidem, akordanti platili mzdy ve zdejším kraji neobvyklé a přijímali do práce ochotně a rádi každého. I sedláci se nakazili a sám Cimbura v zimě s třemi potahy jezdil „ke dráze“. Podjezdy, příjezdy a přejezdy upravovali, štěrk dováželi, nádraží stavěli a královsky platili, ne na den, ale „od fůry a cesty“.

Když dne 1. září 1868 jel první vlak z Budějovic do Plzně, skoro celá Putim utekla do Ražic na nádraží a všichni litovali, že už je dráha dostavěna. Zmizel všecken ruch a život, starý klid a ospalé ticho na chvíli vrátilo se do těch krajů, přerušené jen občas rozvážně jedoucím vlakem.

Cimbura se podivil, oč mu za ta dvě léta vzrostl jeho kapitál v nedávno založené občanské záložně v Písku.

Leč stavba dráhy – to nebyl jediný zjev, který čeřil jindy tak klidnou hladinu veřejného života na českém jihu. Sotva že dráha byla hotova, a už předtím, octl se v politickém víru celý starý práchenský kraj.

To ve Vídni padlo Belcrediho ministerstvo a Beust počal český národ „tlačit ke zdi“. Každý tlak budí odpor, protitlak a tento zákon neuplatňuje se nikde tak okatě jako v politice. Po celých Čechách počalo to vřít. Jako předtím křisitelé probouzeli národ náš a budili lásku k jeho jazyku, tak nyní slavilo se vzkříšení politické. Počalo druhé období našeho národního vývoje, které dosud trvá a neskončí dřív, dokud politické tužby celého národa splněny nebudou. Od dob Havlíčkových, od šumného roku osmačtyřicátého, nebylo doby tak pohnuté. Když padl Beust, přišel Giskra s Herbstem a Plenerem. Národ odpověděl tím, že položil s

ohromnou slávou základní kámen „Národního divadla“ a poslanci podali památnou deklaraci českého národa a vystoupili ze sněmu i z říšské rady. Jako oleje když naleje do ohně, tak působil výjimečný stav, uvalený na Prahu generálem Kollerem. Marnou se ukázala každá persekuce, marné zatýkání a žalářování v Praze i po venkově. Naopak, ještě výše se vzduly vyvržené vlny politického příboje, výše vyšlehly plameny odporu a hněvu prou vládně. Lid náš bez předchozího vzdělání politického jako dítě jednal víc pudově, dal se strhnout, rozvášnit a získat právě tím, kdo mluvil o jeho právech, o jeho slavné minulosti, a kdo mu dovedl růžovými barvami líčiti jeho budoucnost. Svým vůdcům slepě věřil. Nikdy generál neměl za sebou oddanější armádu, než v těch dobách měli Palacký, Rieger, hrabě Clam-Martinič a na Písecku – Julius Grégr.

Znali ho dobře i v Putimi. V nedalekých Nových Dvorech byl jeho otec píseckým lesmistnem, znali Julka jako studenta i potom, když jako doktor práv „practicíroval“ u soudu v Písku. On také zdejší kraj politicky budil a v něm už r.1865 za poslance do sněmu byl zvolen.

Znali tady sedláci i jeho bratra Edvarda, znali i Sladkovského a Skrejšovského, alespoň jejich noviny, „Národní listy“, „Hlas“ a „Národ“ četli. Ale málo rozuměli těm různým odstínům, které už tenkrát se jevily ve vznikajících stranách, nestarali se o směr liberální či konservativní, cítili všichni národně, což je spojovalo se všemi i s Riegrem – „jsme proti Vídni – jsme proti vládě“ – bylo heslem obecným a na ten čas nejdůležitějším.

V tom politickém ruchu a šumu nade všecky susedy putimské vynikl – Klásek. Nebylo v Písku schůze nebo přednášky, aby Klásek se jí nezúčastnil. Na hořejším rtu nechal si narůst vousy ‚podnosky‘-nebo také ‚podsebití‘, jak jim ženské říkají, vlasy si dal ostříhat, hlavu pokryl slovanským kloboučkem a v neděli nosil do Písku čamaru. Nebylo pilnějšího čtenáře novin, řečí promluvených českými politiky a brožur nad něho. Čím radikálnější řeč, čím ostřejší článek, tím více se líbil ohnivému sedláku. Přímou se těšil, aby už zase byla rozpuštěna sněmovna, ať už v Praze anebo ve Vídni, a byly vypsány nové volby. Ach, volby! Toť jeho život! Volit, řečnit, zpívat, volat ‚nazdar‘ a ‚sláva‘, pořádat tábor, založit spolek nebo besedu i zde v Putimi, to byl jeho ideál. Do pozdních nocí seděl v hospodě ‚na nové‘, která se v Putimi otevřela – a tam každou chvíli bouřil jeho hlas. To buď četl anebo sám rozkládal, přel se, hádal, o svobodě mluvil, o volnosti a rovnosti, vlasti a vlastenectví, o právech českého národa, o jeho velikosti, slávě, moci a síle. Hlava z toho šla posluchačům kolem – a pilo se. Hned ‚na tu zlost‘ se pilo, hned ‚na tu radost‘ se připíjelo. Klásek dovedl všecky rozohnit, uchvátit, nadchnout, ‚do nové‘ všecko se hrnulo, a ‚stará‘ hospoda klesala – hynula.

„Sám ďábel – Pán Bůh rač chránit – nám tohle spískal,“ naříkaly ženy a chvěly se po každé, slyšice, že budou volby nebo tábor, nebo zas nějaká schůze v Písku. Proklínaly Kláska a politiku posílaly do horoucích pekel.

„Opíjet naučili se tím naši muži, na hospodu si zvykli, karet se chytli,“ tak vyčítaly i Kláskové, která sama chodila ztrápená a umučená, neboť jen na ní ležela starost o celé hospodářství.

A čím dále, tím hůř bylo s Kláskem. Počal se stydět za sedláka a stával se pánem. – I všedního dne chodil v zeleném kloboučku s peříčkem sojčím, s flintou na rameni, obecní hon si najal, lichotilo mu že „páni z Prahy“ s ním si dopisují, „svým důvěrníkem politickým“ ho jmenují, cigárka mu nabízejí, ruce mu podávají a „panem Kláskem“ ho zovou a jeho pozvání na hony přijímají.

Snad i Cimbura byl by se dal strhnout tím mocným proudem, kdyby mu však nebyl překážel – právě Klásek.

„My dva musíme si jít s cesty, setkáme-li se, stane se neštěstí,“ říkal si Cimbura; neboť v jeho srdci krvácela dosud rána, kterou mu Klásek svým těžkým podezřením zasadil.

I Cimbura všímal si veřejného života, četl a odebíral Janotova „Poutníka od Otavy“, celé nedělní odpoledne nad tím ztrávil, mnoho přemýšlel o tom, čeho se dočetl, a „na hrátkách“ s Černochem, Roučkem a jinými o tom debatoval, přel se a rozumoval; ale do hospody s Kláskem nikdo ho nedostal.

I o „památkách“, on i jeho syni zůstali věrni „staré“ hospodě a těšilo ho, že ani Honzík s Franckem Kláska se nechytají, ač jim ani slůvkem v ničem nepřekážel.

Ale bylo souzeno, aby se Cimbura přece jen s Kláskem srazil. Putim bývala od dob nepamětných starou panskou rychtou píseckou a putimský rychtář se těšil v Písku úctě a vážnosti.

Když Putímáci přijali Cimburu za souseda, jednali s ním jako sobě rovným. Když na něho řada došla, zvolili i jeho, jak se slušelo a patřilo, za starostu obce. – Ale Cimbura věděl, že patří vlastně do Semic a grunt že není jeho, a proto odmítl, pocty nepřijal, ale ve výboru zůstal.

Znovu se blížily obecní volby. S hlukem a ruchem nikdy nebývalým blížily se tentokráte a snašely se nad obcí jako zlé mračno. „To musí přestat,“ křičel Klásek, „aby rychtářství chodilo po obci zároveň s obecním býkem, občané mají volit, svobodnou volbou poctil muže, který svým vzděláním a rozhledem k důležitému úřadu tomu nejlíp se hodí,“ opakoval fráze z novin a hle, ač byla řada na Keclíkovi, vyšel z volby jako starosta – Klásek. I do okresního zastupitelstva vyslal ho nový výbor. Ale podrážděná, uražená menšina vzala si advokáta, podala protest proti volbě a Putim octla se v ošklivém proudu obecních hádek, křiků a svárů.

Celá minulost Putimě a to její ošklivá minulost, jako by rázem povstala z hrobu zapomenutí. Zapadlé historky rodinné vyhrabávaly, se z lidských pamětí na denní světlo, oprašovaly se a osvěžovaly, znovu se vyčítaly a připomínaly. Každá vesnice má svou hříšnou kroniku a jako do zbrojnice sahá se do ní, když se mezi sousedy zanítí spor – vzplane hádka.

Žije-li obec v míru, „o památkách“ jen samé pěkné, nevinné věci vyprávějí sousedé a slyší mládež.

Ale rozzuří-li se „domácí vojna“, tu rozvaha opouští i šedivé hlavy, zlost nezná ctnost, každá zbraň jest dobrá, každou píď přiorané půdy, z obecního statku, každou hanbu rodinnou, vraždu kdyby jeden na druhého věděl – vášní zaslepeni ve hněvu si ji vyčtou. A mládež opět lačně poslouchá a do paměti přepečlivě ukládá tuto domácí historii. Kronika putimská nyní obohacena novým sporem – bojem o křeslo rychtářské.

Okresní zastupitelstvo v Písku mělo správnost volby vyšetřit a rozvaděné strany, smířit. – Obeslalo proto rozvaděné Putimáky k sobě. Den stání se přiblížil.

„Cimburo, musíš s námi,“ povídal Kopecký den před tím Cimburovi na poli.

„Nechce se mi – víš, že uhýbám Kláskovi,“ odřekl Cimbura.

„Půjdem všichni, nevytácej se, snad tebe bude potřeba,“ dorážel soused.

„Eh – svedete to beze mne, máte advokáta, nerozumím právu, ale sami jste řekli, že volby jsou nesprávné, chlup se v tom našel.“

„Nejedná se ani tak o „lekuř“, protest, víme, ale o dohodu – o smír – všichni se máme dostavit – udělej to obci k vůli, aby k vůli tobě jednání se nerozbilo.“

„Přijdu,“ mrzutě slíbil konečně Cimbura; ale snad by si to byl znovu rozmyslil, kdyby se nebyl druhého dne ráno Kopecký zastavil.

Okresní výbor už zasedal, když Cimbura s ostatními vešel.

„Dobře, že jdete, čekáme na vás,“ vítal náměstek okresního starosty putimskou oposici. Cimbura šel poslední a zůstal hned u dveří. Oči jeho přeletěly zasedací síň a poznaly skoro všechny přítomné. Nejdřív sedláky, skoro vesměs starosty z okolních vesnic. Kolíska ze Záhoří, Peřinu z Křešic, Hesouna z Vrcovic i tenkého, suchého Sejpala z Nepodřic. Pány měšťany písecké viděl a poznal Cimbura – řezníka Piksu, co od něho dobytek kupoval, pekaře Kalousa, co mu pšenici prodával, ohromného, vysokého mlynáře, pana otce Lukáše, poznal mladého Pakeše, kupce Šolce i Sobra. „A hle – tamto sedí knížecí lidi, úředníci, ředitel drhovelský, vedle to je pan správčí z Kestřan a to je...“ ale nebylo času domyslit, pan okresní tajemník dočetl a jeden z těch pánů počal mluvit. Vadil se skoro s putimskými: „Je to první případ – dosud v okresním výboru všechny volby hladce jsme mohli schválit, všechny obce jsou lepší než vaše, jsou svorné, tiché a klidné. Jenom vy tam v té Putimi se nesousedsky hašteříte a rekursy podáváte“ – při tom se díval do kouta, kde stál Keclík, Černoch, Rouček, kde stál i Cimbura.

„Ty časy minuly,“ vstal jiný člen výboru a kázal, „kdy jen sedláci vládli obcí. – Také chalupníci a domkáři mají dnes právo s vámi stejné, a koho oni většinou zvolili, toho musíte uznat.“

„Znám pana Kláska jako gruntovního chalupníka,“ povstal třetí, „ale je to vzdělaný a osvícený muž, po celém okresu známý svojí horlivostí a politickou činností, každá obec by si vážila tak uvědomělého občana, pyšnila by se jím. Nechápeme, co proti němu máte?“

Klásek, obklopen novým výborem v druhém koutě místnosti, zářil, usmíval se, kňoury si kroutil a natahoval. Ale oposice stojí schlíplá, hlavy kloní, hanbí se, propadla by se raději kolik sáhů pod zem – jen aby jako žalující nestála na pranýři žalovaných.

I Cimbura stojí, jako na trní stojí, přešlapuje. Jeho velké nohy jako by stály, bosé na žhavých plotnách a ne na prknech a obuté v dobré boty. – Tak je mu nevolno a čeká, dychtivě čeká, že se ozve Keclík a řekne: „Nu, a což já nejsem dobrý a zachovalý soused? Já smím být beztestně pohaněn? Uražen? Což naše obecní právo a náš domácí řád, to není nic?“ Keclík se však krčí, do podlahy oči zavrtává a mlčí.

„Tak řekněte, co vlastně máte proti panu Kláskovi?“ – ozvalo se teď od předsednického stolu.

A hle, zase ticho. Co toho nakřičel Jaroš cestou a tu jako by byl němý, ani muk – i Horník ťululum mlčí jako ryba, ani nešeptne – a tam naproti jak se Klásek naparuje, drže se na ně dívá, do očí se jim potupně směje.

„Pust’te mne, baby,“ ozval se v tom trapném tichu Cimburův hlas a rozhrnul před sebou pravici hlouček sousedů. Ti s velkou ochotou se rozestoupili a radostně si oddychli. Hned jim bylo jinak u srdce. I hlavy pozdvihli a směle se sálem rozhlédli.

„Ach, Cimbura, Cimbura je tu také,“ radostně pozdravovali ho i členové zastupitelstva a kteří ho neznali dosud, zvědavě hlavy natahovali, od hlavy až k patě si ho prohlížejíce: neboť pověst o něm šla už dávno celým okresem.

„Ano, Cimbura se osmělil přijít také,“ zazubil se na ně silák, „a poví vám, proč my tuhle nepřejeme si Kláska za starostu. To je tak, myslíme si, že ten, kdo neumí hospodařit na svém, nedovede ani na cizím.“

„To je urážka,“ jako když ho píchne, vykřikl Klásek a pokročil. Ale Cimbuřovi bylo po tom výkřiku, jako když koně ostruhou bodne. Celém se otočil ke Kláskovi, opřel o něho svoje přísné oči. Klásek svoje sklopil a o krok couvl.

„To je pravda, a uráží-li tě, neměl’s chtít ji slyšet,“ tvrdě pokračoval Cimbura. – „Byli jsme vyzváni povědět, proč tě nechcem za rychtáře – ani já tě nechci – a za sebe povím, proč. Předně tě nechci, že jsi špatný hospodář. Máš dobrou chalupu, snad nejlepší půdu v obci držíš, ač ne mnoho, ale máš na ní nejmizernější úrodu. Špatně a pozdě ořeš, málo hnojíš, ale zato dobře střílíš a výborně řečníš. Až budem volit hajného anebo dohazovače, dám ti hlas, ale za starostu tě nechci. – Nechci tě dále proto, že kazíš obec a zvláště mládež. Učíš je chlastu a karbanu, z domova do hospody je loudíš. Vlastenectví tomu říkáš, ale opilství je to. Páni tě chválí, říkají ti ‚pane Klásku‘, a ty, hloupý sedláku, tomu věříš a jiné svádíš. Jestliže pravý vlastenec se musí do nocí po hospodách válet, cigárka pokuřovat, statek zanedbávat, čas a peníze utrácet, křičet a hádat se, pak nejsem a nechci být vlastencem. Strachem se chvějou u nás ženy, když se řekne, že budou v Písku volit poslance, že tu bude poslanec řečnit, schůze anebo tábor se konat, protože vědí kupředu, jak Klásek muže přemluví a v jakém stavu a kdy se mužové z Písku vrátí. Tak sloužíš vlasti sice hubou, ale vskutku jsi její velký škůdce a kdybychom byli všichni Kláskové, vlast a národ přivedli bychom do hrobu. Pamatuj si, co ti veřejně pravím, o svůj statek přijdeš, prodáš jej a rozparceluješ, každému prodáš, kdo dá víc, i židu třeba, anebo Němcovi a třeba Švarcenberkovi. K tomu vedeš i ostatní sedláky, ochuzuješ

je a v nich obec a v obci vlast i celý národ. Zhyň třeba, a ani vrána nad tebou nezakváče, neboť takových žvanilů může národ ztratit celé kopy. Ale přejde-li tvůj grunt do cizích rukou a za ním druhý a třetí, pak každá ta ztráta jest hříchem proti vlasti a drahému národu, a proto tě nechci za starostu. A ještě proto tě nechci, že jsi lenochem. Zvedni ruce a každý to uvidí na nich napsáno. Máš ruce měkké a hebké jako písáň – flintičku a karty v nich míváš, místo otěží a pluhu – i prsten místo mozolu na ukazováčku nosíš, popanštil jsi se – a proto kdybych já vládl, z obce bych tě dal vymrskat a sem mezi pány, do Písku zavřít, abys nám na vsi mládež nekazil a špatný příklad nám všem nedával.“

Páni u dlouhého stolu se vzpamatovali. „Urází! Urází!“ vyskakovali vrchnostenští úředníci a po nich měšťané. „To nejsou důvody, to je soukromý život Kláskův, po tom nikomu nic není,“ – volali jeden přes druhého.

„Pravím, že to nejsou urážky, ale pravda,“ – tvrdě oproti všem opakoval Cimbura a odtrhl oči od Kláska. Jako po výprasku, tak „dobře“ Kláskovi bylo, jak se skřípce kdyby ho pustil, tak si oddychl. – Svědomí mu sice říkalo: „Pravdu má Cimbura,“ ale uražená ješitnost a samolibost bouřila se v něm.

„Žalovat budu, Cimburo, tebe žalovat – pro urážku na cti!“

„Žaluj, směle žaluj. Nejsem jako ty, abych někomu po cti sáhl a potom utekl. Stojím ti v slovu zde a kdekoli a opakuji slavně, že tě nechci uznat starostou, protože tě mám za nejhoupějšího člověka ze vsi, který nedovede spravovat ani padesát korců vlastní půdy a proto nemůže spravovat ani obec, ani okres. Tak, to jsem tedy chtěl říci – a teď tu buďte s Pánem Bohem,“ obrátil se na patě a za hlubokého ticha odcházel. – Když už stál ve dveřích, vzpamatovala se i „jeho strana“ a odešla s ním.

Ticho v okresním výboru přerušil advokát. „Pane Klásku,“ lahodně povídal zahanbenému, zpráskanému sedláku, „toto si líbit nenechte. – Chcete-li, napiši vám žalobu, a podíváte se, jak Cimburu skřípnem.“

„Tak napište a hodně brzy,“ vybuchl Klásek vztekle.

Putimský spor se v tom zasedání neurovnal. Přemlouvali sice Kláska, aby se dobrovolně své nové hodnosti zřekl, ale ten ani slyšet nechtěl, lekuť podám, nepotvrdí-li mne – a až do Vídně to poženu – nepovolím a nepovolím, ukážu jim, co je putimský Klásek.“

„Tak – dobře tak,“ popichoval ho advokát – a pak i Klásek se svými věrnými odešel.

Dvě strany utvořily se tak v Putimi – dva starostové tam byli a dvě obecní zastupitelstva.

– Rozpadla se obec, na dvě půle se rozčísila a skoro proti jeho vůli, zcela mimovolně se stalo, že v čele jedné stál Cimbura a druhé proti němu vedl Klásek.

„Cimburo, vezmi si také advokáta,“ radili mu jeho přátelé, když úřední posel roznesl po vsi plno obsílek k soudu. Všichni jako svědci byli obesláni i okresní zastupitelstvo celé, jen aby útraty sporu byly co možná největší.

„Prosím tě, vezmi si advokáta, bojím se Kláska. Zaplete tě do sporu, snad i do kriminálu připraví,“ s pláčem prosila i muže svého Marjánka.

„Pošetilá ženo,“ odbyl ji Cimbura, – „řeknu pravdu, zas otevřeně ji povím, nic nechci zapírat, z ničeho se vyklíčkovat. Nač je mi třeba doktora,“ a sám a sám postavil se před soud. „Škoda,“ pomyslí si, „že už tu není pan guberniální rada,“ – když vystupoval po schodech do soudní síně, vzpomíná na pana Miltnera, jež před lety vozíval.

Mladý soudní adjunkt přečetl žalobu a jal se vyslýchat Cimburu. Vyznal a nezapřel ani slova – všecko i svědkové souhlasně potvrdili – proti Cimburovi i jeho přátelé vlastní mužně svědčili: „Ano, to mu řekl, že je ožrala, že je žvanil, lenoch že je a nejhoupější člověk ze vsi.“

„A proč, prosím vás, jste mu nadával?“

„Nenadával jsem – pouhou a čistou pravdu na vyzvání jsem mu do očí řekl.“

„Jak to – na vyzvání?“

„Chtěli vědět, proč nechci mít Kláska u nás starostou. Tak jsem pověděl pravdu – proč.“

„Pravdu, milý příteli, pravdu nesmí člověk vždy a všude mluvit,“ usmál se adjunkt, „můžete mít pravdu, ale nemáte právo ji vyslovit,“ a rozkládal Cimburovi rozdíly mezi pravdou a právem.

„Co je vám konečně do toho, že Klásek pije, že lenoší, že řeční a karty hraje?“ končil soudce přímou otázkou.

„Je mi do toho a mnoho,“ odpověděl Cimbura a celý soud se po něm zvědavě otočil. I sedláci zbystrili sluch. Myslili si v duchu: „Ten pán má pravdu – Klásek za své pije, svoje utrácí, svůj statek zanedbává. Co je Cimburovi do toho.“ Cimbura je patrně jiného mínění než oni všichni, zas má něco zvláštního. –

„Tak co – prosím vás?“ – pobídl adjunkt otázkou váhavého Cimburu a sám pohodlně si usedl, nohu přes nohu přehodil a ruce na klínu si sepjal a poslouchal.

„To je tak,“ počal Cimbura svým oblíbeným rčením, „zůstáváme v jedné vsi spolu – já i Klásek – v Putimí, jak všichni víte. Jaký pěkný život před nedávnem ještě jsme tam vedli! O ‚sejpcě‘ a o památkách jsme si popili, zazpívali i zatancovali, co kdo proti komu měl? upřímně jsme si pověděli, ale nebylo hádek a sporů, a byly-li, po sousedsku doma se srovnaly. Co se u nás upeklo, doma u nás se i snědlo. Na ‚hrátkách‘ jsme se scházeli, noviny si přečtli a o všem promluvili. Chasa mladá scházela se na vsi, zazpívala, zavýskala a do záležitostí obecních a veřejných se nepletla. Nikdo by jí toho nebyl strpěl. – Dnes je u nás všecko na ruby. – Mladí mají slovo a starým poroučejí. Sotva že je po večeři, nikdo si chlěva ani dvora nevšimne, popadne dýmku a pytlík s tabákem a – hajdy – do hospody. Klásek tam má sólo, školu tam drží, nadává všem, kdo nejdou za ním, pivo se pije, zpívá se, karty se hrajou, ráno vstávat se nechce – práce ospale se koná – všecko hyne. Množí se hádky a křiky, přibývá pranic a bitek a o všem dovídá se tu v Písku okresní soud. Hrubých činů přibývá – stromky u cest se lámou, oplzlá slova, nečisté písňe a hrubé nadávky se množí. A kdo je tím vinen? – Kláskovo živobyetí a jeho špatný příklad. I já piju, o památkách a o sejpcě piju, abych se společnému řádu a zvyku nevymyká – proto ze zkušenosti mluvím. Napiju-li se piva, hned jsem jakoby jiný člověk. Napřed veselý a hravý, pivo mě rozkuráží a rozdovádí, polechtá mne. Cítím, jak vůle moje slábne, jak vládu nad sebou ztrácím, jak rozvaha mne opouští – rozum můj jak se kalí – stávám se lehkomyšlným, k pošetilostem náchylným. Piju dál a hle – furiant se ve mně probouzí – pýcha v srdci mém počne hlavu tyčit – do sázek se pouštím – peníze jako plevy rozhazují a utrácím – krev jako oheň v žilách proudí – sebe přeceňuji a všecko ostatní podceňuji – rozjařím se – mnoho a hloupě mluvím a odporu nesnáším. A piju-li ještě dál, stávám se hrubým, zlým a nebezpečným člověkem, ke kterému neradno se přiblížit. – To cítím sám na sobě, co ze mne pivo dělá – a proto v nejlepším pít přestávám a sotva třikrát do roka do úst je vezmu. Ale teď denně se u nás nestřídmě pije, denně lidi otravují, kazí a hubí dobré mravy, mládež znemravňuje a dospělé ochuzuje, a to všecko u nás máš na svědomí – ty – Klásku – ty a nikdo jiný.“

Pěkně a pozorně poslouchal pan adjunkt a byl by i dál poslouchal Cimburu, který, když se jednou rozjel, plynně a hladce mluvil; ale Cimbura domluvil a mlčel.

„Je-li tomu tak, jak pravíte,“ počal zvolna a stísněně pan adjunkt, „pak ovšem máte nejen pravdu, ale i právo na své straně, pak by se vám důkaz pravdy podařil. Kdo vám to dosvědčí?“

„Jsou-li poctivci – ti všichni zde, a s nimi celá Putim.“

„Ano – Cimbura má pravdu, všichni – i ti, kteří s Kláskem byli, v té chvíli přisvědčili a bylo po soudu.“

Nic nepomáhaly rekursy a odvolání – „veřejné mínění“ vyhrálo. Klásek nebyl ani jako starosta potvrzen – dokázalo se mu i jeho pytláctví i pokuta, kterou kdysi platit musil. Nové volby byly v Putimi vypsané a z nich vyšel jako starosta Keclík se starým výborem.

Klásek, poplativ soudní výlohy četných sporů, zanevřel na Putim i Putimáky – koupil si v Písku hospodu. Ve veřejné dražbě písecký notář za několik tisícovek vydražil jeho živnost, jak stojí a leží.

„Chléb prodal a nuž si koupil,“ řekl o Kláskovi tehdy Cimbura. –

Putimští věděli sice, že notář nekupoval pro sebe; ale jich ani ve snu nenapadlo, že dražil pro – Cimburu.

Několik let držel se Klásek v Písku nad vodou. Sháněl politické schůze, agitoval, byl jednatelem různých, většinou německých pojišťoven proti ohni, koňským handlířem. Ke konci se stal i dohazovačem ženichů a nevěst, až jednoho krásného dne z Písku zmizel. Habaděj dluhů zůstalo po něm. „Odejel do Ameriky,“ trousila se o něm pověst.

„Je štěstí, že nemá děti,“ řekli si v Putimi.

Ale Cimbura zakroutil povážlivě hlavou – „anebo to právě se stalo jeho neštěstím“ a více neřekl ani slova. Jenom neúměrně se dřel na zanedbaných pozemcích, aby jim nahradil, v čem Klásek na nich zhřešil – hospodářské budovy všechny opravoval, přestavoval a v několika letech gruntovní chalupa Kláskova nebyla k poznání.

„To sobě Cimbura chystá výměnek,“ chápali lidé a nemýlili se.

VIII

Konečně se zdálo, že se dostanou ve Vídni k veslu lidé spravedlivější. Bylo to roku 1870, kdy se počal obracet politický vítr a vál směrem nám příznivějším.

Národu našemu jako truchlícímu děcku slibovali alespoň vyrovnání, korunovaci, splnění jeho požadavků jazykových. Národ jako dítě věřil, těšil se a doufal. Ulehly na čas vzduché vlny politického boje také proto, že myslí všech zaujala znovu vojna, do které se pustila Francie s nenáviděným u nás Pruskem.

V této klidnější době chystal se královský Písek k činu. Seskupilo se několik hlav a z nich vyšel návrh – založit v městě rolnickou školu. Myšlenka se ujala, rostla. Zajímaly se o ni hlavně velkostatky a přály jí. Kníže Paar, kníže Windišgréc, oba Švarcenberkové – Orlický kníže i Hlubocký kníže Lobkovic, kteří všichni mají statky v píseckém hejtmánství anebo v jeho blízkém sousedství, s myšlenkou souhlasili. Šla doba hospodářského rozkvětu. – Jako ve všem i v hospodářství polním opouštěly se staré vyšlapané dráhy a hledaly se nové cesty, a způsoby, jak dal by se výnos hospodářství zvýšit. Stroj počal i zde vytlačovat lidi ze stodol i z polí.

Bylo potřeba v panských dvorech nejen jako dosud hrubých a přísných poručníků, poklasných a šafářů, ale i vyškolených, se strojem obeznámených hlav, zvláště když počaly se i ve zdejší kraji pěstovat nové plodiny, jako cukrovka anebo čekanka, když činěny pokusy s chmelem a vrbou košíkářskou, kdy hledány nové zdroje v zanedbaném dobytkařství a opuštěném hospodářství rybničním.

„Schopných lidí potřebujeme jako soli,“ naříkali si ředitelé panství jednohlasně, „podřízených lidí, kteří by přesně vykonávali naše plány, plnili naše rozkazy, dozírali na dělníky. Ale kde je vzít?“

„Rolnická škola!“ Konečně bylo vysloveno to spásné slovo!

Ano, jenom ta nám je vychová, dodá. – Jen rychle třeba ji založit, v život uvést. Obec Písek dá pro ni dům, okres zaplatí učitele – jen žáky třeba sehnat, zájem pro školu vzbudit. Na to nestačí noviny „Poutník“, je třeba svolávat schůze, sedlákům věc vyložit, na výhody je upozornit pohnout, aby své synky do školy dali.

Všichni správcové v soukromých hovorech doma vypravují rolníkům, co se pro ně v Písku chystá. – Školu předem velebí, hochy sami vybírají a označují, které by mohli dát do „rolnické“ zapsat, líčí, čemu se tam budou učit, co tam uslyší a uvidí. Ale sedláčkové kroutí hlavou, neodporují přímo panu správci, ale také neslibují. – Vymlouvají se jen, „až uvidíme co a jak,“ váhají a nedůvěřují. – Zlobí se správcové, zlobí se i milostpaní ředitelové, zlobí se sám i nejjasnější kníže pán. Nelze školu otevřít a vyučování zahájit, dokud nebude postaráno

o žáky. „Ať svolá okresní výbor velikou schůzí rolnickou, ať pozve všechny starosty a výbory. – Tam ať se jim to vyloží a vysvětlí a tam ať hned své synky do školy přihlásí – než se jim to v palicích znova rozloží.“

Usneseno a konečně také provedeno.

Veliká rolnická schůze svolána, na které se mělo jednat o jediném předmětu: „o nové rolnické škole“. Podařilo se vskutku vzbuditi zájem o školu po širém venkově. Hovořilo se o ní víc než o vojně, o které nikdo rád nemluvil, ježto proti všemu očekávání i tentokráte vyhráli Prusaři a Francouzi utíkali. Na schůzi do Písku přišlo sedláků jako mraku.

I Cimbura šel; tentokráte rád a bez nucení. – Sám o tom častokráte přemýšlel, že páni mají školy, gymnasia, reálky i vysoké školy, že by i sedlákům slušela taková nějaká škola, kde by se naučili poznávat vlastnosti dobytka i půdy, stromů i obilí, kde by jim pověděli, jak léčiti koně a ovci, jak pěstovat zeleninu, kde by je seznámili se včelou i ptákem. Mnoho o tom rozjímal i uvažoval, ale vždycky se mu zdálo všechno marnost, až teď čte najednou, že se má splnit jícho krásný sen – rolnická škola.

„Oba dám zapsat, Martínka i Vašíka, aby z kloučků byli dokonalí sedláci,“ těší se Cimbura cestou k Písku. – I jiné vybízí a nabádá, zrovna hoří touhou, už aby ta škola začala. Ve schůzi se postavil hezky dopředu, aby všechno jak se patří slyšel a nic mu neušlo.

Tentokráte schůzi předsedal kníže Lobkovic. – Sedláky pěkně přivítal, potěšení nad velkou účastí vyslovil – hezky k tichu všechny napomenul, ale také povzbudil, aby po řeči se neostýchali, kdyby jim něco nebylo jasno, na všechno se důkladně vyptat a též své mínění o věci povědět.

„Ano, tak to má být,“ liboval si v duchu Cimbura, tak se mu to líbilo. Nač křiky a hádky, jeden po druhém ať se přihlásí, ať řekne své mínění a vyslechne, co zas jiný myslí. I to se mu líbilo, že ve shromáždění nikdo nekouřil a také piva tu netočili.

„To jenom pokud tu bude kníže pán. Jak odjede, hned bude všechno jiné,“ vykládal kdosi Cimburovi. Ale ten neměl už ani času se ohlédnout, neboť na tribuně stál řečník a už také oslovil shromáždění. „Národe můj! Drahý rolnický lide český!“ ozval se zvučný hlas řečníkův. Jako by je hedvábným šátkem pohladil, tak mile dotklo se selského sluchu takové nadšené oslovení. O potřebě vzdělání vůbec dlouho jednala řeč, než konečně dostala se ke vzdělání selského lidu zvlášť. Řečník velebil stav rolnický, jádrem a sloupem národa jej

nazýval, do dějin zašel, až do válek husitských se dostal a statečnost jihočeských sedláků oslavoval, o Bílé Hoře se zmínil.

Jaksi netrpělivě a jenom už na půl ucha poslouchal Cimbura.

„Nějak málo o té škole mluví – dostat se k ní nemůže – to, co povídá, už stokrát jsme slyšeli. – I Klásek tak po hospodách mluvíval,“ reptal Cimbura v duchu; ale marně čekal.

„Abyste ku staré slávě a bývalému rozkvětu znova přivedli ctihodný stav svůj – nuže – bratři rolníci,“ jako uštknut podíval se při těch slovech Cimbura na řečníka, jemuž na bílých hebkých prstech třpytily se prsteny, „obětí nešetřte – a založte si rolnickou školu. Potlesk zaburácel kolem. To těžké mozolovité ruce selské nadšeně tleskaly. Skoro bez dechu stáli tu sedláci – tváře jim zčervenaly a oči se jim leskly – tak je uchvátila řeč, opila chvála a omámilo lichocením. – Prostě a upřímně poddávali se dojmu a každé slovo řečnickovo brali za čistou, neklamnou pravdu.

Železo třeba kout, dokud je žhavé. Kníže pán povstal. – „Pst – pst – ticho,“ okřikovali hned shromáždění – i ti, kdož byli známi v okrese jako největší radikálové a demokrati – kteří tu seděli u předsedy nejbližší.

„Mlčet, kníže pán chce mluvit,“ vykřikl konečně sám řečník.

Všichni jako na povel ztichli. – Mírný a jednotvárný, trochu česky tvrdý hlas předsedův se ozval:

„Můj pan předřečník vám vyložil krásnými slovy s pádnými důkazy, jaký význam bude mít pro vás a pro vaše děti rolnická škola. Kdo je pro ni, ať zvedne ruku.“

Celý les rukou pozvedl se nad hlavy.

„Učiníme zkoušku opačnou. Kdo je proti ní, ať zvedne ruku.“

Jako bys je zpřerážel, schlíple klesly všechny; ruce podél těla dolů – jenom jedna – jediná jedna ruka v šerkovém rukávu trčela do výše a jako by se hlásila k životu mlela nervosně, nedočkavě prsty.

Všichni se ohlíželi po té ruce. I kníže skřípec, kterým až dosud si pohrával, na nos si posadil a na tu smělou ruku se zadíval. Ona i jeho pohled vydržela, neklesla. Jako praporeček dál se čile třepala, všechny v úžas přiváděla. – Co s tou rukou udělat? Jak se jí zbavit, aby nepřekážela,

shody nerušila. Kníže pán si byl jist všeobecným souhlasem a proto jen, aby triumf narostl, nařídil opačné hlasování a tu ozve se náhle tak disharmonický tón. Ta ruka tam se hlásí; čím je to vůbec ruka? – Ano, čím je to ruka? Ta otázka zajímá všechny. Krky natahují, na špičky vystupují. – „Kdo je to? – Kdo je to?“ se ptají a okolí té ruky už jim odpovídá: „Kdo jiný – než putimský Cimbura!“

„Ten musí mít všude a vždycky něco extra,“ reptá shromáždění, zlost se ho zmocňuje, zlostná Cimbura, že nejde s proudem, že už zas nějaký vlas v tom našel. Jako by se za něho styděli, odtahují se a odstupují od něho sedláci, aby bylo vidět, že ta vztyčená ruka není jejich a Cimbura ve chvílce stojí sám.

Jako by ho nebylo, přehlíží ho předseda. – Myslil si nač dbát jediného, který se staví proti všem. Nevšimne si ho a pokračuje: „Jsme tedy všichni pro školu –“

„Počkat, pane kníže,“ ozval se hlas jasný jako zvon a čistý jako stříbro. Vyšel z klenuté hrudi a širokých plecí Cimburových.

„Nemáte slovo! Nemáte slovo!“ – jako chrti vrhaly se proti Cimburovi poštvané, rozdurděné hlasy, dráždíce k odporu.

„Uděluji mu slovo,“ řekl však kníže s ledovým, lhostejným klidem, který Cimburu smířil, upokojil a rozvahu mu vrátil. I ostatní se ztišili.

„Povězte nám nejprve, kdo jste, a potom proč jste proti škole,“ řekl kníže s úsměvem, se zálibou hledě na statného muže.

„Já jsem sedlák – Jan Cimbura z Putimě. – Proti škole nejsem, naopak, vroucně si ji přeji, ale než pro ni zvednu ruku, chci mít ve všem světlo. Ten pan řečník vlastně nic nám o škole nepověděl, ani nám neřekl, kde ji máme mít.“

„Kde jinde, než tady – v Písku přece bude.“

„Chyba, pane kníže, velká chyba! – To je hned, proti čemu jsem.“

„Ale, příteli, kde byste ji chtěl mít? Snad ne na vsi někde? Snad ne u vás – v Putimi?“ s jemnou ironií v hlase škádlí kníže sedláka. K úsměvu knížecímu dali se do uctivého smíchu všichni kol kolem.

„Třeba v Putimi, anebo ve Smrkousích anebo v Hradišti, všude ve vsi, jenom ne v Písku,“ klidně a vážně odpovídá Cimbura.

„A proč ne v Písku?“

„To je tak,“ rozjížděl se Cimbura. V té chvíli zaplál i on krásným ruměncem po lících. – To sedlák, venkovan se v něm probudil, člověk-sedlák, který zcela pudově pocítil teď odpor k městu a jeho zvykům, poněvadž až vášnivě miloval svoji prostou ves, černou půdu v ní, zděděné zvyky staré a těžkou práci vesnickou. – Plápolalo mu v té chvíli tak slavně v duši, jako mu bývalo před každým hrdinským činem, který silou svojí provedl. Cítil, že má teď chrániti selský dorost před škodnými vlivy města, že má obhájití prostotu a jednoduchost selského života. Jako by si chtěl myšlenky svoje srovnat – odmlčel se na okamžik; ale pak začal a jako proud bez přestávky potom tekla s jeho rtů tato prostá, přesvědčivá řeč. „To je asi tak. Tu v Písku zůstávají měšťané a proto zde at' si mají své školy, tu at' je gymnasium a školy, reálné, tu at' se vychovávají páni. Hned od chlapčích let at' si zvykají na dlažbu ulic, na panskou mluvu hladkou a úlisné moresy, na městský kroj a stroj, zkrátka na život, jaký jednou budou muset ve světě žít. I my – sedláci sem do těch škol posíláme svoje synky. Chybujeme jenom, že sem posíláme svoje vtipné a nadané hochy, řekne-li pan farář anebo pan učitel: ‚Váš kluk se dobře učí,‘ sebere ho tatík a odvede do Písku, do škol, hloupého si nechá doma. Ale zdravý rozum říká, že to chyba a urážka našeho stavu. Sedlák musí mít ‚filipy‘, musí umět pozorovat zem i nebe, vzduch i vodu, lidi i zvířata. Proto nejbystřejší chlapce nechávejme doma a jen ty, co by na statku nic anebo málo svedli, ty vod'me do Písku do škol, aby se stali pány, za které myslí předpisy, zákony a oni jen plní, co jim jiní nařizují. Sedlák musí jednat a rozhodovat sám – podle svého rozumu a důvtipu potýkat se s polem, loukou, lesem i zahradou, aby mu vydala úrodu. A pro tyto nejlepší synky svoje i my toužíme po škole – ovšem škole rolnické, selské. A jako nelze ryby chovat na stromech, tak nelze vychovávat sedláky v městě; leda je kazit – to ano. Zkazí se nám tu mezi vámi naše krev. Proč sem do města má chodit příští sedlák a tu ve městě rok anebo dva žít? Aby se tu naučil kouřit cigárka, panský maso jíst, pivo s vínkem popíjet? Chodit do divadla, hospod a kafíren? Tu ve městě změkčí a zleniví, zpohodlní a popanští se. – Spatří tady lehký život oficírů a zachce se mu ho, místo hrudy zamiluje si dlažbu a místo polních cest – chodníky. Místo po tichých polích zatouží po hlučných ulicích, místo lesů vidí parky a místo ve vsi s deskovými střechami bude žít v městských domech kamenných. Nebude mu milo místo pera třímati kleče pluhu, jeho ruce mu změknu, od práce se odvrátí a od cepu k tužce, od kosy k písmu, od potu k inkoustu přilnou. Jeho nohy ve městě dřevěnku odvyknou. Naše pěkně kvítkované kožichy s

tulipány, žlutavé kalhoty kožené, vesty soukenné, pestře vyšíváné, liščí nebo vydří čepice pro léto i zimu, slovem, náš starobylý práchenský kroj selský zmizí, kus po kuse městské módě podlehne. – Takoví sedláci by na gruntu mnoho snědli, ale málo – svedli.

Po chlapcích děvčata začnou! Odhodí bytelnou šerku, živůtky strakaté, hrající proměňavými barvami, bílé pleny rozpodivného vyšívání a továrními pabučinami se budou odívat. Počnou se nejen látkou, ale i střihem po městě opičít. Dlouhá roucha městek si oblíbí, aby zastínily svoji krásu přirozenou, navléknou a navěsí na sebe krásu umělou, nebudou to víc panny jako polní lilie, ani jako oku i srdci lahodné luční kvítí, ani jako skromné a vůní vábivé fialky, ale budou jako papírové květiny uměle dělané. Padne-li náš kroj, bude nám jako stromu, jemuž kůru sloupají, vadne, vadne, až uvadne. Našeho jádra se chytí červotočina – marnotratnictví. Hospodář nenašetří dětem věna, a až přijde čas vdavek, začne z lásky k dětem parcelovat svoje živnosti. Z bývalých sedláků nadrobíme chalup, baráků – žebráků, náš národ stane se národem chudým, Češi tu budou, ale půda, totiž lesy, pole, luka, řeky, doly a továrny nebudou víc jejich majetkem – dřít se budou, ale ne pro sebe, nýbrž pro jiné. Kéž se mýlím. Ale zdá se, že bezpečně výchova sedláků ve městě k těm koncům směřuje. Je třeba přece, aby sedlák byl věrným poli, louce, vodě, lesu, aby dobře znal ptáky, všecku zvěř dobrou i škodnou, aby dobře uměl zacházeti se stromy i travou, s květinami i bylinami. – Ale tu spřátelí se s městem, hospodou, zábavou, naučí se žít z hotových peněz a zvykat si na plat. A tak až tu školu zde ve městě naši synci vychodí, nebude se jim chtít zpátky na grunt k tuhé práci, ale do služeb se poderou k pánům, k vrchnosti, k vám. pane kníže, půjdou, aby vám svými schopnostmi prospěli, protože vy z nich naděláte ne úředníků, ale jen poručníků. Hajní, dozorcí, šafáři, poklasní, baštýři, štolbové, kočové – to se z nich v té škole za rok, dvě léta vychová, ale nikdy ne dobří sedláci. Tak to cítím, tak vnitřní hlas v duši mi to povídá a proto jsem pro školu, ale jsem proti tomu, aby byla v Písku, buď na vsi ji chci mít, nebo raději nikde!“ – Odmlčel se Cimbur, ale bylo vidět, že se slova nevzdává. Ustoupil jen, pozoruje, jak u stolu se kohoutí, a že některé kníže pán jen stěží na uzdě udržuje, aby mu do řeči neskočili. – Ale sedlákům v lebkách počalo svítat.

Neokřikovali Cimburu, ale pozorně jeho vývodům naslouchali. – Zvláště jim lichotilo, že by u nich, ve vsi, mohla býti škola. I jeho smělost se jim líbila – „hle, jak mluví s knížetem a jak kníže s ním hovoří, jako by spolu rovnými byli.“

Z těch úvah vytrhli je rázem vášnivé řeči. Páni jeden přes druhého na Cimburu se obořovali. Vykládali mu o škole, co a jak v ní bude zařízeno. Pokusné pole a zahrada se zakoupí –

školka se založí, ven, na knížecí dvory budou žáky vodit, aby hospodářské stroje poznali a užívat se jich naučili. Umělá hnojiva poznají, ukážou a vštíjí jim nové způsoby pokrokového hospodaření. A co si Cimbura myslí, že snad učitelé mají zůstat někde v hloupé vsi k vůli němu – jedinému ze všech, co se jich tu sešlo. Všichni souhlasí – jen on jediný zase kazí mír a svornost.

Každému jinému by šla hlava kolem z toho, byl by se odmlčel a vzdal. Ale Cimburova hlava byla jasná a srdce jeho srdnaté. Nechal všechny vymluvit, čekal – až kníže pán zase vlídně se ho optal:

„Co tedy myslíte, sousede Cimburo? Přesvědčili vás konečně ti pánové a jste pro školu v Písku?“

„Nepřesvědčili, pane kníže, a nejsem ani teď ještě pro školu naši v Písku.“

„Tak vyvráťte jejich důvody.“

„Nevím, půjde-li to, neboť se mi zdá, že si neporozumíme. Hádám, že oni jinak cítí než já a já jinak než oni a sotva se mi taky podaří slovy správně povědět, o čem jsem v duši pevně přesvědčen. Není mostu, po kterém bych já přešel k nim, anebo oni ke mně. Sedlák s měšťákem nemá nic společného. Jeden nerozumí druhému a často posmívají se sobě navzájem. Já jsem mu směšný se svými černými kozlovicemi, s kazajkou posázenou velkými knoflíky, brousí si o mne vtip, vezím-li v ovčím kožiše a beranici. Proto, chce-li se v masopustě obléci za maškara, obleče selské šaty a jde v nich na maskarní bál. Slečinky městské za selky se strojí. Ale i my smějeme se měšťáku-třepáku. Je nám směšný tuhou, jako prkno naškrobenou náprsenkou, svým tuhým, obojku podobným límcem u krku i libujeme si ve své měkké, poddajné košili a ve svých volných, pohodlných šatech, a strojí-li u nás maskary – jistě nechybí v nich měšťák s cylindrem, frakem a pantalonu. A přece nesluší se měšťáku opičít se po mně, ale ani já nesmím se opičít po něm. Sedlák celý život musí žít na vsi, tak ho ve vsi vzdělávejte. Měšťák se stane úředníkem, kupcem, obchodníkem, učitelem, advokátem, proto ať roste a se vychovává mezi lidmi v městských školách. Sedlák ne tak lidem, ale za to koním víc, dobytku, polím, lukám, stromům, obilí musí rozumět – v tom tkví jeho kořeny a mezi tím ať roste a od malička se vychovává. Na pokusném poli, pravíte, bude se učit hospodařit! Čtyři – pět strychů třeba ať měří – na šířku je přeskočím – na délku je kamenem přehodím – a to ubohé pole na záhonky rozdělí, čtyřicet, padesát synků dva nebo tři učitelé budou pokusy týrat a trápit. Co si s tím má chlapec počít? S Pánem Bohem hraje si s

pokusy ve městě; ale my žádáme skutečnost a ne pokus – opravdovost, hotové a osvědčené zkušenosti, jež by se nám u nás ve vsi, na našem hospodářství dokázaly. Do panských dvorů, pravíte, povedeme žáky a názorně jim ukážeme, jak se tam hospodaří. A k čemu? ptám se vás. Z těch žáků, kteří do té školy vstoupí, bude mít snad některý panský dvůr? Dá sem svého syna kníže pán Šwarzenberg, nebo Lobkovic, Windišgréc? Proč tedy ukazovat synkům našim knížecí dvory a zařízení jejich, když budou hospodařit jen na nejvyšš stokorcových gruntech? Či myslíte, že z nich si vybere kníže pán ředitele, správce anebo důchodního? Jistě nevybere! Jeho úředník musí mít vyšší školy, německy musí umět a mezi pány vyrůst. Proto jim neukazujte panských dvorů, pokusům je neučte, městu je nezvykejte, ale ve vsi je nechtě. Myslil jsem vždycky, že je škola k vůli dětem a ne děti k vůli škole. Proto i ta rolnická škola musí k vůli žákům ven do vsi, za nimi i učitelé tam musejí, i přednášky i stroje – a všecko. Vyberte si kteroukoli ves – postavíme tam budovu – i učitelé v ní mohou bydlet; ale pokusným polem budou všechny selské statky v té vsi. Tam ve statcích musejí i žáci bydlet a spolu všecku práci konat – koně česat, krávy dojit, telata odstavovat. Musejí orat a sít, včelařit a štěpařit. Učitelé budou jako otcové ve dne jim radit, na ně dozírat, práci ukazovat a večer nebo v zimě je shromáždí ve škole a z knih je budou učit. Až je vyučí-domů je propustí a list za vyučenou jim dají a synek domů přijde na takový statek, na jakém hospodařit se naučil. Ano, takhle si představuju školu selskou já. A to jsou důvody, proč ji nechci ve městě, ale pro ves ji žádám.“

„Cimburovi se zdálo, že to řekl všecko jasně, přesvědčivě, že mu každý musí dát za pravdu – a přece jak domluvil, už se zas čepýří a kohoutí páni na věj stupku a sedláci kolem něho.

„Nechtě ho“ – „nevšímejte si ho“ – „jedna vlaštovka nedělá léta“ – „k vůli Cimburovi nebudeme školu stavět někde ve Lhotě.“

Jediný kníže zas zachoval vznešený klid. – Mrzelo-li ho něco, byla to nakvašenost, se kterou se Cimburovi odpovídalo.

„Je mnoho pravdy v tom, co ten rolník tu povídá – je vidět, že o té škole mnoho myslel. Obírejme se chvilku jeho názory,“ promluvil předseda. Ale i on byl ukřičen. Blížilo se poledne. Shromáždění cítilo hlad a žízeň, přesytilo se debatou, horko je dusilo, po konci toužil kdekdo.

„Konec – konec,“ bouřily hlasy, „co nevidět je poledne.“

Předseda vytahuje hodinky, překvapeně zamrkal očima. „Sapristi, jak to uběhlo a já slíbil kněžně dopoledne se vrátit,“ projelo mu hlavou a rychle ukončoval schůzi. Znovu zjistil potěšitelný zjev a povznášející jednomyslnost, se kterou všichni vyslovili se pro rolnickou školu v Písku, poděkoval za hojnou účast a už podával ruce kolem a odcházel.

Jediný Cimbura nevyčkal konce a ještě před ním odešel.

„Kde chcete, si tu školu mějte – třeba na děkanské věži; ale mé synky ani Martínka, ani Vašíka do ní nikdy nedostanete,“ huboval cestou. – Ostatní všichni hrnuli se ven-knížecí ekvipáž už rachotila po kostřbaté dlažbě. Chvíli mlčel kníže a choulil se ve svém kožíšku – až náhle, když povoz vyjel z města, tiše ubíhaje rovnou silnicí mezi stromy – promluvil na svého ředitele panství, s nímž v kočáře seděl: „Kdo je to ten Cimbura?“

Ředitel překvapeně podíval se na knížete. Hle, nač pán myslí! Kým se v myšlenkách obírá! Hloupým sedlákem! Jistě knížete mrzí odpor Cimburův, jistě se na něho zlobí – hádá ředitel a proto hned ochotně odpovídá:

„Putimský sedlák jeto, Jasnosti, Jan Cimbura se jménu je, hloupý člověk s nepokojnou hlavou, jen různice tropí a nešvár všude a ve všem rozsívá.

„Hm, hlupák zrovna není,“ prohodil kníže a zase se odmlčel.

Ředitel se překvapeně dívá na knížete. Není s ním spokojen, nerozumí mu, neví, co kníže myslí a soudí. Neví proto, jak má mluvit a tak raději mlčí.

„Znáš Jana Cimburu? Vypravuj, co o něm víš!“ poroučí znova kníže. Ředitel myslí, že jasný pán teď alespoň na Cimburu zapomněl, a zatím podivné – tak mu v mysli uvíz‘ jako hřebík v prkně – dosud se jím obírá a těžko poznat, zda s libostí anebo nelibě. Nevolno je řediteli, nebo neví, jak řeč svou přibarvit. Není času na dlouhé rozmýšlení, zná knížete, ví, že odpovědět musí hned, naráz, po vojansku.

„Jak bych neznal Cimburu,“ proto se zdánlivou ochotou odpovídá, „po celém okresu se o něm vypravuje. Každé dítě umí pohádky o jeho síle.“

„Pověz i mně nějakou.“

„Panské choutky,“ zlobí se úředník na knížete. On, ředitel panství, musí se snižovat k Cimburovi, shánět v paměti, co mu v ní o jeho činech uvázlo.

Školák ve voláme anebo pasák jaloviny na některém knížecím dvoře lépe by knížeti posloužil a slušelo by mu to, on, ředitel, přál by si vykládat knížeti o meliorování a komasaci pozemků, o parním orání, o bernském a simentálském skotu, o vorkšírských vepřích, o ovci zvané merino; ale není vyhnutí, musí mluvit o Cimburovi.

„Znám toho sedláka hlavně z koňských trhů – je milovníkem i znalcem koní – proslulý Marengo, co byl na něm střelen u Střezetec jasný kníže Windišgréc, ten byl z jeho stáje.“

„Hm, podivno – a co dál,“ řekl kníže a znovu zklamal ředitele.

„Chytí se koní a zapomene na Cimburu,“ soudil přirozeně ředitel, znaje knížecí záliby svého pána – „a povím mu, kolik a jaké máme klisny, které hřebce připouštíme a kolik kusů čítá hříběcí stádo naše.“

„O jeho síle jsi se zmínil,“ pobízí kníže.

„Ano, říká se mu vůbec ‚silný Cimbur‘. Jakási zář pohádková jako Samsona neb Herakla, jako obry v pověstech ho obetkává. Nelze všemu věřit. Lid rád přehání a zveličuje.“

„Pověz na příklad, co vykonal,“ netrpělivě přerušil ho kníže.

„Mnoho nevím – nějaký šafář ve dvoře, co víc se stýká s lidmi sprostými, líp by v tom ohledu Jasnosti posloužil. – Ale pamatuji se, jak mi správce v konferenci hlásil, když nám hořel dvůr. Přiběhli a přijeli sedláci hasit z daleka široka. Dvouletá jalovice nechtěla se dát vyvést z chléva, tři chlapi ji vyháněli – strop už prohořival – tu přiskočil Cimbur, popadne ji jako jehně a dýmem vynáší ji na dvůr.“

„To je nerozum – pro jalovici život nasadit,“ poznamenal kníže; ale oči se mu živým zájmem leskly. Jak seděl, k řediteli se obrátil. –

„On také řekl,“ vyprávěl ředitel dál, „že ne pro jalovici, ale k vůli těm třem čeledínům, jichž život byl spoluohrožen, činu toho se odvážil – a také sotva vyšli, strop se probořil a spadl.“

„Dál – dál,“ planul zvědavostí kníže.

„V Písku o trhu seděli jsme v hostinci, v kasině – když se ve formance strhl křik a hádka. Handlíři a dohazovači šidili tam kteréhosi sedláka z Putimě. Sedláci se nedali. Vyskočili jsme a mezi dveře zvědavě stanuli. V největším hluku ozval se hlas jako hrom a současně rána jako z děla. To Cimbur rka: „Ticho bude!“ rukou do dubového stolu udeřil a bac, v té chvíli roh

stolu uletěl, jako by jej uťal. Byla to deska pět centimetrů tlustá – on ji jedinou silnou ranou přerazil, takže po tom činu nastalo ticho v hospodě, jako bývá v kostele.“

„Dál, dál,“ přeje si kníže a řediteli už se rozbřesklo, že knížeti se Cimbura líbí – a proto staví Cimburu hned do nejpěknějšího světla.

„Cimbura nezná bázně, kde jde o pomoc. Klidně svatým křížem se požehná a s podivuhodnou chladnokrevností pak pravé divy koná. Sám nebezpečí nevyhledává, může-li, uhne se mu, ale vidí-li nezbytí, čelem proti němu se postaví. Ničím nedá se strhnouti, aby se chlubil silou anebo zbytečně na odiv stavěl silácké výkony. Když se jednou v Písku o trhu produkoval umělec a vysadil desítku každému, kdo po něm zdvihne a vzepře jednou rukou dlouhou železnou tyč – všichni diváci z vesnic vykřikli: „Cimbura kdyby tu byl – Cimbura by to dokázal!“ – a už ozvaly se hlasy, – „tu je – tu stojí Cimbura.“ – Ale ničím – ani prosbou, ani posměchem nemohli ho pohnout, aby se o to pokusil. Stál na svém místě, zůstal jako přibitý a skromně řekl – „nesázejte – prohráli byste – jistě bych tu tyčku nevzepřel.“ Ale když přijdou k němu tesaři s prosíkem: „Cimburo, krov budeme zvedat – nepomohl bys?“ – „A co bych nepomohl – s radostí pomohu, co mohu,“ odpoví Cimbura a podává tesařům do výše trámy a krokve, jako by to sirky byly.“ – Let kočáru vtom se zmínil, kola počala se dusit v sypkém písku a stanula na dřevěné – kostkové dlažbě, pod parkánem, v zámeckém průjezdu.

„Zvu tě na oběd,“ loučil se kníže s ředitelem. „Ještě nemá Cimbury dost, i k obědu ho chce mít,“ pomyslně si ředitel a rychle dal si zavolat zámeckého vševěda, starou šafářku, jež opatrovala drůbež.

Ale ani Cimburovi cestou k domovu nešel kníže z hlavy.

„Je to klidný a vlídný člověk,“ velebí ho celou duší – „dalo by se s ním mluvit a bylo by s ním nějaké pořízení přece. Vyslechne tě pokojně, ani námitky, ani odpor ho nerozčilují – stojí za víc, než všichni tam dohromady,“ mávl konečně rukou. Tak zněl jeho poslední úsudek o knížeti. Ale když se blížil k Putimi, zapomněl na knížete, na schůzi, na školu a na všecku mrzutost. Úsměv pozlatil mu zdravé jeho tváře. Viděl, že mu běží jeho děti naproti.

Jako každý otec, i Cimbura nosil dětem z pouťí a trhů, z cesty každé, z města i vesnice, z každé pochůzky „mlsný filec“. Ale nikdy do něho nekupoval cukroví, ani perníkového panáka, anebo koně; ale nejčastěji ovoce – šňůru fiků dnes dětem přinášel, pěkných a sladkých fiků. – Hleděl zdaleka na děti. První jako bujné hříbátko běží Martínek, jako ovečka milá cupe za ním do vršku od kapličky Mariana a Vašíček se pozdí, nestačí jim. „Zdráv není,

jak by měl být,“ pozoruje Cimbura a starostlivé oko s neobyčejnou něžností spočívá na opožďujícím se chlapci. Je slabší i menší, hubenější a bledší než jeho bratr – bolestí svírá se Cimburovo srdce při tom pozorování.

Doběhly děti a věší se na otce, přišel i Vašík a hle, jemu podal otec kornout – on jej smí nést až domů k mamince, která je rozdělí.

Tak Cimbura se vrátil domů ke svým pracím a ani ve snu se mu nezdálo, že kníže s kněžnou jezdí po dvorech, s lidmi rozhovory zapřádající o Cimburovi, jeho ženě, dětech a hospodářství.

K jaru už táhlo. Letošní zima lakotila sněhem, ani na pořádnou sanici nestačil, počátkem března už nebylo po něm památky. V sadech, v korunách stromů hučel jižní vítr. Zcela jiný vítr, než vane na podzim anebo v zimě. Jemné ucho Cimburovo postřehlo pokaždé ten rozdíl. Rozuměl tomu větru i dnes. Slyšel, jak vítr stromy ze spánku budí, třese jimi, jako ráno matka dětmi, „vstávejte – jaro je tu,“ šumí ten hlas a dechem svým dotýká se všeho, ale hlavně stromů. A stromy procitly. Nic tolik v přírodě Cimbura nemiloval jako stromy a nic tak rád nejedl jako štěpné jablko. Proto i dnes v tom jarním větru chodil sadem, strom od stromu chodil a prohlížel, jak pupeny naskočily na loňských letorostech. Jak na nich kůra se zaleskla a mízou napjala. Pupence pozorně zkoumal a z nich na květ i na ovoce už soudil. Kulaté s úsměvem vítal, věda, že z nich pod žhavými polibky slunce vypučí květ i plod, ale i pupeny tenké, špičaté rád viděl, protože z nich plíce stromu – listí vyrostě. – Ke dvojici stromků teď došel – dva ořechy to byly – až na Vraž do školky si pro ně došel, když se mu jeho spolčata před lety narodila. Vsadil je sem na paměť té šťastné události. Zahradník mu vybral pěkné druhy – „tohle je křapáč, ten má tlustší a tvrdší skořápku,“ řekl tehdy Cimburovi zahradník, „ale tenhle je papírový, bude mít plody veliké, jádro v nich sladké, ale skořápku jako papír tenkou a jemnou.“ Oba se ujaly a rostly na radost hospodáře neobyčejně „bujně“ a rychle. Měly veliké a libovonné listy, kůra na nich až dosud hladká a šedá a z větví nahoře se utvořila na každém už krásná koruna. U těch ořešáků už chvíli stál Cimbura. Křapáč Martínkův v jizvách po loňských listech už značně tlačil, i konce mladých letorostů se zdravě zakulacovaly. „Ty’s chlapík,“ pochválil ho Cimbura a starostlivé oko utkvělo na jeho sousedu, na Vašíčkově papíraku. S obavou se k němu blížil.

Viděl, že v koruně jeho snítky nejsou hnědé a lesklé, ale scvrklé a uvadlé, jako mrazem spálené. „A co ty, ospalče?“ promluvil Cimbura na strom něžně jako dítě, „choudneš nějak a chřadneš, tak jako Vašík sám,“ a nehtem škrábl nejvýš, kam dosáhnout mohl, do kůry stromu.

Byla suchá a odloupla se snadno a pod ní jako bílá kostička pod kůží zabořilo se dřevo. Cimbura svěsil hlavu a zadumal se. Přece i sem o Štědrém večeru k tomu stromu přišel, ještě je tu na něm lkaná nit, kterou jej obvázal, šeptaje při tom:

„Obvazujte se stromové, ať vám nepomrznu květové, nepřítel mráz navštíví vás.“

Spatně si vzal stromek to štědrovečerní napomenutí k srdci, hle, zdá se, že mu ublížil krutý nepřítel mráz, který po vánocích se dostavil.

I o hromnicích letos, jako každoročně, vešel sem Cimbura třást stromy. – Ohromnou silou svou alespoň maličko pohnul i největším štěpem.

„Třesu, třesu,“ šeptal při tom, „poli, lesu, jaro nesu, stromové probud'te se.“ Jak vidí, všechny poslechy, jen ten Vašíkův strom spí dál a neprobouzí se, jako by už po svatém Josefu nebylo.

„Oříšku, prosím tě, probud' se,“ – prosí Cimbura strom a v srdci je mu při tom úzko, předtucha zlá se ho zmocnila. Bojí se ji nahlas vyslovit. – „Umře-li, umře mi i Venouš,“ napadá Cimburu a sahá do kapsy po noži. Otevřel jej prudce, až pero lusklo, sklonil větvičku a uřízl jí špičku. „Suchá,“ bolestně řekl, pustil ji na zem a uřízl dál kousek až ke kolínku. Pozorně ten prohlédl, a zase na zem pustil. Tak větev po větvi prohlížel, až z té práce vyrušil ho dětský hlásek:

„Tatínku, někdo k nám přijel.“ To Venclíček přiběhl sem za otcem na sad – až sem k svému oříšku přiběhl a litostivě se naň zadíval. Čerstvé rány bělaly se v koruně a po zemi leželo plno seřezaných větviček.

„Copak to děláte mému stromečku?“ – vyčítal hned hošík.

Cimbura místo odpovědi schválil svého chlapce ve svou náruč, jako by se o něho bál.

„Pověz, kdo k nám přijel?“ optal se pak, násilně potlačiv svoje pohnutí.

„Nevím, není to žádný ze strýčků ani tet, není to žádný z našich kmotrů, ba ani žádný sedlák to není, pán s paní k nám přijeli. Nikdy u nás ještě nebyli a my u nich také ne. Neznám je, a oni neznají nás, protože se ptali na prahu: ‚Zůstává tu a je doma Jan Cimbura‘?“

„Tak pojd, chlapče, přivítáme hosty,“ klidně řekl otec, zavřel nůž a hochu ujal za ruku. – Vedl ho něžně přes dvůr, v síni ho poslal k ostatním do kuchyně. Sám vešel do velké světnice.

„Podívej se, muži, jaké to máme hosty. Celá Putim bude nám je závidět,“ promluvila s nádechem hrdosti Marjánka. – U stolu bíle prostřeného skutečně seděli pán a paní, čerstvě načatý bochník chleba ležel před nimi – i skrojek chlebový i nůž a slánka.

„Kdo je ta paní, kdo je ten pán a co je vede k nám?“ přemítá hospodář, ale slovem zvědavosti své nepovolil. Pána někde viděl, ale v té chvíli si nemohl vzpomenout kde.

„Vítám vás pod naši střechu,“ hned promluvil klidně a srdečně.

Za stolem zvedl se pán, usmál se vlídně:

„Nehněvejte se, pane Cimbuře, že jsme k vám přijeli. Řekl jsem už vaší paní, že jsme staří známí – na schůzi v Písku, že –“

Oči Cimbuřovy se zaleskly a vážná tvář se rozjasnila: nebož v té chvíli v duši mu vstala zapomenutá už podoba – poznal knížete. Usmál se a řekl jako tenkrát v Písku:

„Chyba, pane kníže, já nejsem pán a nemám paní – sedlák jsem a tuhle moje věrná a hodná žena Marjánka,“ a tak mile se na ni při tom podíval, že i samé kněžně tváří přeletěl milý úsměv.

Jako růže zapálila se ruměncem po lících i bílém hrdle Marjánka, klopíc zraky; i ona skromně promluvila: „Ani já nejsem paní a nemám pána – selka jsem a to je můj věrný a hodný muž Jan.“

„Dobře, sousede Cimbuře,“ pokračoval kníže, „mnoho jsme s kněžnou o vás slyšeli, nejen o vaší síle, ale též o vaší pílí, moudrosti a bystrosti – tak mnoho, že jsme si přáli blíže vás poznat.“

„Abych pravdu mluvil, pane kníže, i mně se tak vedlo. Když jsem vás v Písku viděl a slyšel, zdál jste se mi menším pánem, skromnějším a mírnějším, než dělají ti vaši direktori, správcové, ba i než knížecí hajní, baštýři a poklasní.“

„Tak si dobře rozumíme. – Nechme tu sedět spolu ženy a prosím vás, proved'te mne po svém hospodářství,“ požádal kníže a Cimbuře ochotně vyhověl. Vedl ho nejdříve k drobnému dobytku, k dřevěným chlívkům pro vepře a ke kurníkům.

– „Cimburo, nehněvejte se,“ zastavil se kníže, „ale chlívký máte špatné. Nemají být dřevěné, ale zděné, mají být k severu obrácené, podlahu mají mít nakloněnou a koryta zvenčí přístupná. To by vám pověděla škola.“

„Může být, pane kníže,“ přisvědčil Cimbura. Neboť hostu se nesmí odmlouvat. Otevřel dvířka. Ležela za nimi prasnice, obklopená hnízdem selat.

„Jak jsou stará?“

„Hádejte,“ řekl Cimbura.

„Čtyři neděle.“

„Chyba! Teprv čtrnáct dní.“

„Dobrý chov to dělá“ pochválil kníže, – „ale plemeno je špatné. Mám kančíká přímo z Anglie, budete-li chtít, rozkážu, půjčí vám ho –“

„Cizí plemeno nám sedlákům nesvědčí,“ nepřímě odmítal Cimbura, „neumíme s ním zacházet, hyne u nás a škodu jen přináší. – Zůstanu věren domácímú.“

Ani kníže neodporoval; ale všude a na všem měl oči. Všiml si slepic na dvoře a zastavil se u nich. Kohout, jako by se pyšnil, že na něm spočinuly knížecí oči, a zároveň, jako by se bál o svou družinu, nadmul se a hlučně zakokřhal.

„Má pěkný hlas i postavu. Smělý je a dobře živený. Jenže má mnoho slepic – má mít hejno ani o deseti kusech. Líp potom slepice nesou. – I jiné slípky bych si zavedl, buď velké kočinky, nebo francouzské houdanky, nebo černé vlasky – škola by vám v tom poradila.“

Došli k ovčínu. Vůně mastné vlny zavanula a Cimbura libostně ssál ji nozdrami, jako by k růži přivoněl. Kníže pán přidržel si navoněný šáteček k nosu pro první chvíli – než si nos uvykl. I v očích slzičky se mu zaperlily, když hospodář široké dveře dokořán otevřel, tak ho štípal do nich jako křen ostrý výpar ovčí.

Stádo právě po jarním bahnění – dosud plaché a nepokojné, vyrušeno v nezvyklou dobu, bázlivě se tlačilo do nejzazšího kouta, jehňata, bahnice i skopci – pouze starý beran kurážně stál pod olízaným krušcem černé soli, jenž tu na řetězu se stropu visel, stanul pod ním, jako by chtěl bránit tuto pochoutku ovčí.

Cimbura chystal se vejít a zahnat stádo knížeti blíž na oči.

„Není třeba,“ zabránil mu host, „vidím-li berana, vidím v něm celé stádo vaše. Má pěkné rohy – hezky šroubovitě zatočené a vráskované, ale sám valné ceny nemá.“

„Co je na něm špatného?“ beze vší hořkosti optal se Cimbura.

„Mnoho vad má, milý Cimburo, předně je to beran starého selského rázu českého.“

„Myslím, že je jeho předností.“

„Naopak, vadou je to i jeho oveček. Můžeme a máme býti vlastenci v politice, ale v hospodářství berme třeba od Němců, mají-li něco lepšího. Stará ovce česká malá – lehká pro žír, ale málo vlny a ještě k tomu špatné. Povězte mi, kolik váží po stříhání rouno jedné ovce prané a kolik neprané?“

„Dvakrát v roce plavím a stříhám svoje ovce, ale nikdy po stříži jsem jejich rouna nevážil.“

„Tuze chybujete. Rouno vašich ovcí se zdá býti větší nežli ovcí mých, protože je plné osin a vlasin, chundelaté, poměrně řídké, hrubé a mdlé. Zmáčknete-li je v ruce, v chumlu vám zůstane. Vlna na mých ovečkách je něžná, lesklá, zdá se krátká, protože je vyrovnaná a kadeřavá, ale je pružná a proto dobře česaná. – Zmáčknete-li ji v ruce, lehce se poddá, ale jak ruku otevřete, hned zase jako jemné peří se nakypří. Hustá je a na váze proto vydá. Zbavte se své staročeské ovce tenkorouné a zaveďte si nový ráz čistokrevný, buď saskou anebo rakouskou merinku. Ta vám dá vlnu jemnou a při tom pevnou; je to v prodeji hledaná vlna soukenická, která výborně jde na odbyt a dobře se platí.“

„Jakživ jsem vlnu neprodal. I když ovci prodám, kůži si vymíním.“

„A co s vlnou s tolika ovcí děláte?“

„Sebe i ženu, děti své i chasu svoji vlnou v zimě a lnem v létě odívám.“

„Nerozumím vám – vyložte mi to.“

„To je tak,“ počal ze široka po selském způsobu svém důkladně a podrobně vykládat. „Země nás nejen nosí, ale i živí a šatí, milujeme-li ji ne slovem, ale skutkem – to jest prací. Proto s velikou zálibou pěstuji a chovám všecko, co mně na vlastní nohy staví, co mě činí nezávislým, svobodným člověkem. Tak, řekněme, třeba seju len. Vytrhám jej, vyrosím a vydrhnu, uschnout jej dám a vyklapu, vypočísám a upředu. Semíčko lněné dobře opatřím a v zimě olej z něho tlačit dovedu, takže mi stačí do lampiček po celé večery na posvícení k práci

ve světnici i chlévě. A zepřadýnek tkadlec mi urobí plátno, žena je vybílí a potom chodíme v plátěnkách po celé léto. Po létě přijde zima a tu bychom pomrzli, kdyby nebylo zlatého zvířátka, ovečky. Z čeho bychom si nadělali kožichů, našili kožených kalhot do práce? Dovedeme vlnu nejen rozčesat, ale též i upříst, a má-li býti roucho pro svátek ozdobnější, i obarvit a tkadlec ženským sukni kanafásek a nám mužským sukna barevného nebo šerky nadělá. Z vlny nosí teplé houně moje koně, ve vlněných punčochách po celou zimu všichni si hovíme. I pro nahého žebráka vlny u nás se dostane – i synům a dceři do výbavy žena rouna z vlny ukládá.“

Kníže se zastavil a pozorně naslouchal. „Nu, dobře,“ řekl, když Cimbura se odmlčel, „oblékat se – ano – to vás obléká hospodářství; ale všecko co k živobytí potřebujete, sám si přece na statku neopatříte.“

„Ne všecko, ale skoro všecko. Jím nejraději to, co mi živnost poskytuje. Od svého útlého věku, vyjímaje léta vojenská, snídám mléko a chléb si do něho drobím – chléb černý, chutný a vonný jako je černá a vonná země, ze které nu dobývám. V celé Putimi není řezníka, masa nekupujeme a nejíme jindy, než o památkách, kdy i piva se napiju. Vejce, kroupy a krupice, hrách a čočka, proso a mák, ze zeleniny mrkev, okrouhlíce a zelí, tvaroh a máslo, a pak pšeničná i ječná mouka, to nás na selském stole živí. Zachce-li se lahůdky, máme čerstvou anebo sušenou švestku, hrušku, štěpné jablko anebo též křížalu – jediným kořením je sůl a co roste v zahrádce – petržel a křen, cibule a česnek s majoránkou.“

„Nekouříte?“

„Ano; podlehl jsem té slabosti už v mužných letech. Kouřívám v senoseči za časných jiter, kouřívám po celý rok večer po práci, jen ve žních dýmku odkládám, tak jako všichni ve vsi; ale i tabák dala by moje země, kdyby páni dovolili. Z vojny z Uher přinesl jsem si tabáková semínka. Po kolika letech jsem je našel v papírku a zašil jsem je v Hradišti u Kovandů do zahrádky a hle, vyrostl tabáček a po pás byl vysoký. Z Písku přišel celník s financem, pokutou mně i sedlákovi hrozili, tabák až na tři stonky pořezali a odnesli si do Písku. Tak je to, pane kníže,“ končil Cimbura, „sedlák může a proto také má ze svého žít a dobře žít. Země štedrá matka živitelka naše, z ní jsme stvořeni – po ní chodíme, do ní se vrátíme. Je to matka milující – zlá na zlé, přísná na nedbalé, ale ke všem vždycky spravedlivá. Miluj ji, vzdělávej ji, starej se o ni a ona ti dá jistě požehnanou úrodu; zanedbej ji a ona tě vytrestá tak, že hladem zmírat budeš. Prací a potem ukazuje jí sedlák svoji lásku, ale zahálkou svoji hříšnou netečnost a lhůstevnost. Našemu sousedu Kláskovi srdce odpadlo od této matky a přilnulo k flintě,

pytláctví, honil maso a chléb mu utekl, načichl se chlastu, přivykl kartám a městu; země ho vytrestala, statek ho neuživil, musil se živnosti, na které seděl jeho rod, Bůh ví jak dlouho – až lenochem vyhynul,“ to už Cimbura mluvil, jako by tu knížete nebylo, sám pro sebe mluvil v horoucím nadšení. – Domluvil a ticho zavládlo.

„Kokyryhýýý,“ ozval se vtom kohout a probudil oba, knížete i Cimburu.

„Pravdu máte, mnoho pravdy, pěkně jste to vyjádřil – ze svého má žít člověk, ale přece nebýt lakomcem, každému dát a co možná jen nejméně chtít – na těch zásadách život založit; i tomu by ta škola rolnická měla naučit,“ řekl kníže.

„Ano, a hlavně tomu,“ potvrdil Cimbura – „a pak teprve o strojích a práškách, o semenech a plemenech vykládat.“

Došli ke kravínu. Jak vstoupili, hned se zvedaly po stáních spokojeně ležící krávy, zdravě se protahující. Byly to plavé kravky jihočeské, drobné, tak zvané „sušky české“.

„Viděl jste, Cimbuře, moje stádo skotu?“ – optal se kníže.

„Viděl a obdivoval. Ničím nemohu docílit, aby mi můj dobytek tak urostl jako knížecí, ačkoli miluji všechno veliké a dokonalé.“

„Zde to tedy vidíte názorně, co dělá plemeno a chov. Kupuji býčky ze Švýcar a třeba tři, čtyři sta dám za jednoho. – Také kravín máte špatný. Okénka jsou malá a nízko – i strop je nízký a větrání práčů je nedokonalé. Žlaby dřevěné vyhod'te a nahrad'te kamennými – jesle zrušte, anebo nad samé žlaby zavěste zvláště telatům, aby se nemusila k senu do výše hlavou natahovat. Prach do očí jim padá, v kříži se prohnu a na kráse tratí.“

„Všecko pravda pravdoucí,“ souhlasil Cimbura a z kravína hned otevřel dveře rovnou do konírny.

„Kobyly nejsou doma – ale hříbata vám ukážu,“ radostně – skoro hrdě promluvil hospodář, předbíhaje šlechtice. Nechal si schválně to nejlepší naposled.

„Slyšel jsem, že Marengo byl od vás,“ polichotil kníže.

Cimbura se zastavil a hostu cestu zastoupil.

„Pane kníže – jak – co jste řekl? Vy víte o Běláčkovi? Povězte, prosím vás, kde je to drahé zvíře?“

Překvapeně hleděl host na hospodáře Cimburu. Ten zrovna hořel nedočkavou zvědavostí, a jako by to nebyl on, netrpělivě s nohy na nohu přestupoval – všeho klidu a rozvážné usedlosti pozbyl a rozčileně mluvil. „Kdekdo jen by o něm věděti mohl, každého se ptám, vojáků se vyptávám, do Štěkně do dvora jsem si došel, ale kníže na ránu stonal, v lázních se kdesi hojil – ani sem nepříjel. Slíbili mi sice, že se poptají, slíbili, ale nesplnili. Panské sliby!“ – mávl Cimbura pln trpké hořkosti rukou.

„Tak jste na hřebečka dosud nezapomněl?“ – usmál se kníže.

„Jak bych mohl! Kdo to zvíře v ruce měl, musil si je zamilovat!“

„A poznal byste ho?“

„Myslím, že bych ho poznal. Měl na hřbetě zrovna pod sedlem ani ne jako dlaň velikou skvrnu a na krku pod hřívou bulku – malou bulku-jako vlašský ořech. – Víte snad o něm?“

„Nevím, sousede Cimburo, ale optám se knížete. Slibuji vám to a uvidíte, že i panské sliby platí.“

„Prosím, tuze o to prosím,“ žadonil Cimbura – ale oči knížete už byly v zahraženém stání, přes které zvědavě vykukovaly koňské hlavy.

„Počkejte, pustím vám je,“ přiskočil Cimbura. – Otevřel dveře z konírny na dvůr a odšoupl lisu hřiběcího stání.

Koníci vesele, jakoby se zasmáli, zařehotali a jako šipky vyletěli na svobodu.

I kníže celý jako by okřál. Bylo vidět, na očích mu to každý čísti mohl, že se mu hříbata líbí. –

„Koňář je,“ – uhodl hned Cimbura a jakýsi příbuzenský cit ho s knížetem v té chvíli sblížil. Oknem hleděla kněžna – a hle i ona teď ze stavení vychází a jenom pro koně má oči. „Kůň je mezi zvířaty můj miláček,“ omlouvá se chvatně hospodyni, která ji provází, a už přistupuje k mužům.

„Na podiv krásná zvířata,“ znalecky velebí kníže, „čistého rázu netolického, silná v kříži, svalnatá, s hrudí širokou –“

„A jaké krky mají a hlavy,“ nemohla se opanovat kněžna dále – „není takových v našem hřibětinci,“ zavolala žárlivě.

„Opravdu není,“ přisvědčil kníže, „a nevím, kde by jich bylo.“

Hlavou táhla mu všechna stáda zvířat, jak je vídával u Čimelic, v Koloredově, v Nových Dvorech, Kladrubech, Chlumci a jinde. Ano, našel tam krásnější, ušlechtilejší i dražší hříbata jiných plemen, co z nich budou jednou koně parádní, kočároví, běhouni na hony i do závodů, tahouni vzácného původu z Belgie a Holandu; ale hříbě takové rasy nebylo tam ani jediné. A to vychoval ten sedlák zde bez škol, bez odborného vzdělání, v neprakticky zařízené konárně. „Co by ten člověk teprve dovedl v moderní stáji?“ napadla knížeti otázka a hned po ní žádost mít ho ve svých službách, svěřit mu výchovu koňstva... „Sousedě Cimbuře, vím, že vlastně nehospodaříte na svém. Učiním vám návrh. Předejte dvůr nevlastnímu synu a vstupte do mých služeb.“

„Nikdy a za nic, pane kníže,“ odmítl Cimbuře klidně, „i kdybych byl u vás ředitelem, byl bych menším pánem, to jest odvislejším člověkem, než v Putimi chalupník. Zaplatím císaři daně a nemám poručníka nad sebou. Jsem na svém taky knížetem a to bych u vás nebyl. Předám dvůr, ale odstěhuji se do Kláskova a budu hospodařit dál.“

„Dobře odpověděl,“ zaradovala se v duchu Marjánka.

„Tak mi alespoň ta hříbata prodejte.“

„Nejsou na prodej – prodávám jen koně, pár každý rok – a hříbata tahu vyučím.“

„Nesluší se hostu žádost odepřít. – Máme hřebnou klisnu a její hříbě bude liché,“ upamatovala muže jemně hospodyně.

„Nedomluvil jsem, počkej, až ukončím,“ řekl mírně Cimbuře a obrácen ke knížeti i kněžně pokračoval: „líbí-li se vám moje hříbátka, smíte si jedno vybrat, dám je s radostí pro památku.“

„Nemohu přijmouti daru tak cenného,“ odpíral kníže. „Vezmu hříbě – ale ze stáda svého skotu dám vybrat nejlepšího býčka s jalůvkou a pošlu je za hříbě.“

„Platí,“ podal ruku Cimbuře – pánu.

„Vybírám si tedy hříbě krajní, to, co z něho bude šiml,“ a hůlkou ukázal na koníka, který jako by věděl, že je právě o něm řeč, přiběhl nejbližší a hrdě zdvihl ušlechtilou hlavu.

„Nebude to čistý šiml – ale šiml višňový,“ doplnil Cimbura a vyprovázel i se ženou hosty ke kočáru.

„Sousedo Cimburo, zvu vás k sobě. Rád bych vám ukázal svoje hospodářství a slyšel váš úsudek,“ zastavil se ještě kníže.

„Pane kníže, nescházejí se hory, ale lidé. Povede-li mne cesta ve vaši stranu, optám se jistě, jste-li doma a zastavím se u vás.“

„Jen abyste brzy dostal slovu,“ pozvala ještě kněžna, „a s vámi ať také přijde vaše žena.“ Cimbura se usmál a neřekl ani ano ani ne.

Stiskl jenom knížeti a kněžně podávané ruce a poděkoval hostům za poctu návštěvou.

„Zdrávi dojeli –“ přál kočímu i lokajovi na kozlíku.

„Mějte se tu dál dobře, jako dosud,“ skoro s nádechem závisti řekla kněžna.

„Po vůli boží,“ – odpověděla Marjánka. – Povoz se hnul.

„S Pánem Bohem,“ – řekli si ještě naposled sedlák s knížetem – „a na shledanou,“ ještě z kočáru zavolala kněžna, mávajíc bílým šátečkem. „Prosím, abyste nezapomněli na Běláčka,“ bylo poslední slovo Cimburovo.

V Putimi bylo pravé pozdvižení. Kdekdo jen ušla měl, mluvil o vzácné návštěvě u Cimburů a záviděl jim. Farář Skála i učitel Jelínek tuze se tomu divili; ale Cimbura klidně vrátil se do sadu k chorému ořešáku a dál se starostlivou tváří seřezával jeho větvičky. Seřezal je všechny. Pak poznal, že je se stromkem amen..

Na knížete i s kněžnou brzy zapomněl, ačkoliv inu kníže věrně stál ve slovu. Poslal si pro Cimburovo hříbě, knížecí lidé přivedli mu pěkného býčká s jalůvkou a dodali mu i psaní, které Cimburů potěšilo. Kníže pátral po osudech Běláčkových a psal, čeho se dopátral. Raněný Vindišgréc upadl do pruského zajetí a ve zmatku prvních dnů po porážce nikdo se o jeho koně nestaral. Hřebec patrně se dostal do rukou nepovolných. Ty ruce neuměly s ním zacházet, byly asi příliš tvrdými a Běláček se jim bránil, kousal snad anebo kopal, protože mu na vojně bičem vyšlehli oko – a on jako nepotřebný kůň byl vybrakován a v dražbě neznámému kupci prodán. To bylo vše, čeho se mohl kníže o osudech milého koně dopátrat. Cimbura vzkázal knížeti poděkování, ale brzy to však z hlavy všecko pustil, poněvadž na svého synka ustavičně myslil – vadl a chřádl mu takřka před očima a ani písecký pan doktor

Malec nemohl mu pomoci. „V čem to vězí,“ říkal lékař, „otec zdrav jako buk, matka kvete ještě jako růže, jeho vlastní bratr se sestrou jsou plni života a jen tomu hochu zde smrt se dívá z očí.“

A když jednou vstalo nad Putím krásné jitro a když slunečko boží podívalo se s modré oblohy dolů do Cimburovic sadu, spatřilo tam hospodáře, opřeného o suchý strom ořešák a hořce – skoro hlasitě plačícího. „Můj synečku zlatý, mé srdíčko drahé, co jsi mi to udělal?“ naříkal si Cimbura – slzy veliké jako bohatý hrách tekly mu při tom z očí a padaly, jako by ho zalít chtěly, do nakypřené země okopaného stromku. Zarmoutilo se slunečko boží nad tím pohledem, jako závojem zastřelo si ohnivý obličej šedou mlhou a zůstalo celý den pod mrakem.

„Pojď, strome, ze země – Vašíček náš půjde do země, řekl Cimbura a oběma rukama opřel se o strom. Zapraskaly jeho kořeny a Cimbura povolil – bolestí sevřelo se jeho srdce při té smutné práci – „ať to odbudu jedním zármutkem,“ řekl po chvíli a opřel se znova – a teď strom povolil, – vytrhl jej Cimbura i s kořínky – opředla je bílá plíseň a hlavní kořen srdeční ztrouchnivěl. – Cimbura rozsekal stromek, každý zdrůbek z něho pozorně do koše sebral a přinesl jej hned domů, do světnice. „To dříví je z Venoušova ořechu – spal je, dokud ještě chlapce máme,“ řekl plačící ženě své, ale sám už při tom neplakal slzami ani slovy, jenom v srdci jako kámen mu ležel a tlačil ho veliký smutek. Vyšel znova ven.

Prožili jste už jitro na selském dvoře? Je to nezapomenutelná chvíle, ve které probouzí se chuť a láska k životu. Po nočním tichu, klidu a odpočinku zdravým hladem všecko ve statku křičí. Křičí drůbež po dvoře a doráží až na zásep, nedočkavě volajíc, aby už vyšla hospodyně s košíkem zadiny, křičí ptáci po stromech, zvláště hladoví vrabci, nedočkavě čekající, aby s drůbeží odbyli si i svoji snídani, řehtají a hrabou koně na stání, o žlaby zvoní řetězy hovězího dobytka – a v té chvíli – kdy k životu všecko se budilo, byl stesk Cimburov dvakrát tak těžký. Tam v přístěnku leželo jeho dítě, jeho dvě milé – Vašík – ztuhlý a mrtvý – bez života a on, Cimbura, měl vybrat jedlové prkno, a dojít k mistru truhláři a krejčímu, aby vzali chlapci míru na poslední jeho roucho – na rakev a na rubáš...

Druhého dne čistili a dávali u Cimburov do pořádku dům i dvůr. Metli nádvoří, rovnali vozy a pluhy – drhli podlahy, selka „boží milosti“ napekla, přijde celá přízeň na pohřeb, přijdou i cizí funusníci a všeho si všimnou. Jako před svatbou třetího dne pořádkem a čistotou leskl se statek a ženich – Vašíček jako andělíček hezký čekal v otevřené rakvičce, až pro něho přijdou.

A přišli.

Pan farář přišel s ministranty, pan učitel přišel se svými zpěváky a přivedl i školáky a školačky, v párech pěkně je postavil, přišli velcí mládenci a velké družičky a odnesli od Cimburů na hřbitov „mládenečka nevinného, andělíčka spanilého“, jak pan učitel Jelínek pěkně zazpíval.

Jan s Franckem spustili do hrobu svého nevlastního bratříčka a padaly tam za ním při té smutné službě i jejich horké slzy, nakláněla se nad hrob i matka hlasitě naříkající a rukama lomící.

Jen otec Cimbura stál jako socha. – Všichni věděli, jak to dítě choré miloval – pro jeho chorobu a nemoc zamiloval si ho víc než všechny ostatní děti, neboť k lásce otcovské družil se i soucit, který měl Cimbura se vším, co se nepodařilo a bylo ubohé, slabé a malé, a hle, zde stojí a slzy neuroní, jediného slova bolesti semknutými rty nevyпусти.

„Marjánko, pamatuj se – Pán Bůh dal, Pán Bůh vzal,“ řekl konečně ženě až přísným hlasem, když se mu zdál být její nářek zoufalým, „vzal si jedno dítě a nechal nám čtyři.“ A zas lidé podívali se na Cimburů a řekli s podivem: „Silák Cimbura – silák i v bolesti.“

IX

Ve Vídni vládlo od února roku 1871 ministerstvo Hohenwartovo. Dva čeští ministři, Jireček a Habětínek, zasedali v něm a po Čechách počalo se mluvit o blízké korunovaci císaře jásána za krále českého. V září vydán byl památný patent, ve kterém uznáno bylo české státní právo a korunovace slíbena. – Vypracováno osmnáct fundamentálních článků, kterými navždy měl býti upraven poměr koruny svatováclavské k ostatním zemím císařství, slíben nový volební řád, slíben zákon na ochranu národností, slíbeno – slíbeno – ach, co všechno už nám kdy ve Vídni slibovali...

Jako dítě pestrými květy, tak lehkověrný národ opojoval se těmi sliby a jásal nad nimi jako nad velikým vítězstvím.

Ale prozíravé hlavy v Čechách s úzkostí obracely zraky své k severu, k Berlínu, kam právě vrátil se veliký císař se svým železným kancléřem z pokořené Francie. Pět miliard ve zlatě a úžasné sebevědomí i hrdé přesvědčení o své nepřemožitelnosti přinesli si Němci jako válečnou kořist z dobyté Paříže. Sotva si oddychli – dolehl k nim nářek rakouských bratří. Na úkor Němců mělo se dostat národu českému kus spravedlnosti, tomu národu, který roku 1866

odmítl hrdě provolání pruského krále a stál věrně při svém císaři – nač Prusko podnes nezapomíná...

Černé mraky pokryly politické nebe Rakouska, v Berlíně zařinčeli proti Vídni znovu palašem, na kterém neoschla ještě krev francouzská, zablísklo se, udeřilo a ozval se pád...

V základech zachvěly se tenkrát Čechy; neboť padlo ministerstvo Hohenwartovo. Jako dým rozplynuly se všecky závazné sliby, jako pára zmizely všecky růžové naděje – po Hohenwartovi přišel Auersperg a nechtěl o ničem vědět...

Skončil líbezný sen a nadešlo bolestné probuzení. I u nás, po Čechách, se také řinčelo, ale hlomozilo se jen hesly, sbíraly se na petice podpisy, psaly se novinářské články, svolávaly se tábory, „metinky“ se jim říkalo, mluvily se plamenné řeči, pilo se zas „na tu zlost“ o schůzích, kouřila se při tom cigárka a šustily v prstech karty. V řadách českých vzrůstal boj mladých proti starým, nadávalo se dosavadním vůdcům, tupili se a kamenovali naši nejlepší lidé a prohlašovali se za neschopné. Na někom si musil horkokrevný národ vybit zlosti a hořkost svého zklamání. Bylo těžko širokým vrstvám lidovým vykládati o vlivech zahraničních, o světové politické situaci, jež změnila se válkou francouzsko-pruskou, o tom, že u Sedanu s Francií poražení jsme byli i my.

Ale i v té době politických nezdarů ujímalo se už přesvědčení, že je i jiné pole, kde můžeme se uplatnit, dobýt si své samostatnosti, že vede i jiná cesta k cílům všenárodním, než jsou křivé a zamotané cesty politiky – a tou že je národohospodářství. – Bude-li národ náš národem nejen vzdělaným, ale i zámožným a mravným, byť i to déle trvalo, že zato jistěji dojde k svému cíli.

Znělo to u nás jako nová řeč, nová nota v té písni až dosud všemi zpívané – mnohým a mnohým nelíbila se zdlouhavá a namáhavá cesta – ale mnoho bylo i těch, kteří její správnost pochopili a ruče k dílu přistoupili.

Po Čechách jako houby po dešti počaly vyrůstat akciové podniky, společné lihovary, pivovary, a cukrovary, zakládaly se nejen besedy, zpěvácké spolky a sokolské jednoty, ale i nákupní družstva, hospodářské besídky, potravní spolky, záložny a spořitelny. Do řinčivých frází zapadla i rozumnější hesla. – Nebylo slyšet už jen „fundamentálky“, „zářijový patent“, „korunovace“, ale hlomozilo se i takovými slovy, jako je „svépomoc“, „nedejme se“, „svůj k svému“ – a rozmach průmyslu i obchodu šel tomuto zdravému hnutí i u nás k duhu.

Královský Písek poznal, že má-li zůstat „královským“, nesmí jít železná dráha, tato tepna moderního života, dvě hodiny cesty od něho – a počal usilovně a se zdarem domáhati se toho, oč před několika lety nestál.

Jednalo se o dráhu, která by Písek spojila se světem, a inženýři ji vyměřili přes Putim na Protivín, kde se připojila ke dráze Františka Josefa a v opačném směru pak z Písku na Příbram a do Zdic. Tam přešla Českou západní trať a běžela dál k Rakovníku.

„U nás bude nádraží,“ radovali se Putimáci a ukazovali si za rybníkem Podkostelním v poli zaraženou tyč, kde příští nádražní budova měla stát. I v polích a lukách čněly už zaražené kůlce a latě a jasně ukazovaly směr nové dráhy. Od Protivína pod Mýšencem k Heřmani ji vedli. Tam postaví most přes Blanici a při řece pod Hůrkami poběží údolíčkem železnice dál k putimskému Netušilu a odtud k píseckému Sarlaku a u obou těchto rybníků postaví štaci, v Písku ovšem velikou, v Putimi jen malou, ale přece jen ji postaví.

„I kdož ví, kdy bude,“ „kdož ví, dočkáme-li se toho,“ pochybovali mnozí.

„Kdy to bude? Z jara,“ vybuchl po každé mladý Žezulka, prudina člověk, který nesnášel odporu, jsa vznětlivý a lehkověrný.

Často proto dožil se zklamání, ale tentokráte se nemýlil.

Po jaře vskutku počala se dráha stavět, už druhá v nejbližším okolí. – V tom ruchu a shonu stavebním nebylo času starat se o politiku, o noviny, o volby, celý kraj zaplavili dělníci, sehnaní se všech končin světa, nejvíce z Itálie. Do pozdních nocí plála v hospodách osvětlená okna a ven zaznívaly hádky a křiky. Peníze rozběhly se zas po vesnicích – lehce a snadno vydělali je sedláci potahy, vydělali zedníci i tesaři, vydělali i nádeníci, Ve Vídni chystala se světová výstava, agenti sháněli po českém jihu dělné ruce, zvláště zedníky, pro Vídeň. Nabízeli úžasné sumy, ale podnikatelé nepustili ani nohu a přeplatili každou nabídku.

A podle toho také naši žili. Bylo to vidět nejen na mužích v hospodách, nejen na furiantských kouscích, které vyváděli, nejen na hazardní hře v karty, do které se pouštěli a ve které sta do rána vyhrávali anebo prohrávali; ale poznal's blahobyt i na ženách. Hedvábím šustily i baráčnice a na sněžných hrdlech třpytily se jim zlaté řetízky, a v neděli po rukách leskly se prstýnky s falešnými drahokamy.

Tichá, klidná, jako ospalá jindy Putim nebyla k poznání. Probudila se a žila, žila jako o památkách; a zvláště každou sobotu a neděli drnčela okna hospod – staré i nové – ozývala se

vřeštivá hudba plechových nástrojů. I všedního dne zapadali sem harfenice, flašinetáři a harmonikáři, kočující kramáři, komedianti, kteří jako supi nad bojištěm vznášeli se nad místem, kde se stavěla dráha, kde tekly peníze proudem.

„Kláskovina – Kláskova pijatika je to,“ horlil Cimbura hlasitě před pastorky, Janem a Franckem-vždyť se třásl o ně, bál se, aby i je ta všeobecná nákaza nezachvátila, aby nepodlehli. Ale oba ti dva mladí a zralí už muži měli vojnu za sebou-byli jako ohněm kalení. I oni si zatančili, zazpívali, popili, ale včas se vraceli do statku a s jasnými hlavami ráno vstávali a zapřahali.

„Co z toho pojde? Co z toho bude? lekal se často Cimbura. „I nic!“ smál se Jan, „peníze vyděláme a uložíme – kdo neuloží propije a užije – do zimy železnici postaví a celá ta sebranka odválí se jinam a Putim zase se umoudří a ztichne.

„Dejž to Pán Bůh, chlapče!“ kýval Cimbura nedůvěřivé hlavou, a jako by se štítil toho špinavého života, zůstával doma, staraje se o hospodářství a zaučuje i svého Martínka. Jan s Franckem jezdili „ke dráze“. Též stesk bránil mu míchat se mezi lidi, tam, kde ozývá se hlučný smích a nevázané řeči a zpěv. Stýskalo se mu dosud po mrtvém synkovi a tím více ho proto uráželo bezuzdné veselí, ve kterém celá vesnice tonula.

Ale jako po povodni kalné vody rychle opadávají, rozlitý proud po polích a lukách se znovu vrací v těsné břehy vymletého řečiště, rychle se čistí a jasní a pokojně se bere obvyklou cestou k dalekému cíli – k moři, tak tomu bylo i v Putimi.

Jak náhle přivalily se ty dravé vlny života a hrozily do svého víru strhnouti kdekoho, tak rychle opadávaly.

Stavba dráhy, díky právě tomu množství pracovních sil, pokračovala s neobyčejnou rychlostí, a než se kdo nadál, už trať upravili, bílé domky hlídačů svítily se při ní a žluté nádraží putimské shlíželo se nové a hezké jako panna v ohromném vodním zrcadle rybníka Podkostelního.

Po jeho hrázi postavili na rychlo silničku, která by ves s nádražím spojila a na dráze samotné zbývalo už jen položit pražce, upevnit koleje a zasypati je drobným šterkem.

To už byly práce podřízené a podnikatelé staveb hnali proto zástup dělníků dál, za Písek k Vráži a Mirovicům.

Jako po bouři nebe se jasní – ochladí se a vyčistí vzduch, tak vedlo se i Putimi. Rozpálené hlavy vystřízlivěly, lidé si oddychli, život vracel se zvolna do starých kolejí.

„Co jsem říkal, tatínku?“ usmíval se Jan.

„To proto, že mladá vrána je chytřejší než stará,“ nevrle odpovídal Cimbura, „snad máš pravdu, ale ne celou. Něco tu zbylo ve vsi, něco nezdravého a nepěkného, co tu dříve s námi nebývalo, než se ty železnice stavět počaly,“ a hleděl nespokojeně k hospodám, kde se sousedé teď denně a pravidelně scházivali.

„To se u nás nikdy nedalo, to právě jest Kláskovina – pijatika– huboval a sám zůstával doma. Zvykli si na to sousedé a ačkoliv mnozí mu to ve zlé, jako lakomství vykládali, přece Cimburou a jeho zásadami nepohnuli. Žil jako balvan v řečišti, o který darmo se tříští i nejprudší vlny – nestrhnou ho s sebou do proudu. Jeho největší radostí a nejmilejší zábavou teď bylo, za horkých letních večerů nacpat si dýmečku a usednouti po boku své milované Marjánky, buď na práh anebo venku před statkem na drnovou sedačku a tiše poslouchat. Pozorným uchem slyšel šumět v zelených, olším zarostlých březích hravé vlnky Blanice, umírajícímu večeru jednotvárnou píseň zpívaly roje komárů, z močálů a rybníků ozývaly se skřehotavé hlasy žab a ve vlhkých lukách a sítinách křičel chraptivý chřástal. Do večerního klidu občas teskně zabučela kráva.

„To je u Hubáčků, odstavili volka,“ pomyslně si Cimbura a zálibně poslouchal dál. Země voněla vlhkem, od řeky a luk vál chladný větřík, netopýr na lovu kmitl se kolem, s temně modrého nebe tu a tam usmála se dolů zlatá drobná hvězdička.

Večer pokračoval, plynul...

Padlo devět hodin. – Na věži odzvonil mladý Kopecký klekání; ale na lože nikomu se ještě nechtělo.

Za Hůrkami kdesi nad Holým vrchem zjevil se na nebi měsíc.

Velebný, klidný a tichý stál nad černým lesem a řídké, chladné jeho světlo ve stříbrných paprscích neslyšně přešlo k zemi, polévalo les, louky i pole, řeku i vesnici – celý kraj... Ztichli komáři, umlkly žáby, odmlčel se chřástal – jenom řeka na jezu hučela, jenom stromy v korunách tiše šeptaly a větřík dál roznášel opojnou vůni jihočeského kraje. Krása těch večerů podmaňovala si i mladá srdce a sblížovala je. Na dřevěném i kamenném mostě nad zpívající řekou scházela se mládež a sotvaže zvon na věži po večerním klekání se odmlčel, vesnicí

ozvala se píseň. Píseň veselého, bezstarostného mládí – píseň radosti života. Hoši s dívkami zpívali, jak je tomu už ve škole pan učitel byl naučil. I ten seděl večer v zahrádce před školou a naslouchal. Naslouchal i pan farář Skála z okna vysoké fary vyložen a tiše pobroukáváje si melodii písní dávno zapomenutých, naslouchal Cimbura se svojí ženou, poslouchali i jiní sousedé, i hovor v hospodě ztichl a u otevřených oken mlčky poslouchali hosté i s hostinským, tak ten zpěv si lidské duše podmaňoval. Bylo zřetelně slyšet dívčí hlásky ve výši se třepat a zas hlasy hochů jako by je pohlcovaly a podpíraly.

„Já mám koně, čtyry koně“

znělo to tempem, jako by koňské podkovy o půdu zvonily.

„Když já jim dám ovsa, oni skáčou hopsá,“

ozvalo se vysoké trio děvčat, až srdce posluchačům usedalo. Vtom už zase bouří mužské hlasy:

„... když já jim dám obroku, oni skáčou do skoku –“

a všichni společně pak se scházejí na konec – a až koně na stáních řehtají a hrabou, když znova zní:

„... to jsou koně mí.“

Píseň po písni tak zní. Od nějaké doby scházely v tom sboru dva hlasy. Schází chlapcům vysoký tenor Jana Piksy, schází děvčatům jako stříbro čistý soprán ze mlýna Roučkovic Rozárky.

Chasa zpívá teď vojanské písničky. „Sedí-li tam mezi nimi Jan,“ hádá Cimbura na své sedačce, „nyní se ozve“, – mezi všemi pozná hlas mladého Piksy. Je jasný jako zvon, všude se prodere na povrch a kovovým tónem se od všech odliší.

„Není tam, nezpívá,“ myslí na Jana Marjánka, sedící po boku Cimburově, „ale není tam ani Roučkovic Rozárka,“ a poslouchá. Dívky zpívají teď:

„Nade mlejnem, pode mlejnem, husky se pasou.“

Je-li tam Rozárka, ozve se; protože se zpívá mlynářova zamilovaná píseň. Každý soused v Putimi má svoji písničku, kterou si dá o památkách zahrát, ví se to o něm, jako o každém ve

vsi vědí, co rád pije, tak se také ví, co rád zpívá. Mlynářovu zpívají, ale z té slitiny hlasů neprorazí stříbro hlasu Rozárčina.

„Už to tak bude,“ myslí si shodně a současně s Marjánkou Cimbura; ale slovíčkem se neprozradí. Jenom písním naslouchat přestávají a oba tiše, mlčky poddávají se vlastním myšlenkám. Plynou u obou na vlas stejně. Vzpomínají na svůj vlastní minulý život. Na své sblížení a soužití. Na starosti prvních let, na těžký počátek, který spolu měli, i jak život pak pěkně se jim utvářil. Tu Marjánka přiklonila se k muži a Cimbura ji mlčky a měkce ujal za ruku. Stejná nálada je v té chvíli ovládla a poddali se jí. Prožívali každý sice pro sebe, ale přece souhlasně rok po roce svého života. Děti na svět přišly. Napřed dvojčata, Vašík s Martínkem, potom Marianna. Žena zle stonala a Vašíka jim Pán Bůh vzal. Vzdychli si – vzpomenuli oba i na hořkost těch okamžiků a podívali se k nebi. Tam se otvírá neznámá budoucnost. Jan se ožení a oni se postěhují ke Kláskům na výměnek. Ale nebudou na výměnku. Dál musejí hospodařit. – Je tu Martínek, je tu Marianna, kvapem dorůstají, a až je opatří – potom, jak Pán Bůh dá.

Kde bloudí za tak pěkného večera Jeník?

Sedí u Roučků před mlýnem na smelcích a vedle něho sedí Rozárka.

Přišel s večera se zeptat, mají-li semletu pšenici, co sem před týdnem přivezl. Ne, nemají dosud; ale ať počká a posadí se, stárek až přijde poví mu, kdy ji nasype – tak radí Rozárka a usedá s ním na smelky. Stárek nepřichází a Jan si přeje, aby nepřišel, může se optat až zítra večer zas – a tak tu sedává denně mladý Piksa s hezkou dcerou mlynářovou. Mleči přicházejí v podvečer do mlýna a odcházejí, hledíce s úsměvem na párek mladých lidí.

Usmívá se pan otec, usmívá se paní maminka, usmívá se i Cimbura se svojí milou ženou. Vesnice už ví, proč nezpívají Piksa a Rozárka ve sboru. – Jako v městech milovník sedává v divadle při opeře anebo při koncertu vedle své nevěsty, tak zde veřejně večer co večer sedává Jan na kamenech po boku Rozárky a naslouchají šťastni a blaženi úchvatným koncertům letních večerů.

Na věži bije desátá. Večerním tichem bouří vlak, ujíždějící z Ražic k Protivínu. Na vršku u kostela ponocný nasazuje k ústům veliký býčí roh, a sotva hodiny dobily, znovu vytrubuje „hodiny“ do ticha vlahé noci.

U hospody rozštěkali se psi, netrpělivě, ale věrně čekající na své hospodáře. Hvězdičky se vyrojily a usedaly jako zlaté včely po klenbě nebes kolem dokola měsíce. Návsí ozvaly se kroky a hlasy. Světlo v hospodě zhaslo. Dvířka u vrat se otevírají a zavírají. K Cimburům vrací se Jan s Franckem a odchází s nimi i jejich matka a sám ještě chvílečku zůstává venku pod širým nebem hospodář. – Znova oči pozdvihne k nebi, k třpytícím se hvězdám, znova naslouchá šumění stromů a hukotu řeky, naslouchá i dechu dobytka, jenž ze stájí k němu se nese. Součástí toho všeho cítí se Cimbura. Chápe opět, že život všechno objímá od zlatých hvězd až k černé hrudě – pro člověka že to všechno je, ale člověk sám že je pro Boha.

Uchvacuje, podmaňuje si ho celého kouzelný večer, rozrušená duše lačně přijímá jeho dojmy, opíjí se jimi a šeptá „nebesa vypravují slávu Boží“ – i on konečně s vděčnou modlitbou na rtech ubírá se na lože.

Tak míjel u Cimburů jako vejce vejci podoben den po dni a večer po večeru. Dráhu kvapem dostavovali, po vodě Otavě plavili sem pražce a telegrafní tyče, z lomu u samé dráhy už po vagónech dováželi drobný štěrk a party dělníků jej vtloukaly mezi koleje.

Už se mluvilo o zahájení jízdy, o prvním slavnostním vlaku, ale ještě než jel, ozval se z Vídně poprask – zcela jiný, než až dosud se ozýval. – Měli tam po světové výstavě, o které se i v Čechách mluvilo jako o osmém divu světa. Zdálo se Čechům, že zpupnosti Němců nebude konce. Roztahovali se a nadouvali víc a více, až potkal je osud oné z bajky známé žáby – pukli. Na nezdravých základech s nepřirozenou rychlostí zbudovaný rozkvět průmyslu se zřítil s ohromným rachotem nejdříve ve Vídni, a ve svém náhlém a střemhlavém pádu zasáhl též Čechy. Po celém mocnářství slyšeti a cítiti bylo vídeňský „krach“ – a příšerné ticho zavládlo pak kolem.

V ssutinách zůstalo mnoho svépomocných společenských podniků českých. Rada záložen, cukrovarů, lihovarů a pivovarů byla pochována a nad jejich troskami stáli ožebračení členové správních rad a výborů. Cizí kapitál vtrhl i k nám a postrašení, bojácní akcionáři prodávali ve veřejných nucených i dobrovolných dražbách i z volné ruky nejen akcie a továrny, ale i pole a hospodářství, a nemluvilo se o ničem jiném, než o licitacích a likvidacích, o zámožných dříve lidech, kterým všechno se klanělo aktěři přes noc stáli tu s holí žebráčkou v ruce. Hrůza se šířila kolem. Jako dřív bez určitého plánu zcela nepromyšleně strkali peníze do průmyslových akcií, tak nyní často zbytečně, ukvapeně zas a bezmyšlenkovitě lidé se zbavovali těch ošemetných papírů. Kalné to byly vody a nepřátelské ruce, které v nich lovily. To byla doba,

kdy naše uhelné doly, ložiska naší rudy železné – a mnoho cukrovarů navždy bylo nám urváno.

Ale větší ještě vznikla škoda mravní. Jednou zpražený český sedlák stal se nedůvěřivým, nezdar spekulace a kalkulace podlomil jeho podnikavost na dlouhou řadu let k nenahraditelné škodě národní.

„Kvapky mívají hapky,“ řekl svým stručným způsobem Cimbur, když před ním se o tom mluvilo, „to všecko způsobilo pivo. V hospodě se ty podniky zakládaly, pivem se zalévaly, nemohlo to jinak dopadnout.“

Scházel však u Cimburů čas, těmi záležitostmi se obírat. Chystal se u nich převrat, který nedovoľoval na nic jiného myslit. Zima přišla, dráha už jezdila z Putimě do Písku i Protivína. Chasa nezpívala už na mostě, ale na přástkách v teplých světnicích se scházela, řeka mrzla a holé stromy čněly nad zasněženou krajinou.

Večer jak večer odcházal Jan. – Pečlivě se po každé oblékl, šaty okartáčoval i vlasy si přičísl před zrcadlem; ale domů přicházel pomoučen a uprášen. Usmívali se u Cimburů – slova neřekli. Pouze Verunka – sama už nevěsta – škádlívala bratra.

„Padá tam sníh?“ ptávala se ho nevinně.

„I kdepak – mrzne, až šindel lítá,“ poctivě odpovídal Jan.

„Já myslila, když jsi tak bílý,“ píchla ho Verunka a šelmovství zahrálo jí ve veselých očích. – Jako růže se zapálil Jan a beze slova odcházal na lože a druhý den putoval znova ke mlýna. Nosedával již na smelcích pod širým nebem, ale v šalandě s ostatními, dívaje se na Rozárku, šijící pilně výbavu.

Mléči vyprávěli nebo poslouchali, přišel-li do mlýna na noc nějaká povedená kopa – krajánek – smíchem otrásala se často šalanda, aneb zas takové napjaté ticho v ní bylo, že slyšeli vodu pod koly hučet. Mládek lítal na zanášku, stárek občas vyšel s mazničkou v ruce hřidel namazat, kolečko povolit nebo pružinku utáhnout, z moučnice přinesl panu otci ukázat vzorek mouky. Někdy složení zarazili, lub odhodili a kameny při světle křesali – ale mladý Piksa seděl a jen na Rozárku s úsměvem se díval. Když promluvila, celý ožil. Na její přání o vojně se rozhovořil, o Itálii vypravoval, kde všude mašíroval a co zažil.

Ozvali se i jiní besedníci, ti, co pod Radeckým ještě sloužili s Cimburou, i ti, co s Piksou tam byli, i ti, co u Hradce bojovali.

Jako ustrašený ptáček krčí se Rozárka, poslouchá a ani nedutá. Strach a hrůza tlačí se jí v srdečku, a ačkoli kachlová kamna sálají příjemné teplo, přece mráz jí šupí po zádech, zvláště když dojde na historie z jejich mlýna. Pan otec Pouček je vypravuje, chtěje ukázati, že i mlynářské řemeslo není lehké. Jednou vypravuje o velkých vodách, kdy s nasazením života nutno se odvážit skočit k stavidlům, jindy o tom, jak bývá, když ledy jdou, o kozy se tříští, řečiště ucpou a nutno ledu pomáhat – dnes vypravuje událost zvláště hrůznou:

„Za mých chlapčích let stalo se u nás velké neštěstí, ale pamatuji se, jako by to dnes bylo“ – počíná vážně – a pana otce i Piksa poslouchá, protože jeto otec Rozárčin, vládne její rukou, buď ji dá Piksovi anebo odepře – „čeho nedej Bůh“ – myslil si Jan a poslouchá tiše jako pěna a pozorně jako žáček, jen aby se otci zavděčil. „Hodného stárka jsme měli, ve všem mohli jsme naň spoléhat. Nastydl ve vodě, zuby ho bolely. Zuby jsou mlynářská nemoc – prach moučný je kazí a vyžírá. Tvář mu opuchla a měl ji šátkem podvázanou. Sedí u kamen a hřeje se, vtom uslyší, že něco ve mlýně kulhá. Skočí do mlýnice a poslouchá. – Mlynář musí být jako muzikant. Sluchem musí najít chybu. Naslouchá tedy a zdá se mu, že paleční kolo špatně hraje. Běží k němu po schodech dolů, hřídel mu prohlíží, na čepy sahá, palce pozoruje, ale nic vyzkoumat nemůže a přece slyší, jak žernovy v luhu nepěkně – až zlověstně hučí. „V soukolí to bude,“ napadne stárka a nahne se ke kuželci. Mohl mlýn zarazit; ale stokráte to dělal ve běhu a nic se mu nestalo – po zvyku jen placku s hlavy shodil a nevzpomenul nešťastník, že ho zuby bolí – bradu že má šátkem podvázanou a oba cípy že se mu vysmekly a že se mu klátí teď nad hlavou jako zaječí uši – nahne se víc – vtom cítí, jak ho cosi do výše táhne – vykřikl – až mlýn se v základech zatřásl; ale bylo to pozdě a marně. Ozubí ho popadlo jako dravec za konec šátku, a než otec dolů seběhl, už ho kolo navíjelo – snad ho zaškrtilo dřív a pak teprve rozdrtilo. Když na hřídeli odfouknete prach, najdete pod ním dosud krvavé stopy hrozné události, neboť dubový hřídel to jediný se mnou pamatuje.“

Slovo dá slovo – událost jedna připomene druhou. Zvážní i veselý krajánek a sahá jako do koše pro zrní svých zkušeností – přemletých už tolikrát a podává posluchačům vejražek z nich. Ví, kde v okolí roztrhl se mlýnský kámen „žitavák“ anebo „žehrovák“. V nejprudším běhu rozbil lub a urazil mládku obě nohy, jako by mu je přesekl. –

Vypráví, kde železí se zahřálo, až mísa chytila a mlýn do prachu vyhořel. Tak utíká čas ve mlýně jako voda a než se hosté nadějou, odtroubí jim pod okny ponůčka desátou hodinu, ba někdy ji schválně přeslechnou a čekají na jedenáctou...

Když o Božím Hodě vánočním vrátili se mužští Cimburovic ze třetí, velké mše svaté, když všichni – i ženské – byli pohromadě a chystali se k obědu usednout, přistoupil náhle Jan k Cimburovi a řekl mu chvějícím se hlasem:

„Tatínku s maminkou – prosím vás – dovolte mi, abych se směl oženit.“

Ticho hned zavládlo světnicí a všichni náhle zvažněli. –

„Dobrym výminkem chci se vám za to odměnit,“ dodal ještě potichu Jan.

„Pověz nám nejprve, která je tvoje nevěsta?“ optal se otec přísně.

„Znáte ji dobře – není z kraje dálného, ani ze města, v Putimi s námi zůstává stejně – je to Rozárka v Roučkovic mlejně.“

„Roučkovic Rozárka“ jako by tou novinou překvapeni, zvolali všichni ve světnici současně.

„Toť milá a hodná děvečka,“ řekla matka.

„Nad všecky výborná zpěvačka,“ pochválil bratrovi nevěstu Frantík.

„Chválí ji žebrák i žebrácká, jakou je k chudině dobrácká,“ přidala chvály i Verunka.

Jenom Cimbura dál vyšetřuje přísně:

„Prosil’s o ni otce a její matku? Dají ji rádi za hospodyní do tvého statku?“

„Neprosil, dokud jsem neměl vašeho svolení,“ odpovídal už mužně Jan – „a nevěděl, milé-li vám s Rozárkou spojení.“

„Milé by nám bylo děvče hodné, třeba i chudé – tím milejší Rozárka nám bude.“

„Tak, prosím vás, když i vaše srdce k ní se kloní – jděte hned zítra za mne požádat o ni.“

„Půjdu a požádám mlynáře Roučka – ještě dnes se vzkazem pošlu tam Součka,“ ukončil Cimbura a usedl první za stůl.

Po obědě vyslal hned Cimbura Martínka k Součkům: „Vyříd', že nechám prosit strýčka, aby po nešporách k nám zašel.“

Souček, známý starosvat, žvác i pořadatel svateb a pohřbů, jakýsi vesnický ceremoniář, do podrobnosti znal ustálený mrav a zvyk vesnický a věděl, co žádá selská etiketa. – Jak spatřil ve dveřích Cimburovic chlapce, hned věděl, kolik uhodilo. – Přivřel pravé očko a měře levým kloučka, pomyslí si: „Aha – už je to tu – déšť spustí se z mraků. Dnes pošlou mě Cimburovic do mlýna se vzkazem, byla-li by Roučkům zítra o koledě jejich návštěva milá. Mlynář není člověk na hlavu padlý – ví, že posadí u Piksů Rozárku do teplého hnízda – vzkáže jim, že je mu divno, co asi chtějí, ale s radostí že je vyčká – a tak povedu o svatém Stěpánu po požehnání Cimbury k Roučkům na přípověď,“ a mlsně si olízl pysky. Až budou smlouvy skončeny, až se staří dohodnou, pošle se pro pivo s velikým džbánem a paní maminka ve mlýně nedá se zahodit, ukáže, jaká je kuchařka – a Rozárka jako kytička voňavá – naškrobená v bílé zástěrce bude je obsluhovat.

A na vlas tak „se to šiklo“, jak si Souček prorokoval. – Ve vážné rozmluvě klidně pohovořil Cimbura s panem otcem. Všecko probrali a na nic nezapomínali.

„Jasně smlouvy přátelství tuží – za mládež nezkušenou ať jednají muži“ – tímto obecním zákonem zahájil Souček jednání o věně a výbavě se strany Roučkovy, o výměnku a podílech pro Francka a Verunku se strany Cimburovy.

„A což tvé děti?“ nadhodil Rouček.

„Z Piksovy živnosti neodnesou ničeho,“ upokojil ho Cimbura – „do svého půjdu – mladým v ničem překážet nebudu; ale matce Jan výměnek v penězích platiti musí.“

„Výměnek sype se v zrní, protože na poli zrní a ne šestáky rostou,“ míní pan otec.

„Hodný syn s nevěstou nedává rodičům výměnku žádného, pěkně je k stolu pozve, poctivě o ně se stará, přednost jim dává ve všem a všude – dokud jim nezatlačí oči. – Hodný Jan, hodná i Rozárka. – Leč úmrtím Piksovým nastal tu jiný případ. – Mám děti svoje – pro ně dál hospodařit na svém zkusím a proto i s matkou pryč od Jana musím – troufám, že živnůstka moje, byť menší než Piksův statek – přece nás obživí všechny, otce, matku i s dětmi – proto můj plán mi nesmíte hatit; Jan v penězích výměnek bude platit.“

„Tak bude,“ – souhlasil Rouček – jenom ještě měl strach, co počnou Frantík s Verunkou; nezůstanou-li snad na statku.

„Ne,“ – konejšil pečlivého otce Cimbura – „sám Francek službu si našel u Skuhrů v Písku v pivovaře – a už zítra s námi se loučí – chalupník Štěrbá o ruku Verunky žádal a možná, že dvě svatby najednou vystrojíme.“

„I hled'me, Verunka, tichá voda!“ podivil se upřímně mlynář, „nikdo nic neví a holka půjde k oltáři.“

Tak ti dva otcové opatrně, pozorně prošlapávali cestu mladým lidem, aby se jim životem klidně šlo, aby nebylo různic a hádek, ale v tiché dohodě se všemi a o všem počali hospodařit.

Promluvili ještě o dobytku, zvláště o koních, o hospodářském náčiní, zvláště o vozech, které Cimbura Janovi ponechá i které si vezme.

„To, co jsem přijal, poctivě Janovi nechám v dobrém stavu, co sám jsem přijednal, do svého s sebou vezmu,“ sliboval Cimbura a jmenoval kus po kuse, který Janovi zůstane.

„Rozárka ode mne dostane březí klisnu, jalůvku a krávu,“ doplňoval mlynář už zcela uspokojen. Rukou dáním zpečetili otcové smlouvu. „Zřetelné a jasné smlouvy, porážejí všecky soudy“ provolal starosvat Souček, tleskl do dlaní a zazpíval:

„Panímámo milostivá, dejte přinést vědro piva, mažte máslem chleba tlustě, ať připijem nevěstě – svatba bude v masopustě, ohlášky jsou na cestě.“

Svatební smlouva se zajedla a zapila, přátelství připitky se pečetilo, svatba na úterý po Hromnicích se ustanovila a ujednáno, že do sv. Josefa Cimbura se vystěhuje a mladí že už sami síti budou na jaře.

Starosvat Souček sice se činil – jedl a pil za dva, ale přece byl jaksi nespůj. Taková věc neslýchaná se mu stala. Nic o tom nevěděl, že mladý Štěrbá má zálusk na Verunku. – Hanba hanboucí pro strejdu-zváče. Měl už vyhlédnutého pro ni ženicha. Věděl, že teď s ní budou Cimburovic pospíchat, slovíčko chtěl o tom s Cimburou promluvit a zatím tu z jeho úst slyšel tak pro něho překvapující novinu. Ale dobře, že slyšel – hned zítra musí k Štěrbům, aby ho snad neobešli – bez něho k Cimburům se nevydali, co by si o něm – o Součkovi – okolní starosvaté pomyslili!

Zůstal však ušetřen toho pokoření. Když druhého dne po ránu dveře u Štěrbů otevřel, vlídně ho přivítala chalupnice, usmála se na něho lahodně a řekla: „Dobře, že jdete, právě se muž chystal k vám zajít.“

„Nu proto!“ sebevědomě hned se vypjal Souček – „smluvil jsem každou svatbu, proč bych neměl býti smlouvčím i o vaší?“

A už příští neděli zas vedl s vítězoslavným úsměvem Štěrbovic k Cimburům.

A nastaly potom svatby. Dvě najednou a hlučné tak, že není pamětníka podobných. Bránil se Cimbur ženským, bránil, ale neubránil. – Povolit musil ve všem – pouze v jednom nepovolil – když se jednalo o hudbu.

Všichni chtěli hudbu novou, z Písku, s plechovými nástroji. Ale Cimbur si postavil hlavu. – „Má-li být muzika – tak bude staročeská – za jinou nepůjdu – bude hrát vám, ne mně.“

Přemlouvali Cimburu – odbyl je stručně a takovým tónem, že všechny domluvy rázem ztichly a družbové vydali se honem na cestu do Strunkovic.

Strunkovice jsou po českém jihu daleko široko známé městečko. Když se tam narodí kluk, otec se mu nejdříve podívá na prsty – a soudí, bude-li hrát jednou housle, nebo mačkat pouze dudy – pískat klarinet, či dřít basu. Každý hoch totiž rodí se tam muzikantem.

Sem do té muzikantské komory vypravili se putimští družbové a zjednali tu na rychtě „nejlepší muziku, jakou v Strunovicích mají“.

„Chcete velkou, anebo malou?“ ptali se jich tam. Ani chvíli se nerozmýšleli a hrdě „velkou“ odpověděli, ač vlastně nevěděli, co tím rychtář myslí.

„Komu a při čem mají vyhrávat?“ zpovídali je v Strunkovicích dále.

„Nám a při svatbě.“

„A prosím vás, chlapci, kdo se to u vás žení a vdává, že chcete muziku tak slavnou?“ podivovali se strunkovičtí.

„Tři rody se toho dne svatbou spřátelí – Cimburovic s mlynářem Roučkem a Štěrbou chalupníkem.“

Nic nevěděli v Strunkovicích o mlynáři Roučkovi, nic o Štěrbovi chalupníkově, ale jak slyšeli jméno „Cimbur“ – hned se ptali:

„Kdo jste pravili – Cimbur – Cimbur – silný Cimbur žení syna a vdává dceru?“

„Ano, ten,“ odpověděli družbové potěšeni, že Cimburu tu znají.

„Přijdeme a zahrajeme,“ slibovali ochotně.

„Litovat nebudete, hladem u nás neumřete, žízni u nás neuschnete, přičinit se musíte a peněz vyhrajete jako želez,“ loučili se spokojeně putimští poslové.

A přišla ‚velká muzika strunkovická‘ – a samé jen dřevěné nástroje s sebou si přinesla. Jeden z hudeců dudy přinesl, a jak je zmáčkl, čtverácky dudy zakvičely. Dva z kožených pouzder housličky vytáhli a když je prsty na krčku polehtali, housle vesele se zasmály. Jiný basu přivlíkl, a jak ji smyčcem po břichu hladil, basa si spokojeně bručela. Pátý konečně – kapelník klarinet z kapsy vytáhl – sešrouboval jej, a jak jej k ústům nasadil, zaštěbetal jako pták po jaru. Nadarmo jim po celém kraji neříkali ‚Serafím‘.

Od Štěrbů vyšli první. Šli si pro Verunku, vzali s sebou Jana a zaměřili do mlýna. – Tam s družičkou uprostřed přátelstva jako královna čekala Rozárka. Hosté se spojili a svatební průvod kolem jedenácté vyšel od Roučků. Hudba spustila ‚Už mou milou na oddavky vedou‘, svatebčané zavýskali, až se ves třásla, družičky roztočily šátečky nad hlavami a zazpívaly jako pod oblaky skřivánci. Střelbou chvěly se statky v základech a velebné zvony putimské na starobylém kostelíku vítaly veselé hosty. Pod mrakem bylo od rána; ale když průvod došel na vršek ke kostelu, neodolalo zvědavé sluníčko, rozhrnulo si mraky a z modrého nebe zlatem své záře usmálo se na svatby. ‚Putim se raduje,‘ pomyslilo si a zůstalo na obloze dnes i zítra i pozítří, protože tři dny trvalo to památné veselí.

Dnes byli ve dne u Roučků, zítra budou u Cimburů a třetího dne skončí u Štěrbů – ale večer jako večer, noc jako noc protancují ‚Na staré‘. – Kdo přijde a je dobré vůle, ten je hostem – ať jí a pije, pan otec platí dnes, Cimbura platí zítra a Štěřba chalupník pozítří. V celé vsi nikdo nepracuje, cepy odpočívají, koně stojí a volí zahálejí. Jako magnet táhne muzika všechno k sobě. Podivná muzika – kouzelníci muzikanti. Zahrajou při ‚loučení‘ tak dojemně, že slzy mužům vytrysknou z očí a ženy do pláče se dají – zahrajou ‚do kola‘ a páry se roztočí – zahrajou divoce ‚do skoku‘ a babka scvrklá jako suchá švestka, lehká jako věchýtek v koutě se natřásá a poskakuje. – Není písničky na světě, aby ji strunkovičtí nezabrali. Rozkuráží všechno, rozkuráží i Cimburu. Dlouho, dva dny už se brání, ale neodolá. Vzdej se siláku Cimburo! Na milost a nemilost vzdej se těm kouzelníkům. Tak, dej si nalít ještě džbáněk pěnivého, protivínského, naráz jej vypij! – Aha, cítíš, Cimburo, jak krev v těle ti hraje a se pění? – Nohy omládly, oči se rozjiskřily, hlava se vztyčila, ruce do taktu tleskají a srdce v těle plesá. Hned steskem usedá, hned radostí se zachvívá, podle toho, jak housličky hovoří, jak

klarinet poroučí. Popadá ta hudba Cimburu a zahrává si s ním nelítostně jako se slabým děckem. Uchvacuje ho a mluví k němu ani ne tak zvuky, ale jakoby jasnými zřetelnými slovy.

„A la marš, Cimbu, před muzikanty,“ slyšel hned rozkaz ve své duši, přísný rozkaz jako na vojně, a než se nadál, stál před nimi. Pětku jim položil na talíř a zazpíval si svoji zamilovanou písničku, jako tenkrát v Hradišti před muzikami.

„Protivínskej zámek, mezi horama.“

zazněl vysoký hlas, jako by to ani Cimburův nebyl – housle se hlasu chytily, klarinet se k němu přidal, celá muzika vpadla a volala:

„nezapomeň na to, co jsi mi dala.“

Bouřně volala, přísně žádala, ba přímo rozkazovala.

Ale hned utichla, zrovna se rozplývala a sladce s Cimburou šeptala:

„Pěkný šálek dala jsem vyšívaný harasem, pěkný bílý šálek s tulipánama!“

A tu hudba náhle jako by se rozčertila. Jako divé vrněly housličky, basa se hlučně rozhoukala, dudy dráždivě vypískly a nad tím vším v krkolomné výšce se klarinet smál takovým droboučkým, milounkým, dětským smíchem, že to naplnilo Cimburu nesmírným veselím. Nemohl tu radost udržet v sobě – ven – ven – ven – ven musí z něho – už ruku pozvedá a teď zavýskal, zadupal a třikrát kolem sebe na místě se otočil.

Hudba provedla svou, vyloudila z Cimbury radostné zavýsknutí; ale ze svých kouzel a čar ho ještě nepustí. Pořádá se, tiší se a vyrovnává, basa počíná do taktu bzučet, dudy hned jí pomáhají, krotí housle, za nimi do tempa musí i klarinet, za ním musejí i Cimbuřovy nohy – do kola musejí; ale ne samy. „Kde je má věrná žena Marjánka?“ ptají se Cimbuřovy žádostivé oči, a hle, tu stojí s ostatními v kruhu kolem něho, radostně a dychtivě k němu hledí, a jak se k ní obrátil, ruce po ní rozpráhl, do náruče sama mu letí. Všichni prokazují čest Cimbuřovi, rozstupují se – a on sám se svou Marjánkou zlatou víří v kole.

„To ne já, ale to ty zatrachtělé muziky a pivo,“ vymlouval se později Cimbuř, stydět se jaksi za tu slabost, „ale co,“ mávl po každé rukou, „hezké to bylo,“ a ještě vzpomínka úsměvem mu pozlatila tvář.

„Pohřbem jsem u Piksů začal, svatbou jsem u nich skončil –“ loučil se o svatém Josefu s Janem, když mu tento s pláčem znovu za všechno děkoval, „nebuď v životě jalovcem, ale plodným a štěpným stromem. Jednej vždycky právě a nemusíš se bát ani Boha ani krále – v tom je kořen našeho selského života i naší pýchy.“

„K Pánu Bohu se denně modlívej, ženu miluj a děti dobře vychovávej, tatínkovi ve hrobě hanby nedělej,“ napomínala ho matka, když Jan se sklonil k její ruce – za vše jí děkoval a jako malé dítě se rozplakal.

Do náruče pojala ho matka a konejšila líbeznými slovy: „Nemůžeme s tebou věčně být, to jen teď je-li smutno, když prázdná světnice tu straší. Rozárku si odpoledne přivezeš, a jako v ráji vám tu bude. Přijdeme ji s tátou přivítat.“

Odpoledne přistěhovala se Rozárka. Jel si pro ni mladý hospodář jako pro kněžnu. Čtyři koně měl zapraženy v žebříňáku, namazané postroje se na nich leskly jako nové, mosazné přesky, misky a kroužky vyleštěné svítily a třpytily se v jarním sluníčku jako z ryzího zlata. Peřinami vystlaly u Roučků vůz mladé ženy, nasedaly naň, mladý sedlák postavil se jako jedle ve voze a vzal opratě do ruky.

„Strakatý peřiny na bidle visí, starej se, Jeníčku, o koně lysý,“

zpívaly rozmarně na voze ženy.

„Já jsem se postaral hned o celej vůz, pojd', sedni, Rozárko, pojedem už,“

zahleděv se do dveří, odpověděl Piksa.

Mlynářka vyváděla z nich uplakanou jeho ženu. Ohlédla se teskně ještě jednou po mlýně kolem; ale jak její oči spočinuly na Janovi, odtrhla se od matky a skočila k němu.

Levicí okolo pasu vzal ji Jan a trhl opratěmi.

„Pomalu,“ napomenula ho matka, ale její hlas už zanikl v rachotu kol.

Vyjel, jako by s pokladem ujížděl a bál se, že mu jej v poslední chvíli vyrvou.

Kudy jeli, po levé i pravé straně, v oknech i před vraty plno hlav a plno zvědavých očí hledělo na ně.

Jako vítr přehnal se čtverospřeží a zapadlo ve statku Piksovic. – „Jezdit ho Cimbura naučil,“ pochvalovali si tu divokou jízdu sedláci.

Ten den večer, když uléhal Cimbura po prvé v Kláskovic chalupě, řekl sám sobě: „Konečně ve svém!“

Třetí část

I

Od té chvíle, kdy Marjánka Cimburovic ve Kláskově chalupě položila na bílý javorový stůl bochník chleba, zavázaný v pěkně vyšívané, bílé loktuši – tenčici a kdy zatloukl Cimbura sám rukou do kouta nad stolem až pod samý strop skobu a pověsil na ni kříž s Kristem Pánem, od té chvíle přestalo se říkati v chalupě u „Klásků“ a dostala nové jméno u „Cimburů“. Na statku ožilo staré u „Piksů“. Nějaký čas to trvalo, než si lidé zvykli, mátlí se s počátku a přeříkali se. Zvláště děti nemohly pochopit, proč se najednou má říkat Cimburovic statku u „Piksů“. Děti jsou poslíčkové velkých.

„Dones to Cimburovům,“ řekl starosta Hamák po dlouhém už čase nejmladšímu synkovi. – Kluk popadl lístek a jen se za ním zaprášilo.

„Tatíček vám posílají tuhle nějaké lejstro,“ vyřizoval u Piksů a už se točil ve dveřích.

„Počkej, počkej,“ podržel ho mladý sedlák, rozbaluje papír.

„Vždyť jsem si to myslil,“ usmál se, „to musíš, Vojtěchu, k Cimburům, tady jsi u Piksů.“

Chlapec zčervenal jako růžička. Hanbil se. – Dobře věděl, kde strýc Cimburovic zůstávají, ale spletl se – zapomněl se nějak a tak po starém zvyku se sem rozběhl. Jako ptáček lehké pířko do zobáčku, tak chytil Hamákovice Vojtík znova do ručky podávaný list a rozletěl se s ním ze statku do chalupy.

U Cimburů hanbou, že to tak spletl, zapomněl ve dveřích i na křesťanské pozdravení – celý zmaten položil papírek na lavici a jako by mu hlava hořela, upaloval k domovu.

„Počkej, počkej,“ volala sice na něho i Cimburka, která byla sama doma, sháněla po kapse nějaký krejcar nebo mls, aby poslíčka odměnila, ale klouče už se držet nedalo.

„I běž si, divochu,“ v duchu se hospodyně vadila. Cípem zástěry opatrně, aby lístku nějak neublížila, jej se stolice zvedla, položila na stůl a zatížila kalendářem.

„Copak to asi bude?“ dráždila ji zvědavost od kamen, kde strojila jenom tak všední oběd – zakudlanou polévku nějakou a hnětanky. Dívala se na zažloutlý, složený papír – „něco od ouřadu asi,“ hádala v duchu „a dobrého jistě nic, obsílka nějaká nebo upomínka – ouřady kdy si na člověka vzpomenou – Pane Bože, pomoz,“ vraštila čelo Marjánka, „nejlíp to chytit a hodit do ‚vokeničky‘ – ať to uhoří – jenže tím by nic nespravila – přiletěl by jiný papír a ještě horší, s pokoutou.“ A tak nechala papír pěkně na svém místě. Ponořila se do zcela jiných myšlenek. Vzpomínala, jak pěkně se jim tu na chalupě žije. Od té chvíle, co překročili práh téhle chalupy – častokrát si šeptne muž ‚konečně ve svém‘, až ji to někdy zamrzí – jako by mu někdy byla dala cítit, že u Piksů nehospodařil na svém. Ale takoví jsou muži! Pavouci někdy, kteří předou síť svých zvláštních myšlenek i názorů. Cimbura ještě ze všech je pavouček jí nejmilejší. Jako by omládl, točí se a běhá celý den – a Martínka s Mariannou prohání. Trochu ho mrzí, že tu na chalupě nemůže koně chovat – ale zato hovězí dobytek mají, že se mu v Putimi žádný nevyrovná. A jak ten čas utíká! Usedla si při tom svém rozjímání na stoličku u plotny a počítala, jak dlouho tomu, co Vašíka jejího – hlavičku drahou, zem tlačí, co měl Jan svatbu a co se oni přistěhovali sem do Kláskova. „Jak ta léta utíkají!“ povzdychla si. Vtom zasyčelo na plotně jako v hadím hnízdě, kotouče páry a štiplavý zápach šířil se světnicí. Jako by uštknuta vyskočila Marjánka, holou rukou popadla krajáč za ucho a rázem jej odstavila až na cihelný okraj plotny. „To mám z toho,“ plísnila se v duchu, „že si vaření nehledím a v myšlenkách se toulám po minulu. Ale pomoci si nemohla. Sotva dvě tři hnětanky v troubě obrátila, oheň v okeničce poopravila – už zase ji ty vzpomínky přilákaly ve svůj čarovný kruh. Nu, pěkně se jí život utvářil – musila přiznat – a jen Cimburovi mohla děkovat, že se jí ujal. Z močálu na sucho ji vyvedl u Piksů, děti po nebožtíkovi nejen vychoval – a živnost čistou – bez dluhů jim odevzdal. Jan – jaký je chlapík – jak hospodaří – dvakrát ve dvou letech už křtili mladí – a Frantík již také nejezdí u sládků u Skuhru v Písku, už nevozí v kočáru ani jemnostpána děkana, ani městské pány – ale tady v Putimi v hospodě ‚Na staré‘ u Srnků šenkují pivo. Přiřezal se a dobře přiřezal a Cimbura – hle – ještě chalupu koupil – Martínkovi jednou ji předá a Marianně věno vyplatí. „Jakého to mám jenom muže!“ zavelebila polohlasitě – „ach můj Bože, hnětanky!“ – vzpamatovala se náhle – to podezřelý praskot ji probudil. Rychle otevřela troubu a už viděla, že je zle – dým se valil proti ní, vytahuje placičky skoro upálené na uhel. Litovala toho božího daru a skoro plačíc se tázala – „co se to dnes se mnou děje – jsem celá nesvá – a to všechno to psaní,“

vylévala si zlost a nevraživým, zlostným pohledem zavadila zas o ně. Leželo tam na stole neviňoučké, bělavé, jakoby usměvavé. „Že tě spálím!“ přiskočila k němu Marjánka a už sahala po něm, když ozvaly se venku na zápraží kroky a veselé hlasy. To Cimbura se synem i dcerou vraceli se z louky. Venku byla „rozbríšť“, mrazy povolily, sníh tál, „jarní voda“ se čekala a proto stoky na lukách musily býti v pořádku. Bylo slyšet, jak venku na zápraží odkládají rýče, motyky a lopatu, Martin jak volá na dvůr „puta, puta, putputput,“ – jenom hospodář vyzul dřevěnky, vcházeje v punčochách do světnice.

„Pán Bůh tě pozdrav, muži. Že už přece jdete,“ vítala ho celá uzardělá žena.

„Dejž to Pán Bůh. Stalo se něco? Kamna ti kouří asi, vymetu je.“

„Nevymetej – nekouří – ale já hnětanky peču a spálila jsem je a to jen pro to psaní tam, co na tebe na stole čeká.“

Cimbura podíval se na stůl a optal se, dřív než se ho dotkl:

„Kdo je sem přinesl a od koho je?“

„Vojtíšek Hamáků s ním přiletěl, ale než jsem se optat mohla, kdo je posílá, kluk – pudivítr utekl, takže ani od cesty nic jsem mu dát nemohla.“

„Tak je to od starosty a podíváme se hned, co v něm,“ a sáhl po lístku. – Chvíli do něho hleděl a pak řekl ženě: „To je zlé psaní. Ani jsem si nevzpomněl, ale na mne vzpomněli si páni – posílají los pro našeho Martina – vytáhli ho k odvodu. – Bude jistě vojákem.“

„Co povídáš? – Já myslila až za rok, že bude rekrutem.“

„Povídám, co tu stojí černé na bílém,“ – více slova nepromluvil a vyšel ven.

A přišlo jaro do Putimě. Lidé i stromy dávají se k jaru stříhat a holit – jenom že lidé chodí k holičům, ale ke stromům chodí holičové sami – řežou a lámou jim uschlé větve a stříhají koruny. Jaro je! Cítí je lidé i zvířata i stromy. Lidé kupují si nové šaty, zvířata línají a stromy také si vybraly a objednaly nové, zelené, květy poseté roucho.

Do té radostné doby kladou vojenští páni tak smutnou událost, jako odvod k vojsku. Ve Vodňanech, Mirovicích, Březnici, Blatné, Strakoněch, Volyni, Horažďovicích, Sušici, ba až v Hartmanicích, Kyšperských horách, Plánici, Klatovech, Nýrsku a ovšem také a hlavně v Písku odvádějí synky k regimentu. Boty Uherky na nohách a klobouček s tím nešťastným

losem za pěnili šel letos i Cimbuřovic Martin časně ráno za muzikou mezi rekruty. Matce nedalo, aby se k polednímu nerozběhla do Písku.

„Tu máš klobouk,“ volal na ni starosta Hamák hned na růžku, „Martin si koupil modrou čepici s růžičkou,“ a podával jí černý klobouček.

„Odvedli ho?“ vykřikla matka a nohy se pod ní zachvěly leknutím.

„A snad jsi nemyslila, že ho pustí?“

„Kde je? Kde je?“ ptala se nedočkavě.

„Kde by byl, v kasárnách je, k večeru ti ho přivedem.“

A přivedli Martina, přivedli. S pláčem vítala ho matka, s úsměvem vítal ho otec. „Musí to být – tak nač se kormoutit. Tři léta utekou jako tři dny – svět a lidi poznáš, pořádku zvykneš, poslouchat i poroučet se naučíš.“

„Zkazíš-li se, ani domů nechod’ a k nám se nehlas,“ tak loučil se potom po sv. Václavě Cimbura se svým vlastním synem na náměstí v Písku před kasárnami.

Martin narukoval. V chalupě po něm tesknili. Sesedli se ještě úžeji, jako by se k sobě přivinuli – otec s matkou a dcerou Mariannou – a nízká desková chalupa, jako slepice na kuřatech, sedíc při zemi přikrývala je. – Všichni vzpomínali na něho i Jan i Frantík, když „na hrátky“ přišli se ženami i dětmi k Cimburům buď v neděli odpoledne po požehnání anebo v dlouhých zimních večerech. A zvláště teď, kdy se znovu počaly trousit pověsti o hrozící válce. Všude bylo toho plno i v novinách i v kalendářích. Po poutích a výročních trzích chodili ‚zpěváčkové‘ a na ohromných obrazech křiklavě malovaných ukazovali žasnoucím divákům ukrutnosti, jež páše ohavný Turek na bratrech Slovanéch, na křesťanech na dalekém jihu, na Balkáně.

Lehce vznětlivá krev mladíků se bouřila, pěsti zatínali mužové a ženy s pláčem se odvracely, když slyšely tu dojemnou píseň:

„Kdo jsi křesťan pravý, slyš, co Turek dravý má křesťanech páše, vraždí bratry naše.“

Píseň do podrobností uváděla, jak „psi janičáři nože rozpalují a těhotným ženám život rozparují“ – jakých ohavností dopouštějí se na mužích – jak jim uřezávají uši i nosy a takto zohavené, srubané hlavy jak na „hanžárech nosí“, jak na koly je naráží, jazyky z úst rvou, jak

ani dítek malých a nemluvných neušetří; ale nejvíce pobuřovalo, „jak nevinnou pannu zavlekou do stanu, jak jí prsy utínají, až ji utýrají“ – – –

„Krev potokem teče, uchopte se meče, o, věrní křesťané, ať už to přestane –“

přímým vyzváním končila píseň – jež se prodávala i s notou a obrázkem po dvou krejcarech. Šla na dračku, vykonávajíc znamenitě své poslání – připravit náladu pro válku, ke které se schylovalo. „A že to náš císař trpí,“ – „ať se spojí s Ruskem a vyžene Turka do Asie někam,“ nedočkavě, z důvodů náboženských i vlasteneckých žádalo veřejné mínění. Dočkalo se.

Roku 1877 vzplanula válka rusko-turecká. – Car Alexandr II. tasil meč za svobodu slovanských národů – Rusové překročili Dunaj – potom Balkán-dobyli po krvavých bojích průsmyk Šipku a konečně i pevnost Plevno. – „Plevno padlo – sláva Rusům,“ ozývalo se po Čechách. Města i vesnice na oslavu pořádala slavnosti, průvody, illuminace – ba i mše sv. v mnohých kostelích sloužili. Zase se zpívalo po trzích a poutích:

„Osman paša u Plevna dostal ránu do stehna a že nechtěl pevnost dát, stříhali mu na kabát.“

V každé vesnici měli aspoň pět psů, kterým říkali „Osman“ nebo „Turek“ aneb „Sultán“. Ale ku podivu – vláda naše se neradovala, četníci stíhali pořadatele slavností, oslavy zakazovali – ruské sympatie dusili. „Co to? Proč a zač?“ ptal se prostý rozum Cimburův i jiných. Necháпали, že rakouská diplomacie žárlí na úspěchy ruské, nestarali se ani teď o zahraniční politiku, nic jim nebylo do evropských mocností, které se obávaly síly Ruska, kdyby se zmocnilo Cařihradu – a proto je zastavily ve vítězném pochodu, donucující uzavřít mír.

Nespokojenost, ba přímo trpká rozhořčenost ozývala se všude, až konečně vzešlo všem světlo.

„Mašírujem do Chorvatska,“ – psal z vojny stručně Martin, ale za to srdečně, až dojemně se s nimi se všemi loučil.

„Mí zlatí rodičové, nevím, shledám-li se na tomto světě ještě s Vámi a Vy se mnou a tak Vám za všechno ruce i nohy líbám a nastokrát. Zaplat' Pán Bůh říkám. Půjdeme ještě k zpovědi a přijímání, tak Vás srdečně prosím, abyste mi odpustili všechno. Víím, že jsem Vás někdy neposlechl, někdy zlobil, někdy zarmoutil i sestru Verunku s Mariannou, prosím Jana i Francka, všichni mi odpusťte všechno, v čem jsem od svého narození proti Vám se prohřešil, a za mne se pomodlete. Tuze často se mi o Vás všechněch a o celé Putimi zdává, a protože nevím vrátím-li se tam, tak je všechny v Putimi, strýčka Hamáka, Černocho, Roučka a všechny ostatní i všechna chlapce a děvčata ode mne naposled pozdravujte.“

Hlas zatřásl se Cimurovi a s bídou dočetl, že Martin zůstává vždy a všude až do hrobu tmavého jejich věrný a vděčný syn. Pak už zprávy naplňovaly noviny, že Rakousko obsadí Bosnu a Hercegovinu. Celý třináctý armádní sbor pod generálem Filipovičem stál soustředěn a k pochodu připraven na řece Sávě. Dvě neděle před poutí dověděli se v Putimi u Cimburů, že jejich Martin s vojskem překročil Sávu a „táhne na Turka – Hadži Loju.“

„Bude to u nás smutná pout‘,“ naříkala Marjánka, „možná, že nám syna zastřelí,“ a všechny hrůzy turecké, jak je v písni slyšela i na obrázcích viděla, vybavily se jí v ustrašené mysli.

„Ženo malověrná,“ káral ji Cimura, – „stál jsem v ohni já, stáli v něm i Jan s Frantíkem. Bůh nás chránil – Boha vzývej a předčasně nenaříkej.“

„Vždyť to ani žádná pořádná vojna není,“ – těšil matku rozvážný Jan. „To není Prušák – hrst povstalců stojí proti nám – za nějaký týden se vzdají a bude pokoj.“

Ostatně velkým a dlouhým nářkům a útěchám ani valně čas nepřál. Žně přišly do proudu. Obilí v tom roce stálo krásné, husté a jako háj vzrostlé. I kulatiny – hrách a čočky – se povedly, jak náleží, a Cimura, tělem duší sedlák, zvláště vášnivě rád sekal obilí. Kosa je strašný nástroj selský. V ruce Cimurově na kosiště ocelovým okem – kosířem – připevněna stávala se dvojnásobně hroznou. „Cimurovu kosu“ znali v Putimi a snad v celém kraji. Byla podívaná na Cimuru, když si o výročním trhu v úterý před Božím Tělem anebo až o sv. Maří Magdaleně v Písku kosu vybíral. Půl sáhu délky nejmíň musila měřiti, pěkně zahnutá a pružná, zvonit musila jako stříbrná a sekla-li do hřebu, musila zranit hřeb a neporanit se sama – tak tvrdou chtíval. Potom si hledal Cimura k ní brousek – „ne drsný, ne hladký – ne měkký, ne tvrdý – pravý hořícký“. Od „Stachů – světáků“ opatřil si nejen dřevěnky a vidle, nejenom hrábě a násady, ale i kosiště hrabicí opatřené a jeho ‚Stach‘, co měl doma na královských Stasích schovanou míru Cimurovy nohy, z nejlepší břízy vystrouhl kosiště lehké, pružné, ale silné – kdokoli po něm na vozík sáhl, na každého volal: „Todle je na zakázku – toť kosiště Cimurovo z Putimě,“ každý si je sice prohlédl, ale pak je uctivě stranou odložil.

Konečně Cimura nasadil si kosu, narazil ji kladivem, zkusil, nehýbe-li se a vyšel za ranního jitra – něj radě jí v pondělí – k žitnému poli. – Ranní větérek čechral mu dlouhé vlasy – zralé, těžké, ohnuté klasy šustily, jako by se před ním strachy chvěly. – Cimura obnažil hlavu, klekl si na kraji pole do zelené trávy na orosenou zem, kosu položil si na rameno, objal ji sepjatýma rukama a pomodlil se. Křížem se naposled požehnal – „s Pánem Bohem a naspoř

nám Pán Bůh“ řekl a žeň počala. Sekl po prvé, po druhé, vždy hlubší záběr kosy, vždy širší řad.

Jako živý had syčí a klouzá bílá kosa obilím, strnisko roste za Cimburou, jako by je přistříhal a obilí se klade k zemi tiše, odevzdaně... Po každém seknutí Cimbura o celé svoje šlapadlo pokročil a jeho nohy zůstávají po sobě v poli dvě čáry – přímé – rovnoběžné, jako bys pravítkem naměřil a nakreslil.

Takový je Cimbura sekáč. Nejen, že ho nikdo nepředstihne, ale nikdo se mu nevyrovná, nikdo za ním nestačí. Proto neseče v řadě s ostatními, ale sám si proseká a odměří díl a na zabraném kuse hýří pak jeho strašná kosa...

První den žní nachýlil se k západu. Spokojen vracel se Cimbura večer domů. Na rameně nesl si kosu – jako prapor z bitvy kdyby odnášel.

„Vi-áááp-no. – Vi-áááp-no, znělo mu vstříc táhlé volání ze vsi.

„Vápeník!“ pomyslnil si Cimbura. „To jako by se s nimi v Čachrově pytel roztrhl, toť už druhý v týdnu.“

„Vi-áááp-no. Vi-áááp-no.“

„A nějaký nový ani kloudně volat neumí,“ naslouchal Cimbura, lituje ho v duchu. Od neznámého člověka kdopak koupí? Nač se chytat nového, když starý neublížil. A pozdě, až po všech, jede ten nešťastný člověk.

„Vi-áááp-no. Vi-áááp-no,“ jakoby úpěnlivě znělo volání do podvečerního ruchu, který šuměl vesnicí. Cimbura došel domova, o milého vápeníka se víc nestaraje.

Sám teď s dcerou Mariannou poklízal dobytek, vážil vodu, řezal řezanku a chystal stelivo.

Tak tak že byl s úklidem ve stáji hotov – jako náhlý vítr – „prašivec“ na silnici přihnal se k Cimburovi Jan. Neslýchaná věc! – ve žních, aby šel Jan jen „na hrátky“ – a proto všichni se ho u Cimbura lekli.

„Copak se vám stalo,“ – vyběhla mu naproti matka.

„Hle, Jan, to se něco přihodilo,“ pomyslnil si Cimbura a vykročil do stodoly proti němu. I Marianna vyklouzla ulekaně z chléva, když zaslechla Janův hlas při pozdravu.

„I nám nic,“ těšil je mladý sedlák – „ale ten cizí vápeník, co tu před chvílí jezdil, zastavil před námi, vešel ke mně a říká: sedláku, prosím vás, kůň se mi rozstonal a nemohu dále.“

„A co jsi mu řekl?“ vpadl nedočkavě otec.

„Co jiného, než otevřel jsem vrata dokořán a pozval jsem ho: zajed'te na dvůr – mám vejražní stání v maštali. Vezměte za vděk!“

„Dobře,“ oddychl si Cimbura, „neboť všeho lze si vzít s sebou na cestu, jen noclehu ne.“

„S vozem zajeli jsme pod kůlnu, koně odvedli jsme do stáje a vápeník sedí u nás a nařiká o koně. Tatínku, prosím vás, pojd'te se podívat, co koni je a poradit, čím mu pomoci.“

„Hned, chlapče, hned,“ a už si oblékal kazajku. Cestou se vyptával, cože kůň? Žere? Pije? Kašle?

„Nic, tatínku. Srst jenom ježí a smuten, hlavu k nohám spuštěnou, u plného žlabu stojí, ovsu se netkne, sotva na nohou se drží a každé chvíle myslíš, že už se svalí. A je to šiml,“ po chvíli dodal ještě Jan. Věděl, že tatínek má v obzvláštní lásce „šimly“.

„Tak šiml – hm – to mívají vápeníci obyčejně, aby nebylo znát na koni prach – jsou lenoši mezi nimi, kartáč jim nevoní.“

Na českém jihu ve starých statcích dosud mívají u konírny „vojanské stání“. Než byly postaveny stálé jízddecké kasárny, bývali tu dragouni, huláni, husaři i kyrysníci rozloženi na zimních kvartýrech a v Putimi dosud rok jako rok o manévrech mívají „na kvartýru“ nejen vojáka, ale i koně. Sem rovnou zaměřil Cimbura. Sluníčko zapadlo a otevřenými dveřmi i okénkem padaly sem mdlé, chladné už, jeho poslední paprsky.

Cimbura spatřil starého, sedřeného, špatně živeného a hleděného koně. Zlost a lítost současně vstoupily mu do srdce. Zlost platila jen vápeníku, lítost patřila koni. Ten tu stál netečně, oči přivřené, nohy pokleslé, hlavu svěšenou, a tak tu stál i jeho majitel, starý, scvrklý, na kost a kůži vyschlý vápeník. Cimbura obrátil se k němu – ostrou výčitku měl už na jazyku; ale jak spatřil tu smutnou, vrásčitou tvář, jak pohleděl do těch bojácných, plachých očí, spolkl výčitku, ulehla v něm zlost a lítost přenesla se i na toho starce zde.

„Odstrojíme koně – ulehčí se mu,“ navrhl Cimbura a hned s Janem k němu přistoupili a chápali se chatrného postroje.

„Hle, je to hřebec,“ podotkl Jan, stahuje mu podocasník.

„Ano, hřebeček je,“ kýval vápeník, „ale dobrý jako dítě, kuřeti neublíží, bát se ho nemusíte.“

„Kdo by se ho bál!“ uražen nakvašeně odpovídal mladý sedlák, „není mu do žertu – hnout se nemůže.“ Ale Cimbura mlčel, jako hrob mlčel a ruce rozpínající podpětku a pohřbetník znatelně se chvěly. Konečně řemen z přezky vytáhl, řemení i s postraňky po koni ke krku k chomoutu shrnul a na jeho vychrtlý hřbet se podíval.

V srsti černala se povědomá mu skvrna. Mezi tisíci by ji Cimbura poznal, jediné jedno zvíře ji mělo – a to byl jeho milovaný, nezapomenutelný kůň – Běláček. Ke hlavě skočil Cimbura a odklopil mu přimhouřené víčko. Mrtvé, bílé oko, vyhaslé, vyloupanuté objevilo se v nečistém důlku.

„Běláčku můj, mé zvíře zlaté, jak se to spolu shledáváme,“ náhle hlasitě, prudce zaplakal Cimbura, padl koni na krk a hlavu zabořil do dlouhé jeho hřívky.

Jako zkamenělý stál Jan s chomoutem v ruce, jako sloup stál vápeník, také kůň ani se nepohnul, tupě, bez hnutí stál, pouze s nohy na nohu přešlápl.

V tom hrozném, zoufalém tichu první ozval se opět sám Cimbura. Odtrhl se od koně a přistoupil k vápeníkovi.

„Příteli, povězte, kde a jak jste k tomu koni přišel? Tu v té stáji se ten kůň narodil, tu vyrostl a tu já ho odchoval,“ a slzy jako bohatý hrách veliké padaly mu z očí.

„Po vojně s Prajzy, před dvanácti lety, ve Švihově na trhu od koňáře za šest desítek jsem ho dostal. Měl mnoho koní, všechny vojanské a vybrakované – tu ten měl a má bičem vyseknuté oko. A že pravdu mluvím, tu vidíte vypálený vojenský cejch,“ a ukázal rukou koni na stehno, kde se rýsovalo vyžehnuté velké písmeno „M“.

„Marengo říkali mu na vojně,“ vzpomněl si sám Jan.

Ale Cimbura neslyšel. Kroutil už věchet z ovesné slámy a stručně poručil: „Dones putýnku vody.“ Namočil věchet a počal třít Běláčka. Nohy mu třel, záda i plece. „Bídně, ach bídně tě krmili,“ naříkal, když ucítil pod rukou vystouplá žebra.

„Nemějte za zlé, pantáto,“ uznal za dobré omluviti se vápeník. „Bída je zlý host, dokud jsem měl já, měl i kůň, trpím já, musí trpět i kůň, cítil jsem, že to s ním jde s kopce; ale přece na

cestu jsem se vydal. Písecko není můj kraj, dál na Tábořsko jezdíváme, ale volky nevolky musili jsme se vrátit k domovu a brát vesnice na zdař Bůh, jak na cestě leží, abychom hladem nezašli. „Alespoň týden to vydrž,“ prosil jsem šimla, před chvílí ještě prosil než jste přišli,“ naříkal vápeník zlomeným hlasem.

Srst lezla Běláčkovi s těla, špinavá voda tekla s něho a Cimbura s Janem drhli ho dál. Kůň držel a zdálo se, jako by ze své tupé lhostejnosti se probíral, i hlavu zvedl a obroku okusil, ale bez chuti, mdle, jako by síly v čelistech neměl na oves tvrdý jako broky.

„Dost,“ řekl konečně Cimbura, když už kůže milého zvířete byla čistou, růžovou, a přinesl houně a balil do nich starého hřebce. „Vydrží-li do rána, vojenského zvěrolékaře z Písku k němu přivedu – a teď ho nechme na pokoji.“

Všichni poslechli a v tichu se rozešli. Ale ještě toho večera roznesla se vesnicí podivuhodná zpráva, že se do vsi vrátil Běláček, Cimburovic Běláček, ten, co nesl do ohně u Střezetíc v roce šestašedesátém Windišgráce. Sedláci trousili se k Piksům a nedali pokoje ani vápeníkovi, ani Janovi, ba ani chudáku koni – a tomu nejméně.

Ustrašený stařec znovu a znovu musil vyprávěti, jak ke koni přišel, Jan znovu otvíráti laťové dveře a voditi hosty k Běláčkovi. Každý, kdo spatřil ty trosky koně, zachvěl se lítostí. – Nejvíce Frantík, jenž sem přiběhl z hospody od Srnků, kde od hostů slyšel, jaká vzácná návštěva k Piksům zavítala. – Běláček že se vrátil... Přišli všichni, které jako děti kůň, když býval ještě hříbětem, po pastvě nosíval, přišli i vysloužilí vojáci Kavalír a Václav Sekyra, ten, který za Běláčkem projel na svém valachu šikem pruských dragounů, kyrysníků i husarů – přišli přivítat Běláčka i staří sedláci i kovář se sedlářem a pastýřem. K vůli hostu – konec postu. Modré s nebe byli by mu snesli, jen kdyby Běláček chtěl. Nabízeli mu pici syrovou i suchou. Křehký jetýlek i výborné seno.

„Jez, Běláčku, to je seno z Jírovky, vždycky ti chutnávalo,“ domlouvali koni, tohle vyrostlo ‚na utopené‘, čichni si aspoň, jak voní, a chuť se ti sama dostaví,“ – „hic, Běláčku, seno s Postřihačky, ve dvou dnech sušené, ani jednou za kosou nezmoklo, drobné, jen se trolí,“ tak prosili starce-koně jako malé dítě, mazlili se s ním, domlouvali mu, laskominy dělali, pochoutky a mlsnoty snášeli a vychvalovali...

Ale hřebec stál s očima zapadlýma, pod houněmi zdvihal se jeho ostrý hřbet a vysedlé kyčle – chvílemi se zachvěl a chraptivě vzdychl.

„Mele z posledního,“ první vynesl nad ním ortel pan otec Rouček a ukázal na nohy. Ty jako by tuhnout počaly, natahovaly se, ocas od těla odstával, pysky se odchlipovaly, jazyk z dásní vypadl a Běláček najednou, jakoby střelen, skácel se k zemi na slámu. Temná rána, jakoby balvan se zřítíl, zaduněla chlívem. Poplašený dobytek trhal se na řetězích, teskně bučel a koně bázně a bojácně řehtající hleděli sem přes ohrady svých stání. V němém tichu stáli sedláci a jen starý vápeník zaplakal a hlasitě zanaříkal: „Jak se teď dostanu s vozem domů?“

Ta otázka jako by řeč všechněm vrátila. – „Buďte bez starosti,“ horlivě ho hned ujišťovali, „vápno si rozeberem, zaplatíme a s prázdným vozem domů vás dopravíme, jsou sice žně, ale čtyřma, budete-li chtít, od nás pojedete, abyste na Putim nezapomněl.“

„Skočte pro Cimburu,“ ozval se hlas.

„Spát ho nechtě, nevolejte ho, lítost mu uspořte,“ překřikovaly ho hned hlasy jiné.

„Kam ho odklidíme?“

„Ras má na něho právo.“

„Rasu ho nevydáme,“ prohlásil stručně, ale rozhodně hospodář. „U nás pod jabloní v sadě leží jeho máma – klisna Divoká, co ji tatínkovi daroval nebožtík Kovanda z Hradiště, vedle ní ať leží i Běláček.“

„Budou s tím opletačky, komise ho bude chtít vidět.“

„Beru to na sebe,“ prohlásil starosta, „podej rýč a motyky.“

Než zašel k ránu měsíček, černá země skryla slavného hřebce, který podivnou náhodou přišel domů zemřít. Drnem znovu zarovnali jeho hrob, s jabloně, ten rok plody obalené, padala rosa jako slzy, skrápějíc osmahlé šíje tiše se rozcházejících sedláků – – –

II

„Co to zvoní? To že putimský zvon?“ zastavil se na návsi Cimbury, zdvihl hlavu a poslouchal, zdálo se mu, že je puklý, nakřáplý, a chvílemi zas, že zní dutě, jako by z pouhého železa byl... To se vracel od Piků ze statku. – Před svítáním tam běžel, náruč vřesu nesl, aby vřesem Běláčka znovu vydrbal, ale přišel, když už sousedé skládali pod kůlnou hromádku vápna, vypláceli vápeníkovi peníze a Janův čeledín zapřahal koně-licháka, aby prázdný vůz s vápeníkem dopravil do Čachrova.

„Do tří dnů tě čekám nazpět, cestu zpáteční si pamatuj, kůň dobře nese, zpět pojeděš na něm,“ promluvil hospodář a vůz se rozhrčel.

Cimbura v přítmí se příkrčil, beze slova vytratil se zpět na náves a zamířil k domovu.

„Tak už je po něm,“ řekl mu vnitřní hlas, „už ho jistě zakopali a jistě do sadu pod panenskou jabloň.“ Duše mu celá zesmutněla, takže ani zvon, vyzvánějící ranní klekání, nepoznával, ani ptáků v korunách stromů švitořících si nevšímal, ani volám drůbeže, kohoutí zpěv, husí štěbety a kachní křik neslyšel a nevnímal. „Hrách, hrách, hrách,“ volal káčer, ale volal marně, marně holubi vylétali z budníků, nic, pranicoucí nic neviděl Cimbura. – Jakousi setrvačností veden, víc po paměti nakrmil, vyčesal a napojil dobytek – a šel snídat.

„Copak že nemluvíš?“ optala se ho tiše Marjánka.

„Není mi do řeči– však se dozvíš,“ odbýval ji muž – udělal kříž a s kosou na rameni odešel na pole ne na dva, ale na tři kroky široké řady sekal Cimbura, sekal, ale na práci nemyslil – u Běláčka dlely všecky jeho myšlenky. Vzpomínal si na něho, viděl ho jako hřibátko neohrabané klátit se dvorem, běhat jako pejsek za dětmi, ke škole chodit, na pastvě se prohánět.

I jeho život při tom mu na povrch duše ve vzpomínkách vyplynul jako olej nad vodu. Jeho dvojčata malá – Vašík s Martínkem batolí se Piksovic dvorem; Jan s Frantíkem a Verunkou honí se sadem – koník s nimi. Do chomoutu musil a tahat jako šroub se naučil. Hrdinný, nelekavý a nebojácný kůň se z něho stal. Do ohně šel, do hořícího lesa stejně jako do vody se vrhl. Potom mu ho vzali na vojnu a dali pod sedlo. To byla jistě nejsmutnější doba Běláčkova, i jméno mu vzali, a práci zbytečnou konal, ale i tu konal čestně a slavně, on, selský kůň, jenž měl zůstat u vozu a pluhu.

Stalo se jinak a nikdo za to nemohl. Jako trest nadešla Běláčkovi doba ponížení, jako žebrák potuloval se světem s vápeníkem, každý den viděl jinou ves a stál na jiném stání. I nouzi poznal, hladu se jistě chudák natrpěl, obroku zřídka okusil, sotva senem, nejčastěji holou slámou ho krmili a bič ucítil. Svědčily o tom krví nalité pruhy na jeho zadku – a to bylo Cimburovi nejvíc líto. Proto na vápeníka zanevřel – slovem se s ním nerozloučil – na Běláčka se nepoptal. Ale štěstí Běláčka neopustilo. Umřít domů přijel a to Cimburu těší.

Výš po obloze kráčí slunce. Žhavé jeho paprsky bodají jako střely.

„Zatracená selská práce,“ ozvalo se za Cimburou. V půli seku klesly Cimbuřovi ruce. Nedosekl, ale obrátil se na Paroubka. Poznal ho po hlase. – Paroubek člověk-lenoch, který chodíval do Vídně na práci, buď na stavby podávat zedníkům anebo do cihelen. Letos na jaře stonal a promeškal „saisonu“ – protloukal se tedy u sedláků a na žně přijednal ho Cimbura. – Na něho přísné oči upřel sedlák.

Viděl, jak Paroubek rukávem stírá si pot a klátí se s ostatními ke koši, ze kterého Marjánka vyndává svačinu. Pecen chleba, nůž a hrnec pomazánky. I Cimbura položil kosu a poslední usedl si k ostatním na mez. I on lžící sladkého tvarohu si nabral a mlčky pojídal. Když všichni dojedli, dojedl i hospodář a vstal. Z kapsy měchuřinku vytáhl, podal Paroubkovi mzdu za celý den a řekl mu s ledovým klidem:

„Nedotýkej se kosy ani obilí a odejdi s mého pole v pokoji.“

Sekáč vyvalil na sedláka oči: „Proč mne vyháníte?“ optal se vzdorně.

„Kleješ, brachu. Na svém poli toho netrpím. Selská práce je tvrdá práce a vyžaduje trpělivosti, které nemáš. Konáme tu svaté dílo, kosíme boží dar, chléb náš vezdejší, který Bůh nám požehnal. My, sedláci, modlíme se na poli, aby Bůh úrody zemské dáti a zachovati ráčil, modlíme se, aby každý, kdo z našeho žita chleba pojí, z naší pšenky jídla okusí, aby se cítil šťastným a spokojeným, proto třeba pracovat radostně a ne se zlostí. Seber se a odejdi, abych tě neviděl.“

A Paroubek neměl odvahy se vzepřít. – Jako spráskaný sebral kazajku a odplížil se s pole. – Nikdo si ho nevšiml, nikdo mu ruky nepodal, nikdo se s ním neloučil, jako by byl prašivinou stížený.

„Hospodář se hněvá,“ pomyslili si ostatní a mlčky vraceli se k dílu. Odběračky k sekáčům, vazačky k hrstem a mándelíkům.

„Nešťastný den mám dnes,“ rozjímal si dále Cimbura, „špatně mi začal, jak asi skončí?“

Pot lil se mu s čela, promočená košile lepila se na tělo, ale Cimbura sekal dál, necítě se, neohlížeje se – až zahrčel vlak na kolejích a před putimským nádražím prudce zapískl.

„Jedenáctka,“ mírným, jakoby bojácným hlasem ozvala se za otcem Marianna, ona jediná, po otci statná, postačila mu odebírat. Cimbura odtrhl hlavu od země a obrátil ji k slunci, pohlédl na svůj stín a řekl krotce: „Ano, už padlo jedenáct. Jak to uteklo – pojďme domů,“ hned

všichni opouštěli pole a hrnuli se k cestě. – A všude kolem od práce zvedali se ženci, radostně se pozdravovali, volali na sebe, jeden na druhého čekal a polní cestou, jakoby z chrámu se ubírali, v zástupu kráčeli ke vsi.

Na okresní silnici vyústila cesta, po kopečku seběhli a už viděli krajní chaloupky putimské.

Ale tam pod vrškem stál vůz, koně v něm zapraženi a kočí opravoval něco na voze, ověšeném bednami. Všichni ho znali. – To je vůz píseckého povozníka, jezdívá na ražické nádraží voze tudy kamenné uhlí mirošovské i plzeňské pivo i v bednách sušické sirky a sám Bůh milý ví, co všecko. Povozník jako pán – nejezdí sám, ale má čeledíny a koně, kteří pro něho vydělávají. Kočí spatřiv žence, spěchající k domovu, seskočil s vozu hned, popadl opratě a bič a poručil koňům „biji“ – šlehl podsedního, šlehl náručního, rozkázal znova „bije“, jeden kůň skočil dopředu, druhý dozadu, ale vůz se s místa nehnul.

„Vězí!“ vykřikl kdosi mezi ženci. Všichni zahleděli se na vůz, na koně i na kočího. Jaká hanba! Tolik očí se dívá a on nemůže vyjet. Přijdou blíž, shrnou se mu kolem vozu a pomohou tlačit – vytlačí mi vůz ochotně na kopec, ale tam se mi vysmějou a kdykoli Putimí pojedou, chlapci i dívky budou se mi posmívat...“ – Tak rozvažoval kočí, usuzuje: „Musím vyjet hned, stůj co stůj“ a už zasvištěl vzduchem bič. Koně se vzpínali, poděšeně uskakovali, uhýbali se ránám stranou od voje; ale nezabrali, nevzali.

„Nebij!“ zdaleka zavolal Cimbura a pospíšil.

Ale kočí, jakoby ohluchnul a oslepnul, švihal dál a právě do nejcitlivějších míst, pod břicha a přes hlavy.

„Pacholče, povídám, nebij!“ o trochu silněji zakazoval Cimbura, přidáváje opět do kroku.

Hněvem zapálený hoch obrátil bič a tloukl koně rukovítkou. Ale už stál u něho Cimbura, odhodil kosu do příkopu a jediným hmatem mu vytrhl bič. Byl to Cimburovi dobře známý těžký bič formanský a na jeho řemínku naděláno bylo uzlů, jen aby rány byly citelnější.

„Ach, takovým bičem bili i Běláčka,“ kmitlo se hlavou Cimburovou a v té bolesti i zlosti obořil se na kočího: „Dám ti jednu takovou, jaké sázíš koním“ – bič zasyčel a přetáhl hochu po zadnici. Ten bolestí vyskočil, vykřikl a hned až na zem dosedl, drže si oběma rukama bolestivé místo.

„Vidíš? A co tys jich naložil koním!“ dodal rozhněvaně sedlák a nevěšaje si ho víc, obrátil se k potahu.

„Hlupák jsi a darebák, máš zatažený šlajf a nevidíš to – vůz nenamažeš a to chceš jezdit?“ vyčítal, zlostně roztáčeje brzdu. Kolem vozu chumelilo se lidí jako čmelíků. Jan Cimbura na koně mlaskl jazykem, zatlačili všichni, vůz se hnul. – Koně radostně, dychtivě zalehli prsama do chomoutů a vyjeli lehce, bez křiku a ran.

„Takoví tahouni a ty, ničemo, je zkazíš,“ neubráníl se nadávkám rozčilený sedlák. Čeledín stál v uctivé vzdálenosti a teprve, když Cimbura popošel kus cesty od něho, obrátil se za ním a volal: „Já vás znám, vy jste starý Cimbura, žalovat vás budu.“

„I jen žaluj, neřáde, žaluj,“ pro sebe zahučel si sedlák, ani se neohlédaje, jako by se ho to vůbec netýkalo.

Ale jedno slovo bodlo Cimburu – přívlastek „starý“. Slyšel je po prvé a zamyslel se nad ním. – „Hm – to klouče má pravdu, daleko-li pak mám do sedmdesátky, šedivím a Franckovy, Štěrbovy i Janovy děti mi říkají ‚dědečku‘ – ano – ano, stárneš, starý Cimburo!“ a smířen s tím novým titulem vešel pod svoji střechu.

Jsou v lidském životě dny šťastné, slunné, kdy s úsměvem ráno vstaneme a úsměv nesejde s našich rtů, ani když večer usínáme. Ale jsou i dny smutné, hořké, o kterých naskočí nám na čele o jednu vrásku více a ještě když uléháme, šeptáme si: „Bože můj, co mne ještě dnes asi potká?“ – Takový trpký den od samého rána prožíval Cimbura. Sotva domů přišel, šla mu vstříc Marjánka. „Přišlo psaní od Martina a pan farář ti poslal noviny,“ oznamovala mu se smutnou tváří.

Cimbura si sedl a vzal do ruky synův dopis, „Už na písmo nevidím, kalí se mi zrak, inu stárnu,“ povzdychl si a přistoupil k oknu. Martinův list i noviny souhlasně potvrzovaly, že to tažení do Bosny „není jen tak“, že neskončí „bez jediného výstřelu z pušky“, naopak, že začíná vojna zlá s nepřítelem neviditelným, který všemožně vyhýbá se otevřenému boji v širém poli, ale zato zákeřně číhá ukryt za skalisky, po vrškách, v domech a chatrčích. Když vojsko klidně kráčí na pochodu, spoléhajíc na své zvědy a přední stráž – náhle třesknou rány a tři, čtyři v řadě skácejí se k zemi. Vojáci klesají vedrem, trpí žízni, nemocných plno – i raněných a mrtvých.

„Má zlatá ženo, modli se k Bohu, aby nám anděl strážce toho chlapce tam ochránil. Bude to zlá vojna, protože dlouhá, to neskončí jako s Pruskem za čtrnáct dnů,“ smutným hlasem rozpovídal se Cimbura a srdce stáhlo se mu úzkostí. „Aby mi tak Martina zabili, co bych si počal, já stařec,“ a cítil, jak nohy pod ním se lámou. „Pán Bůh nedopustí,“ ozval se mu v duši hlas – hlas silný – plný důvěry v Boha a posílil, ba vzpřímil znova skleslého Cimburu. Vyšel ven a ze dvora na přivítanou ozval se tlumený kohoutí zpěv. Oči hospodářovy hledaly hned po dvoře slepičího vojevůdce, ale marně. Seděl pod kůlnou na hradě a kokrhal, co chřtán mu stačil.

„Marš na plac,“ mávl po něm sedlák rukou a vyplašil ho. Ale kohout venku ani nepípl – na plano jen pokutil se v hnojišti, pohrabal se v plevách u stodoly a hned zase pod střechu ubíhal a tam znovu zakokrhal na slepičí stádo.

„Bude pršet,“ řekl sedlák, vzhledaje starostlivě k obloze. – Mdle svítilo tam sluníčko a řídký mrak jako závoj stejnoměrně pokrýval oblohu. „A jak je průslyšno,“ pozoroval dále Cimbura a naslouchal. Zřetelně slyšel z Kestřan zvonit poledne – i z Heřmaně a po chvíli i z Písku. – Smutně, jako by na poplach bily, ozývaly se i údery signálních zvonků ze strážních budek na dráze.

Všichni sešli se při obědě. Ale než dojedli, jaká změna stala se venku! Slunce vyhaslo, stín rychle houstl a temnošedý hustý mrak prostíral se nebem. „Bouřka přijde,“ hlásil Cimbura a vyšel před chalupu na náves. Viděl ustrašené tváře sousedů, oči všech pilně pozorovaly tajemnou oblohu. Co spadne dolů? Tichý, úrodný déšť? Příval, anebo – nedej Bože – kroupy? Všecko obilí stojí dosud na poli v klase – ani snop není pod střechou... Práce a naděje roku – žeň, bohatá letošní žeň jim všem kyne, jen čtrnáct dnů pohody a potom – děj se vůle Páně.

Leč nejen lidé, všecko kolem se tiší, napjato, pozorně, ustrašeno a ve vzduchu visí takřka otázka: Co se stane? Chalupy i statky bojácně se krčí k zemi. Včely jako když prší, střelhibitě vracejí se z pastvy a padají na česna, vzduchem nekmitne se ani ptáček, nezabzučí komár. – Všecko zalézá do hnízd, drůbež z celého dvora shromáždila se kolem kohouta pod kůlnou. Hovězí dobytek ježí srst' a odtahuje se od žlabů, pokud řetězy dovolují, koně nepokojné hrabou, stříhají ušima a krátce, rozčileně pofrkávají. Změnilo se nebe, změnila tvářnost svou i země. Obloha zčernala mrakem a hle, zčernala i voda v Hanzlíčku i ve Blanici, zčernala i okna, jež před chvílí ještě plála a hořela sluncem. Kraj podobající se dříve usměvavé tváři podobá se tváři zlověstně zamračené a tajemně mlčící. Všecko sklání svoje hlavy, jakoby uzrálé pro smrt. Žita, která se kosí, žlutnoucí pšenky i bělající se ječmeny a klasy do kliček

ohýbající. Bez hnutí stojí stromy a těžké, ovocem obalené větve schylují se k zemi – pouze holé topoly dychtivě, zvědavě jako metly výhružně tyčí se k zamračeným nebesům.

„Co přiletí z mračen? Co se stane?“ příšerným tichem táže se všecko.

Vtom pološerem kmitl se nebem jako vytasený ohnivý meč dlouhý blesk a současně zaduněla ohlušující rána. Okna zadrnčela, zem v základech se zachvěla, ale nebe dosud ani jediné slzy neuronilo. Na sucho zahřmělo, pouze z vysokého topolu na návsi zbyl roztřepaný pahýl a bílé třísky jako cáry visely z mohutného kmene. To počátek – první výstřel. V zápětí strhl se víchř, zvedl se prach a hrom se rozburácel. Neviditelnýma rukama zobloučí vítr stromy jako proutí a korunami jejich třese, jako by je za kšticí držel.

Plaménky hromničních svíček proskočily okny a na kolenách kolem nich klečely rodiny. Ale hospodáři kvapně obouvali boty, oblékali kazajky a sháněli se po čepicích.

Vtom jakoby kaménkem udeřil – cvrnkla skleněná tabulka v Cimburovic okně – a už druhá – třetí.

„Pán Bůh s námi – kroupy,“ zalomila selka rukama. Cimbura, rty zaťaté, vysazoval rychle vnější okna a zavíral vnitřní. Ne kroupy, ale kusy ledu sypaly se na zem, hlukem naplňující celý kraj. – I hrom zmlkl a blesky přestaly se křížit – pouze šedivé mračno ze svého klína stále sypalo zkázu na ustrašenou zemi... Čtvrt hodinky – ba ani ne – snad pouhých deset minut trvalo krupobití a změnilo se pak v prudký liják.

Cimbura nevydržel dlouho pod střechem – ven nutila ho bázeň o úrodu – o stromy – o pole – o všecko. A jak práh domu překročil a deštěm jako hustou sítí na dvůr se podíval – v němém ustrnutí sepjal ruce. Tam stály jako v zimě holé stromy a listí a ovoce sráženo válelo se pod nimi v blátě na zemi. ,

Bouře zkázou nasycená, soptěním unavená umdlévala už za lesy. Mdle jen kmitaly se její blesky, tlumeně hučely stromy. Lijavec proměnil se v hustý déšť a ten už nikoho doma nezadržel. Do polí spěchali hospodáři, spěchali se přesvědčit na vlastní oči, že už letos mají i vymláceno i prodáno. Kroupy, jichž místy ještě ležela vrstva na píd' vysoká, vykonaly za ně tu práci a teď zvolna tály – mizely – ztrácely se.

Sluníčko ještě před západem protrhlo mraky a podívalo se na Putim a kraj krupobitím zničený. Zaslechlo nářky, spatřilo slzy, zachvělo se, a jako by nemohlo déle patřit na obilí do

země zatlučené, na stromy bez listí i plodů – zahalilo znova svoji tvář a toho dne víc se neukázalo.

„Jaký to hrozný den“ – pomyslnil si Cimbura, ubíraje se večer na lože. Dle dlouholetého starého zvyku, který mu přešel časem do kostí i do krve, ještě před spaním zpytoval si svoje selské svědomí. „Jest oheň uhašen?“

„Byl jsi ve stáji a chlévě?“

„Jsou děti a čeled' doma?“

„Pomodlil ses už?“

„Víš, co budeš dělat zítra?“

Dnes k těmto pravidelným, denním otázkám přidružila se nová.

„Čím pole osejem a co do mlýna povozem?“

S tou otázkou v hlavě uléhali dnes všichni v celé Putimi. Ona myšlenka stála jako můra u jejich lože, tlačila je a zaplašovala spánek, nahrazujíc jej starostí a obavou.

III

Nikomu nechtělo se druhého dne do polí. Na lukách dosud leskla se voda a tvořila „zrcadla“ a – zpřerážené obilí – vlhkem těžké – jako mlat utlučené leželo na zemi. – V hloučkách postávali lidé na návsi.

Přišel řezník a vyprávěl, že v Písku ani nekáplo – a všichni v městě že mysleli. Bůh ví jak daleko od nich zuří bouře – a zatím na hodinku cesty taková pohroma!

Ráno projela Putimí pošta z Ražic a postilion vyprávěl, že v celém nádraží nezůstalo ani jedno okno zdravé a kroupy že padaly velké jako holubí vejce.

Dva celníci na obchůzce zastavili se tu, přinášejíce zprávy podrobné. Ledné povětří šlo od západu. – Už nad Zátavou a Kestřany počalo mračno sypat kroupy, ale řídce jen. Pruhem podél dráhy, jako když naměří, zasáhlo ražické půdy až k Heřmani na jedné straně a na druhé od Zátavského rybníka pres „Starý“ k Smrkovicům a Semicům. V Selibově už nevědí o ničem. Putim je na tom nejhůře. V lese na Hůrkách leží dosud kroupy s uráženým jehličím. –

„Bud' Pán Bůh pochválen,“ skoro zaradovali se hospodáři – „Bůh dal, Bůh vzal – není tak zle, aby zase nebylo dobře. Kde byli šťastnější, pomohou nám nešťastným, o pouti se domluvíme.“ Sedlák, toť houževnatý tvor – nezoufá tak lehce a nemalomyslní. Nenaříká dlouho a na plano – ale hned cestu hledá, po které by se na sucho dostal, hned naděje se chytá, ruku znovu k dílu přikládá. ‘ Putimští vyšli do polí; ale už neměli hrabice na kosách. Jako by šli trávu kosit a ne obilí, takové kosiště každý nesl a jako jetel, tak po krupobití holou slámu sekal. – Srdce bolelo sekáčům, když spatřili plné pole zrní – šlapali v něm, ale zachránit je nemohli. Ženské za nimi řady nahrabávaly – mlčky – bez řeči a beze zpěvu – a zpřerážené, jako postínané klasy do zástěrek sbíraly, aby je doma aspoň drůbeži hodily. „Za mlatem to nestojí, škoda práce, víc by dal člověk mlaticům, než by zrní sklídlil – nejlíp bude složit to všecko do perny jako slámu a řezat ji i podestýlat,“ usoudili všichni. – „Ale co budem sít a celou zimu až do nového jíst?“ ozvala se ovšem jiná otázka a odpověď na ni měla přinést pouť. Byla už za dveřmi.

Ještě ze starého napekly putimské tetky i koláče i chléb a v mnohém domě také z posledního. Ale „je-li host, všeho dost“, je heslem příslovečné jihočeské pohostinnosti a pouť se jako jindy strojila – jenom muzika byla odřeknuta a to jen na přísný zákaz starostův, neboť mládež je mládež – té nepředěláš – večer bolestí pláče, ale do rána jí otrne – a ona skáče. – Staří za mladé musejí myslit i jednat. Obec sice hosty vítá – ač celé žně pozbyla – pomoci sousedních obcí se chce právě o pouti dovolat, proto neslušné hýřit a tancovat...

A hosté na sebe čekat nedali. Přijelo i přišlo jich více než kdykoliv jindy. „Letos do Putimě musíme. Myslili by, že se jim vyhýbáme a pomoc svou odpíráme.“

„U nás v Hradišti ani krupice nepadala, natož kroupy,“ vyprávěl mladý Kovanda, kterého Cimbura pamatoval jako dítě, „jak vymlátím, ssmena ozimní i jarní přivezu a obilím na chléb i moukou vás založím.“

„Zaplat' Pán Bůh; zhřešil bych, kdybych celou pomoc tvou přijal. Od tvého otce naučil jsem se na sýpce obilí držet, dokud nové není ve stodole. Semena mám svoje; ale je nás dost v Putimi, kteří jich nemají a pošleš-li, rád se s nimi rozdělím.“

U Piksů seděli přátelé semičtí. – „Tu a tam kápla i u nás nějaká kroupa, ale znát to ani nebylo – semena ti dáme, to buď bez starostí – a obilí do mlýna ti půjčíme.“

U Roučků dívali se do džbánek pání otcové – mlynáři sousedé, lhůtecký a myšenecký, „z Benešovského a Červeného“ mlýna. Oba ukazovali, že každý mlynář je v daru kavalír, až je Rouček mírniti musil.

To se přihodilo v každém statku, v každé chalupě. Blíženská láska nahrazovala pojišťovnu proti uhlu i krupobití, nouzovou akci, státní i zemské subvence. Hůře bylo pak v letech pozdějších, kdy kroupami byla zničena ne jedna ves, ne jeden okres, ale celé kraje písecký i táborský. A tehdy ani stát ani země nestačily. A opět byli jsme svědky skvělého případu, kdy za mořem v srdci vystěhovalou českých zaplála stará láska k rodnému českému jihu – přes oceán pomocnou ruku podávali, ne holou, ale přeplněnou dolary... Tak Putimi se zase pomohlo a Putimáci pomoc přijali vděčně sice, ale při tom důstojně a sebevědomě, zvláště, když viděli, že ji dárci poskytují ochotně a radostně. Okolní sedláci dávali, ale nepokořovali. Nečekali, až si z Putimě pro obilí přijedou. Sami je do bílých, čistě vypraných pytlů lněných naměřili a jako by je dlužní byli, sami do Putimě vlastním potahem vezli. – Velcí velkým, malí malým pomáhali.

U Cimburů na dvoře stála fůra, do čtyř prken pytlí ovršená. Cimbura vypráhl koně. Marjánka ve světnici sháněla poctu mladému Kovandovi z Hradiště. Mladý sedlák mezi tím sám vynášel obilí na sýpku a tam do truhel vysypával. –

Cimbura jako by neviděl co dělá. Slušno, aby dobrý skutek vykonal Kovanda od „a“ až do „z“.

Sluší se sice, aby darované obilí i na špýchárek vynesl, ale nesluší se, aby mu Cimbura pomáhal, mohlo by se zdát, že počítá darované pytle, prohlíží jejich velikost, odhaduje míru a zkoumá jakost a čistotu zrna – zkrátka darovanému koni že do huby hledí.

Proto nevšímá si hosta, ale všímá si teď ve stáji jeho koní a vším možným je opatřuje a obsluhuje.

Konečné obilí vyneseno, pytle všechny do jednoho složeny a Cimbura jakoby náhodou potkává Kovandu, vracejícího se naposled s půdy k vozu.

Za ruku ho hned ujal, do světnice uvedl a za stůl „pod obrázky“ posadil před talíř „svítku“ žlutého, cukrem posypaného.

„Strýčku – podivil jsem se, jeje, vy máte ještě obilí a jaké!“ – počal velebit Kovanda, „jako broky těžké všechno vaše obilí suté a kulatiny krásné, hrách jako perly, čočka jako trojníky veliká.“

„Neviděl jsem tvého daru, ale mému zrnku tvoje jistě nezadá, znám hradištské půdy, Kovandovic pole a vím, jaké obilí na nich roste. Ale koně tvoje jsem viděl a kdyby nebožtík otec tvůj z hrobu vstali, potěšili by se nesmírně.“

„Ještě více by se radovali, kdyby slyšeli o Běláčkovi, o jeho podivuhodných osudech, o jeho návratu a skonu – celý kraj znovu o tom všem mluví.“

Tak rozprávěli spolu pěkně ve velké světnici a Marjánka jen časem nahlédla, neschází-li nic hostu.

„To jsem se u vás rozpovídal jako doma,“ – vstával a k odchodu se chystal Kovanda.

„Jen posed' ještě“ nutil Cimbura, – „pojez ještě,“ nutila Marjánka, „však jsi mi ještě nic nepověděl o ženě a dětech,“ a napředla nyní ona nit hovoru. Cimbura vyšel a nakázal Marianně koně zapřáhnout. Dovedla to jako chlap – to byl Cimbura bez starosti a proto klidně se vrátil k hostu. Pozorné jeho ucho po chvíli slyšelo zahrčēt vůz.

„Aha, Marianna už zapřáhla a obrací,“ tušil správně a když host opět k odchodu se zvedal, nebránil mu, ale sám také povstal a slavnostně zahovořil: „Nepřál bych tobě ani sobě, můj zlatý chlapče, abych k vám přijel s takovou, s jakou ty k nám. Ale dnes mně a zítra tobě. Neštěstí nechodí po horách, ale po lidech. Věrně v paměti podržím i já i moje žena i moje děti, cos pro nás v neštěstí udělal, a ne-li já tobě, snad mé děti tvým dětem jednou za půjčku oplátku dají – zatím Bůh ti to oplat' a požehnej, abys toho na statku nepocítil.“

„Nedávám na oplátku – dávám rád a rád jsem, že jste pomoc moji přijali a jí nepohrdli.“

Ruce si podali, až před dvůr hosta i s vozem vyprovodili.

Takové a podobné návštěvy vystřídaly se ve všech statcích, ale mimo sedláky přihlásil se i pomocník jiný – nečekaný – kníže pán, což všechny v obci tuze překvapilo. Kníže pán nemá v putimském katastru ani líchy pole, není ani jejich sousedem a přece si na ně vzpomíná – psát jim dává, aby se poradili a jemu odepsali, co by jim více za vděk přišlo – chtějí-li brambory anebo obilí a které – žito anebo pšenici, ječmen anebo oves. I hrachy má výborné i čočky a vikve – čisté i ve směsce.

Sešla se obec na radu; ale doradit se nemohla. – Na knížecím mají pšenici, přesívka jí říkájí, podivná pšenice – seješ ji na podzim, je ozimka. seješ-li ji po jaře, je to Jarka. – Pšenici tam mají, fouska ji zovou, červeného zrna, se slupkou hladkou a tenkou a je moučnatá jako žádné jiné. – A jaké ječmeny tam pěstují! Klasy jako prsty dlouhé, osinaté a šestiřadé – ten třeba na knížeti chtít. Což jejich ovsy teprve, bujné, po pás vysoké! Všem se chce knížecích ovsů. Hrdá obec nesmí býti neskromná a žádat mnoho, ale nesvorná je, neboť se nemůže o daru dohodnout. Jako les ve větru, jako řeka pod jezem, tak hučí a šumí obec. Jediný Cimbura za stolem mlčky sedí, s nevolí poslouchaje. – Oči starostovy padly na něho a už vyzývá: „Promluv, Cimburo, a porad', čeho si obec žádati má.“ Hlasy se tiší, umlkají, hlavy k Cimburovi se otáčejí. Ano, ať mluví Cimbura. Podivno, že jich dříve nenapadlo – „Pst, pst, poslyšme Cimburu,“ napomínají, se všichni navzájem.

„Už jsem chtěl odejít, sousedé,“ počíná přísně Cimbura, „hanba mi bylo a stud mě odtud vyháněl. – Obec se sama nad sebou zapomíná a jako žebráci o almužnu, kterou ani nemáte, se sváříte. Jednáte pošetile jako oni lidé v pohádce, kteří hádají se o zajíce dříve, než ho strčili do pytle. Pamatujte si, ‚kdo se ptá, nerad dá‘ – z našich lidí nikdo se neptal, ale každý přivezl a dal. To třeba říci knížeti. Kníže nám píše; ale my mu psátí nesmíme, my mu po poslu vzkažme, že obec ničeho nežádá a také nečeká, ale dá-li, podle své vůle a rozumu aby dal, z daru na dárce souditi budem.“

„To je řeč, jak se sluší a patří,“ nezdržel se Kopecký, aby nepochválil – a všichni hned chválou plýtvali a volali:

„Koho jiného, Cimburu pošleme – zná se s knížetem, až sem do Putimě k němu přijel.“

Cimburu hryzlo v té chvíli svědomí. – „Byl vskutku zde, pozval tě a tys mu dosud zůstal dlužen čest, kterou ti prokázal. Oplat'!“ vyčítal mu hlas.

„Cimburo Jene, dojdeš ke knížeti jménem obce? optal se starosta a ještě dodal: „Hled', všichni si toho vroucně žádají. Snad by stačilo dojít jen k panu direktoru, kdybys nechtěl jít až ke knížeti samému.“

„Ne, ne,“ brání se obec – „lepší pán než pánek, lepší kovář než kováříček“ – a resolutně Černoch vykřikl: „Lepší Petr než trumpet; s knížetem ať mluví.“

„S knížetem vaším jménem promluvím,“ přisvědčil Cimbura. Hned druhého dne vydal se na cestu. Časně vyšel. – Jak za Pískem na knížecí grunty vstoupil, už praskaly rány a rozprašená

hejna koroptví prolétala přes silnici. Ohaři slídili v brambořištích a strniskách a koroptví kohouti z luk Otavou hustě porostlých rozčileně, poplašeně křičeli, svolávající své věrné pozůstalé.

Den sice podzimní, ale přece teplý a jasný. – Slunečko se na nebi směje a hřeje ještě, tak hřeje, že si Cimbura i kazajku svléká, na hůl navléká a vysvlečený si vykračuje. Rozjímá, co a jak knížeti pánu řekne. S pánem řeč – na váze měř! Po peří ptáka, po řeči člověka poznáš – hodného i darebáka. Vystřelené broky nechytíš a hloupých slov nezadržíš, ale dobré slovo mnoho zmůže a huby nespálí. Tak rozjímá Cimbura a cesty valem ubývá.

Tam bílý zámek knížecí v černých lesích zdaleka už na něho kývá: Ale i tu padají rána za ranou po pravé ruce Cimburově a řada střelců a honců podél silničky kráčí proti Cimburovi. „Pomáhej Pán Bůh,“ by řekl Cimbura lidem pracujícím, ale neřekne to střelcům – zelené krvi – konajícím vražedné dílo. – Dívají se na Cimburu, mluví patrně o něm, usmívají se a hle, ten střelec, právě prostřední v řadě, odkládá pušku, vystupuje z čáry a i se psem jde k Cimburovi do cesty. Kdo je to? Cimbura ho nemůže poznati a co chce asi? Patrně nějaký starý fořt. Sedlák úsilně si vzpomíná, kde už ho viděl, kde se s ním setkal. Prohlíží si ho od paty k hlavě – jeho střevíce uprášené, punčochy, krátké kalhoty, kabátec i klobouček s peříčkem – všecko jako otřelé, obnošené má na sobě. „Petrně chudý fořt nějaký na chudé myslivně nebo hajný jen na bídné hájovně,“ usuzuje po šatu Cimbura. Sahá zvolna po vydrovici, ale než ji smekl, pozdravuje ho sám lovec:

„Pozdrav Pán Bůh, poutníče! Nemýlím-li se, tak jste Jan Cimbura z Putimě.“

Jak ten hlas uslyšel, vzešlo světlo v hlavě Cimburově náhle a neočekávaně. – Postavil se jako svíčka rovně, po vojansku, čepici smáček a radostně se hlásil:

„Ten jsem. A vy jste jistě pan kníže. Ne po šatu, ne po tváři, ale po hlasu vás poznávám.“

„Nu, zestárli jsme. I vy jste, Cimburo, sešedivěl a k zemi se naklonil. Čas člověku krásy nepřidá. A jak se máte?“

„Po vůli Boží. Zdrávi jsme a nářky bychom jen hřešili.“

„Ruka Boží se vás dotkla, potlouklo u vás.“

„Potlouklo, ale rána už se hojí. I jiné zkoušky posílá na mne Bůh. – Posledního syna, Martina, mám na vojně v Bosně, na niti visí jeho život a kůň Běláček – pan kníže se naň pamatuje –“

„Ten, na němž jel Vindišgréc u Střezetic?“

„Ano, ten – s tím jsem se při jeho smrti shledal.“ Cimbura vyprávěl podrobně podivný osud milého hřebečka „ale pan kníže promine, že o sobe mluvím, i mě by těšilo slyšeti, jak se vám a paní kněžně vaší a milým vašim dětem vede.“

Jako vám, drahý Cimburo. I náš syn jest v Bosně a zdraví jsme byli. Starostí mi hlava šediví a chystám se na výměnek. – Povězte, kam jdete, doprovodím vás, abyste se stáním nemeškal. – Za chůze si pěkně o všem pohovoříme.“

„Přímo k vám, pane kníže.“

„Aj, tak přece plníte daný slib a návštěvu mi oplácíte. Nechtěl jsem vám toho připomenouti, ale až bychom se byli rozcházeli na hranicích mého panství, byl bych řekl: Cimburo, ne panské, ale selské sliby – chyby!“

Zastyděl se Cimbura a za prominutí prosil. – „Našinec nevyrost s knížaty a nepásl s nimi na drázkách hříbata, nezná jejich způsoby, časem jim nedůvěřuje a neosměluje se s nimi jednat jako s člověkem sobě rovným. Na záminku jsem proto čekal, na důvod návštěvy; když by kníže pán na své pozvání už zapomněl, abych mohl říci, pro to a to sem přicházím.“

„A co jest tedy, milý Cimburo, příčinou vaší milé návštěvy?“

„Jsem, pane kníže, vyslancem a mluvčím celé počestné obce putimské. Psaní jste nám poslali a vědomost v něm dali o dobré vůli pomoci v neštěstí. Pravda, z víc ruk větší pomoc a almužna neochudí. – I bolest má svou radost a naší radostí láska, které se u sousedů těšíme. Pomohli nám a ještě pomáhají. Ale neskromní být nesmíme. – Nabízenou pomoc rádi přijmeme, ale abychom si diktovali: To a to chceme! – toho nikdy neučiníme.“

„Ale, milý Cimburo, dobře jsem to mínil – vždyť nevím, čeho nejvíc potřebujete?“

„Všeho a ničeho, neboť děravého pytle nenaplníš. Abychom se nezdáli pyšnými, víme, že dávat a prosit je hloupé – každý dar i sebe menší vezmeme, ale o nic sami nežádáme.“

„Podivilo,“ usmál se kníže, „vaše řeč jest hrdá a skromná zároveň. Chvíli se mi zdá, že jste tak pokorní, že se neodvažujete poroučet a chvíli zas, že vlastně o pomoc mou nestojíte. Uhodl jsem?“

„Obojí, pane kníže. Nesmíme vám bránit vykonat na nás pro duši dobrý skutek, ale, hrdost nám brání žebrati o cokoliv. Ruka Páně těžce se nás dotkla, ale neožebračila, jen ranila, ale nezabila a nezničila, přátele nám vzbudila – i vás nám naklonila a dobrý přítel nad zlato.“

Kníže mlčel, jako by rozvažoval. – „Víte co, Cimburo,“ zvedl náhle hlavu, „provedl a ukázal jste mi své hospodářství. Provedu vás po svém, všecko vám ukážu a vy ne jako putimský sedlák, ale jako můj rádce povíte mi, co bych vaší obci měl poslat.“

„Kdo mne o radu požádá, vím-li ji, odepřít beze hříchu nesmím.“

To už mluvili u samého zámku. – „Lituji a kněžna s dětmi ještě více litovati budou, že nejsou doma, sama by vás pohostila i obsloužila – tak ale spokojte se tím, že vám sám snídání podám.“

„Zaplat' Pán Bůh, pane kníže – já už snídal,“ odřekl Cimbura. Podíval se po slunci a pomyslíl si: „Pro pána krále, bude už pomalu poledne a on mne zve na snídání.“

Usmál se i kníže a pravil: „Přeřekl jsem se, odpusťte, na oběd vás zvu, vlastně jen kousek masa pojíme,“

„Nejdu bez chleba přes pole, mám v kapse skrojek a nůž – jdu s holýma rukama, nic knížeti pánu nenesu, ani paniče, ani dětem, jak pak mám poctu přijmout,“ nechával se Cimbura nutit, ač chápal, že pohostinstvím pohrdnouti nesmí.

„Byl by nás potěšil váš dárek, ale i bez něho za svůj stůl znovu vás zvu – já neurazil vás, ale jedl s kněžnou pod vaší střechou, Cimburo, neurážejte mne.“

„Už jdu, už jdu,“ rychle krotil Cimbura knížete pána, jehož čelo se náhle jaksi zakabonilo, a vešel s ním do zámku.

IV

Jako doma pomodlil se nahlas Cimbura:

„Než se dotknem lžíce, nože, s nebe na zem, Pane Bože, rač se na nás podívat; požehnej nám jídla, pití, které chceme k živobytí z štědrosti tvé požívat.“

„Zdrávi požili, pane kníže,“ přál ještě sedlák a bez dalšího nucení posadil se do měkkého křesla. Kníže pán také křížem se požehnal a poprosil:

„Tak, milý Cimburo, jako doma, pobízeti se nedejte,“ – přisunuv k němu mísu se studeným nářezem.

„Doma jez, co máš, u lidí, co ti dají,“ pomyslí si Cimbura a pustil se s chutí do jídla. Lokaj nalil mu skleničku vína. „Na vaše zdraví, sousede Cimburo.“

„Ať slouží i vám, pane kníže,“ a jemné, broušené pohárky cinkly o sebe jako stříbrné. Za jídla Cimbura řeči nerozpřádal, odpovídal jenom stručně na otázky a když dosyta se najedl, složil nůž i vidličku, sebral opatrně každý drobeček a poděkoval: „Zaplat' vám Pán Bůh – dobře jsem se najedl, dobře se u vás jí i pije.“

„A snad i kouří, – usmál se kníže, nabízej Cimburovi doutník. Tu teprve octl se host na rozpacích. Nenáviděl kouření doutníků, ale hostitele urazit nechtěl.“

„Pane kníže, bez urážky, ale cigárko si nevezmu, dovolíte-li, dýmečku si nacpu.“

„Proč pohrdáte doutníkem?“

„Protože není pro sedláka, ale pro pána. Na cigárku sedí oheň nahý, nechráněný, utrousí se jiskerka a než se naděješ – požár vzplane. Cigárko se nedokouří, odhodí se ho kus a to mám za marnotratnost. Cigárko třeba sirkou a ne hubkou na křesadle zapálit. To pro našince není... Sírky a cigárka mají na svědomí mnoho ohňů. Neslychali jsme dřív, co slyšíme teď každé chvíle, tam a tam že celá usedlost lehla popelem... V dýmce jest oheň boží jako v pasti, vytrousíš-li kamínek neb křesadlo, tím nezapálíš – jinak je se sirkou. Sedlák kouří cigáro, jenom když ho chytá fúrie, kláskovina, pijatika. Knížeti se chce rovnat – ne-li kočár, bryčku si pořídí a v ní sebe samého vozí, sedlák mu musí urobiť měkké sedadlo do ní. Tak divným směrem, pane kníže, svět se šine. Jako ze zlata ryzího bývali sedláci, rez, to je hřích, se jich nechtyal, zvláště ne hloupá pýcha, chlast anebo zhýralost. Dnes, Pane Bože, pomoz! Ne zlatí, ale ani železní nejsou ti mladí. Vidíme ve světě, že všechno se leskne jako padělané, laciné, fabrické, horší než bývalo – tak i s lidmi se děje. Rez se jich chytá. Sedlák se stydí za koženice, kožich a beraničku, na hlavu klobouček si jako hnízdo posadí, vlasy pod ním učesá ,do kačera', vousy– podnosky stát si nechá a nakrouť, cigáro v hubě žmolí. Černá země a černý je proto chléb náš vezdejší. I za ten mnohý už se stydí. Přijde do hospody a stydí se z kapsy vytáhnout skrojek vlastního chleba. – Zato do košíčku po masném rohlíčku, po bílé housce sahá. Dobré i zbožné jsou staré selské manýry. Pánem Bohem sedlák děkuje, Bohem vítá, zdraví i se loučí. Dnes ujímají se jiné způsoby. ,Má úcta' a ,dobrý den', ,poroučím se' a , nazdar', tak se ohání pozdravy sedlák. Písecká škola rolnická i na tom podíl má, byť i

nezavinila všecko. Řekl bys, že je to studentek, pán od pera, snad písariček nějaký z Písku od úřadu, a hle – sedláček je to. Cigárkem to všecko počíná; proto je nenávidím a do úst nevezmu, co živ budu.“

„Dobře,“ přikývl hostitel a klepl na zvonek. Jako na drátku hned ve dveřích se zjevil lokaj. – „Rovněž já rád si z dýmky zakouřím. Lujs, podej dýmky a tabák.“

S celým stolečkem hned přihnul se Lujs, hned dýmky pěkným tahá okem cpal, hned knížeti i hostu po jedné zapálil. – Obláčky šedého dýmu vznášely se ke stropu, ohnivě vínko jemně rozehrávalo se v žilách, tváře zčervenaly, příjemně se sedělo a povídalo.

„Milý Cimburo,“ – rozvažoval kníže, „marno stavět se proti proudu. My jsme oba starosvětští lidé, vy jste ještě starší než já, ale musíte uznat, že život se stále více zaplétá, že žádá i podává víc a mladí, ti se mu snadno přizpůsobí i řečí i krojem i celým způsobem života veřejného i soukromého. Pokrok, pokrok je to.“

„Chyba, pane kníže, není to pokrok – klam a šalba je to. Pravda, že čím dál jsou lidé studovanější a učenější i u nás zde. Od těch dob, co Ražicemi dráha ponejprv projela, mnoho se změnilo. Roste vzdělanost, ale hlásí se bezděky sama otázka, rost'e-li s ní stejnou měrou i mravnost! Dobře už třicet let čtu noviny. Ale jednu věc v nich pozoruji, čím dál, tím více nacházím v nich zprávy o podvodech, krádežích, zhářství, vraždách a sebevraždách. Někde něco není v pořádku. Tak se mému selskému rozumu zdá, že se vzdělává stále jenom hlava a zanedbává srdce. Rozum se brousí, ale srdce otupuje. Přemýšlím o tom směru a vidím, že čím dál hůře bude. Po vzdělání, školách, novinách, knihách všecko se sápe, jako by to platilo všecko a zatím to se mi nezdá nejprvnější věcí. Tou je v životě poctivost, střídmost, pravdymilovnost a zbožnost, to je základ štěstí, s tím musí jít vzdělání ruku v ruce, jinak svede člověka na scestí.“

„Pravdu máte. Mám panství i v jiných krajích tohoto království. Tam rolníci pokládají se za nejvzdělanější a nejosvícenější v celých Čechách. Nevěřil byste, že i náboženstvím pohrdají, poutím se posmívají, ale na výlety běhají, kostelu se vyhýbají, ale už i dopoledne v hospodách usedají.

A hle – v tomto kraji plném vzdělání a pokroku – lze pozorovati podivnou věc, o které dosud zde není památky,“ a kníže ustal, jakoby se rozmýšlel, má-li dál mluvit.

„Dopovězte, pane kníže, co jste o tom kraji tam napověděl,“ pobídl ho Cimbura.

„Stěží mi uvěříte, věc neslýchaná, ba nemožná vám to bude. Tam ani hospodyně nejdou do kostela jen proto, aby jim někdo mezitím nesebral na kurníku vejce. Tam se musí hlídat na stromech ovoce, na polích obilí, na lukách seno, v lese dříví, v rybnících ryby. Tam nehlídá se jen panský pozemek, ale i selský, a co se nehlídá, to ukradnou, a neukradnou-li, tak to zničí. Ano, zní to podivně, ale vy máte skoro pravdu: čím jsou lidé vzdělanější, studovanější, tím se zdají být i nemravnější, ač přece jisto, že vzdělání má zušlechťovat a zdokonalovat člověka. Nevěřil byste, co gruntů v tom kraji tam se octlo na bubnu. Nekoupil-li jsem já, koupil statek žid.“

„Takové případy staly se i u nás. Falešná vzdělanost zavedla už i zde sedláka i selku na scestí. Chtěli se rovnat pánům, dali si říkat „pán“ –“paní“, strojili se jako páni, jedli jako páni, pracovali jako páni. Několik roků stačilo a statek počal se drobit, strych po strychu, dědina po dědině se prodávala, až statek zmizel, roztál jako sníh na sluníčku. A to považují za zločin, nad který většího neznám. Nás sedláky drží zem, půda, pole, luka, les. V tom je naše síla – bez nich jsme plíva, nic, vítr nás odfoukne. Statek si zvětšit, to je zásluha a dobrý čin, ale hříchem – statek prodat, třeba vám, pane kníže, jako vám jej prodal lhůtecký Kladiva.“

„Zaplatil jsem mu za statek cenu skoro dvojnásobnou.“

„Vím, dvacet tisícovek, ač za ně nestál. Ale Kladiva neměl prodávat, měl říci: vím, pane kníže, že jsem se svou půdou uprostřed půdy vaší a že je to nemilé i vám i vašim strojům, vašim zajícům i vašim honcům, že vám překážím ve všem všude. Ustoupím, ale ze svého statku ukrojte mi někde na okraji díl jiný, dvojnásobný a já vám povolím. Chválou bychom ho zahrnuli.“

„Uložil si peníze a žije z nich bezstarostně.“

„Peníze, co jsou peníze? Jako dítě pamatuji, že padly peníze náhle, přes jedinou noc. Kdo měl večer tisícku, měl ráno jenom desítku a mnohý se stal žebrákem. Ale kdo měl grunt, ten toho ani nepocítil, ani se nepohnul, ba platil víc než dříve.“

Za řeči utíkal čas. Dýmečky dohořívaly, v zámeckém průjezdu zahrčel kočár.

„Milosti, zapraženo,“ hlásil ve dveřích Lujs a zmizel. Kníže vytáhl hodinky z kapsičky na jednoduché černé šňůrce a jenom stříbrné. „Vida, vida,“ spatřiv je pomyslel si Cimbura, „u nás pomalu každý čeledín, o sedláku nemluvě, má takové, ne-li lepší,“ a znova zahořel hněvem proti selské marnivosti a parádě.

„Libo-li tedy, projedem‘ se panstvím,“ navrhl kníže, vstávaje od stolu.

„Vím, že jsem u knížete a vím, co říkají staří, kdyby na rychlém koni člověk seděl, kalupem jel, ani za týden by knížecí statek neobjel, ale přece raději bych se prošel, měl bych z toho větší zisk, všeho lépe povšimnouti bych si mohl.“

„Poručte jen, a kde si budete přátí, koně se zastaví a projdeme se.“

Pár koní černých jako havrani zaujal nejdřív hostovu pozornost.

Usedli do kočáru a projeli parkem. Svě divy Cimbura spatřil. Rostliny, byliny a květiny, jaké nikdy nikde, ani v lese, ani na louce nevidal. „Kažte zastavit, pane kníže,“ přál si Cimbura, a než dořekl, koně stáli jako přimrazení. „Jak to zastavuješ?“ chtěl se obořit Cimbura na kočího, „nevíš, že kůň zvolna se má do běhu rozehnat, ale ještě volněji běh mírnit. Náhlým zaražením na předku kůň trpí,“ ale mlčel. Jen lítostně na koně pohleděl jak stáli, přední nohy v písku zaryté a bujné hlavy na zkroucených krcích ke chřátům otěžemi přitisknuté. Teprve, až vystoupil kníže, povolil kočí koním. „Však už si nesednu, když ten chlapík tak nekřesťansky zastavuje,“ umíňoval si sedlák a otočil se po zahradě. „Na mou věru, jako v ráji! Kde se tu ty stromy vzaly, kdo je vypěstoval, kde vyrostly? Buk tu, jenže má listy černé, dub tu, ale listy má kropenaté, javor tu, ale list jeho je strakatý, topol tu, ale list má žlutý okolek, bříza tu stojí, ale větvičky jako provázky místo vzhůru, dolů visí. Všecko vidím jiné a podivné. Růže tu dosud kvetou, ač už jim dávno minul čas a nekvetou jen červeně a bíle, ale i žlutě, tmavě, jak kdo chce.“

„To nejsou stromy naše, to nejsou růže naše, to nejsou květiny naše. Všecko je sem odjinud přineseno a zasazeno. Růže jsou francouzské, palmy z Itálie, jiřiny z Erfurtu, stromy jehličnaté se stříbrným leskem jsou až z Kalifornie, Virginie, některé keře z Japonska a Číny,“ vykládal mu kníže. Provedl ho skleníky, letními i zimními a ukázal na fíkovnu; ale Cimbura zarytě mlčel a ničemu se již nepodivoval. Prošli park a hned za ním zahradu zelinářskou a školku. – Jak spatřil Cimbura stromky, rovnou k nim zaměřil. Tu stál Cimburův známý, starý stopař, tu stojí i zahradník. Ale co to? Neusmívají se na něho, ruky mu nepodávají. Jako zkamenělí stojí, klobouk smeknutý, ruce k tělu jako na vojně. „Ukažte mému hostu školku,“ poroučí kníže a teprve pak zas do nich život vjel. „Tak zde máme nejprve krsky a tvarové stromky,“ počal zahradník. Při pohledu na ně sevřelo se Cimburovi lítostí srdce v těle. Spatřil stromky nizoučké, jako ukřižované, větve na ramena roztažené a k dřevěným latím pevně lýkem uvázaná.

„Chudáčkové,“ ulevil si sedlák, „proč vás tak moří a trápí, jak krásné ovoce přece máte.“ – Zahradník se usmál a vykládá, to že jsou stromy ke zdi a pro špalíry, k pěšinkám, cestám, aby nepřekážely. „Ostatně, zde máte polokmeny.“ Ty už se Cimburovi víc zamlouvaly. Pěkné stromky, pohodlně bez žebříku lze je prořezat, housenky obrat i očesat. Ale přece nejkrásnější jsou vysokokmenné. „Oddělení jablek,“ hlásí zahradník a vysvětluje – „v té řadě je jablko Bismarkovo, novinka, ve druhé reneta francouzská, dal jabloně Gravštejské, za nimi car Alexandr.“ – Zase už Cimbura nic neposlouchá a běží k hruškám.

„Hrušeň Virtemberská, za ní v řadě hruška Napoleon, tady řada holandských a solnohradských.“ Cimbura zesmutněl, lhostejně se dívá na třešně i višně, na slivoně i švestky, na broskve i meruňky. – V duchu se zaradoval, když spatřil hradbu, v ní otevřená vrata a za nimi lán panského jetele, který se červenal pozdními ještě medulkami. Libě voněl, jak sluníčko naň svítilo, a černí čmeláci s bzukotem mlsně poletovali po velikých červených paličkách.

„To je kabrňák jetel,“ zavelebil teď Cimbura, „a jak vidím letošní, panenský, kosa se ho ještě nedotkla.“

„Nechali jsme na semeno, je koupeno přímo ve Štýrsku,“ poznamenal kníže, „na semeni záleží mnoho; proto mám pšenici ruskou od řeky Donu, žito Zeelandské, řepu Bernd'orfskou neb bavorskou – a teď vám něco zvláštního ukáži – ohlédněte se!“

Cimbura už z dálky slyšel hukot, jako by tudy dráha někde jela, ale jak teď na vršku stál a stranou pohlédl, spatřil podivné divadlo – parní oračky.

„Před měsícem přímo z Anglie mně přišly. Výborně pracují. Hled'te, tři brázdy berou najednou čtvrt sáhu široké i hluboké a pluh ujíždí, jako by s prázdnem jel.“

„A co to oralo“ optal se Cimbura, když se nasytil pohledu.

„Pastviny ruším, pod pluh je vydávám. Pořídím pro dobytek výběh u stájů, zbavím se ovcí, ovčiny zavru a stodol z nich nadělám.“

„Chybujete, pane kníže. Ovce jako posvátné zvíře statku požehnání přináší. I Kristus Pán ji miloval a Sebe Sama Beránkem Božím nazval. Z ovečky všechno výborné – i vlna i maso i mléko i mrva, jako ze žádného jiného zvířátka.“

„Nechybuji, Cimbuře,“ usmál se kníže. „Jak vy mluvíte, tak v hospodářství mluví se nemá. Nutno řídit se ne citem, ale počtem. Ovce se nevyplácí, nepase-li se. A ježto pastviště jsme zrušili, buď na luka přeměnili nebo rozorali, ježto jetele stařiny a strniska hned za kosou oráme, úhoru ani líchy netrpíme, nemá se ovce na čem pást a proto ji rušíme. Ábel pásal, Kain oral. Kain zabil Ábele a na těch bratřích vidíte obojí způsob hospodaření i jeho osud. Hospodářství u nás nesmí být pastevní, ale musí být orební, vy, sedláci, nesmíte být pastýři jako Ábel, ale musíte být jako Kain, oráči. Kain ve vás zabije Ábele.“

„Dobytky se zbavit?“

„Neříkám zbavit – ale nenechat ho bez kontroly po pastvách toulat, drahou mrvu chlěvskou roznášet. I sedlák jej musí pozorovat, vážit, mléko měřit, maso, máslo, vejce vyrábět a prodávat, zkoušet nová krmiva i plemena zavádět a naučit se počítat, co s jedním kusem zkrmíte a co od něho získáte. Jako v dobytčářství, tak i v polaření musíte opustit starý způsob pěstování jedinečných plodin, žita, ovsu, pšenice a ječmene a zavádět podle poloh plodiny průmyslové, hlavně řepku olejku, řepu cukrovku, chmel a co vůbec v tomto kraji možno. Hospodářství pastevné nahraďte trojstranným, střídavým, naučte se víc a líp pěstovat okopaniny, jež pole vyčistí, místo úhoru do suchých polí sejte ligrus a francouzskou vojtešku, jak vám to Horský v Libějicích už ukázal. Nesejte len, konopí a proso, ale za to sejte víc kukuřiči, bob a mák. Orné nářadí musíte mít lepší, orati hloub a záhy, pole neošidíte, pořídte si nejen brány, ale i ježky, harky a válce, polaření nás spasí, proto i rybníky vypustím a v luka nebo pole přeměním“ – odmlčel se kníže. Tváře mu hořely a oči se leskly zápallem, se kterým mluvil. Cimbuře však zůstával ku podivu chladným. Znatelné, že řeč knížete je marná, že Cimburu nezískal a nepřesvědčil, a ten se tím netají.

„Že i rybníky vypustíte?“ táže se skoro posměšně. Protiví se mu ta lačnost půdy a jsou mu v té chvíli dvakrát tak milé jako stříbro lesklé hladiny rybníků. Duší mu kmitnou zrcadla krásných rybníků drhovelských, ohromná Milava, Dobeš, Rojice, Křešice, Talina a všechny známé vody se zelenými hrázemi a šedými mlhami za podzimních jiter a už i jemu červenají tváře a volá hlas: „braň a nedej!“ Proti knížeti se postavil, cestu mu zastoupil, aby mu uniknouti nemohl, a domlouvati počal: „Pane kníže, pěkně prosím, neberte nám dvojí, co nejvíc v přírodě miluju: lesy a rybníky. Nesahejte na ně. Oni staří nebyli hlupáci, když rybníky zakládali a vodu naháněli. Rozkopáte-li hráze a vypustíte vody, přijde sucho na nás na všechny, vinný i nevinný trpět bude, naučí vás to hráze opět navést, rybníky napustit, aby se v nich zase ryba proháněla. Nekonejte tedy práci marnou a nad tváří němou – rybou se ustrňte. I ji pán Ježíš miloval, za

pokrm mu sloužila, peníz v ústech z jezera na povrch mu přinesla. Bojte se vody, nebud'te jí nepřitelem. Nejen země, ale i ona nás živí. Sedlák podává hostu chléb a sůl, ale králi svému podává zem a vodu, tedy to, z čeho chleba dobývá. Ze země je sice člověk stvořen a do země se vrací, ale bez vody nebylo by života, nebylo by vzrůstu a úrody, všechno zakrní a zbobkovatí. Nejhorší ranou pro sedláka – sucho.“

Usmál se kníže, ale hostu neodporoval. Cimbura hned poznal, že ani on knížete nepřesvědčil, a rybníků neubráníl. – Zarmoutil se a schlípl, do sebe jaksi se schoulil, v mlčení jako v plášť se zahalil.

„Pojďme dál. Hle, do dvora máme nedaleko, ukáží vám své hospodářské stroje. Je to můj vzorný dvůr a hospodářské školy často sem vodí chovance. I vás jistě mnohé zaujme. Tak hned za stodolou vidíte žentour. Cimburo, vy sedláci hříšně plýtváte silou a časem. Blíží se doba, kdy člověk ne tak rukou, jako rozumem pracovatí musí a kdy černou, hrubou práci za něho vykoná stroj. Vyhod'te proto čím dřív, tím líp, ze stodol cepy a nahrad'te je aspoň žentourovou mlátičkou, obilí nevějte, fukar vám to obstará lépe a rychleji, kupte si kruhadlo a šrotovník; i to požene žentour. Věřte mi, Cimburo, miluji českou vlast a zvláště český jih a vás sedláky a rád, ani nevíte, jak bych rád vám šel v hospodářství vzorem, příkladem i pomocí, vidím v tom své poslání mezi vámi, účel a smysl svého života a nacházím málo pochopení.“

Měkne Cimbura, rozhrnuje plášť mlčení a opíraje se o secí stroj, lítostivým hlasem konejší hostitele „Křivě si to vykládáte. Uznejte, že co se hodí knížeti, nehodí se sedláku. Co může kníže na panském, nemůže sedlák na selském. Nemůžem se po vás opičít na našich stokorcových statcích.“

„Liché výmluvy,“ mává kníže rukou, „pole drenážiemi si odvodnit a luka zavodňovat může každý. A na co jeden nestačí, na to ať zajde družstvo. Sám se mi rovnat nemůžete, ale vy všichni v Putimi vyrovnáte se mému dvoru jednomu a všichni v okrese – mému panství. Jako já mám pivovar, mlékárnu, lihovar, cukrovar, který zpracuje řepu, mléko, brambory a ječmen a tak dvojí užitek mi dá – proč vy byste nemohli mít své družstevní továrny? Mám-li já na každém dvoře mlátičku parní, proč vy byste ji nemohli mít společně? Odložte selskou pýchu, závist a vzájemnou nedůvěru, od individualismu přejděte v hospodářských otázkách ke kolektivismu, srozumitelně řečeno, spolčujte se, obec víc zmůže než jednotlivec, spojenými silami i těžké břemeno lehce se zvedá, společně kupujte, společně prodávejte, učte se od jiných, třeba od dělníků, kteří na ochranu svých zájmů čile zakládají spolky a besedy, nebo od

průmyslníků. – Svému stavu i své vlasti jste povinni včas postarati se o řádnou selskou organizaci – to jest to pouto, které by z vás drobných utvořilo jediné těleso mohutné, asi tak jako z malých cihel se veliký dům složí. Zle bude, nestane-li se tak záhy a včas,“ oddychl si kníže, bílým, voňavým šátečkem utíraje si pot, který mu po skrání stékal.

„Každý se spálí jen jednou. Co pošlo z těch společných cukrovarů a pivovarů? Kdo skoupil je před pěti lety v licitacích? A koho ožebračily?“ – jakoby sama sebe tázal se Cimbura.

„Ovšem, poctivost jest základem a podmínkou zdaru. Šidit se nesmí, ani podvádět. Za úředníky byste si nesměli vybírat své nedostudované synky, kterých nikde jinde nechtějí.“

„A tak jsme tam, odkud jsme vyšli. Není a nezmůže všechno pokrok a vzdělání – stroj; ale musí tu začít především poctivost, jak jste pěkně pověděli. Nevím, našli-li bychom vždycky úředníky poctivce, každý člověk je víc sobek než tobek a příležitost dělá zloděje. Proto vy máte svůj kmen úředníků i služebníků, někteří kam paměť lidská sahá, už vašemu rodu slouží, jako klíště kožicha se vás drží, z otce na syna přechází služba; ale u nás tomu tak není a nebude. Sedlák se drží půdy a špatný úředník je z něho. I když na výměnek odcházíme, neloučíme se s půdou, ale kus pole a louky do své smrti k užívání si vymínujeme.“

„A přece s půdou ne hospodárně zacházíte,“ – vyhrkl náhle kníže.

„My a ne hospodárně? Jak to?“ řekl Cimbura a opět se zastavil.

„Pojďme,“ – pobídl kníže, „máme toho ještě mnoho prohlížet – neviděl jste dosud ani koníren, ani ovčínu, kravína, ani hříbětince, cestou vám to povím –“ a zaměřil rozsáhlým dvorem od stodol a kůlen ke chlívům.

„Procházím-li vaše pozemky třeba o honech, žasnu, co půdy ladem ležet necháváte. Meze máte na krok široké, vodoteče na dva a průhony na pět. Cesty polní vyrovnají se místy šířkou císařské silnici. Dohodněte se o obecní statek a mezi sebe rozdělte, polní cesty rozměřte na dva sáhy, nic víc, do polí kamenné mezníky nasázejte a meze zrušte, strych, dva, pole tím nabudete.“

„Pane kníže, to je takhle. Meze a vodoteče nejsou naše.“

„Čí by byly?“

„Jsou chudých. Jejich jsou i okrajky našich selských rybníků a lesů, jejich tráva v průhonech a po stráních, jejich klasy i na poli. My, sedláci, cítíme přísnou povinnost, kterou Bůh nám

ukládá, pomáhat i podruhům, dopřát jim požití meze – kravku nebo kozu v průhoně popást, dát člověku, který se mnou pole vzdělává, záhon půdy pod brambory, líchu jetele pro dobytče. Děti bezzemků mají staré právo na klasy. Zabilelo mne, když jsem spatřil u vás podivný stroj, nač je? se ptám, a vy jste mi řekli: shrabovat klasy.“

Potí se kníže, ale nezlobí. Měl rád Cimburu pro jeho přímou řeč, ale bránit se musí a brání.

„My jinak o chudé pečujeme. I my i naši předkové chudobince a špitály po panstvích jsme založili, pense platíme a tak o ty, kteří nám věrně sloužili, v jejich stáří pečujeme.“

„Ano, o ty, kteří vám sloužili. Ale což ti chudí, kdož vám neslouží?“

„Ať si podají žádost, my jim podporu poukážeme.“ Ale už tu byla hříbata a byl konec řeči. Koňar probudil se v Cimburu a všechno ostatní v té chvíli ustoupilo do pozadí. Po koních přišel kravín a ohromný, rozsáhlý ovčín na konec. Vyšli konečně i z něho a tu kníže se zastavil a s úsměvem v líci pravil: „Tak jste viděl můj nejlepší dvůr, povězte mi, líbil-li se vám.“

„Líbil i nelíbil,“ – vyhýbavě odpověděl hned Cimbura.

„Nechci slyšet, v čem se vám líbil, ale za to povězte upřímně, v čem se nelíbil.“

„Povím vám, proč bych nepověděl? Nelíbí se mi vaše zahrada. Růže tam máte francouzské, křoviny japonské, květiny italské. Nelíbí se mi vaše školka. – Stromy máte německých a holandských druhů. Nelíbí se mi vaše chlévy. Koně v nich máte uherské, krávy švýcarské, vepře a psy anglické – Nic se nekaboňte, pane kníže, a povězte, co tu máte českého?“

„A je něco lepšího českého?“

„To si myslím. Tak hned stromy. Pročpak nemáte ve školce hrušku cibulku, jabloň žitňavku, stěp ječné?“

„Jsou takové stromy?“

„Arci že jsou a výborné. Kdyby nebylo u nás potlouklo, mohl jsem vám poslat košíček toho ovoce.“

„Je divno, že mi o tom ani ředitel, ani zahradník nic neříká.“

„Nic divno; protože ani jeden, ani druhý nejsou Češi –“

„Dál, co se vám ještě nelíbí?“

„Nelíbí se mi, že koně trýzníte.“

„Oha! Jak a čím!“

„Tu se podívejte,“ řekl Cimbura a ukázal na kočár, který krok za krokem za nimi popojížděl, „ocásky mají sotva na prst dlouhé. – Čím pak si mají mouchu nebo hovada sehnat? Ubohé koně, hle, jak třesou kůží a sekají nohama a jak je kočí za to trestá. My pomáháme dobytku ne bičem, jako vy, ale rozumem. Mouchy jim oháníme, čabroučkou pokrýváme, olšovým, páchnoucím listem je potíráme.“

„Dobře. A co ještě?“

„Panská služba, zahálky družba – jak jsem viděl na vlastní oči. Všude, kde pracovalo pět, šest lidí, stál u nich dozorce, šafář, poklasný, hlídač nebo hajný; ale sám nepracoval. Člověk má pracovat, protože je k práci stvořen jako ryba k plování anebo pták k letu, protože bez práce se mu stýská. Má pracovat radostně a při práci si prozpěvovat, ale nemá mít nad sebou hlídače, nemá být k práci poháněn nadávkami, hrůzou a pokutami. I ten dozorce má pracovat a lidu příkladem práci ukazovat. U nás neurážíme dělníka, nevyvyšujeme se nad něho, ale s ním ve všem rovni do díla se zapřaháme, ba sedlák sám horší a těžší práci sobě přidělí a dělníku dá přednost jako hostu. Oba jako bratři pracují a k stolu společnému usedají.“

Dlouho mlčel kníže, až konečně řekl: „Mnoho pravdy leží ve vašich výtkách; než časy se změnily a nám už není možno patriarchálně žít. Ostatně je to i u vás jen otázka času. Cimburo, posadme se a poručte, co byste si ještě přál viděti.“

„Ničeho už, pane kníže, mnoho jsem viděl, slyšel a se dověděl, nikdy toho nezapomenu, prosím za prominutí, přeřekl-li jsem se v něčem, nebo urazil-li jsem knížete pána, jsem jen hloupý, prostý sedlák.“

„Naopak, Cimburo, hovor s vámi způsobil mně srdečnou radost, dovolíte-li, doprovodím vás a do Putimě zavezu.“

„Jako by se stalo, pane kníže,“ děkoval Cimbura, – „mám chvála Bohu zdravé nohy, donesou mne.“

„Jedu kněžně naproti na písecké nádraží –svezte se tedy se mnou.“

„To je jiná – příležitosti použiji, budu dřív doma.“

Usedli, koně dali se v let. Kde koho potkali, zastavil se a za kočárem hleděl. Cimbura veze se s knížetem! Lokaj s prémiovaným kočím na kozlíku, koně jako vítr, kníže se usmívá, usmívá se i Cimbura na známé z kočáru a jmenuje je knížeti. Pískem projeli a před nádražím se octli. „Mám ještě půl hodinky času,“ vytahuje kníže svoje otřelé hodinky, „jed’te krokem k Putimi,“ nakazuje kočímu a znovu do hovoru se pouští.

„Jste ještě tak silný, Cimburo?“ – s úsměvem se táže.

Zardívá se Cimbura jako jinoch – pýří se a zapírá. Kam se poděly časy, když vynikal silou, je blížek sedmdesátce, to už síla člověka opouští.

„Slyšel jsem, že jste ve zlosti sekeru do špalku zarazil a vyndat ji nemohl jinak, než klínem špalek roztrhnout.“

„Nu, ano, to jsem učinil,“ kajícně se přiznává Cimbura.

„A jak tomu bylo u Horníků, když se koně zapletli?“

„Zle – boží dopuštění,“ neznamenaje léčky prostodušně vykládal Cimbura. „Ponocný pro mne příběhl. Běžím tam a vidím, co se stalo. Jalovice se odvázala a v noci připletla se na koňské stání. Koně měli pažení roztřískané, jesle shozené, žlab stržený, zadní nohy za řetízky, jalovice mezi nimi a všechno v jednom chomáči válelo se po zemi.“

„A co jste dělal?“

„Ani se nepamatuji.“

„Sekeru!“ vykřikl jste – a jednou ranou přet’al jste oba řetězy.“

„Ne – dvě rány padly, musily, protože řetězy byly daleko od sebe – koně pak vydechli a uvolnilo se jim. Ale pošlapanou jalovici musil Horník zabít.“

„Škody však neměl; vím, že jste v Putimi založil obecní spolek, který dobytče rozebere. Koupil jste i trokar pro případ nadmutí a pás pro krávy trsačky, to máte počátek družstevního hnutí. Ale dojíždíme k Putimi a vy jste mi dosud nepověděl, co bych měl Putimským darovat.“

„Nepověděl, protože kníže pán se neoptal.“

„Co mi tedy radíte?“

„Radím, abyste poslal Putimským a to obci fůru štěpů ze školky,“ – řekl Cimbura, opouštěje vůz – „to jediné nám sousední sedláci nahradit nemohou a sám hleďte, co stromů krupobitím zničeno.“

„Jsou německé!“ poškádřil Cimbura kníže.

„Darovanému koni na zuby nehleď,“ usmál se sedlák.

„Výborná rada!“ – pochvaloval kníže, tiskna Cimburovi ruku. – „Žijte s Bohem a pozdravujte ženu i děti.“

„Zdrávi vzkazovali,“ děkoval Cimbura a nechal pozdravovat kněžnu, prince i princezny.

„Cimburo, slibuji vám, že se vám syn brzy vrátí z vojny“ – ještě řekl kníže – dojat náhle jakýmsi měkkým citem.

„To kdyby Pán Bůh dal,“ zaprosil sedlák a hleděl dlouho za vzdalujícím se kočárem. I kníže z kočáru ještě jednou se ohlédl a kloboukem zamával..

V

Plnému, zralému lusku podobala se po návštěvě u knížete hlava Cimburova. Plno nových, plodných myšlenek v ní stále rostlo, hýbalo se, s Cimbrou žilo. Kudy chodil, myslel na knížecí řeči a plány, na to, co mu o hospodářství, o semenech a plemenech, o šetření časem a půdou, o strojích povídal. Ale ani knížeti nevykouřily se hned z hlavy námitky sedláckovy. Také o nich rozjímal a přemýšlel a v mnohém mu za pravdu dával. „Je to tak, jak pověděl,“ přiznával se, „málo českého mám na panství. – I já i moje rodina mluvíme tvrdou češtinou, ale zato plynně německy i francouzsky, nedbáme o to, co je českého, jen pro cizí hoříme. Co o chudině řekl, co o rybnících mluvil – mnoho pravdy má.“

A tak oba byli sebou navzájem spokojeni, vzájemná upomínka mile je hrála. – Časem, ovšem, bledla, nové starosti stěhovaly se do hlav, vytlačovaly a dusily, co dřív v nich kvetlo a zrálo. Zlá zima minula, a sotvaže sníh sešel, chápali se sedláci práce. Jarní síje nečeká. Ovsy, hrachy i ječmeny musí do země. Pozdě slavili jsme velikonoce, a proto i pozdě lovily se rybníky vějtažné, potěrné i kaprové. Cimbura vždy sledoval s velkým zájmem lov a radoval se, když zátahy se dařily, když vylovili třeba sto i více centů ryb, nejvíce kaprů, hladkých i šupinatých. Ale i candát, bělice, tu a tam úhoř, okoun, lín, cejn a mík třepali se v síti, nevodu anebo vrži,

podle toho, čím loviti porybný rozkázal. Ale hlavně na štiky těšili se Putimáci. – O „putimské štice“, proslavené rybě, vědělo se po celém širém okolí. Na sáh dlouhá byla a v ocasní ploutvi měla vypálený letopočet 1848. Ten rok ji po prvé vytáhli a Bůh ví, jak už starou. Při každém lovu po ní pásli, na břeh ji vyhodili, obec si ji prohlédla, změřila a zase znovu do vody hodila. – Po rybách přišly na řadu ovce. – Obahnily se a matky bahnice i skopci k jarní stříži se chystali. Ovčín se vyveze pod zelí, vystele se čerstvou slámou, ovce vyplaví a vyperou dvakrát po sobě a pak rouno se jim vezme.

O tom přemýšlí Cimbura, sedě za nedělního odpoledne před chalupou. – Vyšel si po obědě na boží slunečko. Vylákal ho teplý jarní den. Dýmečku drží v levičce a pravicí vytahuje měchuřinku, zle ohmatanou, odřenou a popraskanou.

„Však už prásko ve chlívku zraje,“ myslí si Cimbura a vzpomíná na podsvinče určené na zabijačku. Měchýř z krmníka náleží hospodáři. – Nadme jej, pověsí pozorně nad kamna k vysušení a pak pečlivě vymne. Marjánka tkaničkou jej ovroubí a hospodář má skrývačku na tabák po celý rok.

Nacpal dýmku, zapálil a nádvořím i návší se rozhlédl. Jabloň hubička, soudek i řehtáč, hruška ovesničká, děkanka, cáslavka i raná Jakubka, které sám vysázel, jsou poseté pupenci.

Na první pohled poznává, že to nejsou jen listové pupence, ale květové puky, okrouhlé, nabouchané, květ i plod v zárodku chovající. „Hle, jak míza hrne se do letorostů,“ – myslí si spokojeně Cimbura.

Se stromu na strom přeskakují myšlenky jeho a navštívily i stromy knížecí. Nezapomněl kníže pán! Ovršený vůz jich v pozdním podzimu poslal, zahradník ukázal, jak je sázet, ujal se všecky a podél polní cesty již raší.

„Ale na Martina zapomněl,“ v duchu běduje si Cimbura a duše se mu svírá úzkostí. „Je-li pak ještě mezi živými? Padl v boji? Skosila ho smrt v nemocnici? – Živ sotva bude, protože nedává známky života – nepíše. Povídá se, že se pluky z Bosny vrátí a vystřídány budou jinými. Zdrávi povídali! I jemnostpán a pan učitel věří tomu a nedávno to z novin předčítali, ale já nevěřím,“ – rozumuje sám v sobě Cimbura...

Kde se vzal, tu se vzal, stojí náhle před Cimbrou voják. Než se sedlák vzpamatoval, už ruce líbá, objímá a „tatínku, tatínku!“ volá.

Martine, dítě mé, jsi to ty, anebo mne smysly šálí?“

„Já, já, tatínku! Včera nás dráha přivezla z Bosny do Písku nazpět a na týden mě dali dovolenou.“

„A já na tebe myslím jako na mrtvého.“

„Rok za dva se nám počítá – na podzim budu mít vyslouženo.“

„Ženo, dcero, Marjánko, Marianno, hleďte, jakého hosta vedu,“ křičí Cimbura ve dveřích.

Nezná se k synovi matka, k bratrovi sestra. – Zmužněl Martin, zesílel, osmahlý v obličejí jako cikán, vous kryje mu ret a vlasy zhoustly a zčernaly, – ale jak „maminko“ promluvil, poznala ho matka, poznává i sestra. Radosti konce není.

„Běžte pro Jana k Píksúm, pro Francka k Srnkům, pro Verunku k Štěrbům,“ poroučí Cimbura, „všichni po požehnání ať se u nás sejdou a my dva do kostelíčka půjdeme poděkovat Bohu.“

V putimském kostelíčku při požehnání klečí Cimbura se synem Martinem. – Cimbura doma otáčí se kolem rozpálené plotny, Marianna s velikým džbánem běží už po druhé k Srnkům do hospody.

Martin se stal hrdinou dne. – Přicházejí po kostele k Cimburovům sousedé, otcové i matky synů, kteří vojákují a s Martinem byli odvedeni k dragounům, dělostřelcům a k jiným branžím. – Martin má sólo. Cimburov voják vypravuje, jak nic tam dole neplatila jízda ani kanonýři, protože to nebyla vojna v širém poli, ale vojna partisanská, s neviditelným, dobře skrytým, země znalým nepřítelem. „Na dvě stě důstojníků a víc než pět tisíc vojáků tam zůstalo, nouzi o vodu, o chleba, o všecko jsme měli a my – pěchota – vršek po vršku, ves po vsi dobývatí musili,“ líčí Martin. – Popisuje boje u Žepče, Banjaluky, Vysoké a Sarajeva. Vypravuje o stanném právu, náhlých soudech vojenských, o tureckém vojsku, Turcích, Turkyních, o jejich zbraních, domech a chrámech.

Týden vypravuje, až zase dovolená končí a Martin se musí vrátit do kasáren. Jede s veselou, s veselou se s ním jeho domácí loučí, neboť vědí, že se na podzim vrátí, doslouží...

Jen otec se s ním jaksi těžce rozchází a nerad ho propouští.

„Už, už abys přijel a práce se ujal,“ tesklivě naříká a syn Martin i matka Marjánka i dcera Marianna překvapeně pohleděli na otce. – A jaký div, jak tu seděl na lavici u stolu před Martinem, všem se jim zdál pojednou starým. Jako by světlo jim rázem vzešlo a osvětlilo

sedláka Cimburu, všimli si, že jeho tvář zvráskovatěla, jeho hlava zbělela a jeho ramena se ohnula, čehož nikdy před tím nepozorovali.

Martin se sestrou jako hodné děti obrací hlavy k matce, co ona té změně říká. A aj! Jaká změna stala se v té chvíli s matkou. Stojí u sedícího otce, žilnaté ruce její jsou sepjaté, kůže na čele zvarhaněla a vlasy pod šátkem, čelo úzkým proužkem vroubicí, jsou sice pěkně uhlazené a na dvě strany rozčísnuté, ale jakoby byly poprášené moukou.

„Maminko, máte vlasy pomoučené,“ – povídá Marianna, vztahující ruce k matčinu čelu.

„Opraš mi je, dceruško,“ odpovídá matka a sklání k dceři pěknou hlavu.

„Ach, maminko zlatá, to není mouka, ale šediny,“ naříká dcera, líbající matčiny vlasy.

„Tatínku zlatý, proč to?“ ptá se Martin, „sedíte naprázdno a prohýbáte se, jako byste břemeno nesli.“

Nesu břemeno sedmdesáti let, to jest to všechno, co mne v těch tělech dobrého i zlého potkalo. Je to tak těžké břímě, že když se brva k němu přidá, přiváží už a cítím její tíhu. – Tělo skořápka, stárne a chátrá, plesnivím, chlapče můj. Když se do vody ráno podívám, hlava starce hledí z vody na mne, i vidím, že uletěly časy, kdy jsem si česal a hladil tmavé vlasy. Šediny – hrobové květiny. Jsem jako strom. Rostl a kvetl jsem, silný jsem byl i plodný, hynout počínám. – Proto toužím po tvé podpoře, po tvých rukách, po tvé hlavě i po tvém srdci, abych několik let ještě s tebou žil, v dobrém tě utvrdil, ve všem poučil a zdokonalil, abys jménu mému ke cti žil, neboť jsi kost z mé kosti a krev z mé krve.“

Smuten odešel Martin, na otce stále myslel a otec na něho. Radoval se ze syna svého, neboť poznal, že se na vojně nezkazil, zdraví nepozbyl, ale jemu, otci – svým tělem i duchem podoběn že bude.

„Kéž už by jen přišel, toužil skrytě a dočkal se. – S Martinem nyní hospodařil, vedl ho, radil, káral i napomínal a Martin jako malé pachole povolně poslouchal, s otcem mluvil „tatínku sem – tatínku tam“ – od práce hrubé ho vzdaloval, šetřil a sám podle potřeby za dva pracoval. Marianna si hleděla matky, kolem ní se točila a modré s nebe, kdyby možno, by jí snesla, do ohně pro ni by skočila.“

Tak se jim pěkně žilo, že Cimbura pustil z hlavy svoji zamilovanou myšlenku: „Jakmile se mi chlapec z vojny vrátí – ženit se musí a půjdu na výměnek.“

„Jsme jako na výměnku,“ smávala se Cimburka, „naší mladí hospodaři.“

„Važte si toho,“ záviděli jim lidé, „dokud to tak jde. Ožení-li se Martin, cizí krev vám přivede do stavení, kdo ví, hodí-li se k vaší.“

A tak léta plynou... Dobré i zlé nesou ve svém klínu a sypou lidem na cestu hned růže, hned trní. Tvářnost milé vesničky putimské se mění. – Jako zralé hrušky se stromu žití do hrobu padají soused po sousedu. Umřel veliký Černoch, stařec skoro stoletý, zápasem s medvědem proslavený, na hřbitov ze statku odstěhoval se malý Zežulka, ten co smelek na krku nesl, k sv. Vavřinci odnesli Keclíka a nová generace nenápadně, nepozorovaně ujímá se vlády. Stýská se Cimbuřovi po starých a k mladým srdce přilnouti už nemůže, nerozumí jim a oni nerozumějí jemu.

V rodinném životě střídá se štěstí s neštěstím. Verunku nejvíc pronásleduje a Cimburka s ní cítí. Fůra dříví ji přejela a jen jako by zázrakem vyvázla. Uzdravila se a neštovice poslal na ni Bůh, už plakali pro ni u Cimburů i Štěrbů, zaopatřena a na cestu do věčnosti připravena – ale neodešla. Div divoucí se stal, ze všeho se vybrala. Její muž stal se v ty doby po Kopeckém kostelním zpěvákem, vůdcem poutníků, i růženec v kostele s lidmi se modlívá, za člověka zbožného a hospodáře rozšafného platí v celém okolí.

Po cestě trnité i květinové kráčejí také u Piksů a Srnků. Zvláště Jan si zamiloval stromy a byliny všecky, opatřil si herbář a jako profesor všemu v přírodě rozumí. Děti přibývá. Už má Jan dva syny a dvě dcery, kolik dětí je i u Štěrbů a Srnků, „dědečku, dědečku!“ volají na Cimburu, ručky po něm vztahující.

Běží život; lidé platí mu svou krvavou daň, berouce od něho dny i roky věku. Tiše, neslyšně utíká v jihočeských vískách a jen někdy zřídka rozproudí se a rozleje jako Blanice, když ledy jdou nebo o povodni...

Putim je zvláštní vesnice. Má něco, co nemá mnohé město. Dvě železné dráhy už běží těsně kolem ní a letos roku 1884 od jara vyměřují a stavějí kolem Putimě dráhu třetí, transversálku... Ražice, Putim a Protivín jsou konečné body velkého trojúhelníka, jež tvoří tři páry železných kolejnic. Kolem stavby mostu přes Blanici hemžili se zas Taliáni nebo „Tataři“, jak lid říkal vlašským dělníkům, s nimiž těžce smluviti se mohli, přišli zas „trhani“, navzájem se titulující slovem „bratráčku“, kámen a stavební potřeby zase čile se vozily; ale přede všemi přistěhoval se do Putimě – Salomon Steiner. Neslýchaná u nás toho času novota: Žid na ves!

U mostu, proti Roučkovice mlýnu, najal si celý domek. Z jednoho okna dal vylámat dveře a z velké světnice stal se zbožím nabitý krám a ku podivu, žádný z partařů při stavbě dráhy nevystavěl a neotevřel kantýny, jak tomu jindy bylo. – Dřív ještě, než „bratránci“ po první motykou země se dotkli, už všem po silnici spěchajícím píchala do očí veliká tabule, která červeným písmem z bílé půdy hlásala, že „Salomon Steiner prodává zboží koloniální, střížné i galanterní.“ Drobnější nápisy oznamovaly, že tu „c. k. prodej tabáku“, „prodej školních knih“, „prodej kořalky“ i „hracích karet“.

Ven se otevírající, dvojkřídlové, oplechované dveře jako by rozpínaly náruč na kolemjdoucí ruce po nich vztahovalo i okno opatřené dvojdílnou, otevřenou okenicí. Na jedné smála se švarná markytánka v krátkých sukénkách se skleničkou červeného rumu v ruce – přes vyklenutá prsa visel jí na modré stuze soudeček s nápisem „likéry“. – Na druhém dílu na zkřížených nohách seděl vousatý Turek v turbanu a špičatých sandálech, kouře z ohromného čibuku. V okně za sklem táhly se tři police. V nejhořejší přihrádce stála řada ozdobných, pestrými obrázky polepených lahviček, ve kterých na mdlém dosud jarním slunci jako živý oheň hořely různobarevné, sladké kořaličky, rosolky zdravotní a žaludeční kapky. V prostřední, v čistých, baňatých sklenicích se širokými hrdly třpytila se káva pražená i zelená, pruhované bonbony i kyselé okurky a v nejspodnější pak celé štůčky kartounů, sukna a plátýnka a přes ně pěkně složené hedvábné šátky, pentle a zástěrky, kabátky, šály, punčochy i rukavičky. Duhovými barvami zářily a ženské srdce v těle se po nich třásl, jaksi jich při pohledu na ně silně žádalo. Co proti tomu jejich selské samotkané příze, šerky, plátna, moldouny, mezulánky a kanafasy? Co proti tomu hrubé mužské ovčí kožichy a „zvířecí“ nohavice z ovcí nebo kozlů? K výkladu zboží slouží i dveře. U nich stojí především svazek rákosových bičů s krásnými žlutými hřebíky pobitými rukovítky, při nich visí pramen řeménkových bičů s pestrými, červenobílými třapečky u návěšky, sud slanečků tu páchne.

Ani dveře na všecko nestačí. Zdi kolem dveří pobil Salomon Steiner hřebíky a skobičkami, po nich rozvěsil rýče, motyky, špičáky, lopaty, kosy, sekery, a na každý kus křídou napsal cenu nepatrnou, až směšně malou proti té, kterou žádal kovář za sekeru anebo rohatinu. Ale vlastní sklad zboží se nalézal uvnitř. – Na podlaze stály plné pytle jemné „dortové“ mouky, švestek a rýže, veliká váha decimálka se houpala, železné obruče na kola, hrnce litinové, plechové i hliněné, čpěl tu petrolej, kořalky i sirky, se stropu visely lampy, svíčky, řetězy, provazy, dýmky a školní tašky a při stěnách v nových regálech odpočívalo zboží vší chuti. „Všecko, co srdce ráčí a nač si kdo pomyslí, u mne je na prodej,“ usmíval se líbezně za pultem malý pan Salomon a s ním v krámku otáčely se i dvě ženské, jedna starší a ošklivá. Pod podivným

nosem černalo se jí chmýří jako chlapu a za chůze kolébala se jako kachna. Ale vedle ní byla tam i dívka kupečkovi i kupcové nepodobná, s chůzí páví, tváří pěknou jako obrázek a ve všem ostatním tuze podobná markytánce venku na okenici namalované.

Nezvyklá novota dráždila všechny Putimáky. Očkem po krámku pošilhávali, před výkladem postávali, zboží pozorně prohlíželi, ale přes práh nohou dosud nevkročili, ani když mezi dveře vyšel Salomon a s čepičkou v ruce zval: „Má úcta, pantáto, má úcta, panímámo, pojd'te dál, můj krám si prohlédněte, za troník zboží koupit nemusíte, zadarmo vám kalíšek likéru pro zahřátí naliju, zadarmo kornoutek cukroví pro dětičky domů přidám.“ Marné lákání, marné sliby. Putimáci jsou „hlavatí“, chodí dál do krámku k Hálům a Žižkům, dál do hospody „Na starou“ a „novou“. Děti jsou děti, těm nelze rozumu dát. Obléhají někdy krámek a tu vychází paní Steinerová, s tváří nejlíbeznějším úsměvem okrášlenou.

„Čípak je ten hezký chlapeček?“ – ptá se mazlivě a drží cukrovou tyčinku mezi prsty. Jako když do vrabců střílí, rozlétnou se děti a teprve až zase zmizí kupcová v krámku, slézají se znovu.

Ani dospělá chasa zvědavosti neodolá. Nože kapesní, dýmky, sáčky na tabák i peníze prohlížejí v neděli hoši, prstýnky, špendlíky a náušnice vábí k sobě zraky dívek. A tu nevychází ani pan Salomon, ani „Frau Sternem“, ale ze dveří vychází „slečinka“. Vychází v červeném jako krev a přiléhavém jakoby na tělo ulitém, tenounkém živůtku, v bílé zástěrce, pod krátkou sukénkou vykukují v červené punčošky a černé střevíčky obuté nožky, červená mašle třese se nad bílým čelem jako motýl na černých, uměle načesaných vlasech. Usměje se a rozpuklými rty zableskne se řada drobných, dravčích zoubků. Podívá se a blesk vyšlehne z černých žhavých očí a kterého z hochů zasáhne, ten jako uhranutý se zachvěje; jako žárem polit se až po uši zardí, jako k zemi přikován s očima sklopenýma stojí a jakoby na rukách i nohách spoután byl, sám sobě připadá.

„Pojdte dál,“ usmívá se a šveholí slečinka, „nebojte se a pojd'te, uvidíte, jak lacino koupíte, jak spokojeni budete, jak vám u nás dobře bude.“

„A nač bychom chodili,“ ozval se první Cimburů Martin, silák po tátovi, „nám se vedlo před vámi dobře a bude i bez vás,“ na patě se otáčí a všichni za ním odcházejí.

„Fuj, ta má oči,“ uplivují chlapci.

„Fuj, ta má šaty,“ uplivují dívky.

„Fuj, ti sprostáci,“ uplivuje si v krámku slečinka, ale opatrně a tiše, aby ji nikdo neslyšel.

Nezdar pana Salomona neodstrašuje. „Mlčte a mějte strpení,“ napomíná své pomocnice, „jen až přijdou páni partaříři, poleze k nám ta pakáž selská, hloupá, a my je ožralé a do hola oškubané budeme vyhazovat.“

Přišli páni inženýři, páni partaříři, přišli i „trhani“ a stavba počala. Páni inženýři měli za krámkem svůj extra pokojíček, „vinárna“ bylo na dveřích jeho napsáno. Červené vínko jim nosila červená slečinka. V krámku seděli páni partaříři, likéry popíjeli, rybičky v oleji přikusovali, ty obsluhovala paní Steinerová, na dvoře pod dvěma kaštany seděli za hrubým, z prken sbitým stolem na dlouhých, podložených prknech dělníci a kupeček přímo ze soudku čepoval jim šedou kalnou kořaličku. Až z Písku páni oficíři počali sem jezdit, počali se sem trousit železniční úředníci ze stanic a Putimákům vzešlo světlo.

„Sodoma, učiněná Sodoma je tam,“ usoudil chalupník Štěřba.

Slovo se ujalo a jinak než „v Sodomě“ u kupečka se neříkalo.

Ten tam odletěl milý klid letních večerů. Do tiché noci hřmotí italský, veselý zpěv, německé klení, české hádky, křik vášnivých hlasů, zoufalé volání o pomoc člověka bodnutého, rány rukou i násadou; ale vesnice si toho nevšímá, zevšednělo jí to. Pouze to všecky mrzí, že partaříři každou sobotu vyplácejí v krámku a že i sedláci tam pro peníze musejí chodit. Stojí při výplatě za pultem Salomon, uklání se a usmívá: „Tolik krásných peněz bere pán a nic nedá utržit? Mám tuze krásný zbytek na kabát, anebo ať udělá radost paničce a koupí jí tenhle šátek“ umí mluvit úlisně a vlídně, a jakmile si sedlák látku prohlížet počne, už je ztracen. Neví ani jak a kalíšek puňčoviny stojí před ním, neví ani jak, už jej vypil, neví ani jak, už má látku zabalenu v kapse, už sedí mezi partaříry, už i z karet list si bere a hraje.

Ale na stráži stojí ženy... Když dvakrát, třikrát stalo se to muži, mlčely, ale když po čtvrté šel si Hlodálek pro výplatu, zastoupila mu cestu žena. „Nezahodím tě a nezahanbím před lidmi, abych pro tebe do ‚Sodomy‘ šla. Jdi si, utrať zas výdělek, v té chvíli, kdy se předními vraty přitlučeš domů opilý, já zadními vraty i s dětmi odejdu k rodičům. Brala jsem si střídmého a hodného člověka, tomu jsem přísahala věrnost, lásku i poslušnost, ale ne opilci. Ty chceš být Kláskem, ale já nejsem Klásková, mám děti a půl statku patří mně – vzpamatuj se a zastav, dokud je čas.“

Sklopil hlavu Hlodálek, šel a div že Salomona do tváře neudeřil, když ho zdržovat počal. – Ve čtvrt hodince se vrátil a na groš ženě peníze na stůl vysázel. Andělově strážní tyhle putimské ženy! Docílily toho, že dva světy, žijí tu vedle sebe, stýkajíce se, jen když je nutno, ale nezesměšňujíce se navzájem. Sousedé vážní jako aristokraté zůstávají věrni hospodám, ke kterým poutá síla zvyku i příbuzenských svazků, bdí nad syny a dcerami, bdí i nad svou čeledí. Všecko „cizí“ hrne se do „Sodomy“, ve které zavedena novinka: prodej lahvového piva z knížecího pivovaru. Všecko „domácí“

„Sodomě“ se uhýbá a štítí se jí.

Dva světy, pravíme, žijí vedle sebe už po čtvrt roku a nemíchají se; ale co není, snadno se může stát...

Nadešla putimská pouť svatovavřínecká.

„Aj, ty svatý Vavřínečku, stojíš na pěkném vršečku, vycházejí panny z tebe, jako andělově z nebe.“

Vyšly z něho po nešporách nejen panny, vyšli i mládenci a zaměřili k Srnkům. Loni byla poutní muzika „na nové“, proto letos povolil ji starosta „na staré“. Za mládeží pospíšili i staří. I Cimbura po dávném zvyku vede sem svoje hosty semické i hradišťské.

„Tatínku, sem, k nám,“ kývají a volají na něho Jan se Štěrbou, usmívá se na něho Verunka i Rozárka, místo jemu i jeho hostům zjednává pan otec Rouček, Frantík židle sem nese přes hlavy tančících.

Usedl Cimbura a kouřem se rozhlédl. Jeho oči hledají Martínka a poznávají ho, ramenáče, hned mezi všemi.

Roztáčí Hamákovice Marjánku. Také starý Hamák hledí na tancující párek a sleduje je, jak se míhá, vynořuje a zase ztrácí v kole. Když se pohledu nasytil, upřel oči na Cimburu a v té chvíli jako by si řekly, i zraky Cimbuřovy padly na Hamáka, na cestě ty dva pohledy jako by se potkaly a políbily a oba otcově se usmáli.

Jako by se nic nestalo, otáčí Cimbura znova hlavu k tancujícím. Hledá teď Mariannu. Nemusí ji hledat, statná, stepilá její postava píchá sama do očí. Kdo ji to drží v náručí? Kdo se jí to tak upřeně do očí dívá, že nic jiného nevidí a neslyší?

„Toho vy, strejče, neznáte?“ diví se Keclík. „Můj hoši, mladý Kotrch ze Stříteže.“

„Neznám Kotrcha a o Stříteži nevím, ač jsem slyšel, že je to vesnice v Polesí, někde u Volyně, a že Střítežákům říkají „rajcháci“. Starého Boubala znám dobře. Má pěkné koně, těžké Netoličáky.“

„Jakpak byste Kotrchy neznal,“ směje se mu Jan. „Martin přece vypravuje, že v Bosně s ním u jedné setniny sloužil, je tuhle s Keclíky v přízni, matky si tykají, k vůli Martinovi na koni sem až ze Stříteže na pout' přijel. Měl jste vidět, jak se zaradovali, když se před hodinou opět po čase sešli a poznali.“

„Tak, tak,“ kývá hlavou Cimbura, jako by se rozpomínal, ale jeho oči mlčí, nesmějou se, nezáří. Sešeřilo se, je třeba svíčky rozsvítit.

Vtom ozval se hluk, smích a zpěv na návsi; takový, že přehlušil hudbu, blíží se, roste, už otevřenými dveřmi dovnitř hospody se valí. Francek rychle dřevěné svícný staví na stůl, aby si na nové hosty posvítili.

To druhý svět ze „Sodomy“ přichází si zatancovat o poutní muzice „na starou“. Jdou partaříři, „červenou slečnu“ veprostřed si vedou, jdou za nimi i „bratránci“. A koho ti si vedou? I to je Venoušek! – Pamatujete si ještě na sluhovic hrbatého Venouška? Chodíval s matkou jako dítě zvat sousedy „do obce“, krejčím se pak vyučil, zestárnul, ale nevyrostl a teď už řadu let šije u mistra Lososa v Písku. Často přichází do Putimě a o pouti i posvícení a v zimě třeba čtrnáct dní tu „pracuje“. Sedí na peci u Keclíků nebo u Cimburů, známým šaty spravuje a prošívá, i do nových pro děti se pustí a při šití velkým i malým pohádky i noviny vypravuje. Putimští mají rádi hrbáčka, ale dnes ho nepoznávají.

Mezi trhany se octl a jako maškaru ho oblékli. Vous pod nosem má uhlem namalovaný, na staré hlavě papírovou čepici, v ústech cikáru – taliánku, kabát na ruby a jako ženich u kabátu rozmarýnu s fábory.

„Zahrajte teď Venouškovi,“ poroučí drze cizí svět – pouští krejčíka a volají naň: „Venoušku, ženichu, vyber si nevěstu,“ ten blbě se směje, nesrozumitelně blekotá, nožičky se mu pletou. Ano, je opilý.

„Opili ho!“ vykřikl rozhněvaně Cimbura za stolem a vstal.

„Nestydové, mrzáka opili.“

„Urazit nás chtějí, potupit.“

Jak by uťal, přestala hudba.

„Hrajte!“ poroučí cizí svět.

„Ani nepísknete!“ poroučí domácí svět.

„My jsme páni“ volá cizí svět a výtahu je peníze.

„Trhani jste!“ vykřikl hlas, příkrý, rozvášněný hlas.

Padlo zlé slovo – nelaskavé, nekřesťanské, které i Cimburu bodlo a zamrzelo. – Jak nemělo bodnout cizí svět? Jako kámen udeřilo to slovo a roztránilo hradbu, jež světy dělila, smísí se a setkají, Pane Bože, bude zle!

S křikem z kola ke zdi jako ustrašené holubice z náručí tanečníků prchají dívky, ke stolům do kouta, k židlím a sklenicím stavějí se hoši, u dveří a kolem kruchty s muzikanty stojí partaříři, stojí i Vlaši, a jako divoký mák mezi nimi hoří a plane ‚červená slečna‘. Kolo se vyprázdnilo, zde v něm srazí se teď mraky, odbude se zápas.

Hrbatý Venoušek ve své maškaře sám a sám se potácí mezi rozhněvanými stranami. Divokým smíchem zasmáli se jedni, jako by jim jedu do žil nalil, zbrunátněli druzí.

„Odejděte v míru, pokoji a lásce“ – volá Cimburu mohutným, hrudním hlasem a jak volá, strop se třese. Všechno tichne a poslouchá.

„Neodejdeme jsme tu ve veřejném hostinci,“ odpovídá vzdorně partaříř.

„Nepřišli jste v dobrém, urazili jste nás, povídám po druhé, odejděte, dokud je čas. – Venoušku, pojď mezi nás.“ Na čele Cimburově už vystoupila zase rudá jizva, žily jako brky nalily se mu na krku a skráních.

„Ať jde, kdo má chuť,“ ozvalo se naproti, nad hlavami Vlachů bleskly se nože, ale současně udeřil už prudký Kotrch střítežský židlí o zem, jako když je utne, urazil nohy, tvrdé, dubové, pěkně soustruhované a poděloval jimi chasu.

„Schovejte nůž,“ – zabouřil znova Cimburu, „nůž je nástroj, ale ne zbraň. Nožem chléb krájej, strom očkuj, zvíře zabij; ale na člověka ho nezvedej, holýma rukama, chcete-li, popadneme se v křížku.“

Nůž zablýskl – zafíčel Cimburovi kolem jeho šedin a zarazil se do zdi.

„Vrahové,“ vykřikl Cimbura, chtěje vrhnout se kupředu.

„Tatínku, nechte nás,“ ku podivu klidně řekl mu Jan a Cimbura viděl syna Martina, jak skočil první jako lev, s ním Kotrch a Jan, sedlák Černoch, Kloudové, Štěřba a Francka jen zaslechl zavolat; „Chraňte světlo, abychom viděli!“

„Vida, to mne nenapadlo,“ povídá Cimbura, sahaje po svícnech. Pozdvihl je nad hlavou a svítil.

Viděl, jak zmizeli partaříři s ‚červenou slečnou‘ a místo nich jako chrti vyřítili se Vlaši a postavili se na odpor. Rány padaly, ale nikdo jako by, necítil, krev stříkala; ale jen dívky zakrývaly si oči. Dravec probudil se v klidných selských lidech a umlčel člověka. Rozvášněným zvířetem stal se každý, i ženy kurážně vyskakovaly na lavice, oči jim hořely a „nedejte se“, volaly. Zápasili ztuha, ale krátce. Sražení do kouta u dveří, přechali, bratránci jeden po druhém, jen čtyři poslední zadrželi hoši. A když počali Vlachové bombardovati hospodu kamením, postavili do každého okna jednoho, spoutali mu ruce řemenem, a aby neutekl, přivázali ho k rámu a tančili zpiti vítězstvím až do rána a teprve pak cítili rány a starali se o ně...

Tak skončila známá ‚krvává pouť‘ putimská, známá i posledním siláckým činem Cimburovým, neboť stalo se, jak Cimbura při rvačce svítil, jak následoval a živě v duchu se jí zúčastnil, oba duté, na dvě stopy dlouhé dřevěné svícny jako papír nevědomky rozmáčkl. Když pak je chtěl na stůl postavit, zakývaly se oba a na kusy se rozpadly.

Ale bez užitku ta pouť nebyla.

Do roka stěhovala se Marianna do Stříteže ke Kotrchům a do dvou let Martin přivedl si domů za ni Hamákovice Marjánku. „Tak abys byl s ní spokojen, jako já se svou Marjánkou,“ přál Cimbura upřímně synu a odešel na výměnek.

„A ještě něco ta pouť Putimských vynesla,“ kdykoli se o ní v okolí mluvilo, podotýkali lidé.

„A co?“

„Zbavili se ‚Sodomy‘.“

Skutečně. Rvačka u Srnků byla jaksí poslední veřejné vystoupení ‚bratránků‘, vystoupení na rozloučení s Putímí. – Kousek dráhy i s mostem mezi putimskou a ražickou stanicí byl postaven, dráha dál až do Horažďovic běžela po kolejích dráhy Františka Josefa a tam se

teprve odloučila k Sušici, Klatovům a Domažlicům. Tam do těch končin odstěhovali se partaři se svou družinou a po nich zbyl jedině kupecký krám pana Salomona Steinera.

Nic nebylo mu platno, že propustil ze svých služeb ‚červenou slečnu‘ – nic nepomohlo, že v krámku pověsil si domácí požehnání a po celý den svítil pod ním olejovou lampičkou, důvěry Putimáků si nezískal.

Nikdo proti němu nemluvil, nikdo mu nenadával, nic zlého nečinil, ale nikdo také k němu nešel.

Šel tedy on k nim. Chodil mezi sousedy v neděli odpoledne posedět a pohovořit. Klidně ho poslechli, ničím – ani slovíčkem ho neurazili, ale do krámu k němu ani nepáchli.

„Proč se mne štítíte?“ nevydržel to Salomon, aby se jich jednou přímo neoptal.

„Neštítíme se vás, sedíme přece s vámi a vy mezi námi.“

„Proč tedy ode mne nekupujete? Máte strach, že mám zboží otrávené?“

„Protože nejste náš člověk ani krví, ani jazykem, ani vírou.“

„Máme své dva kupce, proč nepřát zisku jim a nosit jej vám?“

Chytrý Salomon poznal, že mu zde pšenice nepokvete, že ženské nemohou zapomenout na ‚slečinku‘ a že žárlivě střeží své muže i před kořalkou. Zavřel krámk a odstěhoval se kamsi ke Klatovům. Putimští sedláci zdarma ho odstěhovali na ražické nádraží, ženské udělaly za ním tři kříže a nový farář putimský (neboť Hynek Skála zemřel toho roku právě, co se stavěla dráha) si oddychl a řekl vikáři: „To jsem rád, zase je osada naše panenskou.“

„Jak to myslíte?“

„Je osadou, na které není žida.“

VI

Nový život nastal Cimburovi výměnkáři. Nastaral se v životě dost, ale západ vybarvil se mu růžově. Měl vlastně výměnky dva, jeden z Piksovic lánu, druhý ze své živnosti. Oba hospodáři, Jan i Martin, poctivě a ochotně rodičům ‚vejmluvu‘ sypali a měřili. Staří se mladým do hospodářství nepletli. Martin všecho si sám vedl po svém, jen když otce o radu požádal, poradil Cimbura, poradil i jinému a každému dobře.

Bába Pelikánka koupila za stanicí kus pole i s paloučkem. Kolik let pole osívala a žala babička palouček, až pojednou počala si jej vlastnit písecká obec.

S pláčem příběhla Pelikánka k Cimburům. „Strýčku, poslyšte, co se nestalo. Píseční pání si osvojili můj palouček. Co mám dělat?“

„Bránit se a nedat,“ rozhodl hned Cimbura, – „jsem starý pamětník a vím, že vždycky palouček k poli patřil. – Mluv, kdo ti půdu bére?“

„Hajný se vzkazem ke mně přišel. Pání prý v mapě na to padli. Když stavěli dráhu, uřízli kus rybníka a palouček prý k rybníčku ještě také patřil.“

„Tak zhola to nejde, počkej; napíši ti pár řádek, doneseš je do Písku a dáš je do ruky přímo panu purkmistrovi.“ A Cimbura pěkným švabachem napsal jménem báby důtklivý list panu purkmistrovi:

„V písmě svatém se dočítáme, že řekl král Achab chudému Nábotovi: dej mi vinici svou – neboť jest podle domu mého – a neustal, dokud chudáka o víničku nepřipravil.

V Putimi se doslýcháme, že zatoužil bohatý Písek po malém paloučku chudé báby Pelikánky, protože prý patří k městskému rybníku.

Píšu proto, abych zamezil hřích do nebe volající, kterým je utiskování chudých lidí. Slavná obec Vaše se mýlí. U nás jsou pamětníci – já jsem mezi nimi – kdy o dráze v těch místech nebylo ani památky a palouček ne k rybníku, ale k poli a pole k paloučku patřovalo.“

Zlobil se pan lesmistr Cenkl, tuze se zlobil, když za nevlídného deštivého dne do Putimi přijel a kousek trávníčku spatřil, k vůli kterému ho purkmistr ihned na šetření a měření vyslal. Nešlo to snadno. Až od kostela s jedné a od Smrkovic s druhé strany musil počít, než se dohledal pevných bodů, a když míry stáhl, co viděl? Ta babka měla pravdu, oni v kanceláři se mýlili. Cenkl, dobrák od kosti, ale jako pravý myslivec slov v řeči nevybíral: „Babo prachmilionská,“ obořil se na Pelikánku, „proč jste nepřišla dřív do kanceláře, kdo vám poradil běžet rovnou k purkmistrovi?“

„Nejmoudřejší člověk v Putimi.“

„To jistě pan farář, znám ho, býval u nás katechetou.“

„I toto, starý Cimbura,“ usmála se Pelikánka a běžela povědět Cimburovi, že vyhrála.

Za nejmoudřejšího pokládali ho i sousedé a stalo-li se nejen jim, ale i jejich dobytku něco, rovnou pro Cimburu vzkazovali.

„Tatínku, pojd'te se podívat, kůň mi z jankovatěl,“ přišel jednou v zimě pro otce Jan.

„I jdi. Kdo to jakživ slyšel – zima a z jankovatět kůň! – v létě kdyby – no, nic bych neřekl,“ a šel s Janem.

Na dvoře stál koník v ohlavci a čeledín s uzdou před ním. Cimbura vzal mu z ruky kantárek, prohlédl na něm přazky, udidlo i železné stihlo a zakabonil se.;

„Ukrutnice,“ povídá čeledínu, ale na Jana vyčítavě hledí – „kantárek pálí jako oheň, visel jistě na mrazu celou noc. Zkus a vezmi stihlo do zubů“ a blížil se k čeledínu. S dědouškem nejsou žerty, mohl by snadno donutit kočího k tomu. Jan rychle sáhl po uzdě a cítil, jak ho studí v ruce.

Zastyděl se, běžel rychle do světnice a tam ozubí na chvíli ponořil do teplé vody. A hle, koník, jak cítil teplé železí, sám po něm chňapl.

„Dbalý hospodář mívá postroje pod střechou, a chce-li vyjet, při krmení přinese je do stáje, aby se tu ohřály,“ zavýčítal dědoušek a Jan beze slova spolkl hořkou pilulku. Ani se nepokusil slovem se omlouvat. „Že mne to nenapadlo!“ peskoval se – ale pozdě bycha honit! –

Cimbura už sice nemá grunt, ale celá obec pro jeho moudrost, rozšafnost a zkušenost si ho váží, o jeho radu se uchází, do schůze volá.

„Máme, dědoušku, návrh, postavit okresní chudobinec. Co o tom soudíte?“

„Vylož mi to líp, chlapče,“ povídá Cimbura starostovi a ten vykládá, že se má postavit v Písku veliký dům z okresních peněz a do něho že mají poslat všechny své chudé. Cimbura poslouchá, poslouchá, ukvapeně nemluví ani nejedná, dvakrát, třikrát zakroučí pěknou hlavou, přemýšlí zdlouha, až konečně se rozhodne.

„A to jim tam, starosto, v Písku rozmluv. – Proti tomu rozhodně se postav, braň, ať se to nestane.“

„Vidíte, my všichni máme návrh za moudrý.“

„Nemoudré by to bylo,“ rozkládá Cimbura. – „To je tak – my v Putimi až dosud takových chudých nemáme.“

„Jakže? Nemáme?“

„Nu, nemáme, protože se o ně staráme a okres chce chudé, které nikdo nechce, o které se nikdo nestará. Takovou ostudu si přece jen neuděláme, abychom tam z naší obce někoho posílali. Vždyť jsme vlastně všichni chudí, není rozdílu mezi námi, nic svého nemáme, nazí na svět přicházíme a skoro nazí odcházíme. Co mám, není mé, ale mně jen na Čas je svěřeno a proto chudému nikdo znáš ani chleba ani šatu neodepře, protože ze svého nedává... Se svým dělníkem poctivě se o všechno dělím a v míru s ním žiji. Kdo se mnou pracuje, semnou ať žije, trpí a umírá. Nač ho na stará kolena z půdy rodné vytrhovat, ze vsi vyvrhovat a přesazovat jinam, do domu někam jako do kriminálu zavírat a na dům snad dát na posmích pozlacený nápis ‚Okresní chudobinec‘, co? A nestyděli byste se tam v okresním výboru, tak ty chudáky pokořovat? – To jste křesťané?-A to máte lásku bliženskou v srdci? A myslíte, že vám tam z vesnic chudí lidé půjdou? Leda pro smrt. Kde chudí vyrostli, tam ať i umrou. Snažme se je zaměstnat, nechme jim zdání, že jsou ještě k něčemu užiteční – jako nám mluví naši synové, že my výměnkáři zdarma chleba nejíme. – Ať děti opatrují, husy pasou, houby a jahody po lese sbírají, stromy ošetřují, housenky ničí, ať plevel v poli hubí, rybičky loví, ovoce sbírají, aby se jim zdálo, že se sami vlastní silou živí a my že jim ne almužnu, ale mzdu dáváme. U nás není žebráky. Rodiny, příbuzní anebo sedláci o ty, co u nich pracovali, se starají a žebrat jim nedají. – Přijdou-li cizí žebráci k našim dveřím, podáme i jim chleba, mouky, hrachu, protože nám Bůh toho požehná, nikdy však a nikomu, ani světem jdoucím člověku, peněz almužnou nedáme, dokud se nebudou na poli krejcary rodit, dokud je z klasů místo zrní nebudem mlátit a dokud na stromech místo listí papírové zlatky nebudou šustit. Ostatně všichni jste znali poutního žebráka, který sedal o pouti u našeho kostela a kterému jste do čepice i peníze házeli, a když umřel, co se zjistilo? Že si více vydělal žebrotou než jiný poctivou svojí prací. Hotový kapitál po něm zbyl. – Řekněte v Písku, že i žebráci jsou naši bratři a sestry. Proč je máme z vesnic vyhazovat a ze společnosti vylučovat? Řekněte jim, to, co chtějí, že naše ženy už dávno rozluštily, že se starají o chudé a že se jim do toho plésti nebudeme.“

„Nejlíp by bylo, dědoušku, kdybyste tam sám šli a pěkně to pánům zas pověděli, myslí si celá obec a vzpomíná si, jak Cimbura pěknou svojí řečí a silou pravdy dovede všechny uchvátit, přesvědčit; podmanit si a za sebou strhnout. Byl silným i v řeči. Hořel vnitřním přesvědčením a z něho ten oheň vysršoval ve slovech a jako jiskry přeskakoval na jiné, hned zapaluje, jako když ve vsi požár vypukne a větrem se přenáší s jedné střechy deskové na druhou.“

Ale iniciativy dědouškovy už byl konec. Cimbura bezzemek – výměnkář pouhý směl mluvit, jen když byl tázán a volán. O chudinské otázce mnoho a často přemýšlel a poznával, že ona tvoří jádro socialismu, který počínal massami lidskými hýbat. Uznával, že takový dům pro opuštěného chudáka, který nikoho nemá, mohl by se stát i dobrodiním, že snad přece jen by bylo dobře a třeba jej postavit. Ale zase si namítal, kdyby lidé žili jako křesťané, že by vskutku byl marným a zbytečným. I na jiné věci myslil kudy chodil, o nich rozjímal. Na svůj rozhovor s knížetem vzpomínal. O vzdělání a pokroku zas uvažoval, o jeho světle i stínech, o tom, jak v patách za ním kráčí plitké, povrchní pachtění se po novotách, opičení se po jiných, kvapný úpadek starých, dobrých mravů, zvyků a obyčejů.

Na spory Čechů s Němci v politice se zlobil a nechápal, proč jsou, či vykládal, jak snadno by je při dobré vůli urovnal. Cítil, že jde ve mnohém po správné cestě, instinktem věděl, že ve mnohém pravdu má, ale všecko že mu ještě jasné není, někde že se snad mýlí, že zmatek panuje v jeho duši, že nemá síly všecko ve hlavě si urovnati, domyslit a určitými, jasnými, přesvědčujícími slovy to vyprávět. To ho dráždilo a tím úsilovněji teď na výměnku, kdy měl více času a méně starostí, se do těch spleťtých otázek hroužil. Stával se proto někdy málomluvným, zamlklým, skoro až nevrlym, když ho někdo všetečnou otázkou z jeho rozjímání vyrušil. Neměl knihovny odborné, filosofické, neznal spisů, které jeho záhady i jiné moudře řešily a které by byly, vyjasnily jeho zkalenou duši a uspíšily mu cestu ku pravdě. Pouze jednu knihu měl a jednu pomůcku, totiž Písmo svaté, zvláště nový zákon, evangelia a v nich podobenství a řeči Krista Pána. Pod zorným úhlem té knihy na všecko hleděl, a čím více stárnul, tím raději čítal život Páně a svatých božích, zvláště Marie Panny. Tak se stávalo, že Cimbura ku stáří měl v sobě cosi kazatelského, skoro bych řekl – prorockého.

Ztrácel zvolna zálibu v přítomných lidech, čím dál tím více se odklonujících od starých tradic, a on – Cimbura – stal se za to těch tradic výmluvným, plamenným obhájcem, velebitelem zašlých časů a neúprosným, někdy až posměšně sarkastickým kritikem mladého pokolení. Pouze mezi dětmi stávala se jeho tvář, nezbržděná žádnou vášní, ani náruživostí, znova dětsky milou a usměvavou a jeho oči rozjasňovaly se veselostí a nevinným čtveráctvím. Děti také dědouškovi nejlíp rozuměly. Zato dospělí počali se mu vyhýbat; stávaloť se jim nepříjemné s ním se stýkat. „Kazatel, už zas káže!“ říkali podrážděně, „jako by nám toho dost nenakázal jemnostpán v kostele.“ Ale Cimbura jako by neslyšel. Stál na stráži, a kdykoli se páchala nějaká neřest anebo neplecha, zjevil se, zrovna jako by ze země vyrostl a zabouřil hlasem jako hromem.

Viděl-li, že někdo týrá zbytečně dobytek, přísně zakročil; spatřil-li, že se ovoce „ráží“, že se kamením do stromů hází, v obilí že se šlape, boží dar anebo drobtý že se po zemi válí, slyšeli, že se někdo pomlouvá, posmívá, jinému na cti utrhá, kleje, hned přísný Cimbura se ozval a každého, i svého i cizího, bez rozdílu okřikl a napomenul.

„Tak co ty, lenochu lenošná,“ zastavil si jednou náhle chalupníka Babáka, „co je to za pořádek? Na pole jedeš až v deset hodin a v poledne už se vracíš k obědu, brambory ti sněhem zapadaly a oziminy jsi až v listopadu zasil. Jaký jsi to hospodář? Shniješ za živa, ty i tvá žena i chalupa s vámi, od desíti k pěti hospodaříš!“

„A co bych se dřel, však nemám na koho,“ zarytě odpovídal Babák, narážaje na své až dosud bezdětné manželství.

„I ty lumpe jeden,“ až k nadávce rozčilil se zas Cimbura, „nepracujeme pro děti, ale proto, že nás Pán Bůh k práci stvořil. Rozdej třeba, co vyděláš, ale neukrádej Bohu čas, chudý chce chleba, král chce daně, nepovaluj se a nezahálej.“

A jako zahálky, tak ani pýchy a přetvářky nesnesl. Kdekoli se s ní setkal, ať u sedláka nebo pána, u kněze nebo úředníka, nikoho neušetřil, ztvrdl jako meč a ťal po každém bez váhání rovně a přímo, neváže a nevybíraje slov.

Zapletal se tak časem i do soudů a do žalob. Cimburu znova poznali u okresního soudu v Písku. Pan soudce při prvním výslechu ho napomenul, aby na všechny otázky odpovídal čistou a pouhou pravdu“.

„Ať jsem, jaký jsem,“ odpověděl mu stařec, „jednou nohou stojím už v hrobě, ale to mohu říci sobě, že jsem jakživ nelhal.“ Podivil se pan soudce a pak se o tom při výslechu i jinak sám přesvědčil.

„Ale tatínku,“ – domlouvaly Cimburovi jeho vlastní děti i jeho milá žena, „co je vám do jiných, pokárejte nás a vymluvte nám, ale nehaste oheň jiných, který vás nepálí.“

„Nemohu, nemohu, nedá mi to,“ omlouval se jim stařec, „musím zakročít, vídám-li, že silný ubližuje slabému, bohatý chudému, hospodář čeledínu, pán služebnému.“

„Tak jděte okolo a jinam se dívejte, abyste toho neviděli, vy sám, jedna vlaštovka, léta neuděláte.“

„Snadno se to řekne, ale těžko mít oči a nevidět, mít uši a neslyšet, jazyk mít a nemluvit, kdy třeba vidět, slyšet a mluvit. Mé svědomí toho nedovolí, chtěj nechtěj musím někdy proti tomu proudu. – Vnitřní hlas mocně mi tak v té chvíli poroučí.“

A nic nepořídili s otcem ani jeho vlastní a nejbližší lidé, kteří ho proto ovšem nepřestávali milovat, ale cizím tou přísností a bezohledností stával se protivným a nenáviděným. – Byl jim svojí otevřeností a růzností názorů obtížným, nehodil se mezi ně, byl člověkem „z jiného světa“, počali se mu vyhýbat a jeho se zbavovat. Leží to v povaze lidské, řekl bych skoro, že je to přirozené. I vrány chtějí býti všechny černé, bílou buď uklovou, anebo ze svého středu vyloučí. – Stařec obci překážel.

Ale Cimbura škarohlídem proto se nestal, naopak rád si pohovořil s lidmi zvláště cizími, od kterých nových zpráv mohl slyšeti, mnohé zkušenosti a poučení nabýti. Zvědavě i dychtivě jim naslouchal a jako v zrní v jejich řeči se přebíral, pravdu od lži odděloval, žertu se zasmál, moudrost si zapamatoval. Takovým byl Cimbura od jakživa a proto táhli se k němu vždycky pocestní a nocležníci. „Sedláku, noclehujte nás,“ prosívali i teď. Cimbura se však usmál. „Nemohu vás tu víc nocovat, nejsem už sedlákem, jsem jen výměnkářem, obraťte se na Martina.“

Ale Martin je Cimburův syn, jak by mohl jinak jednat než otec. Tak si u Cimburů dráteníci ruce podávali se Stachy, kolomazník s brusičem pil i nožů, žebráci s hausíry. Pouze komedianty a cikány u Cimburů na hospodu poukáží, ale jejich koňům sena neodeprou.

Všichni ti „světáci“ zvláště v zimě jsou Cimburovi vítáni. Najedí se s ním společně, zakouří si z jeho misku a pak vypravují, kde byli, co viděli, jak se žije a pracuje v jiných krajích.

„Kolem Prahy, Řípu a po Labi k Pardubicům, tam jsou kraje úrodné, lid bohatý, co sedlák to milostpán,“ nejčastěji slýchal výměnkář a až se křížoval, slyše, co tam mlátí po korci, kolik mandelů obilí svezou ze strychu. A tu tak jednou napadlo Cimburu optat se starého Šmída: „A proč tam v tom tak bohatém kraji i v zimě nezůstanete, proč na zimu k nám se stěhujete?“

Starého Šmída považovali za jakéhosi patriarchu komediantské rodiny. Někteří jezdili s „panoramou“, jiní s kolotočem, nejstarší syn vzmohl se na zvěřinec, jeho sestru měl majitel cirkusu. –

Otec sám zůstával věren tradici svého rodu, v létě totiž hrával na „frajplace“ a v zimě míval loutkové divadlo. Když vystoupil před publikum Kašpárek, letěly salvy smíchu, když Šmíd v

meziaktí hrál na „niněru“, nikdo při té zvláštní muzice ani nedýchal. Šmíd potloukal se celou zimu v Pošumaví a tak asi na dvě neděle jezdíval s koníkem, ženou a dřevěnými herci k Srnkům do Putimě.

„Jo, milý pantatínku,“ odpověděl komediant Cimburovi na jeho otázku, „tam je jiný kraj, ale také jiný lid. Pravda musí ven. – Ptejte se koho chcete z nás světoběžných lidí a každý vám potvrdí, že čím úrodnější kraj a bohatší lidé v něm, tím tvrdší a necitelnější jsou k našinci. Prodají všecko, zadarmo nic nedají. Potřebuješ příprež a nedoprosíš se jí. Ukážeš zlatník a koho požádáš, vytáhne tě na kopec. Potřebuješ jetele a hrstičku ho nevyprosíš, kdybys na kolena klekl, kupuješ-li kilo po čtyřech krejcařích, sto metrů ho v jedné vsi můžeš koupit. Ale zabubnuješ-li a divadlo v sobotu nebo neděli zahraješ – deset patnáct zlatých výběrem, každý peníze nese, ale nikdo vajíčkem neplatí, skývou chleba, ani přehouší mouky, ani otýpkou sena. Tam za všechno, za stáj i hospodu platit se musí. Tam jezdíme proto jen v létě, když možno spát ve voze a koně mít přivázaného u předního kola, ale v zimě musí našinec pryč z těch krajů, k vám sem anebo ještě dál do hor. To povídám ze zkušenosti, čím chudší kraj a chudší lid, tím i k chudým citlivější, sdílnější – zvláště na Šumavě a v Krkonoších, dobrý lid, zbožný, slovem Kristovým žijící.“

„I podívejme se, kdo by se tohohle nadál,“ podívoval se upřímně Cimbura a dlouho o tom nápadném zjevu přemýšlel.

Jindy tma jako v pytli. Meluzína hučí v komíně, zvedá se země zmrzlý, sypký sníh, tvrdý jako písek a metá jej na mechem ucpaná okénka. U Cimburů za stolem sedí z Domažlicka Jíra – kalounkář, a vypravuje krvavou tragedii chodských sedláků a jejich vůdce Koziny. – Znají ji v Putimi, četli ve Květech, farář sám z Chodska rodák jim je půjčil a pochválil, že to pan Jirásek věrně a pěkně vypravuje. – Ale o Psohlavcích znova dychtivě poslouchají. Mráz šupí všem po zádech, husí kůže po těle jim naskakuje, když Jíra vypověděl historickou část a počíná oddíl strašidelný. „Pod šibenicí stál, voprátku huž na krku měl,“ povídá o Kozinovi, „vtom mezi pány zhlídne Lomikara, ‚Lomikare, Lomikare,‘ hned na něho zavolal, ‚tu v Plzni na soudu lidským si vyhrál, hale do dne ha do roka zvu tě před soud boží, ha potom se vokáže – na bubny hned udeřili, na trouby hned zatroubili, aby mu dál rozumít nebylo – katí pacholek stoličku mu podtrh‘, kat voprátku mu zadrh‘, ha Kozina se zahoupal. Rok minoul jako skok. Lomikar dál mořil sedláky ha bul při tom zdráv jako buk. – Přišlo první vyjročí Kozinovo smrti. Slehni naši z vesnic šli do kostela pomodlit se za svýho mučedníka drahýho. – Hale Lomikar na svým zámku v Tranově posvícení slavil. Zdaleka široka hrabata, knížata si

pozval, za dva jíd', za čtyry pil, za sečky se smál ha veselil. Zrovna vo půlnoci zdvih se za stolem se sklenicí vína v ruce ha rouhavě zavolal: „De pa si, Kozino, falešnýj proroku? Po dni je, dnes je i po roku...“ hale Lomikar nedořek' – na míse na stole ležíl celyj, eště nerozděleny j pečeny j kohout. – Ten najednou na nohy se postavil ha jako živyj zakokrhal. – Dveře se rozlítly, ha černyj pes s vohnivým jazykem v tlamě stál ve dveřích. Lomikar praštil po něm sklenicí ha svalil se mrtvyj jako špalek na zem. To sám „ten zlyj“ – Pánbů s námi, si pro jeho duši přišel ha na soudjivodved.“ Trnou posluchači hrůzou, sníh seká do oken, jakoby někdo jemnými drátky na sklo bubnoval, víchř zoufale pláče, Jíra slzy si utírá a líčí dál Lomikarův funus do krypty kleneckého kostela, co se při něm přihodilo a celý cyklus bájí a pověstí kozinovských. – Pověřčivé duše schnou úzkostí, ale domů se nikomu nechce, „ještě, ještě!“ žádají stísněným hlasem; ale Jíra sám má rozum, přestávaje v nejlepším. Pověřčivost nakazí. – Posluchači hned si vzpomínají na jiného reka jihočeského. „I Kubata dal hlavu za Blata,“ volají a vypravují, jakoby Jírovi, ale hlavně k vůli sobě, jen aby v tom strašidelném prostředí déle se zdržeti mohli, o soudu kubatovském.– Doplnují se, přibásňují, přiozdobují, vymýšlejí a okrašlují fakt historický. – Žhavá duše lidu ocitá se v tvůrčí činnosti jako při každém mohutném pohnutí a rozčilení, z ní rodí se pak buď píseň nebo pověst nebo pohádka.

V tom všem se jim rovná i Cimbura. Rád vypravuje, rád i poslouchá.

Ale ještě s někým s libostí velikou se scházal stařeček Cimburovic – se studenty. – Chodívali o prázdninách denně do kostela jako on, zpívali na kůru a po mši sv. čekávali na dědouška, a Žofka, už právník, pan „majstr“ Šimek převozníkův, Mika, který se v Praze vzdělával na učitele, realista Hála, z fary synovec jemnostpána a jiní. – Měl je všecky rád.

„Chlapci, to vám povídám, učte se.“ – říkával jim, když se s nimi na konci prázdnin loučil, „tatíci platí, až se ohýbají, vy jste jejich spořitelny, co si jiný uloží pod úrok, vaši na vás obětují, neodpustili bychom vám, kdyby ten kapitál nenesl úroky. – Zkazíte-li se, raději domů ani nechoďte, k Putimi se nehlaste. – Když kůň se nepovede – lehká pomoc: prodá se. Ale co s nepovedeným, zkaženým synem a k tomu tak drahým jako student?“

Potom když odešli, stýskalo se mu po nich – často na ně myslil a příchodu jejich dočkati se nemohl. – „Kdypak už přijede ten váš studentek,“ ptával se netrpělivě rodičů při náhodném setkání.

Konečně přišli. Dědoušek hledí na ně, hledí a dává se do smíchu.

„Což je masopust?“ ptá se jich.

„Proč myslíte, dědoušku?“

„Copak to máte na hlavách?“

„Barety, studentské čepice, poděbradky – neposmívejte se jim – to je znak našeho vlasteneckého a národního smýšlení.“

„Poslouchejte, chlapci, tak se mi zdá, že už Praha zase třeští. Pamatujte si, že vlastenectví na fajkách, na holích, na pentličkách a čepicích nestojí ani za zlámanou grešli; v srdci musí to být, vyříd'te to v Praze a v těch plackách ať už vás nevidím. V Praze si to s Pánem Bohem noste, pro tu je to dost dobré, ale u nás v Putimi do zelí se v tom postavte.“

„Němci je též nosí, cerevisky mají buršáci.“

„Fit!“ hvízdal si Cimbura – „tudy na to! A že mi to hned nenapadlo, po kom se asi v Praze opičíte, říkám Praha – toť blázinec. – Čepice nám pomohou. Učte se, abychom mohli každému z vás postavit pomník jako jsme postavili v píseckém parku panu Palackému, to nás vytrhne. – A teď běžte domů, ani vidět vás v těch čapkách nemohu.“

Čepice zmizely, studenti se v nich už neukázali, ani ne tak k vůli Cimburovi, jako k vůli putimským klukům, kteří měli z nich ukrutnou švandu. Také matky a sestry hubovaly, takže se barety ještě téhož dne octly až na dně kufrů, pod vrstvou knih a přednášek. Dědoušek přijal „učené chlapce“ zase na milost a zase se s nimi smířil, vyptal, co dělá hospoda „U Turků“, „U zlaté husy“ na Václavském náměstí, co „U zlaté lodi“ na Malé Straně, přšelo-li jim také tolik tam jako zde, a když cestou jeli, všimli-li si, jaké je obilí u Prahy, Zdic, Příbramě a „tam v ty strany“. I ku škádlení a k šibalství docházelo často mezi nimi a veselým stařečkem.

To pondělí po sv. Jakubu je v Netolicích veliký a slavný koňský trh.

V úterý po mši svaté čekali studenti na Cimburu před hřbitovem.

„Dědečku, dědečku, slyšel-li pak jste to už – že včera o trhu nebylo v Netolicích ani jediného koně.“

„I totě věc nemožná, copak by se to stalo, snad není kraj ohřívkou zamořený,“ zastavil se ulekaný Cimbura.

„Už se stalo, přivedli tam jen samé valachy, hřebce, klisny a hříbata,“ – smáli se studenti, že chytrý Cimbura jim sedl na lep, což se zřídka stávalo.

„Vida, vida, totě veselá novina,“ vážně, skoro až smutně mluvil starec, „ale do smíchu mi při ní není, patrně nevíte, co já vím, povím-li, i vy jistě se zarmoutíte a žerty na rtech pomrou.“

„Co se stalo? Co se stalo?“

„Pan farář mi to půjčil, dnes ráno jsem si to přečet – královský hrad v Praze vyhořel –“

Včera, v pondělí noviny nepřišly, dojdou až dnes v poledne, pan farář má jisté zprávy z Písku nebo přímo z Prahy.

„Hradčany že vyhořely? To je hrozné!“ křičují se ulekaní studenti.

„Ano, celý hrad shořel i chrám sv. Víta.“

„I chrám sv. Víta!“

„A vy to nevíte? A to jste studenti?“ pouští se do nich Cimbura, „stalo se to už dne 2. června 1541 a vy to posloucháte jako novinku. A la marš domů učít se dějepisu, až tu knížku dočtu, poprosím jemnostpána, aby vám ji po řadě půjčil.“ – Studenti se smáli a Cimbura spokojeně vyšlapoval ke své výměnici.

Ale čím je Cimbura starší, tím stává se jaksí svéhlavějším a popudlivějším, odporu nerad snáší, ve všem chce udržeti vrch. Jeho duše jest pokladnice plná zkušeností a vzpomínek, hluboká jako tůň, ale průhledná a čistá jako lesní studánka. Do ní sahá Cimbura a vyloví rybičku, povídku nějakou, čiperné šelmovství, podivuhodnou událost ze svého života; ale ke všemu přivěsí takové mravokárné napomenutí a poučení, kterým hned všecka radost zhořkne, veselí se zatají a smích přejde. – Mladí odporují starci a až hádky povstávají a to stařečka roztrpčuje, až zesmutní. Vidí, že život se šine jiným směrem, než on by si přál, a nemá síly to napravit a po svém převrátit.

„Jsem jim pro blázny, nikdo mne neposlouchá, nevšímají si mne,“ bolestně si stěžoval doma.

„Nechte jich a nevšímejte si jich také,“ radíval mu Martin znova.

„Nemohu, Martíčku, nemohu. Jsem jako pták. Pták si zpívá a nehledí na to, kdo ho poslouchá. – Zpívá jak umí, havran jen krákorá. Jsem už takový starý havran –“ odpovídá mu dědoušek. Ale co nezmohly domluvy, to se povedlo malému – dítěti.

Na posvícení přijela letos Marianna ze Stříteže a přivezla s sebou nejstaršího, šestiletého kloučka. – Jan se jmenoval po dědečkovi, otci a kmotrovi a Honzík mu v Podlesí říkali a říkati musili mu tak i v Putimi, chtěli-li, aby malý hoch s nimi vůbec mluvil.

Když ho v Putimi spatřili, zarazili se. – Bylo to až překvapující, jak bylo to dítě dědouškovi podobno. – „Jako by mu z oka vypadl“ přitulila ho k sobě Cimburka a líbala něžně na vlásky. – Klouče se jí vyrvalo a hnalo se rovnou k dědečkovi. „Dědečku, dědečku, jste vy můj dědeček?“ – optalo se kurážně.

„Nu ovšem že jsem, a co víc?“ – usmál se Cimbura.

„Tatínek mi povídal, jak jste silný, pozdvihněte mě.“

Cimbura sebral kloučka se země a jako pírkó posadil si ho na rameno, sundal ho a posadil si ho na koleno. – Ukázal mu, ač už klackovi velikému, přece „jak jezdí malí páni“ a jak „velcí páni“ a jak „císař pán“.

Honzík se s dědečkem skamarádil tak, že druhý den, když se Marianna chystala odjetí, zavolal si ji Cimbura stranou a řekl jí měkkým, dojemným hlasem:

„Poslouchej, dcero, nech mi tu toho svého líbezného chlapečka, omládnou při něm.“

„Ale, tatínku, s radostí, máme doma ještě tři takové draky. Chlapec musí do školy, má tam do Neúslužic půl hodiny, moc mizerná cesta, u vás ji má doma. Jen zdali tu Honzík zůstane.“

„To buď bez starosti,“ vesele povídal Cimbura a zavolal hochá. „Honzíku, maminka pojede domů, pojedeš s ní, nebo zůstaneš u mne?“

„Víte, dědečku, nechtě si nás tu oba, mne i maminku.“

„To nejde, maminka musí domů, co by říkal doma Francek a Lidka s Venouškem, a co by říkal tatínek?“

„Tak mně tu, maminko, nechtě u dědečka a babičky, až mě všecko naučí, ukážou a povědí, tak přijdu za vámi domů.“

Marianna udělala synkovi na čele křížek a odjela do Stříteže sama.

VII

„Copak, dědoušku, že tak poustevničíte?“ ptali se putimští na setkání starého Cimbura, „už ani o památkách mezi nás nevkročíte.“

„Mám lepší společnost,“ úsečně, příkře odpovídal Cimbura a stranil se dál a důsledně dospělých i studentů. I kniha ho přestala těšit, pozbyl i veškerého zájmu o otázky veřejné.

A kdo jest ta lepší společnost, jíž Cimbura dává přednost?

To jsou děti!

„Zdětinštěl na stará kolena – už ho dlouho zem nosit nebude,“ jednomyslně všichni usoudili a se soustrastným pohledem hleděli na Cimbura, obklopeného skoro stále dětmi z celé Putimě.

Stařeček vskutku stal se dítětem. Ztratil mrštnost těla a svižnost údů, ne k práci víc, ale pouze k podolkům se hodil. Po dvoře se šoural, tu voj podepřel, tam ryčku uklidil, hnůj oházel, plot u zahrádky propletl, aby tam kuřátka nelezla, na louky si vyšel, ale jen krtiny rozhrábnout, štočku prorýt, vodu zavést, do polí si zaměřil, tu plevel vytrhl, tam kámen zvedl a do cesty s pole odhodil, k lesu ho nohy zanesly, ale tam jen k jedli přivoněl, smrkovou šišku zvedl, borovým mlázím se potěšil. Přes pole zřídka se vypravil. Pouze žádného jarmarku v Písku nevynechal, koně tam vidět musil. Mlátilo-li se doma, ztrhané cepy zašival, jezdilo-li se do lesa, ostřil sekery, ve žních doma vázal povřísla, mazal vozy, ale cepem ve stodole, pluhem na poli, kosou na louce, sekerou v lese, vládnouti už nemohl.

V patách za ním při té drobné stařecké práci chodil od rána do večera Honzík. Nechodil sám, přiváděl k dědečkovi všechny svoje nové kamarády a kamarádky. Především děti z přízně od Píksů, Štěrbů a Srnku, které měly na dědečka „právo“, ale také děti od Vašatů, Žofků, Horníků, děti sedláků, chalupníků, baráčníků i podruhů a všechny stejně volaly na Cimbura „dědečku“. Ku podivu, bělohlavého starce ta drobotina dětská nemrzí, ale zdá se, jakoby mezi nimi omládl o osmdesát let a sám dítětem znova se cítí. Jeho vlastní dětství se v něm probouzí, stojíc před ním jako živé.

Na to, co se před týdnem, ba i včera přihodilo, živou mocí Cimbura si někdy vzpomenouti nemůže, tak ho už paměť opouští, ale na minulé věci, sedmdesát let staré, pojednou si mezi dětmi vzpomíná. Na dětské hry, kterými si hrával jako chlapec na semické návsi, na dětské říkánky, písničky a počítadla a všeho se mu znova zachce – chce se mu hrát, zpívat a skotačit jako malému děcku.

„Dědečku, dědečku, pojďte si s námi hrát,“ – jako na zavalanou ozvali se pod oknem vnukové a vnučky. Jak by mohl odmítnout? Dědeček už se šourá ze světničky ven, neboť na jaře děti pod střechou nevydrží – sluníčko jim nedá.

Nic nedráždí děti tak jako živly, smysly přírody. Především je láká matka země. Ze země Bůh člověka stvořil, země ho nosí a živí, do země se vrátí a proto od malička zemi miluje. I Cimbura ji miluje a s dětmi si rozumí, v zemi si s nimi hrabe a jako stavitel dětské stavby vede, zakládá a na ně dohlíží. Děti stavějí, kopají, ryjí, sázejí, kamení nosí. Ten zahradu chce mít, jiný staví kůlnu, tamhle dva kloučkové se moří s pecí, komín jim držet nechce, už dvakrát se jim svalil. Cimbura chodí, hned pochvaluje, hned haní a dětem se vysmívá, ale také hned je opravuje, poučuje a vše ukazuje.

Země-li matkou, je otcem vzduch a vzduch – boží duch, ve kterém se cítí dítě šťastno. Ničím na světě je neudržíš doma zavřené ve světnici. Oknem uteče, nemůže-li dveřmi a teplým slunečkem k Cimburům na dvůr utíká. Tam jim dědoušek udělali mlýnek, který vítr žene. Mlýnek klepá, až je ho po celé Putimi slyšet, a brzy už klepá druhý, třetí, desátý... Sedí dědoušek a robí něco? Aha! Stříkačku z bezu, velikou, daleko donese a čí bude? Komu ji dá? Komu druhou udělá? Sedí dědoušek na sluníčku a oklepává pišťalku a on a všichni kluci s ním, každý svoji. Ale kde by se jejich pišťala mohla rovnat dědouškově! Ten když ji zrobí a zapískne – hoj, ušima to projede a jistě až za devátým kopcem je ji slyšet.

Ve dvoře se šafář ohlédne, nepíská-li správce, na nádraží vyskočí úředník, která lokomotiva pískla tak zdivočele. Dírek do pišťaly nadělá, a ona pak jako pták zpívá a dědeček, jakou chtějí písničku, jim na ni zapíská, i frkačky i mudlanky udělat umí... I na prsty dědeček hvízdá umí, na dva i na čtyři – ale nerad od té chvíle, co pískl pod Hůrkou třikrát po sobě na Martina za řekou a hle – brzdaři na kolemjedoucím vlaku sedící, hned brzdy utáhli, vlak zastavili a dědovi pokutou i kriminálem pohrozili; neboť mysli, že píská vlak proti nim jedoucí.

Matka země a otec vzduch mají syna a jmenuje se oheň. Ten teprve vábí a těší dítě. Nic tak rádo nezakládá jako ohničky, do ohně se dívá, ve dveřích kovárny postává a jak jiskry srší, tuze se mu líbí. Doma jak je samo, žhavým uhlíčkem v šeru mává a na něj fouká. „Opatrujte světlo, oheň, ať není žádnému škoden,“ napomíná děti Cimbura a vykládá jim, kdy a kde v Putimi hořelo a co děti ohněm způsobily. Proto sirky ukládá vysoko, aby jich dítě nedosáhlo, a nerad jich před dětmi užívá, raději křesáním se moří, což ostatně se dětem víc líbí, neboť hořící sirka čpí, ale doutnající hubka mile voní. – Ale Cimbura i s dětmi ohničky pálí, když

přijde k tomu čas, plevel polní jako chrestačku, pýr, ohnici odpalují, na podzim na pastvě s nimi i brambory peče a pojídá.

„Oheň má sestru a ta se jmenuje voda,“ vykládá dětem Cimbura. Ta není o nic horší ani lepší než oheň. Velice miluje dítě vodu a lne k ní. Miluje ji běhutou i stojatou v zimě i v létě. Voda sice pohlcuje oběti dětské, ale dítě ji přes to miluje a věří, koupá se v ní, klouzá a vozí se po ní a nejraději, když je led nejslabší, ať už tím, že je tenký anebo popraskaný. K vodě vodí Cimbura děti. Rybníčky tam zakládají, když prší, „nebeské“, u studny „pramenité“, u řeky „říční“, pěkně podle pravidel, na nic zapomenouti nesmějí, nebo je stihne posměch dědečkův. Hráz musí postavit pevnou, dlážděnou, aby ji vlny nevymlely, do loviště podžeračku zapustit a na čep nezapomenout, na splavnici a brlení pamatovat, baštýře zvolit a rozhodnout, má-li to být rybník „dvou-nebo tříhorkový“ – má-li se nahnat plný hned neb jen část a část ho nechat na suchu a zasít. Z kůry loďky vyrobí a lov pořádají, rybu dravou i plevelnou i vážnou znají. Podoustev, mřenka, karas, řízek jsou jejich známí, tahají je s dědečkem na udice z Blanice ve farských luzích, tam mají i mlýnky o dvou, třech složeních, které ne vítr, ale voda jim žene, tam mají i ukryté sádky, kde rybičky chovají.

Cimbura ví, že základem veškeré výchovy jest práce, a sice pro sedláka práce tělesná; z ní a na ní že roste i výchova duševní a mravní, a proto netrpí dětem těkavost, odvyká je začínat sto prací a žádnou nedokončit. Dokud není rybník hotový, nesmí chlapec počítí mlýnek a teprve až má píšťalu v pořádku, smí se dát do stříkačky. Ale práce se střídá s odpočinkem a zábavou.

„Dědečku, hrajte si s námi,“ žádá energicky Honzík, kápo putimských kluků. Toho mu Cimbura nikdy neodepře. Nehraje si s nimi ani na vojáky, ani na zloděje, ani na „raubíře“. Jiné a pěknější hry umí, na krále, na řemesla, na křepela a křepelici si už s nimi hrál. – Dnes je naučí nové hře „na hádače“ chtějí-li.

Jak by nechtěli. Jen ať už dědeček počnou.

„Tak já se obrátím k oknu, Honzík bude zdvihát a já hádat, co zdvihá.“

„No tak jo,“ souhlasili kluci.

Dědeček obrátil se k oknu a bystrý Prokůpek dával na dědouška pozor, nešilhá-li.

„Co zdvihám?“ vykřikl Honzík.

„Ruku a v ruce kámen,“ naráz odpověděl dědeček. Všeobecný úžas.

„Co já zdvihám?“ optal se Vojta.

„Honzíka,“ odpověděl dědeček a Vojtík držel vsutku malého Kotrcha v půli těla, snaže se ho mermomocí pozdvihnouti.

Rozčilení zmocňuje se všech. Dědeček jistě šilhají, Prokůpek dává na něho špatně pozor, ještě jedna stráž nutnou – k dědečkovi staví se po druhé straně sám Honzík a oka s něho nespouští.

„Zdvihám,“ zavolal Francek.

„Hned to pust', ublížíš si,“ okřikl ho přísně dědeček, neboť klouče zdvihalo zadek vozu, jako by jej chtělo odsaditi.

To už přestává všecko. Dědeček i dozadu vidí. „Dědečku, naučte nás to,“ škemrají všichni.

„I naučím,“ a ukázal jim zrcátko, které viselo na ostení okna a před kterým se dědoušek holíval. Chytil teď do něho jako do pasti obrázky kluků.

„Ale já uhodnu i bez toho zrcadla,“ chlubil se dědeček.

„Jen jestli?“

„Běž tedy za roh a zdvihej.“

„Už zdvihám,“ křičel za zdí Venclíček.

„Jazyk v hubě,“ odpovídá Cimbura a všichni se dali do křiklavého smíchu.

Ale děti jsou děti! Neobejdou se bez hádek, křiku i pranic, je třeba nejen cti valit a povzbuzovat, ale i krotit a trestat. I v tom Cimbura mistrem. Celá obec dětská ví, že ptáček je boží zpěvák, který se nesmí chytat.

„Dědečku, váš Honzík chytil ptáčka a má ho v kapse,“ žalovala děvčátka na milého Cimburova vnoučka.

„Tak – a kde ho chytil?“

„To nevíme, ale má ho.“

Jako by nic jde Honzík kolem dědečka. Vtom cítí dědečkovu ruku na límci. Co to? Proč? Ale než se vzpamatoval, otevřel dědeček chlívku a šup – Honzíka zavřel do chlívka.

„Dědečku, co jsem vám udělal? Pust'te mne ven,“ plakal Honzík a venku ustrašeně si šeptal děti.

„Pustím, ale pust' dřívě ptáčka.“

„Ah, pro ptáčka tedy! Jak to jen ví dědeček? Všecko ví, nic se před ním neukryje,“ naříká Honzík a drží skřivánka v hrsti. Nerad se s ním loučí, klec mu chtěl urobiť, dobře ho krmit, červíky i housenky mu nosit, nechtěl s ním zle nakládat, ale všecko marno!

Ještě chvílečku trvá boj, ale pak kulatým okénkem, vyříznutým v dřevěných dvířkách prolézá ručička, držící ptáčka – otvírá se – frrr – ptáček vyletěl.

„Tak a teď si leť také,“ hned řekl Cimbura a odsunul závoru. Přísně domluvil vnoučeti.

Brzy jiná žaloba donesla se k jeho uchu.

Kluk potměšilá – Jiříček – uřízl si hruškovou sazeničku a chtěl si z ní udělat písťalku.

„I ty hloupý, lze přece písťat i bez písťaly a na suchá dřívka,“ směje se stařeček.

„A jak? Naučte mě tomu,“ hned prosí Jiřík.

„Mně taky, mně taky,“ o závod volají ostatní.

„Nejdřív mě,“ furiantsky poroučí si Jirka.

„Ano, nejdřív tebe,“ přisvědčil Cimbura. Sebral se země suchou větvičku, seřízl ji, dvě stejně velká, na prst dlouhá dřívka z ní udělal.

„Tak se ke mně otoč zády a ruce vzadu sepni.“ Jako na obrtlíku otočil se chlapec a už cítil, jak mu dědoušek sepjatými prstíky zrovna za prostředními klouby převléká obě dřívka. Dálo se to tajemně, za pozorného ticha – děti stojí kolem s pootevřenými ústy, aby jim nic neušlo.

„Tak pozor, Jiříčku,“ napomenul ještě Cimbura, bera obě dřívka mezi palec a ukazovák a mírně zmačkl.

Jako bodnuto vypísklo klouče, trhlo sebou jako hříbě, ale Cimbura nepovoluje. Zajatec poznává, že je bolest menší, když sebou netrhá, stojí proto tiše jako beránek, jen bolestí s nožky na nožku přeskakuje.

„Píská, už píská,“ smějou se hoši, ale poznávají trest, poznává i Jiříček a prosí se slzami v očích:

„Dědečku zlatý, povolte, já už to víckrát neudělám.“

„Opakuj, které dřevo se na píšťaly bere?“

„Vrby, jívy, jeřabiny.“

„Stonek nebo mláz?“

„Jednoleté mlází.“

Kleště povolily, kluk si foukal na prstíky chvíli, až bolest otrnula, poskočil; ale do smrti jistě už stromek nezkazí.

Leč nejen zřejmé viny trestat, i zlé pudy v nich tlumit musí Cimbura. – Rádo se chlubí dítě, pyšní a nadýmá a nejvíce ze všech malý Matějíček Benešů. – „Já jsem silák, všichni hleďte, jaký jsem silák,“ křičel, nesa na stavbu dětského mostu třepnatý kámen.

„Ty a silák? Vždyť ani lžici v ruce neudržíš,“ posmívá se mu dědoušek.

„Jakpak bych plechovou lžici neudržel, padesát, celé sto jich unesu,“ – kasá se hoch a jako magnát staví se před dědouška do hrdé posice.

„Nu, tak to zítra zkusíme.“

Chlapci přišli druhého dne do jednoho. „Uvidíš, dědoušek ti podají plnou, vrchovatou lžici vody a ty ji musíš nést a neukápnout; běda ti, ukápne-li,“ připravují cestou kamarádi Matějíčka.

„Uvidíte, že ponesu, ruka se mi nezatřese – neukápnu,“ pyšní se chlapec. Ale co to? Dědoušek je k sobě nevolá. Viděli ho u okna, viděl je i on, usmál se na ně, ale hned zmizel a ven nevyhází.

„Aha, bojí se, že prohraje,“ chlubí se Matějíček a jde se tedy kurážně přihlásit sám. „Dědečku, neschovávejte se, je to marné, viděli jsme vás u okna, já, Matějíček, jsem tu a jdu vám ukázat, že unesu plechovou lžici, sem s ní.“

„Pomalů, chlapče, a nechlub se. Nekřič hop, dokud nepřeskočíš,“ ozval se Cimburův hlas.

„Sem se lžící,“ hartusí vyzývavě Matějíček.

„Když tedy chceš,“ odpovídá dědeček a bere z horké trouby rozpálenou lžící a zkouší ji na obličej, kde má kůži citlivější než na dlani, nepálí-li do živého, ale ne, lžice není žhavá, jest jen horká a proto podává ji oknem chlapci: „Tu máš, udržíš-li ji.“

Matějíček lapí po ní srdnatě, ale vtom už vypadla mu z ruky a zazvonila o kámen na zemi.

„Matějíčku, prohrál jsi,“ usmívá se dědeček.

„Dědečku, vyzráli jste na mne,“ přiznává mu Matějíček a stojí zkrocen, jako opařen, zahanben.

Děti mají vrozený pud napodobovati velké a ten třeba posilovat a řídit, aby se než vrhl v pouhé opičení se po jiných. – Na otce hledí synkové, na matku dcerky. Nestará se Cimbura o dcerky – to je starost babiččina; ale chlapci, to je jiná, ti patří jemu. Sotva z peřinky a povijanu vyklouznou, na nožičky se postaví, už na koně se jenom třesou, na vůz lezou, kolečka od pluhu vyvlekou a po kopečku se spouštějí. Větší pak chápou se opratí, sami „hiji“ křiknou, jazykem mlasknou a koně do kroku pobídnou, „děj se potom, co děj“. To je nebezpečná hračka. – A přece lásku ke zvířeti a zvláště koni třeba v chlapci probouzet a ne tlumit. Země není naším majetkem, dobytek však ano, protože si jej člověk přičiněním vychovává, dobude. Kůň, vůl, kráva, ovce, jsou pravá ruka hospodářova. – Podle nich se pozná jejich pán a podle nich sleduje ho buď úcta a obdiv, nebo posměch a opovržení. Vážnosti musí se těšiti i pes, strážce domu a dobytka. V noci hlídá v boudě, obíhá stavení, ve dne před vozem běží, proto sedlák nikdy chleba nejí, aby sousta nenechal psu a koni. – V jeho kapsách má být stále hrstka kulatiny pro holuby, něco drobtů pro rybičky, suchá kůrka pro mravence, udá-li se mu přes řeku anebo do lesa jíti.

O Štědrém večeru pak sdílí se o pokrm se všemi zvířaty vůbec i s ptáčky-zpěváčky, neboť o Štědrém večeru o půl noci nemá tvář mluví a žaluje na ty, kdo ji týrali. Proto zapotřebí zvířatům rozumět. Tak sedí Cimbura, vykládá dětem, kus dřeva, stroužek, strouhác a kudlu grošovku má kolem sebe a řeže cosi. Hrábě to nebudou, ploužek také ne – aha, pes to bude. Ne, nebude to pes, ovečku robí dědeček. Jako by neslyšel, mluví a horlivě dál rozkládá starec. „Kůň to bude, kůň,“ jásají náhle kluci a uhodli. Ostatně každý pořádný chlapec má už svého dřeveného koně a tenhle bude nejmenšího z nich, Štěrbovic Pepíčka. – Někdy je přehlídka koňská. – Chlapci se sejdou se svým koňstvem u Cimburů, do řady se postaví a dědeček prohlížejí. „To jsi pacholek,“ rozkřiknou se náhle. „Koně máš špinavého“ a chlapec červený

jako rak už upaluje drhnout zabláceného koníka. Kůň stává se modelem, na kterém chlapci se učí hned od malička sedět, učí se jmenovat části jeho těla, kohoutek, bok, kotník, hřívu, plec, učí se i koně „kšírovat“ a zapřahat. – I jinou hračku vyrábí dětem a spravuje Cimbura, a to je vůz. – Kůň bez vozu a vůz bez koně nelze si u sedláka myslit. Každý musí mít proto opravdový vozík, musí jej umět rozebrat a složit, rejdovat s ním a couvat, obracet a nadsazovat a běda, kdyby s nákladem zvrhl. Dětská fantazie vidí to všechno živé a skutečné a ani necítí přechodu od hry ke skutečnosti. Dorůstají děti, opouštějí Cimburu, ale nové zato přicházejí, a čím více Cimbura pokračuje lety, tím radši se s dětmi zabývá. „Divná věc,“ podivují se v Putimi, „nic jim nesleví a neodpustí, do školy je honí, přísně ze všeho zkouší a ony přece na něm jako jablátka na štěpu visí.“ Smiřují se s Cimbrou a jako chůvě mu děcka svěřují, neboť stařeček ke všemu dobrému je vede a zvláště selské abecedě učí.

Někdy se stane, že i děvčátka připlou se k chlapcům – Cimbura jich neodhání. Ví, že jsou mlsné, jako všechno pokolení ženské vyběračnější, jemnější a do práce lechtivější a proto půvabnější. – Mlskům často dávají přednost před polévkou strouhánkou, bramborovou anebo z kyselého mléka. Proto k Štěrbum do sadu je vede a o včelkách i medu vypravuje. „Pomáhej Pán Bůh, včeličky, Pána Boha dětičky,“ pozdravuje především Cimbura srdečně, protože včely nosí i vosk na oltář ke mši svaté. O včelí matce staré, tam uvnitř každého úlu, dobré a velké královně vykládá, kterou včely milují, poslouchají a živí, o jejich pilnosti a čistotě, o lásce k domovu, jak život srdnatě nastaví, aby ho chránily, o šetrnosti a bohatství medu, o zásobách na zimu, o znalosti květů a tisíce jiných věcí, až babička Štěrbovic přichází a každé krajíček medem pokapaný podá... „To smíte,“ souhlasí Cimbura, když dívky na něho upřely tázavé pohledy, „poděkujte a pamatujte si, že med je i lék, dobrý a užitečný; ale roznášet po krámech krejčary a kupovat si cukroví, to je hřích.“ Tak vštěpoval jim zásady své strohé morálky.

Také o květinách jim povídal a zkoušel, znají-li je. Zahrádku mají mít doma, jako u nich, u Cimburů. V ní mají mít nejen resedu, muškát, balsám, kanafas, ale i heřmánek, který hojí i voní, slunečnice i měsíčky, krásné květem a dobré olejnatým semenem pro ptáčky v zimě, pivoňky rdící se o Božím Těle pro věnečky, mají tam mít i selské koření, cibuli, česnek, petržel a křen a potom voňavou marjánku, aby nemusili kupovat takové cizí zbytečnosti, jako je káva, pepř, zázvor a šafrán. Kdyby byl Pán Bůh chtěl, abychom toho požívali, byl by to nechal i u nás narůst. – Ne všechno pro všechny se hodí.

A děvčátka, prstíček v ústech, pozorně naslouchají – i když Cimbura učí chlapce a zkouší.

„Tak pověz, Francku, co říká strnádek na jaře, když není venku zrnka obilí?“

„To strnádek volá: ‚Sedláčku, sedláčku, pojed’ už sít!‘ Ale na podzim, když je všeho dost, křičí:

‚Sedláčku, sedláčku, bodejt’ bys chcíp’ .‘“

Co povídá vlaštovka, křepelka, co kohout, slípka, kačer, všechno vědí děti.

Všecko na vsi mluví a všemu třeba rozumět. Ták ve stodole stojí mlatci, mlátí o třech a cepy si stěžují: „Jde to zle – jde to zle“ – přibude jeden a hned o čtyřech jde to veseleji: „Klepy, klepy – čtyři cepy – přibyl nám pátý – dobře se mlátí,“ radují se v pěti, „poručte sedláče – selce péct koláče“ hrdě si nařizují, mlátí-li pšenku šest cepích.

A zvony jsou snad němé? Putimské zvony; a němé kolikerou řečí mluví. Jinak ve svátek, jinak všedního dne. Jinak o svatbě, jinak o pohřbu. – Jenom umíráček pořád stejně volá po osádce: „u-mřel jsem, u-mřel jsem“ a když hrany vyzvánějí, volají zvony: „umřel, nechtěl, musel – bude pochován“ – a umíráček zas přizvukuje: „V Putimi – v Putimi.“

Děti, co to dosud neslyšely, dávají pozor a přesvědčují se příležitostně, je-li tomu tak – a aj? Vskutku – čeho předtím nikdy neslyšely, slyší, cepy vskutku tak hovoří, hovoří i zvony, a podivují se caparti, že to dřív samy neslyšely, až jim to dědeček pověděl.

Není však pořád léto. Zima se blíží. Už i vrabci se na ni chystají. Celé léto žili bezstarostně v ledajakém hnízdě. Ale teď, když přituhlo, počínají se starati. Kde jaké peříčko po dvoře poletovalo, hned je chňapli do zobáčku a marš s ním do hnízda. „Vida je, dareby, teď si shánějí peřiny, ale v létě, toto!“ – ukazoval na nepořádné vrabčáky a vrabčice dětem Cimbura a rád se díval, jak vrabec s peřím v zobci posadil se mu na okno, jako by chtěl, aby si ho všiml Cimbura a před dětmi pochválil.

Konečně přijela paní Zima na bílém koni, ale ne krutá. Zas taková shnilá zima. Nemrzlo, sníh v noci napadal a ve dne roztál, bláto leželo v cestách. Pod kůlnou smutně stály saně a zahálely i dětské sánky, sanice nešla! U Cimburů ve světnici hučelo jako v úle. Velcí přicházeli na „hrátky“ a vodili s sebou děti. Dědeček po peci je rozesadil, nejmenším prostřel svůj velký kožich na zem a nechal po libosti si hrát. Sám seděl ve světnici jenom „v lajblu“ a pokuřoval.

Děti jsou zvědavé, rády dospělým naslouchají a Cimbura jich neodháněl, nebránil jim, a tuze nerad viděl, když někdo děti poslal ven, anebo mluvil šeptem, aby neslyšely.

„Aha, jistě mluvíš něco špatného, šeptáš a odháníš děti,“ a nevšímaje si ho víc, ať to byl kdokoli, obrátil se k dětem. – Hrášek jim ukazuje a na něm kalich, o štíčí hlavě povídá a ukazuje kosti z ní, podobné kopím a hřebíkům, nástrojům to, jimiž umučili Pána Ježíše. – O kohoutu připomíná, jak okřikl Petra, když zapřel Krista Pána. – Ani oslíček není pro smích, službu prokázal našemu Spasiteli, do Egypta ho nesl, do Jerusalema s ním vjel. Pastýři s ovečkami první byli při narození Páně, ještě dřív se to dověděli od anděla než králové. Než se nadali, uplynul velkým i malým večer. Těšili se už na druhý. Cimbura návštěvníky vyprovází a venku pohledem zkoumá nebe.

„I stafra, bude mrazík,“ libuje si.

„Jakpak to, dědečku, poznáte?“ – hned chtějí vědět odcházející děti.

„Podle hvězd,“ povídá dědeček, „hled'te, co se jich tam vyrojilo a jak klidně svítí, netřepají se, nemiha jí.“ Zlatými zraky hledí dolů nebe na bílou hlavu dědečkovu a jaksi důvěrně na něho mrká. Dědeček je krásou unesen a neodolá, aby ještě venku velkým i malým se nerozhovořil, mléčnou dráhu neukázal, po které šel Bůh, když tvořil svět, a nyní duše chodí do nebe, býka, kuřátka, velký i malý vůz, váhy, psa, ryby – samá jména selská. Hvězdy všechny uchvacují. Otava nemá tolik perel, ani tolik písku zlatého, co je jich tam po nebi rozsypano. „Všecko, děti zlaté, na světě se změnilo, jenom ony ne. Od té doby, co je Pán Bůh rozsvítil, tam visí a hoří. Když se Kristus v zahradě Jetsemanské krví potil, ony ho viděly, Žižku vedly, Bonaparta, vidí i nás.“

Slova starcova znějí jako večerní modlitba a v hlubokém zamýšlení se rozcházejí, usínají a probouzejí se s přáním, aby už byl večer a mohli zas na „hrátky“ k Cimburovům.

Dědeček načíná z jiného soudku. Pověsti vypravuje dětem, o pustém zámku Helfenburku, o tom, jak tam v Mlakách koňští zloději pod ním ve sklepení měli celou stáj plnou koní, jak je tam barvili a na trh do Netolic vodili, o kostnici putimské a Francouzích v ní pochovaných vypravuje, ale nestraší, naopak vykládá, že Bůh je všude a jen hlupák, že se bojí strašidel.

Zlých lidí se třeba varovat a bát, ale jiného ničeho na světě.

„Ničeho se nebojte, ale ničím nepohrdejte, všecko je na světě pro něco dobré,“ končí Cimbura. „Můj nebožtík tatíček, Bůh mu dej nebe, cítit nemohli pavouka. ‚Proč ho jenom Pán Bůh stvořil?‘ myslívali si tatíček, ‚k čemu ten je na světě?‘ – Jednou v noci spí, a vtom cítí, jak mu veliký pavouk se stropu spadl přímo na čelo a leze mu po tváři – rovnýma nohama

vyskočil z postele; ale co to? Na špejchárku svítí. Vyrazí ven a hup, hup, před ním skáčou z oken zloději.“

„Byli by nás vykradli nadobro – nebýt pavoučka.“

Nejzajímavější jsou hrátky, když se děti samy s dědouškem rozpovídají. Dědeček, sám velké dítě, sedí mezi nimi, vyptávají se ho, a on jim vážně dětskou řečí odpovídá.

„A co, dědečku, povězte, budou v nebi také koně?“ ptá se Honzík, už teď koňář vybraný a zapálený.

„Toť a jací!“ upokojuje Honzika dědeček, „ohniví a bujni budou, už se na ně těším, jak je zkrotím. Nejdřív podívám se na ty, co vezli na ohnivém voze proroka Eliáše do nebe, potom na ty, co melo vojsko nebeské, i na toho, co na něm jel svatý Václav proti Němcům u Chlumce, čistý broň to má být – slýchám tak odjakživa; nebudou-li je tam čeledínové mít v pořádku, hned jim to vyčtu.“

„To dobře uděláte, dědečku,“ chválí Honzík. „A což volky? Budou-li tam volky?“ stará se malý Štěrba.

„I volky tam budou, i oslíci. Byli u jesliček, budou i v nebi.“

„Tak tam bude i psík, co běžel s Tobiášem,“ hádá Venclíček.

Cimbura otevírá dětem biblickou dějepravu s obrázky a ukazuje jim jeden. Petr tam stojí na rovné střeše domu koželuha, vidí prostěradlo plné zvířat, které konečně bylo vzato do nebe. „Jsou tam tedy všechna zvířátka, co na zemi člověka těší a blaží,“ ukončuje dědeček poptávky. Ale malý Štěrba přece ještě by rád věděl, budou-li tam i včely – těch v loktuši na obrázku neviděl.

„Tys takový malý sprostáček,“ plísni ho laskavě Cimbura. „Když Pán Bůh všecko stvořil, tak to stvořil nejen pro nás, ale i pro Sebe, toť se ví, že tam včely také uvidíme, jenom takové ničemnosti, co si lidé sami vymyslili, těch tam nebude, jako kořalka, pivo, mašiny, kvery, šavle, ty vytvořil ďábel.“

„Jápak že tam nebudou i kvery i šavle i kanóny, když je tam vojsko,“ namítá Venclíček, horující od posledních manévrů pro vojáky.

Cimbura se zamyslel. „Zatrápené děti,“ myslí si, „je to s nimi kříž,“ ale už nahlas povídá: „i když je tam vojsko, tak má jen blesky, ale šavle a kvery ne, to ne, to rozhodně ne,“ usoudil a už nikdo ničeho nenamítal.

Tak minula Putimským zima. O svatou Dorotu již uschne košile na plotu! Jaro se blíží. Slunce, země, vzduch, voda, lákají dospělé i malé zase ven a výchovná práce Cimburova znovu se počíná...

VIII

Žezulkův Toníček, nejmenší ze všech malých Žezulků, stojí pod Cimburovým oknem, na špičce se napíná, proutkem na okénko klepá a ze všech sil volá: „Dědečku, dědečku, pojd'te hned ven, Toníček je tu a má novýho koně, šimla, přivedl vám ho ukázat.“

Okénko se sice otevřelo, ale nevykoukla bílá hlava stařečkova, ale stařenčina, než i ta zve Toníčka: „Pojd' jen dál do světnice, mládenečku, nestůj pod oknem. – Dědeček jsou nějakej darebnej, nevstávají.“

Toníček se hrne i s koněm na kolečkách na dvůr, s dvoru na zásep, ze záspi do síně, ze síně do světnice, ale dědečka nikde nevidí. – Aha! Už ho vidí. Tamhle leží na posteli v peřinách. Jen hlavička jako mléko bílá mu z polštářů vykukuje.

„Dědečku, co to děláte? Sluníčko už dávno vstalo, v Hanzlíčku se vykouvalo a vy ještě spíte? Lašťovka už dávno vstala, devět polí obhlídla a vy ještě spíte?“ vadí se Toníček s dědečkem jako se s ním, ospalým kloučkem doma maminka vadívá, když se mu ráno nechce z pelíšku.

„A chlapečku zlatý, jsem lenoch, ba jsem, vstávat se mi nechce, spát jen, spát pořád bych chtěl,“ usmívá se dědeček, promlouvaje takovým nesvým, ospalým, jakoby zastřeným hlasem.

„Vidíte, dědečku, to jste zrovna jako já,“ těší ho Toníček, „já bych taky ráno spal, ale maminka honí mne z lože ven, spát mi nedají. – Babičko, vezměte na dědečka metličku a vyhoňte ho také,“ vážně radí kluk Cimburce.

Každý den se takové dětské návštěvy opakovaly a staré Marjance rvaly srdce. Přicházeli i dospělí, ale ti ji nikdy tak nerozlítostnili, jako ti broučkové, kteří živou mocí pochopiti nemohli, že dědeček Cimburů zraje – pro smrt. Ti ven ho lákali a také za slunných teplých dnů vylákali.

O hůlce škrabal se Cimbura ven a Marjánka za ním vynášela peřinku, aby lavička dědouška netlačila. Děti chvíli točily se kolem něho; ale brzo viděly, že už s ním opravdu nic není. Nějak špatně slyší a vidí a tuze zapomíná na všechno, stát a proběhnout se mu nechce, hrát se mu nechce, a povídá-li, v nejlepším klímat počne, budít ho musejí a volat, „tak jak to bylo s tím princem a s tou zlatou muškou?“

„Aha, s tím princem tedy – jo – tak byl jeden princ...“

„Ale dědečku, to už jsme slyšeli, chceme jen ten konec, jak se muška proměnila v krásnou princeznu.“

Takový kříž měly děti s dědečkem a opouštěly ho. Přibíhaly sice ještě, ale jen na skok, na chvíli, a zase frrrr – jinam letěly.

V dědouškovi nenalézaly již kouzla, kterým by je dál k sobě poutal, a těkavé, sobecké dítě rychle zapomíná a na nové lásky zvyká.

A tak sedává Cimbura často sám, domácí musejí na pole. Marjánka má na starosti domácnost mladých. Samota Cimburu netíží, je mu milá a vítaná. Naslouchá a celá ves náhle k němu mluví, slyší skřipání kol, rachot vozů, vrzání kožených postrojů, šumění stromů, šplýchání řeky, kroky a hlasy lidské, podle rachotu poznává, či je vůz, podle kroku, kdo je ten člověk, či je kuň. To jsou složky denní hudby, které Cimbura velmi dobře rozumí a ve které každá novota je mu známá.

„Kvok, kvok, kvok,“ to kvočna se svým kuřecím stádem blíží se k dědouškovi. Ten hned sahá do kapsy a převrací ji. Vyklepává drobečky, hází kuřatům a baví se s nimi. Náhle rozčileně zakřikla kvočna a hned je ticho, hluboké a úplné, jako když ve škole pan učitel rákoskou zaklepá o stůl. To vzduchem krouží ostříž a kuřátka ani nepípnou, aby na sebe neupozornila. Nebezpečí minulo. Velikým kruhem stočil se dravec nad lesy, kvočna jako by si oddychla, kvokla zas o poznáníčko pozměněným hlasem a tu, jakoby povolení dala, rozšvitořila se hned kuřátka, čile nahrazující zameškanou řeč. Zase kvokla, stádečko rázem sesypalo se kolem ní a ona jim předkládala broučka nebo koníka, červa nebo zrnko nějaké.

„Pane, ty jsi máma, mnohá lidská máma může si tě vzít za příklad,“ pochvaluje si Cimbura.

Zajde kvočna a zdaleka už slyší Cimbura, jak se sem kolébá husa s housaty, štěbetají cestou v jednom kuse, ukusují krátký trávníček, po vodě se shánějí. Posedí si chvíli u dědečka, ale brzy odvandrují kamsi k řece.

I koukejme se, mraveneček leze Cimburovi po noze. „Vítám tě, poutníčku černý,“ oslovuje ho v duchu Cimbura a raduje se z něho. Rozpomíná se, když šel do lesa a mraveniště nasíci, jak ruku do něho ponořil a jak mu ji mravenci navoněli, líp než by dovedl nejvyhlášenější voňavkář v Praze. Vzpomíná si Cimbura i na jiné libostné vůně. – Když šel kolem kupy suchého sena nebo Otavy, neodolal, aby do hrstičky nevzal a u nosu nepodržel, mateřídoušku v prstech jen pomnul, ale neutrl, lístečky máty nebo muškátu do úst vložil. Kde jsou ty časy...?

Vlaštovka mihne se kolem samé hlavy dědečkovy, v ladných křivkách prošvihuje vzduch, obletuje stařečka a ten na ni hledí s nevýslovnou rozkoší. „Tys ptáček boží, vlaštovičko malá, tak lítat po tobě nikdo nedovede, hlupák vrabec lítá frr, frr, holub křídly zaplácá, ale ty jako duch se tiše vznášíš.“

A jak se za vlaštovkou dívá, o korunu stromovou zavádí jeho oči. Je to koruna hedvábné jabloně. „Můj starý strome jabloňový,“ rozjímá Cimbura, „kolik ptáčků už se v tobě vylíhlo, na tvých větvích pohoupalo, jako ptačí kolébka a otcovský jejich dům ty jsi, kolik jablátek sladkých jako med, šťavnatých jako fík a voňavých jako růže jsi nám dala!“

Výš ještě svoje mdlé oči pozdvihuje a spatří tu ohromnou, modrou klenbu nebeskou a bolavé mraky, roztroušené po ní.

„Kam plujete, vy mráčky, obláčky – kam pospícháte, odkud jste vypluly, kde jste se zrodily? Čí zemi deštěm občerstvíte, která kvítka vláhou porosíte?“

Básnická jeho duše všecko objímá, oživuje a proniká, čistě a svatě celé přírodě naslouchá. – Ptákům, jak zpívají, hmyzu, jak bzučí, lesům, jak hučí, obilí, jak šustí po polích, vodě, jak šplouchá, stromům, jak šumějí. Poznává určité nálady v těch zvucích, ví, kdy příroda jásá a kdy hrůzou trne a čte v ní už dlouho jako v knize otevřené a učí se z ní. Ona mu poví, bude-li pršet, přijde-li sníh, bude-li jaro mokré nebo žíznivé a jak úrodný bude rok. Tisíce značek jako písmenek v knize zná Cimbura v živé i mrtvé přírodě, včely mu prorokují, ptáci mu předpovídají, list na stromu, drží-li nebo padá-li, mlhy v údolích i páry nad rybníky, všecko mluví k němu. Zkušené a vyškolené jeho oko zná barvy líp než oko malíře... Poznává všechny odstíny oblakové modře, mračen, vody, zeleně, pozoruje stálou, ustavičnou změnu kraje, který je jiný ráno, jiný v poledne a jiný večer, jiný v létě, jiný v zimě. A jeho obraz mu proto nikdy nezevšední, nikdy se ho nenabaží, den po dni může se s ním kochat. Cimbura jako pravý, rozený umělec vidí, co jiný nevidí a cítí, co jiným ani nepohne. Sedí jakoby všemi

opuštěn, sám a sám sedí, ale přeje si býti sám a nevyrušován a prosí, aby ho o samotě nechali. Jaké kouzlo má pro něho samota a jaké poklady mu otevírá! O, že to dříve nevěděl Cimbura. Je sám a není sám. Neboť ve dne zlaté slunce k němu mluví, mraky na nebi, déšť šelestí v lupení stromů, za časného jitra jiskřivý mráz i rosa míhající se v paprscích slunečních, až zrak přechází. Ale i velebné ticho noci mluví k jeho duši, když nespí a oknem do tmy hledí. Bílý měsíček potichoučku se připlíží a vklouzne do světničky navštívit Cimburu, zlaté hvězdy upírají na něho zářivé oči, skupení větru, sněhová vánice, hrůzná nádhera kmitavých blesků víc v noci než ve dne dojíká Cimburu. Jako labužník s rozkoší ochutnává stařeček krásu slunečních východů i západů, jemných, nad řekou se vznášejících mlh, stromů, květin, obdivuje se jí, ale mlčí. „O čem si to pořád rozjímáte, nač to pořád hledíte, dědečku,“ ptávají se ho hosté, kterým je nápadná ta jeho zamlklost i jeho štěstím jakoby ozářená tvář.

„Modlím se,“ odpovídá Cimbura a nelže. – Neboť ty všechny jeho úvahy a rozjímání utvrzovaly ho v tom, co šeptaly často jeho rty: „Nebesa vypravují slávu boží, a dílo rukou Jeho zvěstuje obloha.“ Svět není mrtvá, náhodná hmota, ale Duch boží vznáší se nade vším. Jeho stopy Cimbura vidí. Jeho moudrosti se koří. Jeho lásku vidí. „Sláva Bohu Otci i Synu i Duchu sv.“, spíná Cimbura ruce a vroucně z hlubokosti duše naplněnou silnou, neochvějnou a ohnivou vírou volá, neboť nemůže nalézt lepších, výmluvnějších slov, kterými by řekl Bohu, co cítí.

„Kam pojedesh, Martine,“ optal se pojednou stařeček se svého sedátka, když spatřil Martina zapřahat volky do prkeňáku. Jaký div se to s dědouškem stal? Otázka jistě znamená obrat k lepšímu, už dávno se po ničem neoptal, teď zase znovu počíná se starat a o práci se zajímat.

„Jeteliště zaorávat,“ ochotně odpovídá syn, „Marjánka přede mnou šla, líchu poseče, zaořu ji a jeteliny pak domů přivezu,“ podrobně vysvětluje.

„Hod' mi do vozu otep hrachoviny, pojedu s tebou,“ poroučí náhle dědeček. Divná žádost! Neublíží si dědoušek? – Neroztře se si staré kosti v prkeňáku? Nenachladí se, až v poli usedne?

„Tatínku, volky mi dobře v pluhu chodí, netřeba je obracet ani pobízet, pohovte si doma.“

„Nepojedu volky vodit ani pobízet, loučit se pojedu, hod' mi do vozu hrachovinu,“ se stařečkou neústupností stojí na svém. Martin zná tatínka, dlouho rozvažuje, ví, co jednou řekne, od toho neupustí. Do stodoly běží a už v korbě vozu pohodlné sedadlo chystá i tatínkovi na vůz pomáhá.

„Jed' pomalu přes celou ves, nemluv na mne, jako bys s prázdnem jel, tak jed',“ rozkazuje Cimbura. – A jedou.

Pomalou klátí se volky, co noha nohu mine lezou a přes prkna vozu rozhlíží se Cimbura vesnicí. „Ještě jednou, dřív než umru, všechno to chci vidět,“ hýbá se mu v duši nevyslovené přání, ke kostelíčku a hřbitovu se na kopeček zadívá a hlavou zakývá, co nevidět, mě tam odnesou,“ při tom si myslí. Faru i školu vidí. – „Jemnostpán s panem řídícím mi pěkně zazpívají,“ slibuje si. Vůz dál se klátí. Aha! Tu jsou, v řadě tu stojí statky a chalupy. I hleďme! U Hubáčků si postavili novou sednici. Jan u Píksů má nově obíleno, u Srnků novem přikryto, tak, tak, ti mne všichni ponosou, aby mohli říci: „já taky starého Cimburu na hřbitov nes'“. Vůz zabouřil. „To už jsme na mostě,“ praví si Cimbura a smeká před kapličkou i bezem; jenž u ní roste; neboť kolem bezu má chodit sedlák s čepicí v ruce, protože všechno bezové jest užitečné, i kořen, i dřevo, i list i květ i plod. Do zelí zajeli a po mezích známí vítají Cimburu, tamhle na něho kývá řebříček, na všecky i rány dobrý, hned vedle proti kašli jahodový list, slzičky Panny Marie, heřmánek se usmívají.

Už vidí mladou Marjánku sekat a starou za ní pohrabávat a šibalsky se usmívají.

„Hleďte, koho vám vezu,“ křikl na ně Martin.

„Jejej! Dědeček!“ spráskly obě ruce překvapením.

„Hleďte si svého a o mne nedbejte,“ odhání je stařec. Žádá si býti samotén. Bez odmluvy poslouchají.

Martin složil pluh, přepráhl voly a zaoral. – Vlhká země se začernala – Cimburu polily slzy.

Orat se mu chtělo, skočit s vozu dolů, pluhu se chytit, brázdou kráčet a čerstvou zemi cítit. Ale není síly v nohách, není síly v rukách, jeteliště těžko se oře, „ostatně brzy země se dočkám, složí mne do ní,“ konejší se stařec, nepouštěje očí s Martina. Dobře oře, rovně, hluboko, „zbrasky“ nenechává, v pořádku má pluh, protože brázdou dobře převrací. Tak orával i on – Cimbura. Po jetelišti síval pšenici, často se díval, jak vzcházela a přezimovala, po jaře pro ni o déšť toužil. Rozpomínal se, jak radostně z lože vyskočil, jemný šumot mu spaní přetrhl. „Prší,“ si řekl a k oknu přistoupil. Ráno potom celý kraj se zazelenal. – Ozimy se opraly, jaře vzešly, zázrak se stal v té noci jarní, „ano, jeden májový déšť jest dražší než celá Praha, chalupníkům v něm padou šestáky, sedlákům zlatky, pánům dukáty,“ znova si potvrdil Cimbura. Ve vzpomínkách dál sledoval rozmanitou práci polní, sekání i vázání obilí, děláni

sen a otav, podzimní a jarní šíjí a konečně – mlácení zralého obilí ve stodole na mlátě. „I já jsem takový zralý klas. Smrt – výborný sekáč skosí mne a v nebeské stodole sám Pán Bůh zrní z klasu vymne, prohlédne a těžké zrno, dobré skutky od zuny, hřichu, oddělí. Ale to si ještě promyslím, co a jak se optá a já odpovím, s tím ještě hotov a na to připraven nejsem, jemnostpána si k tomu zavolám,“ usuzuje stařeček. Také času není, ženské už jsou hotovy, jetel teď naloží a domů pojedou. Tak rychle ne jak si myslí, Martin chce doorat. Taky dobře, alespoň půjdou napřed a on zas pojedje s Martinem sám.

A jede. Martin zas dědečka v jeteli zahrabaného veze a dědeček s vysoka se dívá. Starou Pelikánku vidí kravičku na mezi popásat a usmívá se. Chytrá kravka! Travičku okolo spásla, ale kozího pysku se netkla, ten stojí neporušený. Kdo tu kravku učil přírodopisu, že ví a zná jedovaté býlí a že se ho netkne? Zná je tak, jako by měla za jeslemi Janův botanický atlas a v něm jazykem si převracela listy s barevnými obrázky jedovatých bylin, jako by jí v chlévě visely tabulky, jako visí dětem ve škole a na nich vymalovány bolehlav, blín, durman a náprstník. „Jo, Pán Bůh, to je nějaký učitel,“ velebí v duši Cimbura. Pelikánka myslí, na ni že se usmívá a on zatím na kravičku.

Přejeli. Vyplašená ještěrka mihla se břehem, myš z díry vykoukla, kolčava skočila přes cestu. I na ně hleděl stařec s úsměvem.

A v té chvíli, jak tak seděl na voze ovršeném jetelinou, taženém párem strakatých voloušků, přijeli ,na hrbek‘, malý to kopeček s rozkošnou vyhlídkou.

„Zastav, Martine, prosím tě, zastav,“ jako by se bál, aby to místo neminuli, zavolal stařeček, pozdvihuje se v jetelině. Na západě nad Štěkní stálo sluníčko a na rozloučenou líbalo se s krajem. Po slunci směrem k Písku dívá se Cimbura. Vidí hradištské lesy „Vápenice“, skály „na baráku“ poznává. Smrkouce u Boubína bělají se v dáli, za nimi se „klášterní rybníky“ skrývají a Semice tam leží. Semické „Pecky“ a přes ně oba Mehelníky, velký s malým kývají na Cimburu. Kmet násilím odtrhl od nich zraky, jak hlavu otočí, zelené „Hůrky“ pohledem pohladí a k Heřmani, Protivínu a Vodňanům teď hledí, s Fanynkou Marií Skočickou, s Drahonickým zámekem se loučí, vesničky Chvaletice, Křtěnice, Stožice naposled si jmenuje – a už oči proti slunci rukou chrání a k západu je upírá. Temně modré hvozdy šumavské za Strakonice rýsují se na obzoru. „Rodný můj kraji,“ rozplakal se Cimbura a na kolena do jeteliny padl – „slavný a pěkný – vidím tě dnes naposled. Loučím se s tvými vrchy a lesy, s tvými vodami a zemí, s lidma i zvířaty, se vším všudy. Jako jsi nás živil, živ i naše děti,

prodat se nedej a našim zůstávej až na věky věkův amen.“ – Domluvil a odmlčel se, sluníčko zapadlo.

Martin setřel si slzy a bez povelu volky do kroku pobídl.

Tak Cimbura objal celý kraj pohledem, pochopil, že žití je nejvyšší dar boží a že třeba být Bohu zaň ustavičně, ve dne v noci vděčným. Mnoho věcí člověka těší a blaží: děti, koně, ptáci, květiny, ty okrašlují život a konec se blíží, konec všemu zde. Už nespátří po jaru kvést žluté petrklíče, ani načervenalé jehnědy, prášící ve větru jemnoučkou moučku pelovou po lískách a břízách. Konec se blíží. Cosi jako lítost u srdce pocítil po své modlitbě a podivil se sobě: „ajaj! ještě jsem neodumřel světu? Hle, hlas života se ozývá ještě ve mně, zalíbilo se mi dnes znova na světě. Ale všechno marnost! Bez dvou devadesát let mě tu Pán Bůh nechal, ale dýl nenechá. Smrt se blíží, cítím to – je třeba se světem se loučit...“ Tak dojel domů. Nikoho a nic už neviděl cestou, slzy se mu leskly v očích a když mu s vozu pomohli, odebral se do lože rovnou nohou. Po ničem už teď netoužil, všechno od srdce mu odpadlo, on ode všeho upustil, pouze samota byla jeho láskou poslední. „Jsem tuze rád sám,“ říkal každému, kdo k němu přišel; i svým dětem. Všecka vůle jako by v něm pohasla. Jindy, když něco silně chtěl, zrovna cítil, jak se síla ze srdce tělem rozlévá, to chtění činívalo z něho reka, hrdinu, který ničeho se nebál. Teď nic nechtěl, ničeho už si nežádal, po ničem netoužil a hle, i jeho tělo jakoby zvětšelo, skleslo. Zcela určitě cítil, jak uvolňují, rozvazují se svazky, pojící tělo s duší. Duše již nemá vlivu na tělo a tělo vadne a slábne, ale zato duch ku podivu je jasný a čilý. Cimbura chápe a rozumí věcem, kterými si dřív marně lámal hlavu. Do svého vlastního nitra zraky obrátil, do sebe jaksi vstoupil, když byl přerušil veškeré styky, které se světem měl. Osvobozen si oddychl, cítil se volným, nespoutaným. Jakoby s výšky a dálky hleděl na vlastní minulý život, střízlivě a nestranně, jakoby na život ne svůj, ale cizí i na život jiných. S výše dolů hledí na všechny lidské činy, přezírá je a chápe jejich pohnutky. Prohlíží jejich souvislost, pochopuje jejich vnitřní spojitost. Do lidských srdcí hledí jakoby do kalichů. Už ví, že Kudrna opíjí se jenom proto, že má špatnou ženu, Kratochvíl že se zadlužuje a upadá, protože je marnivec a chlubíc, Skůček že se jen proto soudí, že se živí závistí a pýchou. Sobectví a ne Bezděka mi uoralo kus pole. Bezděka za nic nemůže, to je otrok, sobectví je jeho pánem a vládne jím a bije ho a Bezděka bláhovec poslouchá. Tak jako pavučinu vidí Cimbura duchovní i společenský život a postřehuje v něm i ta nejjemnější vlákna.

„Láska“ napadne ho pojednou, „by všechno srovnala. To je pramen, ze kterého kdyby se lidé napili, přestanou soudy, žaloby, lži, sváry, podvody, opilství a všechna jiná neřest. Zbytečnými

se stanou vojáci, četníci, hlídači, hajní, soudcové, úředníci. – Nač a proč je to všecko?“ Cimbura najednou namáhavě, jako ze sna promluvil: „Děti, to vám povídám, mějte se tu rádi,“ chtěl vlastně říci, „miláčkové moji, milujte se vespolek,“ jak to často říkal, ale jazyk mu selhal. Opět se odmlčel na kolik dní.

Život lidský zdá se mu ornici, zemi, a lidské pudy tor kořen a každý čin lidský stromem, bylinou, která z té země roste, majíc pod sebou spleť kořenů i kořínků.

Ano, je třeba zemi vzdělávat, kypřit, mrvit, orat, třeba i duši vzdělávat, neboť z ní rostou, šťávu a sílu berou lidské činy, dobré i zlé.

Jako třeba i stromy šlechtit, o bylinu pečovat, ke kolům vázat, aby křivě nerostly, tak nutno i lidi stále povznášet, duše plevle zbavovat, ořezávat, roubovat, štěpovat a to může jen náboženství, učení Kristovo.

Ale aby rostliny se dařily, zapotřebí světla, slunce a to přináší osvěta, vzdělání.

Jedno bez druhého se neobejde, všecko je marno. Půda vyšeptalá, vymrskaná, vyžilá, špatným semenem osetá – plevelem zarostlá nerodí – i kdyby světla bylo sebe víc.

A ve stínu nic neroste, nezraje a nedaří se, kdyby bylo panenské ornice třeba na dva sáhy hluboko.

Bože! Jak tomu teď rozumí! Vše vidí jinače.

Kdyby tu byl teď kníže pán, jak hezky by si porozuměli.

To poznání učinilo srdce jeho lehkým. Veliký svátek zavítal do jeho duše a ta cítila se volná jako by jí křídla narostla, na kterých by se mohla vznést a uletět.

Ale nesmí ještě uletět. Není ještě se vším hotov. Vypořádal se už se světem, ale ještě nemá pořádek s Bohem. Teď mu nastává. Ostatně nelze nyní ani umřít. Práce plné ruce, ozimy musí do země, brambory ze země, brambořiště musí být přeoráno, nebylo by ani času Cimburu kloudně pochovat – teď umřít – to nelze!

Proto jen všecky ustavičně napomíná: „Popilte si, střízlíček už je tu, sníh padne co nevidět, já pak umru.“

„A tatínku, vždyť vy ještě neumřete,“ těší ho Martinova žena, která také pomáhá mamince Cimburu obsluhovat.

„Hloupá holko,“ plísni jí Cimbura, „tak se mluví se stonavým? To mě máš pěkně ráda! Máš říci, tatínku, jste už tuze starý, skoro přezrálý, mohli byste nám snad umřít, usnout na věky, pošleme vám pro kněze. – To je řeč k nemocnému, ale ne zalhávat, šidit. Jedná se přece o věčnost. – Hned se obleč a skoč na faru, aby se jemnostpanoušek cestou u mne zastavili.“

„Však už se vícekrát ptali, co děláš, jak se máš,“ odpověděla mu žena, „že se jemu i kostelíčku po tobě stýská.“

„Dobře, dobře,“ kýval Cimbura, přivíraje oči. Chtěl být zase sám. Po obědě přišel ho pan farář navštívit. – Cimbura čekal. Neležel, ale za stolem oblečen seděl. Domácí nechali ho o samotě.

„Tak si myslím, sousede,“ počal po chvíli všeobecného rozhovoru farář, „že si vás Pán Bůh volá k sobě na výměnek.“

„Taky se mi zdá,“ přisvědčuje starý sedlák.

„A těšíte se přece na to? Kristus Pán sedláky i selskou práci měl v obzvláštní úctě. Mluvil o rozsévači, o koukolu a pšenici, o zru hořčičném, miloval kvítí polní, ptactvo nebeské.“

„Toť,“ radostně svědčil Cimbura, „proto dnem i nocí o tom přemýšlím, co a jak udělat, až tam do nebe k soudu přijdu.“

„Na čem jste se ustanovil?“

„Myslím, že vejdu a řeknu: Jan Cimbura, sedlák z Putimě, na zavalanou poslušně přišel – a pokloním se. Ano, pokloním se, takhle po pás se pokloním, ale upozorním je v nebi na to a řeknu: tam dole na zemi neklaněl jsem se nikomu, ani knížeti pánu, ani panu purkmistrovi, ani soudci, ba ani panu guberniálnímu radovi Miltnerovi a jeho paničce ne, ani farářům ne, ty všecky jsem jenom zdravil, ale vám se tady klaním.“

„Dobře uděláte, že se pokoříte, já být vámi, docela bych i klekl,“ jako s dítětem mluví farář.

„To ještě ne... To teprve přijde. – Jak pozdravím, můj Venclíček-andělíček naproti mi přiběhne, hned se poptám na tatínka, na svou maminku, na starého Černocho z Putimě, na strýčka Kovandu z Hradiště, a kdyby neměli času, tak pro jistotu ještě na nebožtíka kamaráda Piksu. Bud mi je anděl zavolá anebo cestu k nim ukáže. Těch se důkladně na všecko vyptám, jak si počínat mám. Musejí se mnou nejdřív k svatým našim patronům zemským, k sv. Václavu a jeho bábě sv. Ludmile, k sv. Prokopu, Vojtěchu, Janu Nepomuckému, Cyrilu a Metodějovi. Nepřestanu je prosit, až mne dovedou k sv. Vavřinečkovi, patronu naší osady, a

s ním vydáme se k Panence Marii. Hrkát bude ve mně strachy, zda mne vyslyší a k svému Synu doprovodí.“

„To myslím, Cimburo, že jistě doprovodí, neboť není slýcháno, aby koho opustila, když k ní bylo o pomoc voláno a vy jste ji – slavnou spomocnici křesťanů – růžencem ctil i vzýval.“

„Půjde-li s námi, nic se bát nebudu ani třást strachy, ale radostí. Jak potom pána Krista spatřím, na tvář se vrhnu a zkroušeně řeknu: Pane Ježíši, ty víš všechno, ale já, Jan Cimbura, na sebe žaluju, ač jsem nebyl na světě žádný pijan ani bijan, přece o památkách jsem pil, bylo-li třeba i bil, svědomí mě hryže, že na vojně u Solferina snad i zabil, mohl jsem víc dobrých skutků dělat, míň se zlobit, víc se modlit a míň mluvit.“

Pan farář teď mluvit začíná, probírá s Cimbrou desatero božích přikázání i patero církevních, prochází s ním hříchy hlavní, cizí i do nebe volající, loučí se s ním konečně a povídá: „Ano, ano, pravdu máte, nepojistí si člověk šťastnou smrt pouhými otčenáši, ani mšemi, ani poutěmi, ani penězi, ale dobře prožitým životem. Tak zítra po mši svaté přijdu vás zaopatřit.“

IX

Posílen největší svátostí, očekával Cimbura, až se vydá na dalekou pouť do věčnosti. O vánocích sešly se kolem něho ještě všechny jeho děti a přátelé. Rozloučili se s ním a on s nimi.

„Jaképak velké loučení, shledáme se brzy – každého, kdo za mnou z Putimě přijde, poptám se na vás všechny, a to vám povídám, ať nic špatného o vás neslyším! Mějte se rádi, almužnu rádi dávejte, hospodařte, jako byste tu měli být věčně, ale modlete se, jako byste měli zítra umřít.“ Udělal všem po řadě na čele křížek, a oni mu políbili ruku. – Plakali při tom, ale duše Cimburova zůstávala klidnou a silnou. „Neplačte, blázínkové,“ napomínal je, „to tělo umírá, ale ne duch. Tělo hnůj, prach a popel a z něho vyrůstá květina – nesmrtelná duše. Jako tamhle muškát na okně ženské zasadily do země v hrnku, takovým hliněným hrcem je tělo, ale muškátem je duše a Bůh si ji co nevidět utrhne. Jsem starý tvor boží a už se těším na to, až se roztrhne záclona a na vlastní oči spatřím, čemu po celý život pevně věřím – jen mne nechtě tiše odejít, chci být zase sám.“

Bylo to 17. ledna léta Páně 1898, na den sv. Antonína poustevníka, kdy Cimbura jasně a určitě pocítil, že se blíží jeho poslední hodinka.

„Zavolej Martina, sneste mne s lože a položte mne na holou zem,“ poručil ještě ženě a potom jako by mlha vystupovala ze širých vod a kladla se kolem, tak v mlze všechno viděl a slyšel a

cítil kolem. Lidi, obrazy, okno, dveře, strop i svíčku hromničku, kterou ho obnášeli, i zvoneček, malinký, kterým zvonili, i dušený, tlumený pláč, kterým plakali.

„Co pláčete,“ řekl jim ještě tichým, ale přísným hlasem, „růženec se modlete – hned, všichni a nahlas se modlete.“

Štěrbá počal se modlit, ostatní za ním.

Domodlili se až k desátku, „který pro nás těžký kříž nésti ráčil“, když dědeček pozdvihl maličko hlavu a řekl: „pst – slyšíte? Zvoní! Všecky zvony zvoní, nejvíc Vavřinec!“ rukou na čelo si sáhl, pramen šedivých vlasů si odhrnul, jako by své vrásčité čelo někomu k políbení nastavoval, a vtom mu klesla ruka i hlava, škytl a víc sebou nepohnul.

To smrt v té chvíli ho objala a políbila.

Mrtev, ustrojen do svátečního, leží na prkně na dlouhé lavici výměnkář Jan Cimbura. Všichni v celé chalupě chodí po špičkách, svou práci konají tiše, němě. Vědí, že mrtvý, dokud pod střechou, všecko jako živý slyší a věří, že by na hlomozici dědeček s prkna vstali a zahubovali.

Ženské zadělávají a pekou nejprv „Boží dary“ pro chudé, pekou i pletence pro přátele, kteří se na pohřeb sejdou. Martin dvora si teď hledí. Funus již vychodil na faře, ve škole i u hrobníka byl. –

Hosté se sem trousí, truhlář přichází s latí v ruce, vzít dědečkovi míru na poslední jeho roucho – na rakev. Děti přicházejí s obrázkem v ruce, Martin je vítá, vede k dědečkovi a pozdvihuje, aby mu mohly křížek udělat, do svěcené vody štětičku z klasů namočit a stařečka pokropit, obrázek na něho položit. Větší za ručičku vedou, starší mladším vysvětlují: „Nedřímají dědeček, ale umřeli, na hřbitov ho odnesou, do hrobečku složí.“

„Copak kdyby přece jen dřímal?“ myslí si některé a pro jistotu zavolá: „dědečtu, dědečtu, poledne už zvonili, vstávejte!“ ale dědeček nic – umřel vskutku, skutečně umřel.

Den v zimě je jako píd' a noc jako sáh dlouhá. Než se obrátíš už se šerí a s večerem přijde se loučit s dědečkem obec. Půl obce dnes večer, půl obce zítra. Bude to slavné, protože zpěvák Štěrbá je z přízně, má Verunku.

Hle, už se scházejí. Sousedé jdou první a sedají i staví se k mrtvému nejbliž. Jsou tu všichni od čísla prvního až do třicátého, ostatní přijdou zítra. Plná výměnice je jich. Ženské až na síni se tlačí.

Štěrba začal s růžencem, aby se hlasy nejdřív pročistily a vyrovnaly. Když se domodlil, odkašlal a vysokou notu nasadil a spustil:

„Člověče, kdož jsi kolivěk,“

a obec vpadla:

„na mne teď mrtvého pohled,“

ženské se přidávají:

„jak jsi ty nyní v tu dobu,

tak jsem já byl v témž způsobu.“

Třídí se hlasy na vysoké a hluboké a druhá sloka už jde krásně dvojhlasně:

„Mladý, pěkný, silný dosti, nyní jsem prach, popel, kosti, o tělo mé již se derou žáby, červi a je žerou.“

Ve třetí už je znát cit, hlasy srovnané se utlumily, nepřekřikují se, ale pěkně proplítají a zpívají:

„Po smrti stejné moc platí, jak chudý, tak i bohatý; pána, knížete neb žáka, nerozeznáš od sedláka.“

Dozpívali a odpočali.

O Cimbuřovi vypravují, jeho pěkné skutky si znova připomínají.

„Pamatuji si jako výrostek na to, jak tenkrát vjel tuhle pro Verunku a pro Martina a Venclíčka do hořícího lesa,“ počíná Horník a všichni poslouchají o té slavné jízdě, podrobnostmi vypravování doplňují a přiozdobují.

„Já zas ho jako živého vidím, když se Roučkům topili koně pod mostem.“

„Ach, tenkrát bylo zle,“ vzpomínají všichni.

Tak obec nad mrtvým k jeho cti a chvále hovoří, neb stejně slavně a vážně souseda do obce vítá i z obce propouští.

Oddychli si. – „Otčenášem“ počíná Štěrba – upraviv na oleji plovoucí knůtek a z modlitby zas do zpěvu přechází:

„Již se s vámi nyní loučím, Pánu Bohu vás poroučím,“

dojatě zachvívá se mu hlas, třesou se i plné hlasy mužské, jak by se netřásly tenké sopránky a alty ženské? Není čas pláče, je čas truchlého zpěvu za nebožtíka a proto nedají pláči hlas přetrhnout a pokračují:

„K Bohu se od vás ubírám, už vás tu víc neuhlídám. Co mi platná, co mi byla, proti smrti moje síla? Jako malé spící dítě na prkně mé ležet zříte. Na cestu se za mnou strojte, o to se jen všichni bojte, aby duše v rouše čistém šla na svatbu s Pánem Kristem.“

„Tak, tak, to je to hlavní, umřít, jako umřel tuhle Cimbura,“ – ujímá se slova, když dozpívali, soused Vašata, „připravit se a odít tělo nejen rubášem, ale i duši svatebním rouchem, aby jí neřekli tam nahoře: „Kterak jsi sem přišla, nemajíc roucha svatebního?““

„O to se Cimbura tuze staral, pamatuji, jak nás v obci napomínal, abychom srdce citlivé k chudým měli, jemnostpán to lepší nedoveď, když se Cimbura rozpálil a kázal, jak máme lačné krmit, žíznivé napájet, nahé odívat, pocestné do domu přijímat.“

„Nejenom kázal, ale také sám činil a příklad dával.“

„Hůt! Hůt! Hůt!“ troubí pod okénkem ponocný Brožák desátou.

„Tatínku zlatý, je třeba s vámi besedu skončit, dobrou noc vám přát, pokoje vám dát a rozejít se –“ rozhoduje Štěrba a všichni povstávají a tlačí se kolem mrtvolky. Velebný obraz! Jako zkamenělí, nehybně stojí muži. Oholené tváře, větrem a mrazem ošlehané, vlasy dlouhé, ruce sepjaté. – Plamínek v lampičce se kroutí a jako živý hádek ulizuje s povrchu oleje. – V hlubokém zadumání stojí obec a hledí posledně na Cimburovu tvář. – Náhle, jako na povel, zanotovali:

„Poslední boje hodina, k smrti se ubíráme z vůle Boha. Hospodina, pomalu umíráme. Za tebou cestu měříme do říše dobře známé, slavně to všichni věříme, tam s Tebou se shledáme.“

Pokřižovali Cimburu a jeden po druhém odcházeli.

Druhého dne putimské zvony vyzváněly Cimburovi hrany a každému, kdo přišel se modlit k mrtvole, když zvony umlkly, podala Marjánka boží dar, to jest bochníček chleba křížem na vrchu poznamenaného. – „Dušička“, také říkají chudí tomuto dárku.

Večer opakovala se návštěva obce. Přišla na hrátky druhá její část, modlila se, zpívala, s Cimburou se loučila, stejně jako včera. Sněhu leželo venku po kolena a mrzlo jen skřípalo.

„Těžce se kopal hrob, slyšeli jste? Musili zem rozehřívát,“ povídali si sousedé po modlení cestou k domovu – „ale hezky bude,“ dodávali, hledíce k nebi.

Konečně nadešel třetí den a s ním pohřeb. – Toho dne jen cizí Cimburu pokropili a vodou požehnali, ale pak ustoupili a do jeho tváře nehleděli, to patřilo už jen příbuzným. Cimburu neležel na prkně, ale v důkladné, černé rakvi, oblečen v plátěný rubáš – obložen obrázky z poutí, jak mu je děti nanosily, a krevní přátelé tvořili věnec kolem rakve.

Kdo vešel, řekl jim: „Potěš vás Pán Bůh,“ a Martin za všechny odpovídal: „Dejž to Pán Bůh, vás taky,“ ale oči po nikom nezvedl, aby se nezdálo, že prohlíží, kdo přišli tatínkovi počtu prokázat. Venku zazvonily rolničky, zadupali koně, zasyčely saně. Někdo přijel.

„Kdo to?“ myslí si přátelé a hledí po sobě. – Všichni tu jsou ze Semic i Stříteže, nikdo neschází a cizí na funus nejede, ale jde pěšky. „Sedlák to není,“ usuzuje Martin a neodolá, aby ke dveřím nepohlédl.

Ba, není to sedlák. Má krásný městský kožich, dlouhý je jako bidlo, že stěží dveřmi prolézá, šedivý vous má po tváři, všichni mu s cesty ustupují a sluha kytičky z čerstvých kvítků za ním nese.

„Kdo je to?“

Ano, jistě je to pán. K rakvi přistoupil, místo obrázku mrtvému na prsa položil kvítí, Cimburu křížem požehnal, ale neodešel hned, nýbrž koleno ohnul, chvíli u něho se modlil, pak teprve ne k Martínkovi, ale k mamince přistoupil a řekl jí:

„Přijměte moji soustrast.“

Celou tím Marjánku popletl, neví, co na to říci, a tak nazdařbůh odpovídá: „Dejž to Pán Bůh“ a za pánem chvíli v zamyšlení hledí.

„I můj milý Bože, dyť jsou to sám kníže pán,“ najednou povídá a do hlasitého pláče se dává. Ale už přišli zpěváčkové, i kněz, a zpívají na dvoře:

„Konám poslední svou cestu do věčnosti z ciziny, k nebeskému chvátám městu, do své milé otčiny.“

Je ještě třeba tatíčkovi ruku políbit, víko zatlouci a rakev vynést na máry.

Drobné hvězdičky bílého sněhu řídce padají s nebe, zakalené slunéčko hledí na dvůr. Martin s Janem vynášejí otce v rakvi a třikrát po sobě se zastavují, třikrát po sobě rakví všechny prahy křižují. Ženské ve světnici rychle obracejí lavici, co na ní rakev stála, nohama vzhůru a spěchají na dvůr...

Jako mraku stojí tu sedláků, selek, chalupníků i podruhů z celého širokého okolí.

Zvláště sedláci-koňari se vyznamenali, zdaleka a do jednoho přišli, jako by ne funus, ale koňský trh na dnešek kalendář kladl. S Kotrchy dostavil se rozhlášený starý Boubal, ba až z Bušanovic přihnal se obrovský sedlák Šíma, s ním malý Novák, slavný vůdce selských banderíí a nepřekonatelný jezdec. I koňský doktor a ras v jedné osobě, vousatý, lidem se vyhýbající Psutka vybral se sem ze své opuštěné samoty.

V kožíškách všichni stojí, a jak rakev spatřili, beraničky smekají. O hlavu nad všechny kníže vyniká, páni z Písku stojí u něho, revírníci písečtí i knížecí, správcové dvorů tvoří celý ostrov pro sebe v tom moři hlav.

Za hlaholu zvonů, za zpěvu po mši svaté pochovávají do hrobu Cimburu. Sousedé ho přinesli, synové a zeťové do hrobu kladou. Černá rakev už leží v nažloutlé hlíně, jenom kříž na rakvi se tam v té hloubce leskne. Jako by byl ne z plechu, ale z ryzího zlata, taková zář z něho vychází v tom šeru hrobovém.

Všichni ještě pláčou, ale Martin už plakat přestává. Selský ceremoniel jako o křtinách a svatbách i o pohřbu hlásí se k svému právu. On, Martin, vlastní syn Cimburův, musí poděkovat i odprosít.

„Tak poděkuj pěkně, Martínku, poděkuj,“ – měkce, dobrácky pobídl ho ještě jemnostpán, když se sám domodlil.

Martin, polykaje slzy, už vystupuje na hromádku zmrzlé; vyházené hlíny a počíná:

„Náš tatínek drahý! – Sám nemůže víc na funusy chodit a vy jste ho přece přišli vyprovodit, proto vaším jménem, tatínku, náš táto, zaplat' Pán Bůh všechněm říkám za to.“

„Dejž to Pán Bůh,“

odpověděli všichni a Martin odprošuje:

„Hodný byl a neublížil ani kuřeti, tím míň člověku velkému anebo dítěti; jestli nerad někoho však rozhněval, přikázání přísné on mně dal, kdy naposledy se mnou hovořil, bych nad hrobem já za něho se pokořil, až už jeho ústa, jeho oči budou zavřeny. Proto prosím muže, ženy, starce, stařeny, ptáky v povětří i ve vodě ryby, odpusťte mu všechny jeho lidské chyby.

Prosím ponejprv (a Martin čepici z ruky dal pod levou paži),

po druhé (a sepal ruce)

a po třetí“ (tu do hlíny klekl).

„Odpusť mu Pán Bůh,“ – jako jedněmi ústy rázně a upřímně zaznělo hřbitovem. Pak přistupovali se všech stran a házeli na rakev po třech hrstkách hlíny. Lidé skoro sami rakev zaházeli, takže příbuzní, když poslední od hrobu se vzdalovali, spatřili už jen hlínu v hrobě. Od kostela pak viděli, jak k Písku ujíždějí saně s knížetem, zachouleným do velikého vlčího kožichu a jak zástupy lidu valí se za velikým Šimou bušanovickým „ohrát se“ do hospody.

Tak pěkně žil, umíral a pohřben byl i ve smrti silný sedlák jihočeský Jan Cimbura.

Na putimském hřbitově na staré jeho části blízko dveří a kostela stojí kříž. Veliký, litinový kříž, zasazený v nepoměrně malém, žulovém kameni. Je hojně pozlacený a postříbřený. Tělo Páně na něm celé se třpytí zlatě a ozdoby kříže lesknou se a svítí na slunečku stříbrným bronzováním. – Hned poznáš nový kříž.

Čí je to kříž? A kdo jej postavil?

Pod probodanýma nohama Spasitele světa upevněna oválná černá tabulka a na ní čte se tento nápis:

„Zemřelému v Pánu Cimburovi Jánú, postavili nyní kříž ten jeho syni. Byl to sedlák silný, bohatý a pilný, rád měl v žití shoně lidi a pak koně. Odpočívej v pokoji.“

„Ano, odpočívej v pokoji, Jene Cimbuře,“ – vroucně povzdechli jsme si i my, dopisující po letech tuto jihočeskou idylu.

PODĚKOVÁNÍ

Ukončiv „Jana Cimburu“ vzpomínám vděčně svých obětavých pomocníků.

Především je to můj strýc Josef Baar, konsistorní rada, biskupský notář, děkan a farář v Putimi. Ten mě v r. 1886 s Janem Cimburou seznámil, po kolikeré prázdniny u sebe hostil, mezi putimské občany uvedl a na četné moje dotazy neomrzelo odpovídal. Knihy samé však se nedočkal. Nuže, těm dobrým lidem v Putimi ať je tato kniha památkou na něho i na mne. Dni mezi nimi ztrávené patří k nejradostnějším vzpomínkám mého života. Jim také za všecku jejich lásku a ochotu patří můj dík nejpřednější.

Rukopis mi prohlédl, na četných místech opravil a cennými podrobnostmi doplnil můj věrný přítel, dobrý syn i výborný znatel staroslavného kraje prácheňského pan František Teplý, archivář a historický spisovatel v Jindřichově Hradci.

V Klenčí dne 6. července 1921.

JINDŘICH Š. BAAR.